

ESKO SEPPÄNEN

Pankki kirja

Esko Seppänen

Pankkikirja

Sisällys

Esipuhe

1. luku

Politiikan tuplakonkurssi: kaksi pakkodevalvaatiota

Kaikkien lamojen äiti	13
Vapaus ja pakkotyöttömyys	15
Sokea rahapolitiikka	16
Pääomamarkkinoiden pakkoliberalisointi	20
Pyhä synodi	22
Pääomamarkkinoiden inflaatio	27
Reaalikapitalismista kasino	29
Sinipunan savuavat rauniot.....	33
Devalvaation olemus	36
Kova markka	38
Markkinavaimien vastaisku.....	45
Ensimmäinen pakkodevalvaatio.....	46
Tyyntä myrskyn edellä.....	50
Ja taas meillä devalvoitiin!	55
Velkalama	57
Luottolama.....	60

2. luku

KOP, Unitas ja miljoonakonnat

Rahalaitosten markkaset.....	65
Pankkeja konkurssiin?	70
Nurkkauksia ja kaappauksia	75
Teollistamisrahaston marmorinen vessa.....	76
Sponsor/Spontel ja pörssin kultasuoni.....	79
Kouri-projektit	84
Benedict ja August harakoille	86
Project Independence: SYP:n nurkkaus	87

Albemarle: kovaa peliä Pohjolalla.....	88
Axion: Sammon ryöstö I	91
Pitkien puukkojen yö	94
Kouri-kauppojen voitot	96
Jaakko Lassila, Pohjolan ruhtinas ja KOP:n kunkku.....	98
Taistelu tappioista	101
KOP:n teollisuuden betonointi	105
Finanssilaitos ja Sammon ryöstö II	118
SYP ja Unitas.....	112
Kusti polki muiden perässä.....	113

3.luku

Punapääoman kuolema

Yhden asian liike	117
STS-Pankista roskapankki.....	123
KOP:ssa aina ystävä	126
Vainajan ruumiinavaus	128
Ulf Sundqvist, punapääoman aatelinen	133
EKA, viimeinen linnake	137
SKP taistojen tiellä konkurssiin.....	141

4. luku

Mitä tästä opimme?

Moraalin roskapankit.....	147
SKOP oli gangsteripankki	149
Miljardilahjoitus luottolaman torjuntaan.....	155
Säästöpankkituen automatiikka	159
Roskapankit eivät saa olla pankkeja.....	164
Vasemmiston historiallinen virhe	168
Jotain tarttis tehrä... ..	173
Miten olisi reflaatio?.....	176
Katastrofivaihtoehto	179
Missä he ovat nyt?	182

Esipuhe

Tiedämme nyt, mitä isänmaattomat markkinavoimat tekevät Suomelle, jos ne saavat vallan. Kun sinipunahallitus päästi pullon hengen irti iloisella 1980-luvulla, seurauksena meillä on nyt kotoperäinen lama.

Suomen kansantalous on laskenut alamäkeä kolme vuotta. Kansantuotteesta on menetetty viidennes verrattuna niihin ennusteisiin, joita tehtiin vielä vuosikymmenten vaihteessa. Työttömyys on pahempi kuin koskaan, suurempi kuin eurotyöttömyys.

Nobel-taloustieteilijät Milton Friedman ja Paul Samuelson edustavat jyrkästi toisistaan poikkeavia traditioita, mutta he sanovat yhdessä, että USA:ssa on liian tiukka rahapolitiikka.

Meillä se on vielä tiukempi!

Meillä on maailman tiukin rahapolitiikka?

Se on ollut tietoinen valinta.

Valinnan on tehnyt muun muassa Mauno Koivisto, joka SDP:n puheenjohtajan Paavo Lipposen mukaan on filosofihallitsija. Koiviston filosofia on ollut rikkaan miehen viisautta. Se on ollut demokratiaa, johon on liittynyt herra Imagon diktatuuri.

Suurin virhe oli, kun meillä tehtiin ”merkittävä talouspoliittisen regiimin muutos” rupeamalla harjoittamaan synteettistä rahapolitiikkaa. Poliittinen eliitti ei miettinyt, oliko se meille edullista, ja jos mietti, se ei välittänyt sen politiikan hinnasta.

Mutta kyllä kansa maksaa.

Ennen politiikan avulla ajettiin myös Suomen etua, mutta toisin on nyt, vaikka vahvan markan politiikan valhe on jo paljastunut. Se paljasti itse itsensä. Kova markka oli eurooppalainen neutronipommi.

Suomi ei ole sivistysmaa, sanoo kuitenkin filosofihallitsija, jos meil-

lä ei ole Saksan rahapolitiikka. Mutta onko todella se parasta, mitä ihmiskunta on maailmassa saanut aikaan, ja sopiiko se meille?

Suomen Pankin pääjohtajan Sirkka Hämäläisen mielestä hyvinvointi-Suomi, jossa on ajettu Suomen etua, on kuitenkin ”kehitysmaa” sanan kielteisessä merkityksessä. Rautarouva on libertaristi, ja näiden fundamentalistien mukaan Suomi saadaan nousuun vain ajamalla se alas, amputoimalla puu- ja metallialat ja rujoittamalla kansantalouden rakenteet.

Suomen poliittinen eliitti vie meitä pikajunalla ”Eurooppaan”, ja Suomen markkaa on sidottu Saksan markan politiikkaan yhtenä ensimmäisistä ja viimeisistä. Ns. eurooppalainen valuuttajärjestelmä romah-ti jo ennen kuin varsinaiset EY-maat ehtivät tehdä sitä mitä Suomi jo teki.

Eurooppa ei ole optimaalinen valuutta-alue, ja sen takia valuuttajärjestelmän toiminnassa on ollut jatkuvia rytmihäiriöitä. Taloudellinen perusta ei ole ollut kaikissa EY-maissa yhtenäinen, eivätkä ihmiset ole olleet valmiita muuttamaan työn perässä kansallisvaltiosta toiseen. Muualla, myös Suomessa, on ollut erilainen suhdannekehitys kuin yhdistyneessä Saksassa.

Ihmisestä tulee sellainen kuin hänestä tehdään, mutta se pitää tehdä riittävän pitkällä aikaviiveellä.

Suomalaisesta ei tule Homo europaeus tällä politiikalla, jonka piti olla pehmeä lasku Suomen EY/EU-jäsenyyteen, mutta josta tuli vapaa pudotus.

”Homo europaeus” näyttää olevan uusi ihmislaji, joka korvaa sukupuuttoon kuolleen lajin ”Homo sovieticus”.

Mutta ei Eurooppa yhdenny EY/EU:n päätöksin, eikä Bryssillä ole oikeutta kytkeä eurooppalaisuutta tai kansainvälisyyttä Brysselin direktivisiin.

Jos Eurooppa yhdentyy ja kansallisvaltiot kuoleutuvat, sen tekevät markkinavoimat, eikä siinä tarvita mitään EY:tä välittäjäksi.

Suomi on nyt taloudellinen euroruumis, ja kun ruumiinavaus on käynnissä, on helppo olla haruspeksi eli suolistaennustaja. Tässä kirjassa vedetään ruumiista ulos pankkijärjestelmän sisälmykset, ja ne asetetaan näytille menneisyyden ennustamista varten.

Markkinataloudessa on markkinakuri, ja kannattamaton toiminta joh-

taa markkinaperäisiin ratkaisuihin eli konkursseihin. Sillä tavalla toteutuu omistajavastuu.

Pertti Voutilainen on väärässä sanoessaan, että ”kun halla ja kuivuus vievät sadon, en ole kuullut vaatimuksia maatilojen ottamisesta valtion haltuun katokorvausten ehtona”.

Halla ja kuivuus olivat tässä tapauksessa pankit itse, eikä pankkien keinottelu ja siihen liittyvä pankkikriisi ole ollut peräisin luonnosta vaan ihmisistä. Ruumiit on pestävä, ja jos Suomi ei puhdistaudu pankkien virheistä, meillä ei ole toivoa paremmasta kansalaisyhteiskunnasta.

Ei voida hyväksyä, että suurimmat lamasyylliset ovat nyt muka parhaimpia lamantorjuntaguruja. Että kukaan ei kunnolla vastaa.

Pankkisalaisuuskin palvelee väärintekijöitä. Siksi olisi kohtuullista, että Kauppalehden protestilista pienistä maksuhäiriöistä laajennetaan Virallisessa Lehdessä julkaistaviksi julkipanoiksi siitä, ketkä ovat omalta osaltaan aiheuttaneet pankkituen tarpeen toisaalta myöntämällä luoton huonoilla vakuuksilla ja toisaalta jättämällä velkansa maksamatta. Maksajien kiinnostus maksun saajiin liittyy lähinnä miljoonakonniin, ja siksi julkaistavien luottotappioiden alaraja voisi olla esimerkiksi miljoona markkaa.

Maksajilla on oikeus tietää!

Keitä ja mitä muuten palvelee se, että me emme saa tietää?

Se, että valtio omistaa yrityksiä, ei kuulu kapitalismiin. Silti se saattaa olla markkinataloutta.

Mikään markkinavetoinen ratkaisu ei kuitenkaan olisi se, että Suomessa ei olisi yhtään yksityistä liikepankkia, vaikka Norjassa tullaan hyvin toimeen pelkillä valtion omistamilla pankeilla. Sekään ratkaisu ei siis ole mahdoton vaihtoehto.

Kysymys ei ole teologinen, tai vain puolesta ja vastaan. Markkinakuri on joka tapauksessa omistajavastuu.

Raha pitää nyt saada liikkeelle. Kansantalous pitää reflatoida.

Rahan tulisi toimia taloudessa niin kuin katalyytti toimii kemiallisissa prosesseissa.

Rahan tulisi olla kiihdyte, joka läsnäolollaan vaikuttaa taloudellisiin prosesseihin. Sen pitäisi nopeuttaa niitä prosesseja, joissa ihmisille syntyy työtä ja toimeentuloa. Katalyyttinä se ei itse saisi olla lopputuote.

Deflaatio on ollut sitä, että rahasta tuli negatiivinen katalyytti eli in-

hibiitti. Sen sijasta, että raha olisi kiertänyt, se on joutunut pois hyödyllisestä kierrosta.

Niille taas, joiden omaisuus on ollut pankkien tileillä rahamuodossa, raha on poikunut rahaa, ja sen johdosta korkeat korot ja deflaatio ovat olleet valtaisa tulonsiirto työltä laiskalle pääomalle.

On tapahtumassa valtava varallisuuden uusjako, joka ei kuitenkaan ole realisoitunut – vielä.

Nyt pankit vasta keräävät omaisuutta, ja se on tuskallinen prosessi myös niille: omaisuus tuottaa huonosti ja raha kiinnittyy siihen määräämättömän pitkäksi aikaa. Kun halvasta omaisuudesta pitää maksaa korkeaa korkoa, se onkin kallista.

Mutta jos systeemi joskus käynnistyy, silloin pankit ovat rikkaampia kuin koskaan.

Siihen asti niiden pitää yrittää kitkutella, ja mitä enemmän valtion vastikkeetonta tukea ne saavat, sitä epäoikeudenmukaisempi on yhteiskunta.

Tämä kirja on siitä, miksi niin sanotusti mitään ei ole tehty.

Se, että ”mitään ei ole tehty”, ei välttämättä ole tullut kalliimmaksi kuin että olisi tehty ”jotain”. Se, että mitään ei ole tehty, on myös teko, jolla on subjektinsa.

Kun velkabumerangi heitettiin 1980-luvun puolella ja kun se nyt tulee takaisin, se on otettava kiinni. Eri ihmiset heittivät ja eri ihmiset ottavat kiinni.

Poliitikoilla on vastuu koko kansantaloudesta eikä vain valtion taloudesta, ja siksi valtiovarainministeri ei saa olla mikään järjestelmän kamreeri. Hänen on oltava nousun puolella lamaa vastaan.

Siinä tarkoituksessa kansantalous tulee reflatoida, rahapolitiikkaa pitää löysätä ja raha on saatava kiertämään.

Muita vaihtoehtoja ei ole kuin reflatio ja elvytys. Tavalla taikka toisella. On nostettava etusijalle työttömyyden torjunta ja irrottauduttava virallisesta regiimistä: yhden ainoan oikean opin rahapolitiikasta. EMU:sta tuli Suomelle pakkopaita.

Maailmassa on säästöjä 20 000 000 000 000 markkaa. Kaikelle sille rahalle ei ole ollut riittävästi tuottavaa hyötykäyttöä, ja siksi korot ovat viime aikoina olleet alenemaan päin. Ei kuitenkaan riitä, että korot alenevat. Reaalikorko on saatava nolllaan.

Toivottovasti kaikki ne, jotka nyt haluavat saada reaalikorot nolllaan, todella haluavat saada reaalikorot nolllaan.

Poliittisin ratkaisu Suomen ongelmiin on se, että muutetaan politiikkaa.

Pankkituen ”tyrmistytävä juoksu” voidaan loppujen lopulta estää vain käynnistämällä kansantalous. Kun moottori tarvitsee käynnistysryypyn, tarvitaan valikoivaa elvytystä, vaikka Suomen poliittinen eliitti ei olisikaan siihen valmis.

Kun Suomi satoi markan ecuun, kirjasin Suomen Pankissa pankkivaltuuston pöytäkirjaan kesäkuussa 1991, että jos sen päätöksen seurauksena työttömyys ylittää neljännesmiljoonan rajan, Suomen Pankin johtokunnan on erottava. Silloin hyväksyttiin tietoisesti se periaate, että työttömyys saa vapaasti kasvaa.

Se raja ylitettiin jo kahden kuukauden kuluttua, elokuussa.

Samoihin aikoihin Suomen rikkain mies Casimir Ehrnrooth kirjoitti, että on katastrofi, jos työttömien määrä ylittää kesämökkien määrän (354 000). Sekin katastrofi tuli ja meni.

Sen jälkeen työttömien määrä ylitti teollisten työpaikkojen määrän (420 000), ja elokuussa 1993 meni puolen miljoonan työttömän raja rikki.

Lopullinen turmio on, kun työttömien määrä ylittää tuottavan työn tekijöiden määrän.

Tuottavaa työtä tekevät teollisuusduunarit, rakennustyöläiset ja maanviljelijät. Me muut olemme siipijengiä.

Juhlat on nyt juhlistettu, ja Suomi on saatava nousuun. Laiva uhkaa hukua, ja myös päällystö on pantava pumppuihin.

On ryhdyttävä toimiin ihmisen ja luonnon puolesta.

Ympäristön puhdistaminen ja rauhanomainen rinnakkainelo luonnon kanssa on seuraava ”suuri projekti”. Sen myötä ihmisillä on taas tavoite ja toivoa paremmasta.

Vaikka pörssikurssit nousivat Suomessa vuoden alkupuolella 60 %, eli enemmän kuin missään, se ei ole ratkaisu.

Pitäjänmäellä 16.8.1993

Esko Seppänen

1. luku

Politiikan tupla-konkurssi: kaksi pakkodevalvaatiota

Kaikkien lamojen äiti

Suomen lama on totta. Tuotanto laski 1990-luvun alussa enemmän kuin kertaakaan rauhan oloissa yli sataan vuoteen, konkurssien määrässä tehtiin uusia Suomen ennätyksiä, työttömiä oli enemmän kuin koskaan ja ihmiset voivat huonosti.

Lama ei kuitenkaan ole vain taloudellinen ilmiö. Väkivalta lisääntyy ja raaistuu, syrjäytyneisyys ja apatia enenevät. Perheitä hajoaa vanhempien jättäessä toisensa ja lapsensa, ja suomalaiset vieraantuvat yhteiskunnastaan.

Vielä 1980-luvun loppuvuosina kaikki oli paremmin kuin koskaan. Vuosikymmenen ajan oli eletty taloudellista nousuhumua. Kansantuote ei ole milloinkaan kasvanut yhtä paljon yhtä pitkän ajan, ja vuosikymmenen loppuvuodet huipentuivat ennenkokemattomaan kasinokuumeeseen.

Silloin kasattiin velkaa velan päälle, ja rahaa tuotiin sitä varten ulkomailta. Kun huumaa haihtui, tuli krapula. Ulkomaiset velat ovat nyt tulossa maksuun pääasiassa niille, jotka eivät keinoilleet. Suomen ulkomainen velka sosialisoiin koko kansalle.

Lamat eivät synny itsestään, vaan niillä on omat isänsä ja äitinsä. Tässä tapauksessa isät olivat sinipunapoliitikkoja, jotka ruiskaisivat laman siemenet Suomi-neidon kohtuun vahvan markan politiikalla.

Joukossamme on siis kanssaihmiisiä, jotka ovat vastuussa laman tuoneesta politiikasta. Heitä on yhteiskunnan johtopaikoilta yhtä vaikeaa paikallistaa kuin entisen Neuvostoliiton entisiä kommunisteja nykyisen Venäjän nykyisten kapitalistien joukosta.

Lauri Viidan ”Moreenissa” 1930-luvun maailmanpula oli työpula-aikaa. ”Miehet makailivat yöt ja päivät pääksytysten”, vaikka oli ”erinomaisia kuljetusneuvoja, laivoja ja junia, autoja, lentokoneita satamissa ja asemilla odottamassa kuljetuksia; sopi viedä ja tuoda, lastata ja purkaa mielin määrin. Oli tyhjiä asuntoja, mökkejä ja huviloita, huoneistoja, monikerroksisia kivitaloja, sen kun osti tai vuokrasi, kalustettuna tai ilman kalustoa, halvalla, halvalla!”

Niin että ”jopas olikin pula, kun oli työpula!”

Mutta ei ”ihminen milloinkaan ole työtä syönyt, työssä asunut, työhön pukeutunut”, ja pula-aikana ihmisillä on ennen muuta puute työn hedelmistä. Monilla ihmisillä on heistä itsestään riippumattomista syistä toimeentulo-ongelmia.

Kun edellinen lama synnytti pulaliikkeen ja Lapuan liikkeen sekä aiheutti konikapinan ja Mäntsälän kapinan, voi vain arvailla, mitä tuo mukanaan tämä lama.

Suomi ei voi – tai halua – välttää yhteiskunnallista polarisaatiota, ja vaikka kuinka ollaan samassa veneessä, jako soutajiin ja peränpitäjiin tulee entistä selvemmäksi.

Lamasta huolimatta on nimittäin kaiken aikaa käynnissä mittava tulojen ja varallisuuden uusjako irtonaisten, löysän ja laiskan rahan hyväksi. Yhteiskunta toimii niiden myyntivoittomiljonäärien hyväksi, joita hallituksessa edustaa sukuyhtiön myyjä Iiro Viinanen. Heille, rahan tukutaluttajille, on ohjattu tuplajättipotti korkeina nimellisinä ja reaalisina talletuskorkoina. Siihen on tarvittu massiiviset määrät pankkitukea.

Samaan aikaan ovat käynnissä pakkohuutokaupat, joissa pankit ja myyntivoittomiljonäärit vievät työttömiltä ja velkaisilta heidän asuntonsa ja nuorilta viljelijöiltä heidän tilansa. ”Pankit ovat nyt se paisuntasäiliö, johon yhden sukupolven menetetty omaisuus kootaan, jossa se uudelleenhinnoitellaan ja josta se siirtyy seuraaville omistajille, yhä varmempiin ja harvempiin käsiin”, näkee asian yksi lamasyyllisistä, Christopher Wegelius.

Suomi ei mene Eurooppaan pystypäin.

Vapaus ja pakkotyöttömyys

Näyttää siltä, että tällä lamalla on samat juuret kuin edelliselläkin suurella lamalla.

Iloisella 1920-luvulla talous kasvoi nopeasti, jopa yli 6 prosentin keskimääräistä vuosivauhtia. Rakennustoiminta ylikuumeni ja pankit kilpailivat itsensä näännyksiin korkeilla talletuskoroilla. Myös 1980-luku oli Suomen taloushistorian parasta aikaa.

Kun 1920-luvulla Suomen kauppa Venäjälle romahti, niin kävi myös 1980-luvun loppuvuosina. Ja kun 1920-luvulla pankit velkaannuttivat Suomen ulkomaille, ne tekivät sen taas 1980-luvulla.

Johtava oppi 1920-luvulla oli laissez-faire: markkinavoimien vapaus. Ja myös kasinotalouden ideologia oli sama vapaan ketun vapaus vapaassa kanatarhassa. Silloin oli vallassa porvarihallitus, nyt on maassa taas porvarihallitus.

Silloisen poliittisen eliitin mielestä lamasta ei voitu selvitä muuten kuin talouselämän ”sisäisen tervehtymisen” kautta. Tavoitteena oli ylisuuren ulkomaisen velan nopea takaisinmaksu, ja sen välineenä oli tiukka budjettilinja: säästöt ja karsimiset.

Edellisenkin laman alla Suomen Pankki ajoi vahvan markan politiikkaa, ja markka sidottiin vuonna 1925 kultaan ilman devalvaatiota. Saman politiikan otti käyttöön Holkerin hallitus vuonna 1987. Sitä jatkoi Ahon hallitus ecu-päätöksen yhteydessä. Sitä, mitä silloin oli kultakanta, olivat 1980-luvun lopussa Saksan markka ja ns. EMU-kriteerit.

Keinottelijat keinottelivat markkaa vastaan ensimmäisen kerran vuosina 1928-1929 ja sitten kesällä 1931. Lokakuussa 1931 he voittivat. Markka irrotettiin kultakannasta ja devalvoitiin. Täsmälleen samalla tavalla markka romahti keinotteluun lokakuussa 1991 ja taas vuotta myöhemmin marraskuussa 1992.

Reaalikorot olivat 1930-luvun laman ensimmäisinä vuosina tappavat: yli 10 prosenttia vuodessa. Ja 1990-luvun alussa on reaalikorkotasoa (nimelliskorko miinus inflaatio) ollut yksi maailman korkeimpia.

Myöhemmin 1930-luvulla reaalikorko aleni jopa alle nollaan, eikä taloudellinen nousu ole nytkään mahdollinen ilman matalia korkoja.

Vuosina 1930-1932 yritykset tekivät noin 2 000 konkurssia vuodessa, mikä oli niissä oloissa todella paljon. Nykylaman aikana tehtiin vuon-

na 1991 uusi konkurssien Suomen ennätys, ja vuonna 1992 ennätys parani edelleen noin 7 000 konkurssiin.

Kun 1930-luvun alussa yli 7 000 maatilaa meni konkurssiin, taas ovat vaikeuksissa tuhannet tilat.

Kaksi merkittävää poliittista linjausta sai Suomen nousuun masentavan 1930-luvun laman jälkeen.

1. Devalvaatio palautti teollisuuden kilpailukyvyn, ja viennin ansiosta taloudellinen kasvu oli myöhemmin 1930-luvulla lähes 5 % vuodessa. Viennin osuus kansantuotteesta oli silloin neljännes, eli samaa suuruusluokkaa kuin vuonna 1993.

2. Suomen Pankin johdolla pankit tekivät korkokartellin, ja silloin tunnustettiin, että rahaa ei voida myydä halvalla, jos se joudutaan ostamaan kalliilla.

Me olemme Suomessa eläneet huonompiakin aikoja, mutta koskaan ei näin huonoja aikoja ole eletty niin että pääomamarkkinat olisivat olleet ”vapaat”. Yksien vapaus on ollut toisten pakko: pakkotyöttömyys. Työttömyyteen ei kuitenkaan saisi tottua. Se ei voi olla yhteiskunnan normaalitila.

Kauppakorkeakoulun vanha kansleri Bruno Suviranta kirjoitti Helsingin Sanomissa 29.9.1931: ”Ei ainoastaan talouselämä ole tänä aikana suuressa määrin lamautunut, mutta myöskin rahakoneisto on toiminut epäsäännöllisesti, ikäänkuin jokin näkymätön käsi olisi heittänyt sen laakereihin santaa.”

Laakereissa on taas santaa, ja sitä ovat korkeat reaalikorot.

Kun kaikki ovet ja ikkunat on avattu pääomien vapaasti tulla ja mennä sisään ja ulos niin kuin on pääomien tuoton näkökulmasta niille edullisinta, se estää rahan hinnan ja reaalikorkojen riittävän alenemisen reaalityökalouden toimintojen tarpeisiin.

Sokea rahapolitiikka

Merkittävä ero 1930-luvun ja 1990-luvun lamojen välillä on Suomessa se, että kun silloinen lama aiheutui maailmanpulasta, nyt syyt ihmisten toimeentulon äkkinäiseen heikkenemiseen ovat paljolti kotoperäisiä. Syyt

ovat rahapolitiittista perua.

Rahapolitiikka on korkopolitiikkaa ja valuuttakurssipolitiikkaa, ja se on yleisesti ”sokeaa”. Sen avulla ei voida vaikuttaa mihinkään yksittäiseen asiaan, ei puolesta eikä vastaan. Rahapolitiikalla on vain yleisiä vaikutuksia.

Rahamarkkinoiden postliberalisoinnin oloissa maan hallituksella tai eduskunnalla ei ole mahdollisuutta päättää yhtä aikaa kahdesta asiasta: valuuttakurssista ja markkinakorosta (sekä valuuttavarannon suuruudesta).

Rahapolitiikan korkein neuvosto on Suomen Pankin johtokunta. Se voi kyllä vaikuttaa toiseen tai toiseen, mutta ei yhtä aikaa molempiin. Toinen taikka toinen, valuuttakurssit taikka korot, jää aina markkinavoimien päätösvaltaan.

Käytännössä rahapolitiikka on ollut valuuttakurssipolitiikkaa, ja kun markan kurssi oli muuttumaton, julkinen valta ei harjoittanut tosiasiallisesti minkäänlaista rahapolitiikkaa. Korot määräytyivät markkinoilla, joilla keskuspankki on ollut yksi aktori muiden joukossa, ja avomarkkinaoperaatioillaan Suomen Pankki on voinut tehdä vain korkojen hienosäätöä.

Kun valuuttakurssi betonoitiin muuttumattomaksi, vahvan markan politiikasta on myös käytetty nimeä ”vakaan” markan politiikka. Niin tai näin, kysymys on viime kädessä ollut inflaatiosta eli *markan sisäisestä arvosta* eikä valuuttakurssista ja markan ulkoisesta arvosta.

Talouden uusi ”regiimi” on ollut inflaation vastaista taistelua, eikä Suomessa ole mietitty, onko sellainen politiikka palvellut kansallista etua.

Muuttumattomasta valuuttakurssista ja saksalaisperäisestä inflaatiogigmista ovat seuranneet korkeat korot, jotka eivät ole olleet vain seurausta siitä politiikasta vaan osa sitä politiikkaa.

Jos sen seurauksena Suomessa on sitten esiintynyt ”rakennemuutosta”, se on ollut sitä, että fundamentalistit ovat sallineet vanhojen rakenteiden (eli elinkeinoelämän perustan) tuhoutua, vaikka mitään uutta ei ole ollut tulossa tilalle.

Kun eurooppalainen valuuttajärjestelmä nitisee ja natisee, se johtuu siitä, että eri maissa on ollut paitsi erilainen talouskehitys myös erilainen tuotantorakenne kuin yhdistyneessä Saksassa. Rahajärjestelmän romahdus on ollut sitä, että muu Eurooppa ei ole ilman vakavia vaurioi-

ta voinut askeltaa Saksan talouden kehityksen tahtiin. Suomi yritti, ja sen yrityksen nimi oli *vahvan markan politiikka: kova markka*.

Sen politiikan perusteita kuvaillaan Suomen Pankin muistiossa ennen devalvaatiopakkoa seuraavalla tavalla:

Sitomalla valuutta alhaisen inflaation maiden valuuttoihin pyritään toisaalta asettamaan selkeä inflaationormi odotuksille ja muulle talouspolitiikalle ja toisaalta vahvistamaan valitun politiikan uskottavuutta ja siten vähentämään inflaation alentamiseen liittyviä tuotanto- ja työllisyysmenetyksiä. Käytännössä Saksan markasta on muodostunut eurooppalaisen valuuttajärjestelmän keskusvaluutta, ja Saksan inflaatio on se normi, johon muut maat pyrkivät kustannuskehityksensä sopeuttamaan.

Sirkka Hämäläisen sanoin ”vapaiden ulkomaisten pääomaliikkeiden olosuhteissa kiinteä valuuttakurssi on Suomessa rahapolitiikan ankkuri, jonka tehtävänä on vakauttaa talouden inflaatio-odotukset. Kiinteän kurssin ylläpitäminen edellyttää kotimaisen kustannuskehityksen rajoittamista ja vakiinnuttamista kansainvälisen, täsmällisemmin määritellen EY:n keskimääräisen kustannuskehityksen tasolle.”

Tässä tarkastelussa inflaation perustana ovat olleet kuluttajahinnat, joihin pääomahyödykkeiden hinnat eivät vaikuta muutoin kuin hyvin miedosti asumiskustannusten kautta.

Kaikki se, mitä tapahtuu pääomamarkkinoilla (ja mihin velkaraha usein kiinnittyy), sen sijaan on jäänyt tämän tarkastelun ulkopuolelle. Fundamentalistit eivät nähneet sitä, miten Suomeen vuosina 1987-1991 tuli yli 100 miljardia markkaa ulkomaista nettovelkaa ja miten sen seurauksena mureni suomalaisen työn ja suomalaisen pääoman (kasautuneen, esineellistyneen, arvopaperistetun työn) historiallinen hintasuhte. Näin tuhottiin se, mikä on kansantaloudessa yksi kaikkein herkimpiä asioita.

Vaikka markan ulkoinen kurssi oli mainitun pääomantuonnin aikana muuttumaton, rahan sisäinen kurssi muuttui rajusti pääoman hyväksi ja työn tappioksi.

Samaan prosessiin vaikutti myös se *pankkijärjestelmän sisäinen setelirahoitus*, jonka pankit panivat toimeen myymällä toinen toisilleen (ja

Suomen Pankille) erilaisia uusia sijoitustodistuksia sadan miljardin markan arvosta. Niiden perustana ei ollut raha vaan velka.

Kun korot eivät enää olleet keskuspankin automaattiohjauksessa, joka olisi itsestään korjannut häiriöitä, eli kun Suomen Pankki oli luopunut rahapolitiikan harjoittamisesta, koroista rupesivat päättämään anonyymit markkinavoimat. Korot ovat olleet sitä, mitä ennen olivat valuuttakurssit: ne nousevat ja laskevat, eikä talouden perusta ole vakaa.

Keskuspankeilla ei ole mitään muuta keinoa puolustaa muuttumatonta valuuttakurssia kuin korkeat korot.

Jos valuuttakurssi on väärä, korot joudutaan nostamaan tasolle, jolla ne tuhoavat reaalityalouden perusteet. Lama on syventynyt sen takia, että Suomessa oli 1990-luvun alussa historian korkeimpiin kuuluvat reaalikorot.

Erilaiset odotukset ovat tärkeitä asioita, ja psykologia on rahan hinnan määräytymisessä usein aivan yhtä tärkeä tekijä kuin kovat taloudelliset faktatkin. Odotuksien suunnan osoittaa markkinoiden pulssi: markkinakorot.

Markkinoilla korkotaso riippuu viime kädessä rahan kysynnästä ja tarjonnasta, ja se taas riippuu siitä, millä tavalla markkinavoimat käyttävät Suomen markkaa erilaisiin tuotonhävittely- ja keinottelutarkoituksiin.

Sitä kautta markkinavoimat voivat osallistua Suomen päätöksentekoon, ja parlamentaarisen eduskunnan ohella maassa käyttääkin valtaa *ulkoparlamentaarinen voima: markkinaparlamentti*. Sitä ei tietystikään ole valittu demokraattisilla vaaleilla, eikä se ole vastuussa toimistaan kansalle vaan ainoastaan pääomien omistajille. Maan hallituksen on nautittava markkinaparlamentin luottamusta, mutta ei päinvastoin.

Poliittinen eliitti on kytenyt Suomen rahapolitiikan pääomamarkkinoiden liberalisoimisen kautta niihin ylikansallisiin markkinoihin, joilla eri sijoituskohteiden tuotto ja eri maiden korkotaso eivät poikkea toisistaan ja joilla isänmaattomia pääomia siirrellään vapaasti maasta toiseen tuoton perässä. Sitä kautta markkinaparlamenttiin on tullut myös vierasmaalaisia jäseniä.

Tavoitteena, jota ei heti huomattu, on ollut Suomen talouspolitiikan harmonisoiminen, yhdenmukaistaminen ja samanlaistaminen EY-maiden kanssa, Suomen valaminen EY-muottiin.

”Suomen integraatiopyrkimykset edellyttävät vakaata markkaa”, sanoo **Sirkka Hämäläinen**, ja tarkoittaa vakaalla markalla Saksan markkaa.

Harjoitettu politiikka ei estänyt sitä, että Suomesta tuli kasinotalous. Itse asiassa se johtui siitä politiikasta.

Kasinopeli alkoi, kun Suomen Pankki avasi rahahanat ja pankit antoivat rahan virrata yleisölle. Pahin oli vuosi 1988. Silloin *pankkien luotonanto kasvoi kolmanneksella*. Kaikki kannatti, eikä koroilla ollut erityistä merkitystä.

Pääomahyödykkeiden hinnat nousivat taivaisiin.

Rahapolitiikan hurlumhei-vaikutusten iskunvaimennin on *finanssi-politiikka*, joka on ennen muuta valtion budjettipolitiikkaa mutta sitä kautta myös kunnallistaloutta.

Kasinotalousvuosina finanssipolitiikka oli erittäin löysää. Sillä tavalla syötiin paljon siitä elvytysvarastosta, jota kansantaloudessa olisi tarvittu myöhemmin aikoina.

Rakennemuutos oli sen politiikan iskusana, johon perustui viennin kansantuoteosuuden aleneminen kolmanneksesta viidennekseen. Se, mikä ei kestänyt kovaa markkaa, sai mennä.

Se oli iso virhe. Jos yhden uuden teollisuuden työpaikan luominen maksaa puoli miljoonaa markkaa, halvinta työllisyyden hoitoa on säilyttää entiset työpaikat.

Kansa ostettiin talouden uuden ”regiimin” taakse uskottelemalla, että raha ei lopu koskaan ja että sen hinta on aina halpa.

Sitä varten liberalisoitiin Suomen pääomamarkkinat.

Jos sanotaan, että Suomella ei ollut vaihtoehtoa, se merkitsee, että pääomamarkkinat pakkoliberalisoitiin.

Pääomamarkkinoiden pakkoliberalisointi

Kun ennen vanhaan korkoja säänneltiin hallinnollisesti, kaikkien korkojen perustana oli *Suomen Pankin peruskorko*. Se oli ns. hallinnollinen korko, josta päättivät eduskunnan pankkivaltuusmiehet, ja siihen perustuivat sekä otto- että antolainauskorot.

Säästökorkoja eli *ottolainausta* sääтели pankkien välinen korkokartelli, jonka Suomen Pankki runnoi läpi vuonna 1932. Lainarahan kor-

voja eli *antolainausta* rajoittivat taas Suomen Pankin kesikorkosäännökset: korkea korko jouduttiin pankeissa tasapainottamaan matalalla korolla ja päinvastoin.

Liberalisoinnin mukana – ns. harmaiden rahamarkkinoiden välivaiheen kautta – yleiseen käyttöön ovat tulleet HELIBOR- ja muut markkinakorot.

Alhaisin markkinakorkotaso – vakaan valuuttakurssin oloissa – on ns. kansainvälisten markkinoiden taso: eurokorkotaso.

Jos markan ulkoisen arvon odotetaan muuttuvan devalvoitumisen suuntaan, ulkomaiset sijoittajat ulosmittaavat suomalaisilta ns. kurssiriskilisän, ja silloin Suomen korkotaso on kansainvälinen taso plus jotain. Revalvaatio-odotukset taas tekevät mahdolliseksi korkojen pysymisen kansainvälisellä tasolla. On vaikea uskoa, että Suomen markan odotettaisiin vahvistuvan nopeasti niin paljon, että Suomi voisi joskus päästä Saksan korkojen alle. Sellaisia asioita ei tapahdu, vaikka mistäpä sen niin varmasti tietää.

Kelluvan valuuttakurssin oloissa nämä nyrkkisäännöt eivät kuitenkaan ole yksiselitteisiä. Korkotason muutokset ja muutosten odotukset voidaan ajaa sisään myös valuuttakurssimuutosten kautta.

Vielä muutaman vuoden ajan on Suomessa käytössä kahdenlaisia korkoja: vanhoja peruskorkoja ja uusia markkinakorkoja. Peruskorkosidonnaisten lainojen osuus on alle puolet koko antolainauskannasta, eikä niitä enää myönnetä paljon lisää. Kun vanhat lainat maksetaan takaisin, toteutuu rahapolitiikan tekijöiden tavoite: *peruskorosta luovutaan ja koko vastuu koroista siirretään markkinaparlamentille*.

Pääomamarkkinoiden liberalisointia perusteltiin niin, että sitä kautta rahan hinta laskisi. Toisin kuitenkin kävi. Hallitsematon prosessi johti romahdukseen, ja korot nousivat rajusti. Reaalikorot ovat olleet Suomessa läntisen maailman korkeimpia.

Eräällä tavalla kaikki se, mitä tapahtui, on tapahtunut sen seurauksena, että pääomamarkkinat liberalisoitiin.

Sen seurausta oli, että rahaa sai Suomessa vapaasti ostaa ja myydä, vähittäin ja tukussa, miten vain itse kukin mieli ja halusi, ja sitä sai kuljettaa vapaasti yli maamme rajojen.

Pääomamarkkinat liberalisoi 1980-luvun puolivälin jälkeen Suomen Pankin johtokunta yksin, keneltäkään lupaa kysymättä. Siinä asiassa ei

kuultu eduskunnan mielipidettä, sillä **Rolf Kullbergin** mukaan Suomen Pankin johtokunnalla oli avoin valtakirja: pääomamarkkinoiden liberalisoinnista oli hänen mukaansa päätetty poliittisesti jo 1970-luvun alussa EEC-vapaakauppasopimuksen yhteydessä.

Käytännössä kolmen suuren puolueen poliitikot antoivat jälkikäteen tosiasiallisen hyväksynnän sille, että markkinat liberalisoitiin ja että rahapoliikassa johtoon astuivat uudet voimat, markkinavoimat. Sitä, että lupa annettiin, asianomaiset eivät välttämättä itse huomanneet. Eduskunnan pankkivaltuusmiehistä ei kaudella 1987-1991 kukaan, ei edes Paavo Värynen, pannut kapuloita rattaisiin.

Mitä ovat ne markkinavoimat, joiden käsissä on hallituksen politiikkaa heiluttava Helibor-korko ja joiden luottamusta maan hallituksen on markkinaparlamentissa nautittava?

Ne ovat niitä voimia, jotka ajattelevat aina ja kaikessa vain pääoman korkeinta mahdollista tuottoa. Ne ovat pankkikapitalisteja ja rahoitusjohtajia. Ne eivät ole niitä teollisuuskapitalisteja tai insinöörejä, joiden työstä ja menestyksestä maailman markkinoilla riippuvat Suomen kauppataseylijäämät ja hyvinvointiyhteiskunta.

Pyhä synodi

Vahvan markan politiikka oli ideologinen valinta, jonka tueksi valjastettiin koko tajunnantuotantoapparaatti. Siitä, miten se tapahtuu, kirjoitti Lauri Viita jo vuosikymmeniä sitten seuraavalla tavalla:

Taiteen, tieteen ja uskonnon kolmiyhteisin hurmoskeinoin, sivistyskoktailein, oli taiottu hymyilevän poroporvarin, typerän mutta kavalan ja tarmokkaan keräilijäidiotin tueksi niin valtava variksenpelättiarmeija sisäistä näkemystä, puhdasta järkeä, ismejä, logioita, tilastotaulukoita, jos jonkinlaista käyrää ja väärää sellainen määrä, etteivät mokoman ihmisen edessä sen loihittajat itsekään voineet muuta kuin antautua, pudottaa aseensa ja ojentaa kätensä taivasta kohti.

Talouspolitiikan virheet moninkertaistuivat, kun ne ajoitettiin yhteen pääomamarkkinoiden liberalisoinnin kanssa. Vahvan markan politiikasta tuli tappavaa myrkkyä.

Ennen vuoden 1987 eduskuntavaaleja **Kalevi Sorsa** pani sanan kiertämään: niiden puolueiden, jotka haluavat vaalien jälkeen hallitukseen, pitää liputtaa vahvan markan politiikan puolesta. Tällaisia terveisiä sai muun muassa silloinen SKDL.

Sorsa sai sen politiikan taakse myös sosialidemokraattisen ay-liikkeen, ja sen johdosta SAK oli hampaaton. Sen johto ei välittänyt 1980-luvun loppuvuosina siitä, että suomalainen raha pakeni maasta ja että sen tilalle tuli tuontirahaa syömävelaksi. Uusi puheenjohtaja Lauri Ihalainenkin oli yliarvostetulle markalle niin uskollinen, että hän oli tämän ideologian puolesta jopa valmis alentamaan velkaantuneiden ihmisten palkkoja.

Kokoomus tarttui kahden vuosikymmenen oppositioajan jälkeen Sorsan syöttiin, ja siltä pohjalta Koivisto nimitti *Suomen Pankin johtajan Harri Holkerin sinipunahallituksen*. Hän sen teki.

Vaalien alla porvaripuolueet olivat sopineet ihan muuta. Se ”ihan muuta” oli porvarihallitus, jonka muodostamista Suomen suuryritykset tukivat antamalla porvaripuolueille miljoonien markkojen vaaliavustukset. Suurimmat summat, joita esimerkiksi jotkut yksittäiset ehn-roothilaisen E-liikkeen yritykset antoivat puolueille (kokoomus, kepu ja RKP), olivat puolen miljoonan markan suuruusluokkaa.

Kun vahvan markan politiikan aikaan rahaa tuotiin keinottelutarcoituksiin, yhteiskunta salli sen tapahtua. Valvojat eivät valvoneet, ja siitä syystä lamasyyllisiä löytyy pankkien ohella Suomen Pankista ja pankkitarkastusvirastosta.

Vaikka kaikki rahahanat avattiin Suomessa yhdellä kertaa, ihmisillä oli oikeus odottaa, että se oli viisasta politiikkaa.

Mutta kun rahahanat sitten keväällä 1989 pantiin yht’äkkiä kiinni, katkaistiin yhteiskunnallisten toimintojen jatkuvuus. Silloin katkaistiin myös ihmisten tajunnan jatkumo: käsitys siitä, mikä oli viisasta ja oikeaa, ei enää toiminut. Kokemuseräistä tietoa siitä, mitä piti tehdä, ei enää ollut.

Se, että tehtiin U-käännös ja menttiin äärimmäisyydestä toiseen, loi ihmisiin perusteltua katkeruutta.

Markan arvo oli pyhä lehmä, jota palvoi presidentti Koiviston johdolla maan koko poliittinen eliitti, ja markan palvonnan pyhään synodiin kuuluivat myös SDP:n ja SAK:n johtajat. Ehkä se johtui siitä, et-

tä markka oli sidottu ”demariin”, mitä nimitystä valuuttadiilerit käyttävät Saksan markasta (DEM).

Vaikka on ollut yleinen käsitys, että filosofihallitsija **Mauno Koivisto** olisi näkijä, mutta ei tekijä, häntä on pidettävä sisäpolitiikan Suurena Subjektina ja tekijänä. Vallan ”parlamentarisoiminen” on ollut vain sa-nahelinää.

Koivisto ei kuitenkaan ole aina jättänyt sormenjälkiä sinne, missä päätökset Suomen alasajosta on muodollisesti tehty.

Koivisto oli sinipunahallituksen kättilö, ja onneton vahvan markan politiikka kirjattiin sen hallituksen ohjelmaansa kuten myös Ahon porvarihallituksen ohjelmaan.

Koivisto on huomannut, miten häntä arvostellaan kovan markan kum-misedäksi ja miten hänen sanotaan toimivan työmiehen etua vastaan. Talouselämä-lehdessä hän puolustaa politiikkaansa selkeästi ja rehellisesti:

Tämä tekee hallituksen tukemisen minulle vaikeaksi, mutta aion sitä kuitenkin jatkaa. Vaikeuksia lisää se, että hallituksen taholla ei tiukasti ole pysytty omissa kannanotoissa. Tällöin voi näyttää siltä – ja ilmeisesti näyttääkin – että olen jäänyt yksin puolustamaan hallitusten – nykyisen ja edellisen – linjaa: joudun puolustaman hallitusta sitä itse-ään vastaan.

Koivisto halusi pysäyttää *ns. devalvaatio-inflaatio-kierteen*, ”jotta pääsisimme sivistysmaiden tasolle ja saisimme taloutemme hallituksi”.

Hinta Koiviston entisten aseveljien sivistyksestä on kuitenkin ollut se, että sitä varten Suomi on joutunut uhraamaan pohjoismaisen hy-vinvointivaltion.

Mutta ei Koivisto yksin ole toiminut.

Hänen sisäpoliittiseen juntaansa kuuluivat ainakin Suomen Pankin johtokunnan jäsenet **Rolf Kullberg**, **Markku Puntila** ja **Harri Holkeri**, myös **Kalevi Sorsa**. Sorsan presidenttihaaveet kaatuivat siihen, että hän ei halunnut haastaa istuvaa presidenttiä. Olisi pitänyt haastaa, sillä pre-sidentinvirka ei periydy.

Juntaan kuului tietysti myös sinipunan valtiovarainministeri **Erkki Liikanen**, jonka kardinaalimunaus oli ”verotuksen keventäminen”. Nou-susuhdanteessa ei olisi saanut keventää veroja, erityisesti ei suurituloisten

veroja. Mutta hyvistä periaatteista ei silloin välitetty, ja Liikasen poliittisia tarpeita varten Rolf Kullberg jopa suostui laskemaan peruskorkoakin ti-lanteessa, jossa sitä piti korottaa.

Presidentin mukaan hän on porvarihallituksen aikana ”ollut kovin har-voin tilaisuudessa keskustelemaan valtiovarainministerin kanssa”, mut-ta jos tilanne on parantunut, **Iiro Viinasta** voidaan pitää ainakin juntan ehdokasjäsenenä. Mielipiteidensä puolesta hän on mitä sopivin kandi-daatti.

Kun on kysymyksessä oikein iso vastuu, herrat pelastuvat aina kuin ihmeen kaupalla.

Kun lama alkoi, Erkki Liikanen katosi kuvista. Koivisto nimitti hä-net poliittiseksi sihteerikseen Brysseliin.

Kun tuli pakkodevalvaatio ja juntan jäsenille erouhka, Koivisto pyy-si Kullbergia, Puntilaa ja Sorsaa jatkamaan entisissä tehtävissään.

Vähän myöhemmin Kullberg kuitenkin erosi, ja hänen seuraajaan-sa valittaessa eduskunnan pankkivaltuusto antoi ensin kertoa itselleen, kuka olisi presidentin mielestä sopiva ehdokas. Sitten presidentiltä ky-syttiin, sopisiko kyseinen ehdokas hänelle, ja kun se sopi, presidentti ni-mitti uuden pääjohtajan pankkivaltuuston ehdottamalla tavalla. Uusi pää-johtaja oli libertaristisen politiikan rautarouva, johtokunnan uusin jäsen **Sirkka Hämäläinen**. Joillakin seniorijäsenillä saattoi olla pyrkyä pää-johtajaksi, mutta nostetta ei ollut kellään.

Se, että keskuspankin johtokunnan jäsenet ovat presidentin aktiivi-sesti nimittämiä, antaa presidentille liikaa sisäpoliittista valtaa. Se on teh-nyt mahdolliseksi manuaalisesti toimeenpannun rahapolitiikan.

Presidentti voi vaikuttaa myös lainsäädäntöön.

Yleensä kaikki Suomen Pankkia koskevat lakiesitykset valmistellaan Suomen Pankissa. Se on ollut traditio, eikä hallitus ole vuosikymmeniin muuttanut Suomen Pankin esityksistä pilkkuakaan.

Kun markka pantiin viimeksi kellumaan, tilanne muuttui.

Devalvaatioon vaaditaan aina Suomen Pankin esitys. Aloiteoikeus on siis vain keskuspankillä, ja ”Suomen Pankki” tarkoittaa tässä yhteydessä sekä johtokuntaa että pankkivaltuustoa.

Ahon hallitus halusi lisää valtaa hallitukselle kellutuksen lopetta-mispäätöstä tehtäessä. Hallitus toimi näin EY:n yleistä kehityssuuntaa vastaan, mutta Suomen Pankin johtokunta alistui tilanteeseen ja teki esi-

tyksen, jossa hallituksen valtaa lisättiin niin vähän kuin mahdollista.

Yllättävää kyllä, presidentti oli tässä asiassa hallituksen vallan selkeän lisäämisen kannalla, ja kun asia oli esillä valtioneuvostossa, presidentti kutsui – muun hallituksen odottaessa – Ahon kuuntelemaan yksinpuheluaan asiasta. Seurauksena oli, että asia pantiin heti uuteen valmisteluun ja lakiin kirjattiin hallitukselle lisää valtaa.

Suomen Pankissa johtokunta ei voi ajautua ristiriitaan presidentin tai pankkivaltuutettujen tahdon kanssa.

Pankkivaltuuston jäsenillä tosin on harvinaisen vähän omaa tahtoa.

Jos heillä olisi enemmän yhteistä tahtoa, myös presidentti joutuisi taipumaan eduskunnan pankin tahtoon. Nyt kuitenkin valta on pyhällä synodilla, joka täydentää itse itseään.

Kun pankkitarkastusvirasto syksyllä 1993 siirrettiin Suomen Pankin yhteyteen, Koivisto nimitti uuden rahoitustarkastuksen johtajaksi **Jorma Arangon** huolimatta siitä, että pankkien valvonnassa ei voida enemmän epäonnistua kuin Arangon johdolla oli pankkitarkastusasioissa epäonnistuttu.

Pankkivaltuustossa mainittu paikka päätettiin julistaa yleiseen hakuun.

Sitten presidentin sanottiin haluavan asiassa ”pikaista ratkaisua”, ja niin pidettiin yhtäkkiä ylimääräinen kokous, jossa päätettiin esittää Koivistolle Arangon nimittämistä mainittuun virkaan ilman hakumenetelyä.

Pankkivaltuusto on samanlainen kultapossukerho kuin johtokuntakin. Se toimii tavalla, josta Jussi Linnamo sanoo osuvasti, että puude li taluttaa kävelyttäjäänsä.

Johtokunnan jäsenten toimia ei yleensä sanktioida. Kun pidettiin sopimattomana, että keskuspankin pääjohtaja oli yksityisen yhtiön (Kymmene) hallituksen jäsen, pankin tilintarkastajat kehottivat johtokunnan jäseniä ”pidättyvyyteen” yhtiöiden hallintotehtävistä.

Tilintarkastajien kanta ei kuitenkaan estänyt **Esko Ollilaa**, josta olisi tullut SKOP:n pääjohtaja (Christopher Wegeliuksen sijasta) hänen niin halutessaan, ryhtymästä valtion yhtiön Kemijoki Oy:n hallintoneuvostoon. Sitä ei ollut mahdollista perustella ammatillisilla syillä.

Kaikesta huolimatta Suomen Pankin hallintomalli on oikea: keskuspankin pitää olla itsenäinen ja riippumaton maan hallituksesta, eikä Suomen Pankin setelinpainokoneita saa antaa setelien käyttäjien eli maan

hallituksen ja markkinavoimien käsiin.

EY/EU-jäsenyyden myötä ne tosin joutuvat EMU-elinten käsiin.

Suomen Pankin hallintoa ollaan uudistamassa EMU-rakenteiden mukaisiksi nopeammin kuin EY:n jäsenmaissa. Keskuspankin hallinto on tarkoitus sopeuttaa EMU:n vaatimuksiin vuoteen 1994 mennessä, vaikka itse EMU:lla ei näytä olevan lainkaan tulevaisuutta.

EMU-vaatimuksiin kuuluu, että kansalliset keskuspankit tehdään riippumattomiksi poliittisista päätöksentekijöistä, jotta ne voisivat tarpeeksi raa’asti ajaa sitä yhden ainoan oikean opin politiikkaa, jota kutsutaan nimellä ”hintojen vakauttaminen” ja jossa ei välitetä mitään mistään muusta. Jopa arvovaltaisten amerikkalaisten MIT-yliopiston professoreiden mukaan se on aivan väärää politiikkaa, mutta Suomen Pankille se sopii.

Sitä varten halutaan lakkauttaa pankkivaltuusto, jolla on teoriassa suuri vaikutusvalta keskuspankin toimintaan. Jos sillä olisi toisenlainen tahto kuin pankin johtokunnalla, Suomen Pankin pitäisi muuttaa politiikkaansa.

Nyt Koiviston junta on pitänyt vallan huolimatta siitä, että manuaalinen rahapolitiikka on ajautunut konkurssiin.

Että on ajautunut konkurssiin, siitä meillä on näyttöä. Vaikka miten mitattaisiin, huonommin ei voisi mennä kuin viime vuosina on mennyt.

Pääomamarkkinoiden inflaatio

Kulutusjuhlien aikaan ihmiset luulivat olevansa varakkaampia kuin olivat.

Se varakkuus, johon kasinotalous perustui, oli kuitenkin näköharha. Omaisuus nousi arvossa vain näennäisesti.

Kun Valtion Taloudellisen Tutkimuskeskuksen selvitysten mukaan Suomen koko pääomakannan arvo oli huikeana kasinotalousvuonna 1989 yhteensä 2 500 000 000 000 markkaa, siitä katosi kolmessa vuodessa neljännes. ”Kansantalouden tappio söi jopa yhden kahdeksasosan tuotannollisen pääoman määrästä, yhdessä vuodessa”, on Paavo Haavikko huomannut.

Todellisuudessa kaikkea sitä rahaa ei tietysti ole ollutkaan. Varallisuuden arvo oli rahan fiktiomuoto: ”haamurahaa”. Se levisi yhteiskuntaan kuin kaasu. Kun romahdus sitten tuli, haamurahan kuvaamilla ar-

voilla ei ollut vastinetta reaalityoudessa.

Vaikka omaisuuden arvot olivat vain fiktio, suomalaiset käyttäytyivät niin kuin raha olisi ollut olemassa. Suomalaiset luulivat, että heillä oli varaa muun muassa velkaantua, ja monet velkaantuivatkin. Jos lainat käytettiin osakkeisiin, asuntoihin ja kiinteistöihin, velkaantuminen muuttui peruuttamattomaksi sillä hetkellä, kun omaisuusarvot romahdivat. Kun velkakupla puhkesi, kuplatalous romahti.

Suurin virhe oli se, että kotoperäisiin tarkoituksiin velkaannuttiin ulkomaan valuutoissa. Sinipunavuosina pankkien myöntämät valuuttaluotot kasvoivat 110 miljardiin markkaan.

Valuuttavelkaa otettiin, kun sen korot olivat alemmat kuin markkakorot. Pankinjohtajat möivät valuuttoja, mutta eivät kurssiriskiä.

Kun tuontirahaa sitten investoitiin golfkenttiin, mutkamäkiin, kylpylöihin, kauppakeskuksiin ja kotimaisiin kiinteistöihin tai kun kunnat lainasivat tuontirahaa, *Suomi oli velkaantunut väärin tarkoituksiin*. Kaikki sellaiset tuontirahan käyttökohteet olivat vääriä, joihin ei liittynyt valuuttantuotantokykyä.

Vaikka pankkien lainananto perustui tuontirahaan, niille itselleen ei näennäisesti syntynyt kurssiriskiä. Pankit tasapainottavat aina valuuttavelkansa ja -saatavansa, ja käytännössä ne siirsivät kurssiriskinsä lainanottajille.

Sittemmin on selvinnyt, että kyllä pankeilla oli kurssiriski, ja se on realisoitunut niille kaikkien aikojen suurimpina luottotappioina. Viranomaisten virhe oli, että pankkien ei tarvinnut suojautua valuuttaluottojen luottotappioita vastaan.

Kun pankkien myöntämät luotot kaksinkertaistuivat sinipunakaudella, pankkitalletukset kasvoivat vain puolella. Kun ihmiset velkaantuivat pankeille, pankit velkaantuivat ulkomaille. Sitä kautta Suomi velkaantui, vaikkakaan Suomen valtio ei velkaantunut: pankit ja yritykset velkaantuivat.

Myöhemmin 1990-luvulla on sitten jouduttu sosialisimaan ulkomaan velat. Kun muiden velallisten luottohanat kierrettiin tiukalle, valtio rupesi velkaantumaan ulkomaille myös yksityisen sektorin puolesta. Ulkomaiset sijoittajat nimittäin tietävät, että vaikka pankit menisivät konkurssiin, valtiot eivät mene.

Laman muodossa taivas putosi myös niiden niskaan, jotka eivät kei-

notelleet.

Kaikki omaisuus- ja sitä kautta vakuusarvot ovat pudonneet. Kun noin 40 % Suomen kansakunnan varallisuudesta on asuntoja, kansalaisten näkökulmasta varallisuusarvojen romahdus oli sitä, että asuntojen käyvästä arvosta katosi muutamassa vuodessa viidennes. Jotkut menettivät kaiken, mitä he olivat elämänsä aikana säästäneet, ja jäljelle jäi vielä velkaa.

Maatalousomaisuuden arvonalennukseen vaikuttaa laman ohella myös Suomen EY/EU-jäsenyyshakemus. Peltoa on jo otettu pois viljelyksestä eli pantu kesannolle lähes kolmannes koko peltoalasta, ja lähivuosina peltoala vähenee 2,5 miljoonasta 1,5 miljoonaan hehtaariin.

Kun pellostä maksettiin kasinotalousvuosina jopa 120 000 markkaa hehtaarilta, nyt siitä samasta pellostä saa ehkä alle 40 000 markkaa hehtaarilta. Maatalouskiinteistöjen ja -koneidenkin arvo on romahtanut, eivätkä varsinkaan nuoret viljelijät kykene selviytymään veloistaan. Heiltä menee ammattikin.

Myös metsien arvo on laskenut. Sellupuiden kantohinnat ovat alentuneet yli neljänneksen.

Ja huolimatta siitä, että Suomen metsissä on vuotuista kasvua noin 75 miljoonaa kuutiometriä, teollisuus toi – MTK:n Metsä-Serlan johdolla – vuonna 1992 maahan puuta 7 miljoonaa kuutiota. Kun teollisuus tarvitsee puuta noin 50 miljoonaa kuutiota, osa kansallisvarallisuudesta mätännee metsiin. Näin käy, kun markka puhuu. Pääomat ovat isänmaattomia.

Reaalikapitalismista kasino

”Kasino” on John Maynard Keynesin keksintöä. Hän tarkoitti sillä kansantaloutta, jossa kansakunnan rahapääomat käytetään hyödyttömiin ja tarpeettomiin pörssitarkoituksiin.

Rahan hyötykäyttöä taas olivat Keynesin mielestä työllistävät investoinnit reaalityouteen, sinne missä tehdään työ. Vain sillä tavalla oli mahdollista korjata ne ”silmiinpistävät heikkoudet”, jotka liittyivät kapitalismiin: se, että ei ollut täystyöllisyyttä ja että kansallisvarallisuus ja kautui epäoikeudenmukaisella tavalla.

Pörssipelin ohella myös kiinteistöbisneksen ylikuumeminen oli Suo-

men romahduksen syy. Kiinteistöjen arvojen romahtaessa alenivat myös niiden vakuusarvot. Se oli onnettomuus, sillä peliä oli pelattu pääasiassa velaksi. Konkurssien estämiseksi kiinteistönomistajat tarvitsivat lisää vakuuksia. Niitä ei enää ollut – tai niitä ei kannattanut antaa pankeille, jos konkurssi oli edullisempi ratkaisu.

Ei ole mitenkään tavatonta, että kävi niin kuin kävi.

Pentti Haanpää lähettää vuosikymmenten takaa romaanissaan ”Isännät ja isäntien varjot” terveisiä siitä, miten samalla tavalla samasta syystä kävi muun muassa erälle kiinteistönomistajalle A.V.Kaistalle:

”Hänen komea talonsa, jossa oli käyty, toisetkin talot, ne olivat oikeastaan ostetut velaksi. Ne olivat kiinnitetyt hyvinkin täydestä arvostaan, jopa nykyisyyteen nähden huomasti ylikin. Hyvin meni hyvinä vuosina, mutta sitten tulivat kovat ajat. Vuokrat alenivat, maksut venyivät ja luotonantajat kävivät levottomiksi.”

Niinpä A.V.Kaistan elämä oli haihtuvainen kuin saippuakupla. ”Aina hän oli pitänyt pystyssä tyhjää säkkiä, puuhannut ja komeillut maailman varoilla, uskotuilla leivisköillä”, mutta lama olisi sitä, että ”nyt uhkasi kupla hajota ja säkki kaatua”.

Ennen kuin kuplat hajosivat ja säkit kaatuivat, modernissa kasinotaloudessa onnistuttiin taloudellisen kasvun ylläpitämiseksi ja nopeuttamiseksi arvostamaan koko kapitalistisen maailman koko pääomakanta uuteen, korkeampaan hintaan. Arvojen noususta tuli ”kasvun” veturi.

Pääomahyödykkeiden arvo oli kasinotaloudessa riippumaton toisaalta kasautuneen työn – eli pääoman – ja toisaalta kulloinkin tehtävän työn välisestä hintasuhteesta. Se oli riippumaton eri maiden kansallisesta työn ja pääoman hintasuhteesta. Markkinat ratkaisivat ”arvon”, eikä sen määrittymisen prosessille ollut objektiivisia perusteita.

Teknisesti pääoman ja työn vanha hintasuhte murskattiin rahan tukumarkkinoilla: pörsseissä ja pankkien välisillä markkinoilla sekä kiinteistöpeleissä.

Perusta sille, että näin päästiin tekemään, oli velkaraha. Velka oli optio ennenkokemattomaan vaurauteen.

Näennäisen arvonnousun perustana oli se, että osakkeilla nähtiin olevan erilainen arvo kuin oli niiden avulla omistettavalla *substanssilla*. Sama koski kiinteistöjä. Pörssihinnat tai kirjanpitoarvot olivat ”aliarvostettuja” verrattuna saman omaisuuden kasinotalouspohjaiseen ”käypään”

arvoon.

Arvonnousuilla oli perusteensa pelkässä vaihdannassa, eikä kukaan enää väittänyt, että pääoman omistaja lisäisi rahaan tai myytävään omaisuuteen jonkun uuden ”arvon”. Aikaisemmin kapitalisti oli joutunut perustelemaan sen, miksi hänelle maksettiin osuus yhteisestä kakusta, esimerkiksi yrittäjyydellä tai jollain muulla hyödyllisellä asialla.

Vanhaa omistettavaa jaettiin entistä pienempiin osiin ottamalla käyttöön *ns. johdannaisinstrumentteja*: termiinejä ja optioita. Niiden avulla pelureiden käytössä olevan rahan määrä saattoi kasvaa lähes rajattomasti. Ne olivat arpalippuja, eikä kasinotalousarpajaisissa arpojen määrällä ollut ylärajaa.

Vanhan omistettavan omistamista varten perustettiin myös *omistusketjuja*: erilaisia sijoitusrahastoja sekä sijoitus- ja kehitysyhtiöitä.

Uusien pelimerkkien rahaksimuuttaminen vaati kehittyneitä *jälkemarkkinoita*, siis pörsejä. Niiden ansiosta kenenkään ei tarvinnut sitoutua omistamaan mitään pysyvästi.

Reaalitalous tulee mainiosti toimeen ilman niitä pörssi-instrumentteja, joiden oma substanssi on pelkkää paperia. Kun niiden avulla sama reaalitalouden omistettava omistetaan useampaan kertaan, on selvää, että papereiden hallussapidon riski kasvaa sitä suuremmaksi, mitä kauemmaksi alkuperäisestä omistettavasta omistus niiden välityksellä siirtyy.

Silloin unohdettiin *Galbraithin laki*, jonka mukaan se, mikä menee ylös, tulee myös alas.

Kasinotaloudessa isänmaattomia pääomia siirretään paikasta toiseen aina sen mukaan, millainen tuotto pääomalle on saatavissa eri käyttötarkoituksissa. Siirrossa auttaa nykyaikainen tekniikka, ja sitä kautta on toteutunut markkinoiden kaikkien aikojen tehokkain liikemuoto: *pääomien vapaa liikkuvuus*. Pääomat ovat likviidejä sellaisella tavalla, jolla on ennenkokematon vaikutus reaalitalouden toimintaan.

Pääomien tuottoon eniten vaikuttanut arvonnousu, joka realisoituu myyntivoitoksi, perustuu psykologiaan. Se on aina henkimaailman asioita. Kasinotalousvuosina myyntivoittomiljonäärit saivat sen ansiosta rahansa ”tyhjästä”.

Näissä oloissa kasinopelit eivät olleet nollasummapeliä, jossa yhden uuden rikkaan voitto olisi ollut toisen vanhan rikkaan tappio. Yhdet saat-

toivat rikastua ilman, että kukaan näytti häviävän. *Kaiken perustana oli velka*, jonka vakuudet näyttivät kasvavan omaisuuden ”arvonnousun” myötä. Velka näytti maksavan itse itseään.

Se, mitä tapahtui, ei ollut EY-sidonnainen prosessi. Pääomamarkkinoiden integraatio oli maailmanlaajuinen, markkinavetoinen tapahtumasarja, joka on ollut käynnissä ilman, että julkinen valta ennättää ennalta reagoida tapahtumiin. Niin toimii markkinaparlamentti.

Kun pääomahyödykkeiden hintojen ylösvedättäminen tapahtui kaikkialla lainarahalla, sitä varten Suomessa tarvittiin pääomamarkkinoiden liberalisointia. Niillä uusilla markkinoilla Riikosen-Wegeliuksen oppi markkinarahan ihmeitä tekevästä voimasta perustui siihen, että pankit saivat pankkien välisiltä markkinoilta rahaa ilman mitään vaakuksia.

Pankit eivät siihen aikaan olleet vain pankkeja. Ne rohmusivat valtaa, ja vallasta ollaan aina valmiita maksamaan kallis hinta varsinkin silloin, kun sitä ei tarvitse maksaa omilla rahoilla.

Kaiken lisäksi SKOP ja muut pankit ajautuivat korkoloukkuun: velkaa otettiin lyhyellä maksuajalla, ja sama raha sijoitettiin tai annettiin lainaksi pitkällä maksuajalla.

Sitten pää tuli vetävän käteen.

Omat velat tulivat maksuun, mutta niitä ei saatu maksetuiksi velallisille eri maksuaikataulun mukaan annetuilla luotoilla. Sen omaisuudenkin arvot, joihin velka oli omissa kasinopeleissä kiinnitetty, romahtivat; siihen sidottua rahaa ei siis enää edes ollut. Velka oli, ja se oli tulossa maksuun.

Samassa juonessa olivat myös KOP:n ja SYP:n johtajat, vaikka muuten muassa **Vesa Vainio**, joka on ehnroothilaisen E-liikkeen miehiä, yrittää väittää, että pankkien tappioilla ei ole yhteyttä niiden kasinopeleihin. Kasvojenpesu ei onnistu. Arvet eivät lähde pois pesemällä.

Oli myös pankinjohtajia, joilla meni omat ja pankin rahat sekaisin. SKOP:n entinen johtaja Ari Huhtamäki on tutkinut oikeusministeriön toimeksiannosta pankkeja, ja hän väittää, että pankinjohtajat ovat saataneet syyllistyä laittomuuksiin jopa 10 000 000 000 markan arvosta.

Jos näin on, siinä on selkeä vastaus Bertolt Brechtin kysymykseen: *mitä onkaan pankin ryöstäminen pankin perustamiseen verrattuna?*

Suomessa tapahtuu vuodessa runsaat 100 pankkiryöstöä. Kun niis-

sä keskimääräinen saalis on ehkä 50 000 markkaa, pankkirosvot vievät pankeista vuosittain 5 000 000 markkaa.

Jos arvio pankinjohtajien laittomuuksista pitää paikkansa, pankkiherrat ovat noin 2000 kertaa niin suuria rosvoja kuin pankinryöstäjät.

Ei kannata puhua talouselämän moraalista tai pörssin etiikasta eikä saa uskoa edes uskovaisiin pankinjohtajiin. Kapitalismin eetos on kerätä ja kasata keinoista viis.

Kaikki yhteiskunnan tai pankkien ongelmat eivät kuitenkaan ole jonkun Christopher Wegeliuksen tai Pentti Kourin syytä, vaikka paljon on myös heidän syytään. Kaikki ongelmat eivät ole peräisin siitä ”pitkien puukkojen yöstä”, jolloin pankit siirtelivät rekka-autolasteittain osakepapereita yhden pankin holvista toiseen, vaikka sen yön – ja Kourin kanssa tehtyjen sopimusten – hinta olikin KOP:lle 1,5 miljardia markkaa ja Unitakselle ehkä kaksi. Vikaa on myös yhteiskunnassa, joka sallii kaiken tapahtua ja puki sen laillisuuden valekaapuun.

Sinipunan savuavat rauniot

Siitä, että laman syyt liittyvät keskeisesti pääomamarkkinoiden liberalisoinnin ajoitukseen, ollaan yksimielisiä.

Siitä taas, mikä osuus konkurssiin on kovan markan politiikalla, ei löydy konsensusta.

Esimerkiksi Englannin kokemukset *kovan punnan* politiikasta olisivat kyllä antaneet ennalta hyvän arviointipohjan sille, mitä Suomelle tapahtuu markkinoiden liberalisoinnin ja vahvan markan politiikan yhteisvaikutuksesta.

Muiden virheistä ei kuitenkaan opita.

Jotenkin tutulta tuntui nimittäin myös se, kun Ranskan pääministeri **Edouard Balladur** heinäkuussa 1993 ilmoitti, että frangia ei devalvoida missään olosuhteissa. Ne puheet tunnetaan, ja pian *kova frangi* romahti.

Jos halutaan oppia omista virheistä, seuraava kymmenen kohdan luetelo viime vuosien suurimmista virheistä voi auttaa oppimisprosessia.

1) Kun pääomamarkkinat liberalisoitiin ja pääomien maastalähdöl-
tä ja maahantuonnilta poistettiin kaikki rajoitukset, julkinen valta pai-

noi jarrun sijasta kaasua. Suomeen tuotiin sähkörahaa syömävelaksi.

2) Sillä tavalla Suomi velkaannutettiin ulkomaille, vaikka oli nousukausi. Pienyritykset ja kotimarkkinat velkaantuivat ulkomaille valuutoissa. Tyhemmin ei olisi voitu tehdä, ja laman ehkä tärkein syy on yksityisen sektorin valuuttaluottojen kasvu.

3) Samaan aikaan, kun markkinavoimat velkaannuttivat Suomen, teollisuuskapitalistit tekivät ulkomaille monin verroin enemmän suoria sijoituksia kuin ulkomaalaiset Suomeen, ja suomalaisten pääomien ulosliputus oli silloisella valuuttakurssilla kannattavaa. Samaan aikaan kun oma raha karkasi ulkomaille, Suomessa vietettiin tuontirahalla kulusjuhlia ja sijoituskekkereitä.

4) Pääomamarkkinoiden liberalisointi teki mahdolliseksi Suomen historian merkittävimmän varallisuuden uusjaon: yrityksistä siirrettiin vanhoille omistajille ennätysmäärä megasuuria myyntivoittoja. Siihen vaikutti verotuskin, tarkalleen ottaen myyntivoittojen verotuksen kiristämisestä edeltänyt myyntiboomi. Se lisäsi löysän ja irtonaisen rahan määrää markkinoilla, ja omaisuusarvot vääristyivät.

5) Verouudistus, jonka avulla muun muassa suurituloisten valtion tuloveroa alennettiin neljänneksellä, lisäsi irtonaisen ja löysän rahan määrää. Veroja kevennettiin ylikuumenneessa taloudessa ideologisilla perusteilla ja suhdannepoliittisesti väärään aikaan. Se oli bensaa kasinotalouden liekkeihin.

6) Väärän suhdannearvion johdosta valtion budjettipolitiikka oli liian löysää, ja erityisesti sinipunahallituksen vaalibudjetti oli lamataikinan hiivaa. Valtiovarainministeriössä tehtiin totaalinen virhearvio vuoden 1991 suhdannekehityksestä: arvioidun kasvun sijasta tuotanto alempi enemmän kuin missään OECD-maassa ja enemmän kuin koskaan aikaisemmin rauhan oloissa.

7) Kansantalouden ylikuumenemiseen vaikuttivat myös maatalouden ennätysasot, joiden tuloksena monen talon pihaan ilmestyi uusi kallosauto. Kun sinipunahallitus uusi maataloustulolain tuotannon maksimoimisen hengessä, se oli kallis perintö lama-Suomelle. Ulkomaisille ostajille annettiin 1980-luvulla Suomen valtion varoin yli 40 miljardin markan vientitukiaiset. Sen tuen kovaäänisimmät SDP-kriitikot olivat mukana joka ainoan kerran eduskunnassa painamassa nappia tämän tuen puolesta.

8) Neuvostoliiton kauppa romahti Suomesta riippumattomista syistä, ja yrityksillä oli kova työ kääntää se vienti länteen. Siinä onnistuttiin kohtalaisesti, vaikka kovan markan takia viennin osuus kansantuotteesta alenikin viidennekseen.

9) Myös markan myöhästynyt revalvoiminen sekä vuodesta toiseen parantunut ulkomaankaupan vaihtosuhte (vientitavaroilla sai noin 20 % aikaisempaa enemmän tuontitavaroita) saivat omalta osaltaan aikaan optisen harhan siitä, että Suomi oli Pohjolan Japani. Oli lottovoitto syntyä Suomeen, mutta myöhemmin on selvinnyt, että se olikin vain kolme oikein ja lisänumero.

10) Pääomamarkkinoiden liberalisoinnissa tehtiin myös teknisiä virheitä. Pankkien voitot kasvoivat, kun antolainauskorot vapautettiin ja lainarahan hinta nousi samaan aikaan, kun säästökorot jäivät säännöstelyyn. Korkojen verovähennysoikeus söi korkojen nousun merkitystä.

Keskuspankki olisi voinut supistaa pankkien lainanantoa nostamalla pankkien kassavarantotalletusvelvoitetta, kiristämällä pankkien vakavaraisuusvaatimusta taikka revalvoimalla ajoissa.

Keinoja ja välineitä olisi ollut ylikuumenneen talouden jäähdyttämiseen, mutta niiden käytön esti viime vaiheessa uusi poliittinen ja ideologinen tavoite: Suomen liittäminen EY/EU:n jäseneksi.

Joka tapauksessa lama on sitä, että Suomi on velkaannutettu ulkomaille, ja se, että ollaan velkaa, on politiikkaa.

Se on ollut sitä jo vuonna 1847. Nimittäin herrat Marx ja Engels näkivät silloin tuotantovälineiden yksityisomistusta vastaavan tietyn valtion, jonka ”yksityisomistajat ovat verojen kautta ostaneet vähitellen omakseen ja joka valtionvelkojen vuoksi on vajoanut täydellisesti heidän valtaansa ja jonka olemassaolokin on valtion arvopapereiden pörssikurssien nousun ja laskun kautta täysin riippuvainen yksityisomistajien, porvarien, sille antamasta kaupallisesta luotosta”.

Mikään ei näytä muuttuneen puoleentoistasataan vuoteen.

Suomen ylivelkaantuminen saa tilastollisen ilmauksensa vaihtotaseen vajeen kasvuna. Mainittu vaje on sama asia kuin Suomen lisävelkaantuminen.

Vaihtotaseen vajeen rakenne on eräällä tavalla ”annettu”, sillä suurin osa siitä on ulkomaisten lainojen korkoja, matkustusalijäämää ja ke-

hitysapua; kehitysapua tosin yhä vähemmän ja vähemmän. Suomi ei voi supistaa vaihtotaseen vajetta kuin tavaraviennillä, jota mittaa kauppataase, ja kauppataaseen ylijäämät ovat olleet mahdollisia vasta devalvaatioiden jälkeen.

Pääomamarkkinoiden postliberalisoimisen oloissa velkaantumista voidaan jatkaa lähes loputtomiin, mutta hintana siitä on lainarahan hinnan eli korkojen nousu. Maahan saadaan houkutelluksi ulkomaista velkapääomaa vain jatkuvasti korkeammilla ja korkeammilla koroilla.

Vaihtotaseongelma helpottunee kauppataseylijäämien ansiosta jo vuonna 1994, mutta se ei poista sitä ongelmaa, että valtio velkaantuu edelleen ulkomaille. Yksityisen sektorin velkaongelmaa sanotaan valtion budjetin epätasapainoksi.

Veret seisauttaneen vaalivoiton jälkeen kepulaiset eivät saaneet verta uudelleen liikkeelle.

Mutta ennen kuin romahdus tuli, sitä ennen käytiin ankara taistelu Suomen suunnasta – ja devalvaatiosta.

Devalvaation olemus

Suomi perusti puoli vuosisataa talouspolitiikkansa siihen, mitä taloustieteilijät kutsuvat *devalvaatio-inflaatio-sykleiksi*. Se tarkoittaa, että teollisuuden hintakilpailukyvyyn palauttaneen devalvaation jälkeen hinnat ja palkat aina nousivat, kilpailukyky huononi ja sitten tarvittiin taas uutta devalvaatiota.

Se politiikka vei Suomen parhaimmillaan neljännelle sijalle maailman kansojen joukossa. Se politiikka ei ole siis voinut olla kokonaan väärää politiikkaa.

Devalvaation vastustamisen perusteeksi ei siis riitä vain se, että on katkaistava ketju. Miksi katkaista ketju, jos sen johdosta Suomi joudutaan ajamaan alas?

Devalvaatio pitää tehdä, jos Suomen markka on yliarvostettu.

Siitä, että markka oli vuonna 1991 yliarvostettu, ei liene erimielisyyttä. Suomen kustannustaso oli korkeampi kuin kilpailijamaissa. Suomen teollisuuden hintakilpailukyky ulkomailla oli liian huono ja ulkomaisten tuotteiden hintakilpailukyky Suomessa oli liian hyvä. Suomalaisten kannatti matkustaa ulkomaille, mutta ulkomaalaisten ei kan-

nattanut matkustaa Suomeen. Suomalaisten kannatti ostaa yrityksiä ulkomailta, mutta ulkomaisten yritysten oli kallista investoida Suomeen.

Markan väärän ulkoisen arvon korjaamisen vaikutuksia oli vaikea ennustaa. Eniten väärin ennusti joka tapauksessa **Markku Puntila**, joka oli tehnyt muistion siitä, mitä tapahtuisi, jos Suomessa devalvoitaisiin. Muistiossa oli 21 kohtaa, joissa kuvattiin devalvaation kielteisiä vaikutuksia. Myöhemmät tapahtumat ovat osoittaneet, että lähes kaikki Puntilan Kauppalehdelle vuodattaman paperin ennusteet devalvaation vaikutuksista olivat väärä.

Devalvaatiolla on aina paljon dynaamisia, ennustamattomia vaikutuksia, ja Suomen tapauksessa ne liittyivät myös siihen, miten devalvaatio vaikuttaa ulkomaisiin velkoihin: *väärät velalliset olivat velkaa valuutoissa*.

Engelma, joka Suomen tapauksessa liittyi suljetun (eli markoilla hinnoittelevan) sektorin valuuttaluottoihin, oli suurempi kuin arvattiin.

Niitä velkoja, joiden maksamiseen velallisilla ei ollut valuuttatuloja, oli kymmeniä miljardeja markkoja, ja monet velalliset olivat ottaneet velkansa luottaen valtiovallan sanaan: markkaa ei devalvoida.

Vientiyrityksillä ei ollut samaa ongelmaa. Vientitulot lisääntyvät joka vuosi devalvaatioprosentin verran, mutta velka kallistuu vain kerran, silloin kun devalvoidaan. Velan lisääntymisen rasite jakautuu kaiken lisäksi monelle vuodelle.

Devalvaatiota tarvittiin tavaraviennissä suomalaisen tuotannon hintakilpailukyvyyn palauttamiseksi, markkinaosuuksien säilyttämiseksi ja kasvattamiseksi. Väärällä valuuttakurssilla tapettiin terveitä ja elinvoimaisia yrityksiä, jotka pystyivät viemään oikealla valuuttakurssilla tai ainakin kilpailemaan kotimaassa ulkomaista tuontia vastaan.

Osa devalvaatiohyödyistä jää aina ulkomaille sen kautta, että se annetaan ostajien hyväksi taisteltaessa markkinaosuuksista.

Sen lisäksi devalvaatio on aina mitä räikein tulonsiirto ”työltä pääomalle”, mutta se on sitä myös ”suljetulta sektorilta avoimelle sektorille” eli kotimarkkinoilta vientiteollisuudelle. Mutta vaikka devalvaation seurauksena ulkomaisen velan ongelma aluksi pahenikin, markan arvoa piti muuttaa myös ulkomaisen velan hoitamiseksi; ei ole muuta tapaa hankkia valuuttoja velkojen maksuun kuin vienti.

Devalvaatiolla on yleensä vaikutus inflaatioon. Se lisääntyy, kun tuon-

tihinnat nousevat. Epäilemättä se, että inflaatio ei Suomessa noussut kahden toteutetun devalvaation jälkeen, oli kaikille suuri yllätys. Myöskään presidentin mainostama J-käyrä, jota hän käytti perusteena sille että devalvaatiota ei pidä tehdä laskusuhdanteessa, ei toiminut vanhaan tapaan: vaihtotase ei ensin huonontunut ja vasta sitten parantunut, vaan se rupesi melko pian paranemaan.

Devalvaation tulonsiirto-ongelmia voidaan aina tarvittaessa lievittää olemassa olevan (mutta toistaiseksi käyttämättömän) *vientimaksulain* avulla: ylisuuria voittoja voidaan verottaa valtiolle. Kun jälkimmäisen kerran devalvoitiin, Iiro Viinanen uhosi vientiveron säätämällä, mutta mitään ei tapahtunut.

Myös se, että ei devalvoitu vahvan markan politiikan takia, oli tulonsiirto. Se oli tulonsiirto väärään suuntaan.

Korkeita korkoja ei olisi millään saatu alenemaan ilman devalvaatiota. Myös ne olivat tulonjakopolitiikkaa. Koskaan aikaisemmin eivät rahan tukkupaljaukset olleet saaneet itse työtä tekemättä rahalle niin korkeaa korkoa, mikä sille oli tarjolla pääomamarkkinoiden liberalisoinnin jälkeen.

Devalvaatio loi edellytykset uudelle talouspolitiikalle: valikoivalle elvytykselle sekä laman ja työttömyyden torjunnalle.

Sitä mahdollisuutta ei kuitenkaan käytetty hyväksi, eikä yhteiskuntaan pumpattu uutta ostovoimaa.

Suomi ei käynnisty, jos markkinoille ei saada lisää ostovoimaa. Vaikka Suomen Pankin ”tehtävänä on Suomen rahalaitoksen pitäminen vakavalla ja turvallisella kannalla”, se toimii väärin, jos se jarruttaa, kun pitäisi kaasuttaa. ”Rahalaitos” ei voi olla vain pankit.

Kova markka

Kun Suomea ruvettiin panemaan eurokuntoon, siihen oli käyttökelpoinen instrumentti rahapolitiikka, joka edusti ”eurokuria”. Ylijäämäänsä Saksan tavoitteet otettiin nyt tosissaan Alijäämä-Suomessa, ja rahapolitiikan alttarille oltiin nyt valmiita uhraamaan kaikki: työpaikat ja hyvinvointivaltio.

Politiikan täyskäännös tapahtui 1989. Erityisen syvä poliittinen isku ajoittui sen vuoden syksyyn.

Eurokunnan nimeen vannoen **Rolf Kullberg** julisti, että ”kysyntä Suomessa on pakotettava alas”, että ”tarpeen vaatiessa se on tehtävä luomalla Suomeen keinotekoinen taantuma” ja että ”taantumana on jopa oltava melko syvä”. Kullbergin mielestä hänen sanavalintansa oli onneton, mutta hyvä niin: ajatus kävi kerrankin sanoista selville.

Kauppa- ja teollisuusministeri **Ilkka Suominen** taas sanoi Wege-liuksen todistuksen mukaan, että kun kansa ei usko, ”tulkoon sitten tuho”, ja **Esko Ollila** huusi samassa kuorossa: ”Mennään vaikka 200 000 työttömään. Suomen kansa ei usko, jollei lyödä päähän.”

Entisen politiikan pohjalta ponnistaneet SKOP:n miehet tajusivat asian heti: ”keskuspankin toimenpiteet ja kasinotalouden keskinäinen kemiallinen reaktio muutti hallitun köyhdyttämisen hallitsemattomaksi romahdukseksi”.

Eino Leino kertoi pankinjohtaja Antti Puuhaaran suulla jo vuonna 1914 kirjassaan ”Pankkiherroja”, että näin oli eletty myös niihin aikoihin, jolloin Amos Andersson kasasi omaisuuttaan:

Hänestä tuntui usein kuin koko yhteiskunnan perustus olisi ollut mätä ja koko kansa täällä tanssinut omia hautajaisiaan. Eihän sitä voinut kauan kestää. Elihän koko kansa jo ulkomaisten lainojen armosta. Silloin kun niitä saatiin, oli maassa hyvät ajat. Kun ne loppuivat ja ulkomaiset rahamarkkinat kiristyivät, alkoi jälleen sama kurjuus ja viheläisyys. Eikä ihmekään, sillä koko kansa eli yli varojensa.

Vuonna 1989 deflaatio pantiin toimeen rahapolitiikan avulla. Kun kuitenkin sinipunahallituksen finanssipolitiikka eli samaan aikaan omaa löysää elämäänsä, kulutusjuhla jatkui.

Kun rahapolitiikan lukko (muuttumaton valuuttakurssi) pantiin kiinni, kansantalous oli ”sopeutettava” siihen tilanteeseen julkisten menojen supistusten eli finanssipolitiikan avulla.

On selvää, että Suomen Pankin johto on ollut oikeassa arvostellessaan SDP:n kokoomuksen ja keskustan poliitikkoja siitä, että rahapolitiikka vahvan markan politiikka yhdistettiin finanssipolitiikassa löysän rahan politiikkaan.

Jos hyväksytään rahapolitiikka, johon kuuluu muuttumaton valuuttakurssi, ei ole enää valinnanvaraa sen suhteen, hyväksytäänkö korkeat

korot ja tiukan finanssipolitiikan mukanaan tuoma työttömyys. Kun ensin tulee A, sitä seuraa loogisesti B.

Selvimmin tätä logiikkaa on yrittänyt kiertää Euroopan Sosialidemokraattisen Puolueen Suomen filiaali SDP ja sen peesissä demarijohtoinen SAK. Ne ovat sanoneet A, mutta eivät B. Kun SDP on ollut Suomen EY/EU-jäsenyyden kannalla, se on hyväksynyt eurolinjan rahapolitiikassa mutta ei finanssipolitiikassa. Se on ollut populistinen asenne, eikä SDP:llä ole ollut tosiasiallista vaihtoehtoa hallituksen harjoittamalle politiikalle.

Poliittinen cocktail, jossa yksi osa on ollut europeräistä deflaatiota ja toinen osa kotoperäisten virheiden aikaansaamaa suhdannetaantumaa, on ollut huonoin mahdollinen lääke Suomen kansantaloudelle. Kansantalouden tauti ei ole ollut yhtä tappavaa kuin hallituksen lääkkeet.

Käytännön valintatilanne sen suhteen, mille alettaisiin, tuli eteen keväällä 1991 eduskuntavaalien jälkeen. Silloin oli valittava devalvaation ja deflaation välillä.

Silloin valittiin deflaatio ja – niin kuin nyt tiedetään – saatiin molemmat. Ajopuusta tuli uppotukki.

Norja ja Ruotsi olivat keväällä 1991 sitoneet kruununsa yksipuolisella päätöksellä EY:n rahayksikön ecun arvoon. Päätösten perusteet olivat enemmän psykologisia kuin taloudellisia. Se oli *signaali muuttumattoman valuuttakurssin puolesta*, ja se oli signaali: täältä tullaan, ”Eurooppa”.

Suomalaiset halusivat antaa saman signaalin kovasta markasta, vaikka *vahvan markan politiikka oli suuri valhe*: markka on harvoin ollut niin heikko kuin se oli silloin, kun se oli ”vahva”.

Kun markka sidottiin ecuun, käytännössä tapahtui niin, että markan ulkoisen arvon määräytymisen perusteena olleessa ”valuuttakorissa” vaihdettiin USA:n dollarin ja Japanin jenin tilalle eurovaluutat. Taloudellisista syistä sitä ei olisi tarvinnut tehdä, sillä metsäteollisuustuotteiden viennin johdosta Suomi on riippuvaisempi USA:n dollarin kuin Saksan markan arvosta.

Suomelle jäi ecu-kytkennän yhteydessä entisenlainen mahdollisuus päättää itse valuuttakurssista. Siinä suhteessa ei tapahtunut mitään uutta.

Kun vaihtoehdot olivat valuuttakurssien muutos (devalvaatio ja el-

vytys) tai eurokuntoonpano (deflaatio ja työttömyys), uusi päähallituspuolue keskusta ei aluksi tiennyt, kumman ottaa.

Myös keskustajohtajat tiesivät – kaikkihan sen tiesivät – että valuuttakurssi oli väärä. Oliko sen kanssa mahdollista elää, mietittiin, ja kun hallitus päätyi uskomaan, että oli, kokemattomat ministerit sitoivat markan kesäkuun alussa 1991 ecuun. Samalla keskusta sidottiin sinipunahallituksen rahapolitiikkaan, ja sen jälkeen **Kalevi Sorsa** oli oikeassa, kun hän sanoi keskustan vaalivoiton perustuneen valheeseen.

Ecu-kytkentä ilman devalvaatiota oli kansantaloudelle shokkihoitoa, mutta sitä uskottiin tarvittavan, kun Suomi lähti astumaan EY/EU-tietä.

EY:n kanssa oli sovittu, että jos ecu-kytkentä tehdään vanhalla valuuttakurssilla, joku EY:n korkea virkamies ylistää päätöstä, mutta jos siinä yhteydessä devalvoidaan, joku alempi virkamies esittää Suomalaisille muodolliset moitteet.

Rahoituskomissaari **Henning Christophersen** yllätti suomalais-osapuolen kutsumalla päätöstä ”rohkeaksi”, vaikka siitä ei ollut sillä tavalla sovittu. Päätös kuitenkin oli sitä, sillä nyt työttömyys hyväksyttiin talouspolitiikan välineeksi, ja sillä oli oleva poliittisia seuraamuksia. Kun markan arvo oli väärä ja vaihtotasevaje kasvoi ja ulkomainen velkaantumisen eneni ja korot olivat korkeat, työttömiä ei vain tullut vaan heitä tehtiin.

Se, että yliarvostettu markka sidottiin ecuun ilman devalvaatiota, oli megamöhläys.

Ennalta tiedettiin, että valitulla Churchillin-Rydin-Kullbergin linjalla syntyisi työttömiä, eikä sitä estänyt se, että ”kansalaisten työvoima on valtiovallan erikoisessa suojeluksessa”. Työttömyyden kasvu oli jopa rajumpaa kuin Suomen Pankin johtokunta uskoi ajaessaan hallituksen tähän loukkuun. **Markku Puntilan** ”virallinen” arvio pankkivaltuutetuille oli, että maassa olisi syksyn kuluessa neljännesmiljoona työtöntä.

Arvio toteutuikin jo elokuussa. Silloin tehtiin työttömyyden uusi Suomen ennätys, ja työttömien määrä oli sen jälkeen vielä tuplaantuva.

Deflaatiolinjan voitto toi mukanaan psykologisen ilmapiirin muutoksen. Monet yrittäjät eivät enää jaksaneet sinnitellä vahvan markan kanssa, kun merkkiä paremmista ajoista ei ollut näköpiirissä. Tämä politiikka alkoi tappaa yrityksiä.

Imapiirin muutos tajuttiin yleisesti. Näkyvimmin tilannetta kommentoi **Casimir Ehrnrooth**, joka E-liikkeen miehenä oli ollut D-vitaaniipillereiden kannalla. "Casse" erosi Teollisuuden Keskusliiton puheenjohtajuudesta, koska porvarihallituksella oli teollisuudessa myös ymmärtäjänsä: KOP-leiri. KOP:n pankinjohtaja **Matti Korhonen** oli pääministeri Harri Holkerin sihteeristössä kovan markan miehiä.

Miksi KOP vastusti kesäkuussa devalvaatiota?

Erään asiantuntijan arvio oli, että sillä tai sen tärkeillä asiakkailla oli niinä aikoina väärä valuuttaposition ja että ne olivat perustaneet toimintansa muuttumattomaan valuuttakurssiin. Toinen sanoi, että se selitys on liian rationaalinen ja että KOP:ssa vain yksinkertaisesti uskottiin väärään asiaan.

Usein aivan pienet asiat ovat ratkaisevia. Aina eivät päätökset perustu niin monimutkaiseen ajatteluun kuin ensimmäisenä tulee mieleen tarkasteltaessa ihmistä ja hänen asemaansa.

Jaakko Lassila toisteli eri yhteyksissä oppi-isiensä Klaus Wariksen ja Mauno Koiviston neuvoa: ei pidä devalvoida laskusuhdanteessa, koska siitä seuraa inflaatiota. Elämä osoitti, että ylivelkaantumisen ja pakotyöttömyyden tilanteessa tämä nyrkkisääntö ei toiminut, mutta voi olla, että Lassila ajatteli, että se toimisi. Tai sitten hän ei ajatellut mitään vaan valitsi mukavimman ja helpoimman vaihtoehdon niin kuin aina ennenkin.

Tässä suuntataistelutilanteessa **Rolf Kullberg** valitsi – ehrnroothilaisen E-liikkeen näkökulmasta – puolensa väärin, ja hän sai potkut Kymmene Oy:n hallituksesta. Toisin kuin oli yleisesti mahdollista "sivistysmaissa" Suomen keskuspankin pääjohtaja oli saattanut olla – runsasta 6 500 markan kuukausipalkkiota vastaan – yksityisen yhtiön hallintoelimen jäsen. Kullberg jäi päätoimensa johtamaan pian mahdottomaksi käyvää puolustustaistelua kestävämmän markan arvon ja tappavan deflaation puolesta.

Kansantalouden deflatoiminen merkitsi säästämistä, leikkaamista, murentamista, maksullepanoa ja poisottamista, ja sen kohteena olivat erilaiset hyödylliset ja tarpeelliset sosiaaliset toiminnot. Hyvinvointivaltio joutui hyökkäyksen kohteeksi. Hyvinvoinnin vastakohta on pahoinvointi.

Politiikan nimi oli *alasajo eli deflaatio*, ja sen avulla kansantalout-

ta alettiin säästää kuoliaaksi. Sen sijasta, että valtiovalta olisi yrittänyt politiikan avulla vetää yrityksiä ylös lamasuosta, se pani yritykset tekemään paroni von Münchausenin tempun: vetämään omasta tukasta itsensä ja hevosensa pois sieltä suosta. Vanhalla valuuttakurssilla se ei ollut mahdollista, ja yritykset kävivät kuolinkamppailujaan ilman että valtiovalta antoi niille saattohoitoa.

On luonnollista, että varsinkin ventialojen ammattiliitoissa kannatettiin D-linjausta.

Sitä olivat ecu-päätöksen yhteydessä kannattaneet monet muutkin, mitä ilmeisimmin jopa puolet hallituksen ministereistä. Esko Ollila kuitenkin sai Esko Ahon Suomen Pankin johtokunnan enemmistön kannalle, ja se ratkaisi asian.

Suomen Pankin johtokunnassa jopa Kullberg ja Aleniuskin olisivat tarvittaessa ehkä olleet valmiita pieneen devalvaatioon.

Mutta keskuspankin "Suslov" **Markku Puntila**, joka uhkasi erolla, piti päänsä. Puntila oli vahvan markan politiikan "aivot", ja ilman häntä muiden olisi ollut vaikea jatkaa. Sitä paitsi Puntilalla oli takanaan myös presidentin tosiasiallinen tuki. Tässä yhteydessä kovan markan juntta oli kokemattomille ministereille liian vahva. Painostus ja uhkailut tehosivat.

Kun ecu-päätöstä käsiteltiin eduskunnassa, on selvää, että kansanedustajien tosiasiallinen enemmistö olisi ollut valmis devalvaatioon, vaikka äänestyksessä sen – ja työllisyyden – puolesta otti kantaa vain Vasemmistoliitto.

Ilmeisestikin juuri virassa toimineella valtiovarainministeri **Matti Louekoskella** oli suuri vaikutus SDP:n kantaan, vaikka kyllä puolue oli ollut vahvan markan politiikan tärkein sidosryhmä. Huhu, joka oli uskottava, kertoi SDP:n uhanneen siinä tapauksessa, että olisi devalvoitu, vastustaa rahalain muutosta markan kytkemisestä ecuun.

Vaikka ecu-päätöksen yhteydessä olisi devalvoitu, se ei olisi ratkaissut kaikkia Suomen ongelmia. Devalvaatioprosentti olisi silloin jäänyt liian pieneksi, ja jälkikäteen arvioiden pieni devalvaatio ei olisi estänyt devalvaatio-odotusten jatkumista.

Mutta kun tarkoituksellisesti päästettiin irti deflaation henki, se synnytti *laman psykologian*. Siinä yhteydessä hallitus aloitti mutapaininsa markkinavoimia vastaan. Tavoitteena oli "sisäisen devalvaation"

avulla nollata inflaatio.

Näin katkaistiin monikymmenvuotinen politiikan jatkuvuus tilanteessa, jossa Suomi oli velkaantuneempi kuin kenties koskaan. Se oli monille velkaantuneille ihmisille katastrofi. Heidän hankkimansa omaisuuden arvo aleni, lainojen vakuudet romuttuivat, ja heidän palkkojaankin eli velanhoidokkykään haluttiin huonontaa.

Deflaatio oli ennen muuta ideologinen valinta. Se oli politiikan uusi suunta, ja väärin ymmärretyksi tulleen Suomen Pankin entisen toimitusjohtajan **Sixten Korkmanin** mukaan ”järjestelmän” keskeisiä mekanismeja olivat ”korkeiden korkojen pelko ja työttömyysuhka”, eikä poliitikkojen pitänyt niitä lievittää. Poliitikot olivat valinneet kovan politiikan.

Kansantalouselämyksen ylijohtajana hän näki, että valittu politiikka toimi laman- ja työttömyyden torjuntaa sekä elvytystä vastaan, ja hän kirjoitti ironisoiden, että uuden regiimin mukaan ”lamma ei pidä lievittää aktiivisesti finanssipoliittisella elvytyksellä, esim. julkisia investointeja ja/tai ARAVA-rakentamista lisäämällä”, koska ”elvytyksen ongelmana on, että se vähentää työttömyyttä ja siten hidastaa välttämätöntä kustannussopeutusta”.

Myöhemmin Korkman, jota vastaan hänen entiset puoluetoverinsa puheenjohtaja **Pertti Paasion** johdolla hyökkäsivät rajusti, rupesi julkisesti D-mieheksi.

Sen sijaan SDP ei ole selvinnyt ulos itse virittämästään ja Korkmanin ansiokkaasti kuvailemasta loukusta: kovan markan, Suomen EY/EU-jäsenyyden ja finanssipoliittisen sopeutumispakon (eli budjettileikkausten) yhdistelmästä.

Deflaatio, inflaation vastakohta, oli sitä, että rahasta itsestään tuli arvokasta. Että raha oli päämäärä eikä väline. Että raha oli arvo, eikä se, mitä sillä saa. Kuitenkin raha on vain paperia, kun taas reaaliomaisuus, jonka arvo on deflaation aikana romahtanut, on ihmisten työn tulosta. Rahasta tuli niin kallista, että sitä ei kannattanut käyttää hyödyllisiin ja tarpeellisiin toimintoihin, ja niin raha hallitsi ihmistä eikä ihminen rahaa.

Deflaatio oli sitä, että mitään ei kuulunut rakentaa tai tuottaa, myydä tai ostaa, ja että hyväksyttiin työttömyys. Se oli korkeat reaalikorot.

Deflaation näki pian katsomalla ympärilleen. Joka puolella oli ”vuokrattavana” tai ”myytävänä”-kylttejä, ja Helsinginseudulla oli pian tyh-

jää liiketilaa yli miljoona neliometriä, tyhjää toimitilaa 40 000 työntekijää varten.

Aluksi kaikki näytti hyvältä.

Kun ecu-päätöstä oli vauhdittanut laajamittainen pääomien maastapako, se pysähtyi. Keskusta oli saatu sitoutumaan sinipunahallituksen perintöön eli kovaan markkaan, ja hallitus näytti päällisin puolin vahvalta. Suosittua nuorta pääministeriä Esko Ahoa markkinoitiin *Suomen Kennedynä*. Korot laskivat, ja vain työttömyys reagoi päätökseen kielteisesti. Sekin oli tiedetty ennalta, sillä työttömyyden kasvu oli – ”välttämättömän” rakennemuutoksen nimellä – hyväksytty politiikan teon välineeksi.

Sitten alkoi käydä selväksi, että hallitus ei pystynytkään panemaan toimeen ”sisäistä devalvaatiota” eli deflaatiota.

Varsinkaan vientialan ammattiliitot, joilla oli voimassa olevat työsopimukset vuoden 1992 helmikuulle saakka, eivät lähteneet sopimaan jäsentensä palkkojen alentamisesta.

Markkinavoimien vastaisku

Markkinavoimille on tärkeätä Suomen markan ulkoinen arvo. Sen perusteella määräytyy se, mikä on markan hinta.

Vahvan eli yliarvostetun markan oloissa markkoilla saa paljon valuttoja. Tuonti on halpaa ja sijoitukset ulkomaille kannattavia. Sen sijaan vienti ei vedä eikä rahaa saada Suomeen kuin korkeilla koroilla.

Pankeille markan ulkoinen arvo on teknisesti yhdentekevä asia. Ne ovat käytetyn rahan osto- ja myyntiliikkeitä, eikä niitä kiinnosta rahan hinta niin paljon kuin niiden oma välityspalkkio. Niille on yhdentekevää, devalvoidaanko vai revalvoidaanko.

Pankkitoiminta tarjoaa kuitenkin mahdollisuuden keinotteluun, jos määräyksiä rikotaan. Tunnettuja tapauksia ovat HOP:n keinottelutappiot kotimaassa 1980-luvulla ja KOP:n tappiot Luxemburgin pankkinsa kautta 1990-luvulla. Tunnettu on myös metsäteollisuuden myyntiyrityksen Finnpapin 250 miljoonan markan keinottelutappio menneiltä vuosilta.

Sen sijaan pankkien asiakkaat voivat laillisesti keinotella devalvaatio-odotuksilla niin kuin parhaaksi näkevät. Suosittua oli pakkodevalvaatiota edeltäneissä oloissa *terminointipeli*, mutta mahdollisuuden pe-

lien pelaamiseen antoivat myös *valuuttafutuurit ja -optiot*, joita varten Suomessakin on oma pörssi.

Termiinisopimuksen mukaan pankin asiakas ostaa – tai myy – valuuttaa, jonka hän saa vasta kuukauden tai useamman kuukauden kuluksi. Valuutan hinta määrätään ostohetkellä.

Jos markka devalvoituu termiinisopimuksen voimassaollessa, asiakas saa pankilta ennalta alehintaan ostamistaan termiinivaluutoista myöhemmän valuuttakurssin mukaisen korkeamman myyntihinnan.

Terminoinnin hinta muodostuu korkoerosta markan korkean koron ja valuuttojen matalamman koron välillä, eikä terminointi ole ilmaista tai edes halpaa puuhaa. Mitä korkeampi on korko, sitä kalliimpaa on keinottelu ja suojautuminen devalvaatiota vastaan, ja sen takia keskuspankit nostavat korot korkeiksi markkinavoimien käydessä hyökkäykseen valuuttaa vastaan. Niiden korkojen kanssa ei kuitenkaan voi elää, ja siksi markkinavoimat voittavat aina.

Jos rahan omistaja kiinnittää – devalvaation odotuksessa – rahansa termiinisopimusten avulla ulkomaan valuuttaan, vaikka kotimaassa sille samalle rahalla saa korkeamman koron, sitä ei kannata tehdä turhan päiten.

Julkistamattoman tutkimuksen mukaan devalvaatioon varautuminen maksoi suomalaisyrityksille 3-5 miljardia markkaa, ja kansantalouden näkökulmasta ne rahat maksettiin ulkomaille. Laskelma ei ole aivan realistinen, sillä siinä ei huomioida markkinoiden dynaamisia vaikutuksia. Korot olisivat varmaankin alentuneet, jos rahat olisi sijoitettu Suomeen.

Joka tapauksessa markkinat suuntautuivat kesästä 1991 lähtien devalvaatioon, ja ne toimivat sen mukaan.

Rahamarkkinoiden häiriöt eivät kuitenkaan liittyneet vain keinotteleluun markkaa vastaan, vaan syksyllä 1991 SKOP ajautui kestävämmään tilanteeseen. Se sosialisoitiin, samoin Tampella; niistä asioista jäljempänä. Pankkikriisikin oli kehityksessä akuuttiin vaiheeseen valuuttakriisin kainalossa.

Ensimmäinen pakkodevalvaatio

Tuponeuvottelut polkivat paikallaan koko syksyn, ja tietty takaraja lähestyi. Hallitus halusi uudet työehtosopimukset tehtäviksi 21.10.1991

alkaneella viikolla.

Kun asiat eivät edenneet, viime vaiheessa apuun pyydettiin ja saatiin **Kalevi Sorsa**.

Espanjassa lomaillut Sorsa saapui maahan sunnuntaina 20.10. Vaikka hän ei tiennyt, mistä oli kysymys, hän näki tilaisuuden kansallisiin suurteluihin aukeavan. Kokeneena poliitikkona hän näki itsensä jo tässä vaiheessa presidenttiehdokkaan roolissa, ja hän satsasi seuraavien viikkojen tapahtumiin kaikkensa. Sitä taustaa vasten on myös arvioitava hänen myöhempiä katkeruuttaan niitä kohtaan, jotka asettuivat poikkitehoin hänen palkkojenalennusehdotukseensa.

Sorsa oli maahan tullessaan täysin ulkona kuvioista, mutta häntä varten oli ennalta muodostettu taustaryhmä, johon kuuluivat muun muassa demarit Teuvo Kallio, Eero Rantala ja Jorma Reini sekä Koiviston mies **Matti Pekkanen**. Työnantajapuolella kokemuksensa hankkinut Pekkanen oli siinä porukassa ainoa, joka ei uskonut palkkojen alentamiseen.

Koko demariarvovalta pantiin Sorsan nimissä peliin vahvan markan ja seitsemän prosentin ostovoiman alenemisen puolesta, ja Sorsa antoi nimensä käyttöön.

Seuraavana päivänä eli ”mustana maanantaina” 21.10.1991 devalvaatio oli ovella. Valuutat pakenivat maasta, ja korot nousivat.

Koivisto käytti puheillaan SAK:n nuoren puheenjohtajan **Lauri Ihalaisen**, ja hänet saatiin sidotuksi palkkojen alennukseen. Ihalainen ilmoitti iltapäivällä Suomen Pankkiin aikovansa ehdottaa palkanalennussopimuksen hyväksymistä SAK:n hallintoelimissä.

Sen ilmoituksen perusteella Aho ja Kullberg pitivät lehdistötilaisuuden ja julistivat Sorsan esityksen tulleen hyväksytyksi. He väittivät, että SAK:n hallituksen työvaliokunta oli alistamassa esityksen järjestön päättävälle elimelle hyväksymisluokituksen.

Niin ei kuitenkaan ollut SAK:ssa päätetty, ja sähköiset uutiset monistivat kansalaisille väärää tietoa. Sillä tavalla tilanteesta oli vähällä muodostua peruuttamaton.

Näin kuitenkin vältettiin se, että markka olisi devalvoitu pankkivaltuusmiesten kokouksessa mainittuna maanantaina. **Markku Punttila** oli – hänelle – varomattomassa lausunnossaan oikeassa, kun hän sanoi, että ”eräässä vaiheessa päivää näytti, että devalvaatio olisi hyvin to-

dennäköinen”. Se oli niin todennäköinen, että jos Aho ja Kullberg eivät olisi tulkinneet noin kello 15.00 Ihalaisen puhelinsoittoa väärällä mutta sopivalla tavalla, markka olisi devalvoitu pankkivaltuuston kokouksessa kello 17.00.

Sen päivän sankari oli Kalevi Sorsa, ja sinä iltana Suomen Pankissa ryypättiin voittajia.

Mutta Matti Pekkanen oli ollut oikeassa!

Työntekijät eivät nielleet palkkojen alentamista, ja Sorsan palkanalennuspaketti alkoi repeillä. Sitä paitsi sen taakse vyörytettiin ennen muuta julkisen alan ja muita suljetun sektorin demariliittoja, kun taas avainasemassa olleiden vientiteollisuuden liittojen tukea esitys ei saanut. Sorsan esitys ei olisi ratkaissut ongelmaa, joka oli vientihintakilpailukyvyyn puute.

Kun velkaantuneiden ihmisten palkkoja ei voitu laskea, ammattiliitot rupesivat – ay-johtajien pelätessä omien asemiansa menetystä – puolustamaan jäseniään poikkeuksellisella tarmolla, ja varsinkin Metallityöväen liiton vaalit pakottivat demareiden ay-pamput seisomaan sanojensa takana. Ilman niitä vaaleja Sorsasta olisi ehkä tullut tupomesias.

Kaikki ratkaisut olivat kuitenkin vaikeita, sillä ihmisten mielet olivat kiihdyksissä. Palkansaaajat, eläkeläiset, maanviljelijät ja opiskelijat järjestivät Helsingissä ennätyksellisen suuria mielenosoituksia.

Homma karkasi pian hallituksen käsistä, ja korot kääntyivät nousuun. Oikean devalvaation odotukset kasvoivat. Yritykset eivät kotiuttaneet valuuttojaan vaan terminoivat. Jos pääomamarkkinat ovat vapaat, viisaat yritykset toimivat juuri sillä tavalla, ja nyt olivat devalvaatio-odotukset julkisestikin huipussaan.

Torstaina 14.11 valtiovarainministeri **Iiro Viinanen** löi vielä aamupäivällä vetoa siitä, että ei devalvoida, ja ilmoitti eroavansa siinä tapauksessa, että devalvoidaan. Hallituksen uskottavuus oli kuitenkin jo mennyt. Korot nousivat ja nousivat, eikä niitä pidättänyt enää mikään. Iltapäivällä jo valtiovarainministeriössäkin alettiin pohtia sitä mahdollisuutta, että Suomessa devalvoitaisiin.

Kun markka sitten loppuiltapäivällä kellui, hallituksella ei ollut suunnitelmia sen tilanteen varalle. Maa oli ajautunut pakkodevalvaatioon ja poliittiseen kriisiin.

Kun asiasta päätettiin virallisesti pankkivaltuustossa sinä iltana, tunnelma oli uskomaton, sanoinkuvaamaton. Paikalla oli vain häviäjiä. Kuukaan ei puhunut mitään, paitsi **Harri Holkeri**, joka puhui taukoamatta yhdessä nautitun päivällisen ajan. Hän ”pelasti” sosiaalisen tilanteen.

Kun masennus lieveni, oli selvitettävä, mitä merkitsi se, että markka ”kellui”.

Oikeuskansleri **Jorma S. Aallon** mukaan laki oli kirjoitettu niin, että markka voi kellua ilman vahvistettua kiinteää arvoa muutaman päivän ajan eli käytännössä seuraavan viikonvaihteen yli. Oikeuskanslerin kanta, joka vaihtelee aina markkinatilanteen mukaan, oli myöhemmin muodostuva uudeksi ongelmaksi.

Seuraava taistelu käytiin devalvaatioprosentista.

Suomen Pankin johtokunta ja vasemmistolaiset pankkivaltuusmiehet olivat – tulevaa tupoa ajatellen – 10 prosentin suuruisen devalvaation kannalla. **Paavo Väyrynen** ajoi hallituksessa korkeampaa prosenttia, ja hän sai tahtonsa läpi. Jos nimittäin olisi tullut tietoon, että hallitus halusi korkeampaa prosenttia kuin Suomen Pankki, devalvaatiospekulaatio olisi jatkunut. Nyt se haluttiin kerta kaikkiaan lopettaa, ja niin valuutaputkea korotettiin perjantaina 15.11. noin 14 prosenttia.

Väyrystä vastaan esitettiin myöhemmin syytöksiä siitä, että hän olisi ollut mukana salajuonessa devalvaation aikaansaamiseksi ja että salaliitto oli suunnitellut päivän tarkkuudella kaiken tapahtuvan juuri niin kuin kaikki sitten tapahtui.

Syytösten takana oli yrittäjä **Heikki Marttila**, joka niiden avulla halusi saada OKO:n ja SYP:n varovaisemmaksi Marttilan omien yritysten konkurssihakemusten sisäänjätössä. Väyrynen oli OKO:n miehiä.

On selvää, että kukaan ei voinut tietää ennalta devalvaation päivämäärää. Markkinoiden tapahtumilla on sellainen logiikka, että tulevia tapahtumia on mahdotonta ennustaa päivien tai edes viikkojen tarkkuudella.

Kun devalvaatio tuli, **Iiro Viinanen** maksoi vetonsa mutta ei eronnut, kun taas **Markku Puntila** keräsi tavaransa Suomen Pankista ja lähti viettämään eläkepäiviä kotiinsa Kirkkonummelle. Sieltä käsin hän on siten neuvonut eestiläisille, miten valuutta sidotaan Saksan markkaan. Lisäksi hän on muodostanut Koiviston kanssa kahden miehen komitean pohtimaan markan arvon palauttamista vanhalle tasolle. On siinä her-

roilla pohtimista!

Masentunut Kalevi Sorsakin pyysi eroa. Hän perusteli eroaan sillä, että voiman edessä täytyy taipua. Rolf Kullberg jätti kohtalonsa Koiviston käsiin.

Presidentti pyysi kaikkia kolmea jatkamaan. Sorsa ja Kullberg jäivät, ja Kullberg sai seuraavan itsenäisyyspäivän korkeimman kunniamerkin.

Kun vielä hallituspuolueiden edustajat antoivat eduskunnassa Ahon hallitukselle luottamuslauseen ja Koivisto ilmoitti, että hallitus nauttii myös hänen luottamustaan, kovan markan junta oli selvinnyt tilanteesta melko pienin vaurioin.

Se, että ei devalvoitu kesäkuussa, tuli Suomelle kalliiksi. Kun nimittäin sitten kuitenkin devalvoitiin, ne miljardit, jotka puolen vuoden aikana oli tuhlatu markan väärän arvon puolustamiseen, oli heitetty kairoon. Ennen kaikkea oli menetetty puoli vuotta toiminta-aikaa Suomen saattamiseksi nousuun.

Toisaalta voidaan sanoa, että vaikka marraskuussa 1991 ei olisikaan devalvoitu, devalvaatioon olisi joka tapauksessa jouduttu syksyllä 1992. Markan kurssi oli väärä, eikä se olisi kestänyt tulevia Euroopan valuuttamyllerryksiä. Syksyllä 1992 jopa Norja joutui vähän devalvoimaan, vaikka öljytulojensa takia se on ylijäämää toisin kuin Alijäämä-Suomi.

Tyyntä myrskyn edellä

Devalvaation myötä Suomen kansa antoi vientikapitalisteille jättiläismäisen tulonsiirron. Kansakunnan voimavaroja siirrettiin kotimarkkinoilta viennin hyväksi.

Reaalipalkkoja alennettiin, mikä tapahtuu tasapuolisemmin devalvaation avulla kuin nimellispalkkoja alentamalla. Devalvaatio koskee yhtä lailla kaikkia, palkansaajia ja eläkeläisiä, suuri- ja pienituloisia. Näin myöskään velallisten suhteellinen asema ei huonontunut yhtä paljon kuin se olisi huonontunut nimellispalkkojen alentamisen kautta; markkamääraisten velkojen nimellisarvoonhan devalvaatio ei vaikuta.

Suomalainen hyvinvointi on ratkaisevasti riippuvainen viennin menestyksestä, ja siksi devalvaatiota on helppo puolustaa. Toteutettu tulonsiirto ei silti ollut ongelmaton.

Nimittäin ns. suljetulla sektorilla oli valuuttamääräisiä luottoja, ja velat, jotka oli otettu matalien korkojen takia, kallistuivat. Sillä oli oleva kielteisiä vaikutuksia kotimarkkinoiden toimintaan.

Jos maan poliittinen eliitti olisi tunnustanut poliittisen linjansa romahduksen, maata olisi alettu tässä yhteydessä elvyttää: passiivisen työttömyyden hoidon ohella lisävelkaa olisi ohjattu käynnistysryypyksi kansantalouden moottoriin. Samalla olisi täytynyt pitää huoli siitä, että ryypy ei jää päälle.

Tehtiin kuitenkin päinvastoin. Entinen politiikka, mikä perustui Saksan inflaatiotavoitteisiin ja Suomen lähes ainoana Euroopan maana tavoittelemiin EMU-kriteereihin, jatkui devalvaatiosta huolimatta.

Mainitut EMU-kriteerit olivat yleispiirteissään seuraavanlaisia:

- Inflaatio saa vuoden ajan olla enintään 1,5 prosenttiyksikköä yli kolmen alimman maan tason.
- Julkisen sektorin alijäämä ei saa olla enempää kuin 3 % BKT:sta vuodessa.
- Julkisen sektorin velka ei saa ylittää 60 % BKT:sta.
- Valtion pitkäaikaisten obligaatioiden korko ei saa olla enemmän kuin 1,5 prosenttiyksikköä yli kolmen alimman maan tason.
- Valuutan arvon on pysyttävä kahden vuoden ajan vakaana.

Ei tiedetä tarkkaan, kuinka tietoisesti Suomessa päätettiin pyrkiä täyttämään Maastrichtissa sovitut EMU-kriteerit, mutta niiden noudattamisen tarve rupesi yhä useammin vilahtelemaan ministereiden puheissa. Sitä kautta Suomen EY/EU-tavoitteesta tuli poliittinen pakko. Korot olivat korkeita ja työttömyys rikkoi ennätyksen toisensa jälkeen.

Suomen EY/EU-tavoitteisiin ei kuulu työllisyys. Se ei ole rahapolitiikkaa. Mutta kun se on rahapolitiikalle alisteinen asia, kova markka merkitsi työttömyyttä.

Devalvaatiosta huolimatta porvarihallitus jatkoi myös sisäisen devalvaation linjaa. Finanssipolitiikassa eli valtion budjetin perusteissa se merkitsi sitä, että syntyi *tulovaje*. Ongelmana eivät olleet niinkään kasvavat menot kuin vähenevät tulot. Itse asiassa valtion tulot romahtivat.

Verotuksen painopistettä muutettiin, kun yrityksille annettiin kaiken aikaa lisää vero- ja maksuhelpotuksia. Pieni- ja keskisuurituloisten kan-

salaisten verotus kiristyi, mutta sinipunahallituksen aikaan suurituloisille annettu veroale pidettiin yleisesti voimassa. Verotuksen kohtaantoon pyrittiin vaikuttamaan suuntautumalla uuden eurolikevaihtoveron eli arvonlisäveron käyttöönottoon: kaikki palvelut olivat joutumassa liikevaihtoverolle.

Kun hallitus ei suuntautunut elvyttävään talouspolitiikkaan, annettiin asuntotuotannon romahtaa alle puoleen siitä, mitä se oli kasinotalousvuonna 1989. Suhdannepoliittisesti kaikki tehtiin klassisten oppien vastaisesti.

Porvarihallitus tuhosi ajanpeluulla suomalaisesta talouspolitiikasta vaihtoehdon toisensa jälkeen, ja niin oli yhä vaikeampaa rakentaa uutta nousua lisävelkaantumisen ja valikoivan elvytyksen varaan.

Samaan aikaan rahapolitiikka ”eli” omaa elämäänsä, eikä hallitus vakuuttanut ketään. Suositun pääministerin Esko Ahon puhuva pää sai televisiossa teflon-pinnoitteen ja ylimielinen hallitus kansan tuomion. Myös Koivisto alkoi varmaankin tuntea, että hän ei enää ollut kansan suosiossa. Kun Erkki Liikasaella oli valtiovarainministerinä vaikeaa, hän sanoi, että asianomainen kyllä tuntee, milloin epäsuosio alkaa.

Kaiken lisäksi Aho vielä ajautui maaliskuussa 1992 ilmiriitaan Kullbergin kanssa.

Keskustan pankkivaltuusmies, todennäköisesti Seppo Kääriäinen, vuodatti MTV:n uutisille keskustalaisen näkemyksen tarpeesta siirtää Kullberg syrjään ikään kuin sillä tavalla olisi muutettu politiikan suuntaa. Samalla linjalla jatkoi Aho, joka ei lähtenyt puolustamaan Kullbergia.

Kullberg kommentoi asiaa ensin rauhallisesti ruotsinkielisissä tv-uutisissa, mutta myöhemmin saman illan aikana hän jo menetti itsekontrollinsa, pyrki television ajankohtaisohjelmaan, pääsi ja ”antoi palaa”. Vika olikin Ahon hallituksessa.

Ns. julkisuus riemastui: konflikti pääministerin ja Suomen Pankin pääjohtajan välillä oli skandaali, joka oli johtava jomman kumman eroon.

Tässä tapauksessa se oli Kullberg, eikä presidenttikään voinut enää pelastaa häntä.

Sirkka Hämäläisen valinta pääjohtajaksi ei muuttanut keskuspankin linjaa. Talouselämä-lehden mukaan Puntila, Hämäläinen ja **Johnny Åkerholm** olivat ”vuosia olleet Rolf Kullbergin johtaman rahapo-

liitiikan keskeiset arkkitehdit”, eikä keulahenkilön vaihdoksella ollut linjaan kuin kosmeettinen merkitys.

Kansantalous jatkoi omaa elämäänsä, eikä sitä pystytty johtamaan poliittisin päätöksin.

Valtion virallinen politiikka oli uutta devalvaatiota vastaan, eikä devalvaatiota olisi tarvittukaan samasta syystä kuin edellisenä vuonna. Silloisella kilpailukyvyllä olisi ehkä tultu toimeen. Sitä paitsi kaiken aikaa oli vaara, että Ruotsi seuraa Suomen perässä. Siihen ei naapurille pitänyt antaa mahdollisuutta, vaan Suomella on hyvä olla edullisempi valuuttakurssi kuin Ruotsilla. Vahvan markan politiikan ongelma oli, että Ruotsin kruunun hinta oli 1970-luvun lopussa yli 90 penniä ja 1990-luvun alussa enää 65 penniä; se oli devalvoitunut kolmanneksen. Suomessa ei ollut varaa antaa Ruotsille sellaista kilpailuetua.

Virkamiehet olivat hallituksen asialla. Muun muassa kauppa- ja teollisuusministeriön uusi kansliapäällikkö **Matti Vuoria** soitteli valtion yhtiöihin, että näiden yritysten ei pitäisi keikuttaa virallista venettä suojautumalla mahdollista uutta devalvaatiota vastaan. Näin hän otti omistajan edustajana suuren vastuun ja aiheutti muun muassa Rautaruukille ja Nesteelle useiden satojen miljoonien markkojen vahingon. Poliittisen eliitin poliittinen tukeminen tuli näille yhtiöille liiketaloudellisesti kalliiksi.

Myös poliittisesti ajat olivat epävarmoja. **Helsingin Sanomat** oli yllättäen ruvennut poliittiseksi toimijaksi ja ottanut poikkeuksellisen roolin, mitä sen olisi parempi tajunnantuotannon markkinajohtajana välttää. Poikkeuksellisessa pääkirjoituksessa 28.6.1992 se vaati, että ”Suomi tarvitsee ylimenokaudeksi kolmen suuren puolueen ja koko vasemmiston tukeen nojaavan kriisihallituksen”. Teksti oli ikään kuin Ulf Sundqvistin kynästä, mutta hänen naapurinsa päätoimittaja Janne Virkunen kiistää tämän. Joka tapauksessa Helsingin Sanomat antoi hallitukselle epäluottamuslauseen eikä uskonut sen kykyyn puolustaa Suomen markkaa.

Heinäkuun puolivälissä Suomi sopi Saksan keskuspankin ”Oton” ja muiden EY-maiden keskuspankkien kanssa *tukijärjestelmästä*. Kun Suomen Pankki sitoutui siinä yhteydessä ottamaan huomioon ”Euroopan valuuttajärjestelmää (EMS) koskevat sopimukset ja siinä harjoitetun valuuttakurssipolitiikan”, keskuspankki teki lähes valtiosopimuksen

Suomen ja muiden maiden välisistä suhteista. Asiasta päätti Suomen Pankin johtokunta yksin.

Amatöörit saattavat luulla, että muiden maiden kanssa solmitut tukipaketit olisivat näiltä mailta ilmaista tukea vaikeuksiin joutuneelle Suomelle. Ei se tietystikään niin mene: Suomen pitää aina maksaa kaikki kustannukset markan tukemisesta. Tukipakettien käyttö tuo mukanaan miljardiriskejä Suomen Pankille, ja tukilainoja kannatta käyttää vain, jos usko voittoon on vahva.

Kesällä Suomen Pankki sai vielä näyttävää tukea *Kansainväliseltä Valuuttarahastolta* (IMF) ja sen pääjohtajalta. IMF:n virkamiesten raportti Suomen talouden tervehdyttämistoimista oli kuin tilaustyö Suomen Pankille: valuuttakurssia piti tukea korkeilla koroilla, pankit oli pelastettava, peruskorkoa piti nostaa, valtion oli jatkettava deflaatiolinjaa supistamalla budjettivajetta, työttömyyskorvauksia piti heikentää, työntekijöiden palkkoja oli alennettava, työmarkkinoille oli saatava lisää joustoa, ulkomaalaisille oli saatava lisää oikeutta omistaa Suomea ja Suomen oli hyvä liittyä EY:n jäseneksi.

Työttömyys-sana mainittiin IMF-herrojen raportissa vain kerran. Se mainittiin siinä yhteydessä, kun työttömyyskorvauksia suositeltiin alennettavaksi. Ei ole ihme, jos maailmalla on IMF-mellakoita niissä maisissa, joissa IMF-rohdot vievät ihmisiltä leivän suusta.

Mikään ulkomainen apu ei kuitenkaan auttanut. Nopeasti nähtiin, että markkaa ei enää kannattanut puolustaa.

Suomen Pankin perusongelma oli sitä paitsi aivan liian huono tase markan puolustustarkoituksiin. Kaiken lisäksi sitä rasittivat SKOP-tapiot.

Kun Suomen Pankilla taseessa oli vanhoja voittoja alle 10 miljardia markkaa, kun sen valuuttavarannossa oli muiden maiden valuuttoja 30 miljardia markkaa (joista suurin osa oli syöty ennalta terminointisopimuksin) ja kun sillä oli tukisopimusten avulla mahdollisuus saada muilta keskuspankeilta lainaksi iso mutta riskipitoinen määrä tukivaluuttoja, ammuksia ei sittenkään ollut riittävästi pitkän puolustustaistelun käymiseen ylivoimaista vihollista vastaan markkinavoimien käytyä monen rintaman hyökkäykseen.

Rahat eivät riittäneet menestykselliseen taisteluun Ruotsissakaan, jossa keskuspankilli oli sentään omia varoja yli 100 miljardia kruunua ja

sen lisäksi mahdollisuus saada kruunun tukemiseen lainaa satoja miljardeja kruunuja. Resursseja oli niin paljon, että huolimatta häviöön päättyneestä kruunun puolustamisesta Ruotsin keskuspankin demaripääjohtaja Bengt Dennis, "Ruotsin Kekkonen", teki pankilleen voitollisen tilinpäätöksen.

Ja taas meillä devalvoitiin!

Syksyn ensimmäinen suurhyökkäys markkaa vastaan tapahtui jo elokuun alussa 1992, ja vaikka tilanne väliaikaisesti rauhoittui, syyskuun alussa markkaa ei enää pystytty puolustamaan.

Puolustaminen tapahtui ainoalla käytettävissä olevalla keinolla: korkeilla koroilla. Yhden kuukauden markkinakorko oli korkeimmillaan 18,54 %. Ruotsissa päiväkorko nostettiin myöhemmin jopa 500 prosenttiin.

Samaan aikaan valuuttoja pakeni maasta puolenkymmenen miljardin markan päivävauhtia.

Termiinimarkkinoilla maasta vietiin valuuttoja lähes 30 miljardia markkaa. Näin Suomen Pankin valuuttavaranto oli käytännössä nolilla. Pääosan (2/3) terminointivaluutoista veivät suomalaisyritykset, vaikka myös ulkomaisten pankkien ja yritysten takaa saattoi löytyä suomalaisia pelureita. Prosessi oli itse itseään vahvistava, ja yritysten suojautuminen kurssiriskeiltä vaikutti samaan suuntaan kuin varsinainen keinottelukin.

Kun Sirkka Hämäläinen lähti maanantaina 7.9.1992 keskuspankkien pääjohtajien kokoukseen BIS:iin Sveitsiin, ei lähtöhetkellä ollut vielä sovittu, että Suomi päästäisi markan kellumaan. Jatkuva valuuttavirta ulkomaille ei kuitenkaan ollut pysäytettävissä, ja niin Hämäläinen lensi yöllä yksityiskoneella takaisin Suomeen päättämään markan kelluttamisesta.

Syksyn mittaan ylikansalliset keinottelijat kävivät sitten George Sorosin johdolla kymmenien miljardien markkojen arvoiseen laajamittaiseen hyökkäykseen Englannin puntaa ja monia muita valuuttoja vastaan. Punta joutui kellumaan, samoin ne monet muut valuutat. Kaikki löysät imuroitiin Euroopasta syksyn aikana pois.

Suomessa uusi devalvaatio oli paljon ongelmallisempi asia kuin sen

edeltäjä. Kun D-vitamiinia pyydettiin lusikalla, sitä saatiin kauhalla. D-vitamiinin yliannostuskin tappaa.

Kun markka pantiin ”kellumaan”, sen kestolle ei asetettu aikarajaa. Oikeuskansleri, jonka mielestä kelluminen edellisellä kerralla saattoi lain mukaan kestää vain muutaman päivän, hyväksyi tämänkin ratkaisun, jonka mukaan kelluminen voi kestää vaikka vuosia. Laki tuntuu näissä asioissa olevan sama asia kuin poliittinen tahto.

Tässä tapauksessa kaikkien osapuolten yhteinen tahto oli, että syyskuun alussa 1992 markka pantiin kellumaan ”toistaiseksi”.

Samaan ratkaisuun päädyttiin eri lähtökohdista.

Koivisto luuli, että sillä tavalla markka palautuu entiseen kurssiinsa, kun taas vientiteollisuus uskoi, että niin markka devalvoituu eniten.

Sitä paitsi *kukaan ei tiennyt, mikä arvo markalle piti määrätä.*

Markka sai nyt devalvoitua niin paljon kuin oli tarpeen devalvaatio-odotusten loppumiseksi. Sen jälkeen, kun ne odotukset loppuisivat, tarkoitus oli käyttää hyödyksi revalvaatio-odotuksia.

Suomen Pankki ei olisi ollut, mitä se on, jos se ei taas tässäkin yhteydessä olisi sitonut devalvaation yhden ainoan oikean opin linjaa: markan vahvistuminen on tarkoitus käyttää inflaationvastaisen taistelun tarpeisiin.

Tällä kerralla sille sattui olemaan hyvät perusteet. Vaikka – suhdannetilanteesta johtuen – markan devalvoituminen ei näkynyt vähittäishinnoissa, tuontihinnoissa se näkyi, ei tosin koko voimallaan. Siltä suunnalta on lähivuosina tulossa selvät inflaatiopaineet maahan.

Revalvaatio-odotuksille on laskettu tukeva perusta, kun Euroopan alhaisimpiin kuuluvan inflaation oloissa Suomen markka oli elokuun alussa 1993 devalvoitunut Japanin jeniin nähden yli 70 % sekä Saksan markkaan ja USA:n dollariin nähden yli 40 %. Näin oli ”kova”, yliarvostettu markka muuttunut heikoksi, aliarvostetuksi markaksi, ja edessä on hidas revalvoituminen – tai sitten ei.

Kun markka devalvoitui devalvoitumistaan vuoden 1993 alkukausina eivätkä vientiyritykset kotiuttaneet tulojaan vaan maksoivat pois velkojaan yhä heikommaksi käyvällä markalla, devalvaation edut eivät levinneet suomalaiseseen yhteiskuntaan.

Yksityiset yritykset maksoivat velkojaan valuutoilla pois, ja valtio toi tilalle uusia valuuttoja velaksi.

Paluu rahamarkkinoiden säännöstelyyn oli maaliskuussa 1993 todella lähellä. Se olisi ollut *pakkosäännöstely*, kun mitään muuta vaihtoehtoa tilanteen laukaisemiseksi ei ollut näköpiirissä. Tilanne muuttui, kun loppukeväästä muutkin kuin valtio toivat maahan valuuttoja.

Samaan aikaan kabineteissa vaihdettiin hallitusta.

Mutta vanha politiikka jatkui, ja Suomesta ollaan ehdoin tahdoin tekemässä Euroopan syrjäkylä. Jos joku ”tasapaino” joskus syntyy, voi olla, että syntyy ongelma, josta lordi Keynes kirjoitti jo vuonna 1936. Hänen huolenaiheensa oli, että vaikka tasapaino syntyy markkinavoimien toiminnan tuloksena, se ei välttämättä toteudu täystyöllisyystilanteessa.

Hän oli yhteiskunnallisen joutenolon lopettamiseksi valmis jopa kätkemään seteleillä täytettyjä pulloja vanhoihin kaivoksiin ja myymään siten kaivausoikeuksia yksityisille yrittäjille taloudellisen toimeliaisuuden virittämiseksi. Työttömyyteen ei hänen mielestään saanut alistua.

Velkalama

Suomessa on yli puoli miljoonaa ihmistä vailla työtä, ja työttömien määrään ennustetaan pysyvän suurena vielä pitkään. Suomessa siis on eurooppalaisen mutta työttömän halpatyövoiman määrä edelleen lisääntymään päin.

Jos kaikki työttömät asetettaisiin 2,5 metrin välein jonoon, puolen miljoonan työttömän ketju ulottuisi Hangosta Utsjoelle. Pian he yltävät pitämään toisiaan käsistä kiinni, eikä hallitus halua katkaista ketjua.

Työttömyys koettelee myös niitä, jotka tekevät – Adam Smithin ja Karl Marxin määrittämällä tavalla – ”tuottavaa” työtä.

Teollisuudessa oli muutama vuosi sitten lähes 600 000 työpaikkaa. Nyt niitä on enää vähän yli 400 000, ja työttömien määrä on Suomessa ylittänyt teollisten työpaikkojen määrän. Rakennusallalla ja siihen liittyvillä aloilla on 100 000 työtöntä, eikä tilanne paranne lähivuosina, jos asia on valtiovallasta ja sen nykyisestä politiikasta kiinni. Kun EY/EU on vielä tuomassa elintarvikealalle 50 000 työttömän maanviljelijän armeijan, ei tilanne näytä hyvältä ulkomaisen velanmaksun näkökulmasta. Velkaa maksetaan takaisin ”tuottavalla” työllä.

Voidaan tehdä myös toisenlaisia jonoja.

Pankkien pelastamiseen oli vuoteen 1993 mennessä sitoutunut julkista rahaa yli 40 miljardia markkaa. Sillä rahalla voitaisiin rakentaa miljoona markkaa maksavista omakotitaloista 30 metrin välein jono, joka ulottuisi Hangosta Utsjoelle.

Sillä rahalla ei kuitenkaan rakenneta asuntoja, eikä sitä rahaa käytetä muihinkaan hyödyllisiin, tarpeellisiin ja työllistäviin tarkoituksiin. Rahat, jotka on otettu ulkomailta velaksi, on hukattu jo 1980-luvun loppuvuosina.

Suomen velkaannuttivat ulkomaille pankit, joiden varainhankinnasta noin 40 % oli ulkomaista alkuperää.

Sen seurauksena Suomi oli vuoden 1992 lopussa velkaa ulkomaille 446 miljardia markkaa brutto ja 282 miljardia netto.

Siitä valtion osuus oli 120 miljardia brutto ja 113 miljardia netto ja pankkien osuus vastaavasti 155 miljardia brutto ja 81 miljardia netto. Kun ulkomainen velkaantuminen on sittemmin sosialisoitu, valtion velka kasvaa vuosina 1993–1994 rajusti mutta pankkien ei.

Silti valtion velkaongelmaa suurempi ongelma on pankkien ja muiden yksityisten yritysten velkaantuminen. Suomen Pankin tilaama asian tuntija **Hans Tson Söderström** ainakin on sitä mieltä, että pääsyy lamaan on yksityisen sektorin ylivelkaantuminen.

Yksityisellä puolella ongelmana eivät ole avoimen sektorin eli vientiteollisuuden valuuttalainat (80 miljardia markkaa), jotka maksetaan takaisin vientituloilla. Kun suomalaisten yritysten kilpailukyky vientimarkkinoilla on parantunut parissa vuodessa lähes 50 %, vientiyhtiöt kyllä pärjäävät. Kotimarkkinat sen sijaan ovat romahtamassa velkakuorman painosta.

Se, että vanhaa velkaa hoidetaan uudella velalla, on normaalia. Se taas on epänormaalia, että Suomi ei pysy pystyssä ilman uutta velkaa. Koskaan aikaisemmin Suomessa ei ole ollut näin pahaa taantumaa, ja tällä menolla hyvinvointivaltio tuhoutuu.

Mitä velanmaksuun tulee, se, mikä on järkevää ja viisasta jokaiselle yksilölle ja perheelle, ei ole välttämättä viisasta koko kansantaloudelle. Kansantalous on ”enemmän” kuin vain osiensa summa, ja kokonaisuudella on erilaisia ominaisuuksia kuin sen osilla. Siksi talouspolitiikkaan ei aina päde sama viisaus kuin kotitalouksien toimintaan.

Niinpä kun jokaisen kotitalouden pitää aina maksaa velkansa pois,

sama ei päde valtioihin. Valtiot (tai suuryritykset) eivät koskaan maksa kaikkia velkojaan pois, vaan ne velkaantuvat aina lisää. Sitä varten niiden pitää kuitenkin säilyttää velanhoitokykynsä.

Suomen velanhoitokyky ei ole ollut kovin vakavasti uhattuna, vaikka niin on usein annettu ymmärtää. Lainahanat eivät ole olleet menossa kokonaan kiinni.

Silti Suomen ulkomainen velkaantuminen on kaikkien talouspoliittisten ongelmien juuri. Vain Australiassa velan suhde vientituloihin on vielä huonompi.

Lama on velkalama.

Kansantalouden kakku on pienennyt kymmesosan samaan aikaan, kun maksettavaksi ovat tulleet 1980-luvun loppuvuosina otetut ulkomaiset velat. Toinen kymmenesosa menee korkoihin, puolet ulkomaille ja puolet kotimaahan. Näin kansakunnan tuotannontekijätuloista jää aina vain vähemmän jaettavaa niille, jotka kakkua leipovat.

Kun korot ovat olleet ennätyskorkeat ja inflaatio on ollut maailman alhaisimpia, korkeilla reaalikoroilla on pantu toimeen tulonsiirto sen turhan joukon hyväksi, joka vain säästää. Kun USA:ssa reaalkorot ovat pitkällä aikavälillä olleet parin prosentin suuruusluokkaa ja lyhyellä aikavälillä lähes nollassa, Suomessa on viime vuosina ollut 5–10 prosentin reaalkorko. Se tulonsiirto rahan tukkupaljoittelille on ollut seurausta kovasta markasta, ja se on ollut paha rahapoliittinen ylilyönti.

Kansantaloudessa tarvitaan säästöjä ja säästäjiä, mutta kokonaisuus ei toimi myöskään silloin, jos kaikki säästävät tai kun säästäminen muuttuu keinotteluksi. Ne, jotka ottavat rahaa lainaksi tuotantotoimintaan, ottavat riskejä ja työllistävät, ja sen takia ne, eivätkä koronkiskurit, ovat laman ”tappajia”. *Siksi reaalikorot pitää saada alas.*

Aikoinaan eivät Suomen hyvinvoinnin rakentajat, piensäästäjät, saaneet talletuksilleen reaalkorkoa. Mutta kun maassa on suuri joukko verottomia ja aliverotettuja myyntivoittoja saaneita tukkupaljoittelijoita, näille suursäästäjille on pantu toimeen valtaisa tulonsiirto korkeiden reaalkorkojen muodossa.

Samaan aikaan kun pankit ruikuttivat kannattamattomuuttaan, ne maksoivat tukkupaljoittelijoille lähdeverotileillä korkoa jopa 14–15 prosenttia tai vielä enemmän.

”Velkalaman” ohella Suomessa on pelätty ”luottolamaa”.

Luottolama

Samaan aikaan kun Suomi on ollut romahtamassa, pankeilta on ollut loppumassa raha sen estämiseksi.

Nimittäin luottotappioista huolimatta pankkien on säilytettävä vakavaraisuutensa 8 prosentissa.

Tämä normi on hyväksytty keskuspankkien yhteiselimessä **Kansainvälisessä Järjestelypankissa (BIS)**, ja sen mukaan pankeilla on oltava tietyn laskukaavan mukaan omia varoja 8 prosenttia niiden sitoumuksista. Laskukaavassa on pelivaraa, mutta ei niin paljon, että mainitusta prosenttiluvusta voitaisiin poiketa isossa mittakaavassa.

Uuden normin hyväksyminen kiristi kansainvälistä luotonantoa, mutta se oli tarpeen pankkitoiminnan muututtua.

Riskien välttämisen sijasta pankit olivat nimittäin ruvenneet ottamaan riskejä kansainvälistyneillä ja arvopaperistuneilla markkinoilla. Kun pankit antavat aina rahaa ulos niin paljon kuin mahdollista, niille on asetettava ulkopuolelta rajoja.

Aina, kun joku pankki on tehnyt konkurssin, se on johtunut siitä, että se on myynyt liikaa luottoa liian huonoilla vakuuksilla eikä se ole enää pystynyt vastaamaan sitoumuksistaan ostamansa rahan omistajille. Antolainausta vastaava ottolainaus on siinä tapauksessa syöty.

Mutta kun kaikkien pankkien lainanannon yleisen kiristämisen voimaantulo ajoittui kansainväliseen suhdannetaantumaa, hyvä tarkoitus kääntyi mitä ilmeisimmin koko systeemiä vastaan.

Suomessa ennakoitiin tuleva tilanne ja otettiin BIS-normi lainsäädäntöön jo 1990-luvun alussa. Se merkitsi varsinkin paikallispankkien luotonannon kiristymistä huolimatta siitä, että BIS-raja ei virallisesti koske lainkaan sellaisia pankkeja, joilla ei ole ulkomaanvelkaa. Sen lisäksi pankkitarkastusvirasto voi myöntää poikkeuksen mille tahansa pankille normin noudattamisesta.

Virasto on tulkinut toimivaltansa niin, että sillä ei ole mahdollisuutta mihinkään yleiseen 8 prosentin rajan alennukseen ilman poliittista päätöstä, ja siinä se on oikeassa. Mutta Suomen lakien (ja ETA-sopimuksenkin) mukaan esimerkiksi SKOP:n ja SSP:n vakavaraisuusvaatimusta voidaan alentaa 8 prosentista tilapäisesti esimerkiksi 4 prosenttiin, ja sillä tavalla valtio säästäisi vuoteen 1995 mennessä pankkien pääomitta-

miseen käytettävää veronmaksajien rahaa noin 10 miljardia markkaa.

Se, että Suomessa on *BIS-vakavaraisuudesta* pidetty tiukasti kiinni, on tullut valtiolle kalliiksi. Joissakin maissa valtiolta on ajanut maan etua ja ollut joustavampi, ja esimerkiksi japanilaispankkien omista pääomista olevien osakkeiden arvo on arvostettu hyvin tarkoituksenmukaisella tavalla.

Japanin pankkien vakavaraisuus riippuu ratkaisevasti osakekurssien noususta. Laskua se ei kestä, sillä Japanin pankit saavat kirjata toissijaiseen omaan pääomaansa myös realisoitumattomia pörssivoittoja. Jos yleinen Nikkei-indeksi ei ole vähintään pisteluvussa 20 000, pankeilla ei ole mitään mahdollisuutta päästä 8 prosentin tasolle. Silti Japanin hallitus ei ole paniikissa niin kuin Suomessa ollaan. Maiden välillä on tosin tietty ero: Japani on ylijäämä- ja Suomi alijäämämaa.

Mainitun 8 prosentin vakavaraisuusnormin nojalla pankki voi luoda rahaa ”tyhjistä” eli antaa asiakkailleen lainaksi rahaa 12,5 kertaa sen määrän, mikä sillä on omia pääomia. Pankilla pitää olla jokaista lainaksi annettavaa 100 miljoonaa markkaa kohden omia pääomia vain 8 miljoonaa.

Asia on myös toisin päin, ja siitä syntyy *ns. luottolaman uhka*.

Jos pankkien vakavaraisuus laskee alle 8 prosentin, ne joutuvat supistamaan luotonantoaan 12,5 kertaa tappioidensa määrän.

Suomessa pankit tuottivat vuonna 1991 erilaisia luottotappioita lähes 8 000 000 000 markkaa ja vuonna 1992 yli 20 000 000 000 markkaa. Jos niiden yhteiset omat pääomat ovat 40 miljardia markkaa ja luotonanto 360 miljardia markkaa, pankit eivät kestä ilman pääomitusta vuoden 1992 tapaista vuotta.

Kuitenkin sellainen vuosi on nykyisellä järjestämättömien luottojen määrällä tulossa, ja se on objektiivinen perusta niille arvioille, joiden mukaan koko Suomen pankkijärjestelmän tulevaisuus riippuu siitä, miten pankeille annetaan valtion rahaa.

Tärkein syy, miksi Suomessa ei tilapäisesti luovuta BIS-rajasta vaan pääomitetaan pankkeja, on imagokysymys.

Pankkiherrat pelkäävät, että sillä on kielteisiä vaikutuksia suomalaisten pankkien maineeseen ja sitä kautta ulkomaisen lainarahan saatavuuteen. Herra Imago on Suomelle kallis mies.

Se, että pankkijärjestelmä on kriisissä, on sen omaa syytä.

On toteutunut se, mistä **Adam Smith** kirjoitti yli 200 vuotta sitten: ”eteenpäin mentäessä on kaikilla kansanluokilla hyvä ja hauska olla, mutta paikallaan pysyttäessä on elämä tylsää ja taannuttaessa surkeata.”

Elämä on nyt Suomessa surkeata. Paitsi tietenkin niillä, joilla menee hyvin. Suomessa ei ole ollut milloinkaan niin rikkaita ihmisiä kuin nyt, ihmisiä joilla olisi ollut yhtä paljon omaa omaisuutta likviidissä muodossa kuin nyt ja joiden pääomille rajat olisivat olleet laillisesti auki.

2. luku

KOP, Unitas ja miljoonakonnat

Rahalaitosten markkaset

Ennen luultiin, että raha ei synny neitseellisesti ja että viime kädessä se aina syntyy ihmistyöllä reaalitaloudessa, työssä ja tuotannossa.

Työnarvoteorian avulla ei kuitenkaan osata vastata kaikkiin niihin kysymyksiin, jotka liittyvät toisaalta elävän työn ja toisaalta esineistyneen tai pääoman muodon saaneen työn hinnan arvioimiseen. Niinpä kansantaloustieteen alkemiassa on aina etsitty vastausta kysymykseen, mikä on arvo, miten se syntyy ja miten se säilyy.

Ennen rahalla oli elimellinen yhteys tavaroiden ja palvelusten tuotantoon eli ns. reaalitalouteen. Peruskansantaloudessa raha ja tuotanto olivat kuin siamilaiset kaksoiset: ei ollut toista ilman toista.

Kasinotalous syntyi, kun reaali- ja rahatalouden välinen ravintoyhteys eli napanuora katkaistiin. Arvopaperimarkkinoilla toteutui Greshamin rahalain pörssiversio: huonompiarvoiset paperit syrjäyttivät kierrosta parempiä paperit. Rahasta tuli entistä enemmän fiktio, eikä arvolla enää ollut kunnan mittaa.

Raha, jolla on yhteys reaalitalouteen, on pitkän päälle arvoltaan parasta rahaa.

Ainakin se ja vain se oikeuttaa käyttämään taloudellista valtaa, eivätkä yhteiskunnat koskaan muuttuneet niin, että taistelu vallasta ei olisi taistelua reaaliomaisuudesta: oikeudesta alistaa, oikeudesta organisoida ja oikeudesta ottaa.

Kun varsinkin deflaatioaikana raha on uuden rahan siemen ja voiton juuri, kapitalistia ei enää vaadita perustelemaan sitä, miksi hänelle – ilman omaa työpanosta – kuuluu osuus kansantulosta. Ennen ei sitä voittoa purematta nieltä eikä koronkiskontaa hyväksytty. Se oli ahneutta, joka vei ihmisen helvetin ikuiseen piinaan. Siellä ei ollut kristityn hyvä olla yhdessä juutalaisten ja muiden pakanoiden kanssa.

Viime vuosikymmenen loppuvuosina koronkiskurit kuitenkin rehabilitoitiin.

Suomalaisten pankkien lainananto kasvoi vuonna 1988 lähes kolmanneksella ilman, että säästäminen juuri lainkaan lisääntyi, ja vielä 1989, jolloin Suomen Pankissa ruvettiin painamaan jarrua, säästöpankkien lainananto kasvoi neljänneksellä. Lainanantoa jatkettiin tuontirahalla ”poliittiselle sietorajalle asti”.

Lainaksi annetulla rahalla oli myös otantajansa: velallinen.

Harvat pelasivat omalla rahalla. Kaikki isot pelurit, jotka pyörittivät pankkien ja muiden instituutioiden rahoja, pelasivat velaksi. *Velan henki päästettiin irti.* Kaikki, mitä tehtiin lainarahalla, näytti kannattavan, ja yhteiskunnassa elettiin niin kuin Pentti Haanpää kuvasi vuonna 1935:

Rahalaitoksien pennokset levisivät auliisti kuten siunaava sade maakunnan ylle. Rakennettiin, raivattiin ja ajateltiin tulevia satoja ja hyötymisiä. Mikä erinomainen keksintö olivatkaan raha ja rahalaitokset, kyliin kohoavat rahanvaihtajien huoneet, rahan pitkät käsivarret, jotka nyt ojensivat auttavan ja siunaavan sormensa köyhälle maamiehelle. Muinaiset saarijärven paavot olivat saaneet ylen itsepintaisesti luottaa lapioonsa ja kaukaisen jumalan epämääräiseen apuun. Mutta nykyaikaisesta herranhuoneesta sait muutamalla nimikirjoituksella nopean ja tehokkaan avun.

Mitä hyväntekeväisyyslaitoksia pankit olivatkaan!

Mutta Adam Smith kirjoitti jo vuonna 1776, että eivät ne olleet.

”Emme odota teurastajan, oluenpanijan tai leipurin huolehtivan päivällisestämme hyvántahtoisuudesta, vaan siksi, että heillä on siitä etua.” Yhteinen etu syntyy siitä, kun jokainen ”etsii vain omaa voittoaan, ja häntä johtaa tässä asiassa samoin kuin monissa muissakin tapauksissa näkymätön käsi edistämään sitä tarkoituspäätä, johon hän ei millään ta-

valla pyrkinyt”.

Ei pidä uskoa, että pankit huolehtisivat velanannosta sekä yhteiskunnan raha- ja rahoitushuollosta hyvántahtoisuudesta. Ne tekevät siitä, koska niille on siitä etua.

Ennen niiden etu oli ns. korkomarginaali, mutta kasinotalousvuosina se oli myös arvonnousu ja myyntivoitto.

Kun kasinotalous hiipui ja myyntivoitot kuolivat pois, velka jäi. Silloin tapahtui monille se, mikä monille oli tapahtunut kuusikymmentä vuotta aikaisemmin.

Suotalon isännälle Esa Herneiselle velka oli Haanpään mukaan ensin kuin pilvi heinäpäivinä. Mutta sitten kun elukat oli sitä vastaan ulosmitattu ja niillä oli kaulassa talutusnuora kassakaappeihin, siitä tuli halainen räme. Velka olikin koko kapitalistinen talousjärjestelmä.

Voi, nuo rahalaitosten markkaset, jotka olivat niin auliisti valuneet maakunnan ylitse, eivät olletkaan mikään toukoajan sade. Ne olivat onkia. Joka ainoassa niissä oli koukku, johon piti tarttua toinen markka, kaksi, kolme, talonpojan kalut ja karja, jopa maa, jota hän kuokki ja kynäti. Monta koukkuja, monta siimaa.

Ennen onkimiehet olivat suomalaisia, mutta uusilla markkinoilla on uudet ulkomaiset onkijat. On ollut monta koukkuja ja monta siimaa, ja koko Suomi – Suomen työläiset ja köyhät – on koukussa.

Nyt kysytään, *mihin on kadonnut kasinotalousvuosien löysä, irtomainen ja laiska raha.* Vastaus on yksiselitteinen: *sitä rahaa ei koskaan ollutkaan.* Jos rahaa oli, se oli tuontirahaa, jota oli otettu syömävelaksi. Se, että oli ollut löysää rahaa, ei ollut totta. Velka olikin tiukan rahan tiukka siima ja koukku.

Eri ihmiset ottivat velkaa ulkomailta, ja eri ihmiset maksavat ne nyt takaisin. Eri ihmiset panivat madon koukkuun, ja eri ihmiset tarttuivat siihen.

Pankit ovat näissä prosesseissa ajaneet itsensä valtion tehohoitoon. Ne ovat kiinni letkuissa. Elintoimintojen ylläpitämiseksi niille tiputetaan pankkitukea.

Pankkien toimeentulotuki on sitä, että veronmaksajat vastaavat pankkien velanhoidosta ulkomaille.

Siitä, että pankit antoivat tuontirahat lainaksi persaukisille velallisille, antaa kuvan *hoitamattomien eli järjestämättömien luottojen määrän kasvusta*. Ne ovat luottoja, joille velallinen ei ole kolmeen kuukauteen maksanut korkoa.

Pankkien 360 miljardin markan luottokannasta (josta noin 90 miljardia on valuuttavelkoja) sellaisten lainojen osuus oli syksyllä 1993 lähes 70 miljardia markkaa vielä sen jälkeen, kun parin edellisen vuoden aikana niistä oli kirjattu luottotappioihin jo noin 30 miljardia markkaa.

Näin *viidennessä pankkien myöntämistä luotoista ei tuota niille penniäkään tuloa, ja kymmenesosa luotoista on jo kirjattu ikuisesti menetyksi*.

Samaan aikaan pankit joutuvat itse maksamaan kaikesta tästä rahasta korkoa. Ne kärsivätkin nollatuottoisista luotoista korkomenetyksiä 10 miljardia markkaa vuodessa.

Jos lasketaan kaikkien pankkien kaikki virheet yhteen, ne ovat antaneet rahaa lainaksi maksukyvyttömillä velallisille 100 miljardia markkaa, ja summa kasvaa kaiken aikaa; yritysten perässä on alkanut hiipua myös kotitalouksien kyky hoitaa luottojaan.

Konsulttien synkimpien ennusteiden mukaan luottotappioiden määrä kasvaa vuosina 1993-1995 ehkä 74 miljardilla markalla, ja siitä syntyy pankkitukitarvetta 47 miljardia markkaa.

Realistisempina on pidetty ennusteita, joiden mukaan luottotappiot kasvavat vastaavana aikana runsaalla 50 miljardilla markalla, ja sen ennusteen pohjalta pankkitukitarve kasvaa kolmessa vuodessa "vain" runsaalla 20 miljardilla markalla.

Realismi voi pettää, ja vaikka se ei pettäisi, pankkien tila on kauhistuttava.

Pankkitukirahat, jotka niille annetaan, ovat nykyisen sukupolven sotakorvaukset, tai itse asiassa summa on paljon suurempi kuin sotakorvaukset; ne olivat nykyrahassa 24 miljardia markkaa.

Kun sotakorvaukset tekivät Suomesta teollistuneen maan, pääomamarkkinoiden liberalisointi toi mukanaan kasinotalouden ja pankkituki sai aikaan moraalisen rappion.

Onko eroa sotakorvauksilla ja pankkituella?

On. Sotakorvaukset menivät maasta ulos jättämättä muita jälkiä kuin elinvoimaisen metalliteollisuuden, mutta pankkituesta jää arpia yh-

teiskunnan sieluun. Ne arvet näkyvät yhteiskunnassa erilaisina ripulitalouden monumentteina.

Pankit eivät tehneet hyvin sitä, mikä oli niiden pääasiallinen tehtävä: *pankit eivät varmistuneet velallisten maksukyvyystä ennen luotonantoa, eivätkä ne vaatineet luotoille turvaavia vakuuksia*. Näin ne ovat vaarantaneet ihmisten säästöt.

Kun nyt pelastetaan pankkeja, ei pelasteta pankkeja, vaan myös ihmisten talletuksia.

Suomen valtiovalta on sitoutunut pelastamaan tallettajat. Talletuspankkilain mukaan "vakuusrahaston varoista on suoritettava Suomen markkoina ne selvitystilaan tai konkurssiin joutuneen rahastoon kuuluvan pankin yleisölle tarjottavilla tileillä olevat tallettajien saamiset, joiden maksamiseen selvitystilassa olevan pankin tai konkurssipesän varat eivät riitä." Vakuusrahastolla tarkoitetaan tässä yhteydessä kunkin pankkiryhmän omaa vakuusrahastoa, mutta kun niiden rahat eivät riitä koko pankkijärjestelmän pelastamiseen, valtiovalan käyttöön on perustettu *Valtion vakuusrahasto (VVR)*.

Näin valtio on sitoutunut siihen, että talletuksilla on valtion takaus ja 100 prosentin suoja. Täydellinen talletussuoja realisoituu veronmaksajien maksuun pankkien toimeentulotukena.

Pankkien omistajien valvonta ei toiminut, eikä pankkien tilintarkastajillekaan voida antaa asioiden tilan johdosta vastuuvapautta. Jorma Arankokin on havainnut, että pankkien hallintoneuvostot ovat olleet enemmän kunniaraateja kuin pankinjohtajien valvontaelimiä, ja se on häneltä paljon havaittu.

Liikepankeissa suuromistajat ovat aina tehneet sen mukaan kuin heille sopii. Pankinjohtajat ovat institutionaalistaneet omistamisen vallan itselleen. Yksityisomistus on ollut kasvotonta ristiinomistusta ja omistusrutsaa. Kenelläkään ei ollut muutamia vuosia sitten niin paljon luottamustoimia kuin oli Jaakko Lassilalla, eivätkä ne perustuneet hänen omaan omistukseensa, vaan pankin omistukseen – tai luottotukseen – asianomaisissa yhtiöissä.

Paavo Väyrynenkin haluaisi kieltää pankkeja omistamasta muita yhtiöitä, ja totta on, että vain sillä tavalla Suomesta tulee markkinatalous. *Pankeilta pitäisi kieltää yritysten omistaminen*.

Suuromistajat vannovat aina ankeina aikoina kansankapitalismin ni-

meen. He tarvitsevat sitä poliittista tukea, jonka vain pienomistajat voivat antaa pankkiherroille. Pienomistajat ovat järjestelmän pönkkä.

Kasinotalousvuosina yksityiset pankit keinottelivat toisten rahoilla, eikä se ollut yhteinen etu. Se ei ollut myöskään kansankapitalismia vaan raakaa rahan valtaa.

KOP rahoitti muun muassa Kouria ja Fryckmania, jotka nurkkasivat SYP:tä. SYP rahoitti Spontelia, joka nurkkasi KOP:tä. Kaikki pankit rahoittivat Tuunasta ja Mäkelää, jotka nurkkasivat Sampoa. Ja ketkä rahoittivatkaan Kulvikin Sponsoria ja Boëthiuksen Spontelia? Pankit, myös PSP. Juhani Riikonenkaan ei pelannut omilla rahoillaan vaan SKOP:n rahoilla.

Kun pankit toivat maahan kasinotalousvuosina hötöä ulkomaista rahaa yli 100 miljardia markkaa ja kun pankkien välisen setelirahoituksen eli uusien sijoitustodistusten määrä lisääntyi esimerkiksi vuodesta 1988 vuoteen 1989 jättiläismäisellä 150 miljardilla markalla, tällaisilla rahoilla saadaan pienessä maassa arvosuhteet perusteellisesti sekaisin.

Pankkeja konkurssiin?

Miljoonakonnat ovat peittäneet jälkiään, mutta se ei onnistu enää yhtä helposti kuin ennen. Siitä pitää lama huolen.

Lamasta huolimatta – ja tapahtuneen seurauksena – Suomessa on käynnissä kaikkien aikojen mittavin varallisuuden uusjako. Samaan aikaan, kun rahan tukkutallettajat ovat saaneet ennätyksellistä reaalikorkoa, velkaantuneilta ihmisiltä on otettu pois heidän omaisuutensa. Talouden aluskasvullisuutta eli pienyrityksiä on tapettu ”ainoalla oikealla” politiikalla, ja sillä tavalla yrittäjiltä on viety voimat ottaa uusia riskejä. Ne, jotka ovat käyttäneet velkarahaa oman kodin ostoon tai tehneet hyödyllisen investoinnin, irrotetaan velkojensa vakuuksista väärään aikaan: nyt.

Pankit realisoivat suomalaisten omaisuutta oloissa, jotka ovat velallisille epäoikeudenmukaisimmat sitten 1930-luvun.

Pankkeja voidaan – markkinataloudessa – päästää konkurssiin. USA:ssa on sillä tavalla likvidoitu säästöpankkeja satamäärin. Suomeksikin on 16 pankkia tehnyt konkurssin. Viimeisin tapahtui vuonna 1933. Tanskassakin on pieniä pankkeja päästetty konkurssiin aivan vii-

me vuosina, ja siellä on uudessa konkurssijonossa pankkien ohella myös vakuutusyhtiöitä.

Suomessa kaikki pankit päätettiin pelastaa. Markkinatalous ei toimi: pankkitoiminnan riskit on sosialisoitu.

Pankkimaailmaan oli sillä tavalla kesään 1993 mennessä pystytetty sellaiset rakennelmat, että konkurssit eivät ole enää Suomessa mahdollisia. Konkurssipankit on pelastettu yhteisin varoin, ja jäljellä on vain suuria pankkeja. *Pieni maa ei voi päästää konkurssiin suuria pankkeja, mutta suuret pankit voivat panna konkurssiin pienen maan.*

Maailman suurimmat markkinat, pankkien väliset markkinat, toimivat pelkän luottamuksen varassa. Rahaa ostetaan ja myydään sähködonitseilla eli puhelimilla. ”Sähkörahalla” ei ole muuta vakuutta kuin pankin nimi, paitsi että pienen Suomen suurten pankkien vakuutena on myös Suomen nimi.

Jos joku suuri suomalainen pankki tekisi konkurssin ja ulkomaiset sijoittajat menettäisivät rahojaan, koko Suomeen kohdistuisi ”luottamuspula”, eikä Suomi sitten enää saisi ulkomailta rahaa lainaksi kohtuullisin ehdoin.

Mutta mustan tusinan verran konkurssikelpoisia säästöpankkeja, STS-pankki, Osuuspankki Yhteistuki ja Talousosuuspankki olisi pitänyt päästää ajoissa konkurssiin.

Säästöpankkien tapauksessa olisi sillä tavalla säästetty veronmaksajien rahaa ehkä pari miljardia markkaa. Virkamiehet kuitenkin pelkäsivät, että ulkomaiset rahahanan vartijat olisivat säikähtäneet ja että sillä olisi ollut vaikutusta Suomen luottokelpoisuuteen.

Konkurssissa tallettajille olisi maksettu talletukset valtion varoista, ja käytännössä ne olisivat siirtyneet muihin pankkeihin. Jos olisi ollut ulkomaan velkaa, jota edellä mainituilla pankeilla ei ollut paljon, valtion olisi pitänyt maksaa se takaisin sovittun maksuaikataulun mukaan.

Velallisten velkoja ei olisi lakiin perehtyneiden asiantuntijain mielestä voitu irtisanoa, vaikka Jorma Aranko markkinoikin toisenlaista näkemystä. Velat olisivat tulleet maksuun sovittujen maksuaikataulujen mukaan.

SKOP:tä, jolla oli konkurssitilan realisoituessa 19.9.1991 velkaa ulkomaille 34 miljardia markkaa, ei voitu päästää konkurssiin siksi, että ne velat eivät olleet Christopher Wegeliuksen tai Juhani Riikosen vel-

kaa ulkomaille, vaan niistä tuli silloin koko Suomen velkaa.

SKOP olisi voitu päästää konkurssiin, jos Suomen ei olisi tarvinnut huolehtia valtion ja muiden suomalaisyritysten lainansaannista ulkomailta. Mutta kun Suomi ei tule koko 1990-luvulla toimeen ilman lisävelkaa, SKOP:n ulkomaanvelat otettiin Suomen Pankin vastuulle.

Siinä yhteydessä sosialisointiin myös *Oy Tampella Ab*.

Kun SKOP:n teollisesta lippulaivasta tuli sukellusvene, havaittiin, että Tampella ei ollut velkaa käytännöllisesti katsoen millekään muulle pankille kuin SKOP:lle. Näin sen konkurssi olisi tuonut SKOP:n heti vastattaviksi kaikki Tampellan velat. Viimeiset ulkomaiset luotonantajat parin miljardin markan saatavineen oli päästetty ulos Tampellasta vain muutama kuukausi ennen romahdusta.

Suomen Pankki oli tietoinen SKOP/Tampellan riskeistä. Jo yli vuoden ajan tilanne oli ollut tiedossa yksityiskohtaisesti.

Siksi olikin yllätys, että kun romahdus tuli, se aiheutti keskuspankissa paniikin.

SKOP-ryhmän taseista oli pikaluvullakin laskettavissa, että konkurssin estämisen kustannukset olisivat 8-10 miljardia markkaa, mutta Suomen Pankin edustajat puhuivat toista.

Vastoin heidän puheitaan SKOP-operaatioon sitoutui rahaa 16 miljardia markkaa, ja se kaikki halutaan – mutta ei saada – takaisin.

SKOP/Tampella syö muutaman vuoden aikana kaikki Suomen Pankin vanhat voitot ja muut omat varat. Kun pöly laskeutuu, se ongelma on ratkaistava.

Pelastamisen kustannukset riippuvat ratkaisevasti kiinteistömarkkinoiden tilasta. Vain omaisuuden kohtuullinen arvonnousu voi pelastaa Suomen Pankin taseen. Kun arvot laskevat pääomahyödykkeiden markkinoilla, sitä kutsutaan deflaatioksi, ja kun ne nousevat, sitä ei kutsuta inflaatioksi. Miksi ei kutsuta?

Suomen Pankin oma vakavaraisuus joka tapauksessa tarvitsee SKOP-ryhmän kiinteistöjen arvonnousua. Jos sitä ei kutsuta inflaatioksi, pantakoon toimeen reflaatio.

Tampellan pelastaminen konkurssilta oli mitä ilmeisimmin tarpeen.

Jos yhtiö olisi päästetty konkurssiin, kilpailijat olisivat saaneet jakaa sen keskenään pilkkahintaan. Sellaista ositusta ne yrittivät saada aikaan myöhemminkin. Jos viiden teurastajan kopla olisi A.Ahlström Oy:n joh-

dolla onnistunut, yhteiskunnalle olisi aiheutunut Tampellasta ainakin 3 miljardin markan lisätappio.

Tampellan hidas alasajo eli myynti noin viidessä eri osassa on tuotamassa kohtuullisen tuloksen veronmaksajien hyväksi.

Kun SKOP oli niin iso pankki, että sitä ei voinut päästää konkurssiin, konkurssiin ei voida päästää myöskään kahta *Titanicia*, SYP:tä ja KOP:tä. Ne veisivät kansainvälisten markkinoiden pohjamutiin koko Suomen.

Pankkien ulkomaanvelan määrä kertoo, mitkä pankit ovat Suomen puolesta velkaannuttaneet Suomen. Vuonna 1993 ulkomaanvelkaa oli SYP:ssä 53, KOP:ssa 42, PSP:ssä 26, SKOP:ssa 20 ja OKO:ssa 8 miljardia markkaa.

Pankit, jotka tulevat toimeen omillaan, saavat vapaasti tulla toimeen omillaan. Niiden, jotka osallistuvat valtion järjestämään veroluontoiseen pakko-ottoon pankkien pelastamiseksi, on mahdollista esittää vaatimuksia vain sellaisille pankeille, jotka eivät enää tule omillaan toimeen.

Mutta jos pankit eivät tule toimeen omillaan, on mietittävä, mitä silloin tehdään.

Norjassa toteutettiin ensin omistajavastuu. Konkurssipankkien osakkeiden nimellisarvoa leikattiin, ja sitten osakkeiden arvot kylmän rauhallisesti nollattiin. Näin omistajille pantiin maksuun pankkien liiketoiminnan epäonnistumiset. Niin toimii markkinatalous.

Jos Suomessa olisi toimittu samalla tavalla, kapitalistit olisivat tehneet kapinan. Pohjolan **Yrjö Niskanen** ehti jo olla omistajien ryhti-liikkeen Kosola. Hän uhosi, että omistajat myyvät pankkinsa mieluummin ulkomaille kuin valtiolle. ”Sieltä löytyy hyvinkin ostovalmiutta”. Olisikohan löytynyt ilman valtion takauksia?

Kun maailmalla listattiin tuhannen suurimman pankin joukosta kymmenen huonointa vuoden 1992 lukujen perusteella, norjalaispankkeja ei ollut sillä listalla, mutta suomalaispankkeja oli kolme (SKOP, KOP ja Unitas). Näistä kolmesta kaksi heitti kymmeniä miljoonia markkoja säästäjiensä rahoja maailmaan tuuliin kilpailtaessa maailmanympäripurjehtimisesta.

Kun se toiminta on tullut maksuun yhteiskunnalle, pankkituki pitää saada pidettyä vastikkeellisena. Se pitää aina yrittää periä pankeilta takaisin.

Miksi pankkitukea ei voida antaa suoraan velallisille?

Siksi, että se halutaan periä takaisin.

Pankkitukiletkuihin kytkettyjen pankkien tauti on kuolemanvakava, ja jos tuen valvonta ei ole tiukka ja jos rahoja ei kaiken aikaa vaadita takaisin, pankkien kipulääke on morfiinia, josta potilaat tulevat riippuvaisiksi. Kun Unitaksen **Vesa Vainio** sanoo, että ei pitäisi antaa morfiinia, kun asperiinikin riittää, hän haluaa aiheuttaa pankeille asperiinimyrkytyksen.

Jos rahat annettaisiin pankkien sijasta niiden velallisille, valtiosta tulisi pankki, jonka tulisi vaatia velalliselta vakuuksia sitä riskiä vastaan, että hän ei maksa velkaa takaisin. Nimittäin ne suomalaiset, jotka eivät ole jättäneet maksamatta velkoja takaisin, tuskin suostuvat siihen, että valtio lahjoittaisi rahaa jollekin niin että rahaa ei peritä takaisin.

Sitä, että pankkituki vääristää kaikenlaista kilpailua pankkien välillä ja velallisten kesken, ei voida estää. Siinä mielessä pankkituki ei kuulu markkinatalouteen, mihin taas konkurssit kuuluvat.

Kun valtio antaa pankeille toimeentulotukea, sen myöntämisen yleiset lähtökohdat näyttävät olleen seuraavat:

1) Ahon hallitus päätti kesällä 1992, että *kaikki pankit pelastetaan* maksoi mitä maksoi. Saman asian päätti ponsilauseuman muodossa eduskunta helmikuussa 1993.

2) BIS:n määrittämästä *8 prosentin vakavaraisuussäännöstä* on pidetty kiinni, ja luottolaman torjumiseksi pankeja on pääomitettu julkisin varoin.

3) EY/EU-jäsenanomuksen takia *pääomamarkkinoiden liberalisointi on pidetty voimassa*. Jos olisi palattu sääntelyyn, se olisi ollut käytännössä korkojen sääntelyä, ja sen nojalla olisi talletusten maastavienti pitänyt ainakin tilapäisesti kieltää.

Se, mitä kasinotaloudessa tapahtui 1980-luvulla, oli markkinataloutta. Kun silloisia voittoja ei sosialisoitu, tappioitakaan ei pidä sosialisoida. Markkinatalouteen kuuluu riski, ja jos se laukeaa, velkojat määräävät sen jälkeen tapahtumien kulun sillä perusteella että he kärsivät.

Mitä tekivätään pankit sen onnettomuuden aikaansaamiseksi, mikä Suomea on nyt kohdannut?

Nurkkauksia ja kaappauksia

Räätäli Aatu Halme, joka oli Pentinkulmalla työväenyhdistys Riennon aktivisteja, otti ehdottoman kielteisen kannan alkeellisimmankin elämänilmiön väkivaltaisen tuhoamisen suhteen.

Täit ja kirputkin olivat Aatun suojeltavien listalla: niitäkään ei tarvitse surmata, jos varoo, että niitä ei synny.

Tätä Aatu Halmeen ennaltaehkäisyreseptiä ei enää voida noudattaa Suomen pankkien lainanannon suhteen: *pankkitukirahat on syöty jo 1980-luvun puolella*.

Samaan aikaan, kun Suomen pääomamarkkinat liberalisoitiin, Suomen pankeissa siirryttiin tulosjohtamiseen, ja silloiset ”tuloksen tekijät” ovat nyt suurimpia pankkikriisisyllisiä. Tulosta tehtiin ennen muuta arvonnousuin ja myyntivoitoin. Raha poiki, ja lypsäjillä oli hyvä mieli.

Sitten tuli onnettomuus, josta Pentti Haanpää kirjoitti näin:

Voi, nyt ei ollut mitään iloa maidon solinasta kiuluun, ei kerman kurinasta kinnussa, ei lihavasta mullikasta, joka teuraaksi vietiin! Korot ja verot eivät kuitenkaan tulleet maksetuiksi. Ne venyivät, venyivät. Rahan auttava sormi nuutui nyt pidätteleväksi koukkusormeksi. Velka oli nyt kuten myllynkivi kaulassa, joka uhkasi upottaa johonkin tunte mattomaan syvyyteen.

Jälkikäteen selvisi, että kasinotalousvoittojen hinta oli pörssin ja kiinteistömarkkinoiden romahdus ja että pankkien voitot eivät olleet todellisia.

Juna lähti liikkeelle Helsingin-Osake-Pankin kaappauksesta, johon suurista pankeista osallistuivat SKOP, KOP ja SYP.

Ruotsalaisen Beijer-Investin **Anders Wall** oli tuonut Suomeen *ns. substanssijattelun*. Sen mukaan piti aina etsiä sitä eroa, joka oli osakkeiden arvon ja niiden välityksellä omistetun omaisuuden (eli substanssin) arvon välillä.

Suomessa hänen peesiinsä lähtivät ”kehitysyhtiö” Sponsorin **Hannes Kulvik** sekä sen tytäryhtiöksi räätälöidyn Spontelin **Jan Boëthius**, joka sopi HOP:n nurkkauksessa yhteispelistä Beijerin poikien kanssa.

Wall oli ostanut Lontoosta halvalla HOP:n eläkesäätiön ulkomaisille

sijoittajille myymiä osakkeita. Markkinoiden avautuminen ulkomaille oli bumerangi, joka palasi Suomeen.

Heti perään HOP:n vanha valtaryhmittymä teki pankin entisen pääjohtajan **Filip Petterssonin** johdolla suuren strategisen virheen, kun hänen hallinnoimansa Nygrenin perikunnan HOP-osakkeet myytiin muka ystävällismieliselle sijoittajalle SKOP:lle. Se tapahtui – substanssiarvolla mitattuna – halpaan hintaan.

Ratkaiseva taistelu HOP:sta käytiin kuitenkin KOP:n ja SYP:n välillä.

Sen voitti SYP, ja myös SKOP möi HOP-osakkeensa sille.

Kaikki asianosaiset saivat tapahtumien yhteydessä myyntivoittoa, mutta suurin hyötyjä oli SYP. Se voitti 1,5 miljardia markkaa. Sijoittamalla kaappausoperaatioon rahaa noin 400 miljoonaa markkaa (ynnä antamalla HOP:n vanhoille omistajille vähän omia osakkeitaan) SYP sai haltuunsa HOP:n 6 000 miljoonan markan taseen ja 2 000 miljoonan markan arvoisen reaaliomaisuuden eli substanssin. SYP osti siinä yhteydessä markkoja 20 pennillä.

Kukaan ei näyttänyt jääneen kaappauksessa taloudellisesti häviölle. HOP:n entinen valtaryhmittymä *Konstsamfundet*, joka hoiti Amos Anderssonin eli Kemiön Taito Tuunasen pesää, hävisi valtaa, mutta sellaista sattuu.

Valtapolitiisesti KOP:lta jäi kana kynimättä, kun SYP – operatiivisen osaston päällikkönään meklari Henrik Kuningas – kaappasi SKOP:n tuella HOP:n sen nenän edestä.

Teollistamisrahaston marmorinen vessa

Sitten taisteltiinkin jo Teollistamisrahasto Oy:stä eli Terasta.

Asialla olivat samat pelurit kuin HOP:ssakin täydennettynä Sponsorilla, entistä aktiivisemmalla Spontelilla ja vähän Postipankillakin.

Tera hallinnoi Suomessa sodan jälkeen ulkomaista apua, Maailmanpankin rahaa. Se oli herrasmiesklubi, jonka omistivat pääasiassa pankit ja joka toimi kiinteässä yhteistyössä Suomen Pankin kanssa. Jaako Lassila siirtyi 1970-luvun alussa Suomen Pankin johtokuntaan Teran toimitusjohtajan paikalta, ja kasinopelien alkaessa yhtiön hallinto-neuvoston puheenjohtaja oli Rolf Kullberg ja hallituksen puheenjohta-

ja Esko Ollila.

Yhtiön omistajien edustajat eivät olleet osanneet tai halunneet kontrolloida Teran johtoa, ja siellä elettiin suurellisesti tavalla, josta sittemmin tuli kuuluisaksi Jacques Attali Itä-Euroopan jälleenrakennuspankissa.

Pertti Tuomalan aikaan Teran toimitusjohtajan huoneeseen rakennettiin oma marmorinen vessa kultaisine ovenkahvoineen, ja vessan ikkunasta pytyllä istuja saattoi katsella alaspäin muun muassa Suomen Pankin suuntaan.

Myöhemmin sama Tuomala tuli kuuluisaksi 60-vuotissyntymäpäivistään, jotka maksoivat hänen silloiselle työnantajalleen Noveralle – vähän ennen yhtiön konkurssia – parisen miljoonaa markkaa.

Teollistamisrahastossa oli paljon sellaista, jonka takia se kannatti kaapata. Siellä oli vanhaa ”substanssia”, arvokas pääkonttorirakennus ja terve tase.

Uusi toimitusjohtaja **Ilpo Santala** tulkitsti 1980-luvun puolivälissä ajan merkit oikein, omaksui nopeasti substanssijattelon, rupesi aktivoimaan pankin tasetta ja lähti Suomen Pankin johtajien siunauksella viemään yhtiötä pörssiin.

Ennen kuin Santala rupesi operoimaan uusilla markkinoilla, hän rakensi Hannes Kulvikin Sponsorin kanssa kaappaussuojausta: yhtiöt panivat toimeen suunnattuja osakeanteja toinen toisilleen omistaen toisiinsa ristiin. Santala piti Teraa Kulvikin sille ohjaamien Sponsorin osakkeiden parkkipaikkana, ja päinvastoin. Suoja ei kuitenkaan ollut riittävän hyvä.

Nimittäin SKOP:n Juhani Riikonen ei tiennyt mistään suojauksista, vaan hän nurkkasi yhtiötä aktiivisesti syksyllä 1986. Pää aukeni, kun SYP möi osakkeensa SKOP:lle, ja muut pankit seurasivat perässä. SYP oli HOP:n kaappauksen jälkeen Teran suurin omistaja, ja Tera-osakkeiden kauppa oli osa isoa pakettia, jossa ostettiin ja myytiin myös Lab-systemsiä, Tampellaa ja Schaumania.

Siihen pakettiin liittyen Riikonen oli luvannut myydä Teran Sponsor-osakkeet ”Nalle” Wahlroosille. Se oli SYP:lle tärkeää samaan aikaan käynnissä olleen suuren Sponsor-Spontel-kaappausdraaman takia, ja siinä SYP oli asettanut tavoitteekseen sekä Sponsorin että Spontelin valtaamisen.

Mutta kun Santalan ja Kulvikin välillä oli toisensuuntainen sopimus, Tera möi kaappauksen jo tapahduttua puolet Sponsor-osakkeistaan Heimat Manikorp Oy:lle. Se oli osa Kulvikin luomaa yritysrypystä, josta hän oli kutonut hämähäkinseinin vallan säilyttämiseksi Sponsorissa. Tosi-asiassa ostaja oli Sponsor itse.

Se, oliko Santalan ja Kulvikin salainen sopimus Sponsor-osakkeiden myymisestä Sponsorille olemassa ennen Teran kaappausta vai tehtiinkö se päivämääräkikkailun avulla vasta sen jälkeen, on epäselvää. Riikonen, joka ei pystynytään täyttämään sitoumustaan myydä kaikki Teran Sponsor-osakkeet Wahlroosille ja SYP:lle, tutkitutti Santalan ja Kulvikin sopimuspaperit rikoslaboratoriossa, ja hän väittää niitä väärennöksiksi. Oikeita tai vääriä, Kulvik kuitenkin sai puolet Sponsorin osakkeista turvaan kilpailijan nenän edestä.

Samaa suojaamistarkoitusta varten – ja peläten Terassa olleiden Sponsor-osakkeiden joutuvan vihamieliselle valtaajalle – Kulvik pani syksyllä 1986 toimeen suunnatun osakeannin Kouri Capital Oy:lle. Se toteutettiin KOP:n rahoituksella, ja Kulvik kiinnittyi näin sekä Kouriin että KOP:hen. Kouri oli Santalan ohella toinen luotettava parkkipaikka Sponsorin osakkeille, ja herrat oppivat tekemään yhteistyötä.

Pörssin eettistä lautakuntaa myöten selvitettiin sitten myöhemmin sitä, oliko Santala vedättänyt Sponsorin osakkeiden pörssikurssia alaspäin muutamalla suurella myynnillä juuri ennen sitä tiettyä päivämäärää, jonka pörssikurssi määrittä Kouri Capitalille suunnatun annin osakekohtaisen hinnan. Sponsorin kurssi laski parissa päivässä 15 %. Se oli edullista Kourille, eikä Kulvikilla ollut mitään sitä vastaan. Se juttu hoidettiin niin.

Kun SKOP sai Teollistamisrahaston, se saattoi käyttää yhtiön kasvavirtaa hyväkseen, ja nopeasti se sijoitti näistä rahoista 400 miljoonaa markkaa erilaisiin osakkeisiin. Myös Helsingin Itäkeskuksen miljardi-investointi kauppakiinteistöihin, jotka ovat nykyisin veronmaksajien omaisuutta, rahoitettiin Teran taseesta.

Suomen Pankki, joka oli kaappaukseen aikaan passiivinen, möi myöhemmin Teran osakkeet SKOP:lle. Hinta oli kaappaushintoihin nähden alhainen, mutta Suomen Pankin osaaminen ei ole koskaan liittynyt sen omiin liiketoimiin reaalityaloudessa.

Esimerkiksi *Tervakoski Oy* myytiin Enso-Gutzeitille hinnalla, jonka Enso sai takaisin yksinomaan Tervakosken omistamien Pohjolan Voi-

ma Oy:n osakkeiden myynnillä, ja sen jälkeen Enson haltuun jäi vielä muutamia tuhansia hehtaareja maata paperitehtaasta puhumattakaan.

Sen sijaan hyvällä paikalla Helsingin Kruunuhaassa sijainneen Villisika-tontin Suomen Pankki sattui realisoimaan oikeaan aikaan. Mainitun Villisian asunnonhaltijoihin kuuluvat mm. Mauno Koivisto ja Esko Ollila, minkä lisäksi pari ulkopuolista henkilöä sai ostetuksi talosta asunnon Suomen Pankin henkilökunnan erityishintaan.

Sponsor/Spontel ja pörssin kultasuoni

Sponsor Oy perustettiin 1960-luvun loppupuolella ”kehitysyhtiöksi”. Tarkoitus oli, että se rahoittaisi yrityksiä, joilla oli toimiva liikeidea mutta pula rahasta.

Sponsorin perustamisen ideoivat Ruotsin mallin mukaan Klaus Waris sekä Jaakko Lassila, ja kuinka ollakaan, sen ensimmäinen toimitusjohtaja oli oman toimensa ohella Teran toimitusjohtaja Jaakko Lassila. Suomen Pankilla oli osake-enemmistö, ja sillä valtuutuksella hallintoneuvoston puheenjohtajana toimi **Mauno Koivisto** aina siihen saakka kun hänestä vuonna 1982 tuli tasavallan presidentti.

Tällöin yhtiön uudella toimitusjohtajalla **Hannes Kulvikilla** oli valmiit suunnitelmat Sponsorin viemisestä pörssiin, ja sitä varten Suomen Pankki luopui osake-enemmistöstä muiden omistajien eli pankkien hyväksi.

Kulvik löysi Suomesta kultasuonen: pörssin. Pöhköt ja ammattitaidottomat sijoittajat, joilla oli aasin lojaalisuus markkinamanipuloijia kohtaan, ostivat minkä tahansa yhtiön osakkeita. He eivät ymmärtäneet, että pörssi ei ole piensijoittajia varten.

Kulvik leikki kasinotalouden esileikkejä myymällä ”sijoittajille” ensin Sponsorin osakkeita, ja kun kultasuoni ei ehtynyt, rahastusta varten perustettiin sisaryhtiö Spontel Oy. Kaikki, mitä myytiin, meni pörssissä kaupaksi.

Kulvikilla oli hyvä vallantaju.

Hän piti Spontelia otteessaan vaihtovelkakirjalainalla. Jos Sponsor halusi, se sai muuttaa Spontelille antamansa lainan yhtiön osakkeiksi. Yhtiöt omistivat toisiaan ristiin.

Kulvikin varovaisuus oli perusteltua. Spontelin itsenäisyydestä tuli

Sponsorille ongelma, vaikka sen toimitusjohtaja oli Sponsorin varatoimitusjohtaja **Jan Boëthius**. Hän, joka edusti suomenruotsalaista rahaa-aatelia, oli vanhempi sponsorilainen kuin suomenkielinen Kulvik, ja hän kenties koki itsensä tulleen syrjäytetyksi Sponsorin toimitusjohtajaa valittaessa. Niinpä Spontel rupesi hänen johdolla rimpuilemaan irti Kulvikin syleilystä.

Toisaalta Kulvik ja Boëthius innovoivat yhdessä monia valtapelin instrumentteja.

He toivat markkinoille *yhtiöiden ristiinomistuksen*, joka tarjosi eri osapuolille kaappaussuojaa. He operoivat *suunnatuilla osakeanneilla* eli ”myrkkypillereillä”, joilla säilytettiin vanhojen omistajien valtaa, anastettiin valtaa heidän hyväkseen, kaapattiin uusia yhtiöitä ja paljastettiin oman yhtiön nurkkaajia. He käyttivät ensimmäisten joukossa *vaihtovelkakirjalainoja*, joilla lainanantaja sai lainarahaa vastaan – ja korkojen ohella – velallisen yhtiön osakkeita.

Näillä menetelmillä rakennettiin omistuksellisia miinakenttiä, joita viholliset joutuivat kiertämään. Jos viholliset pääsivät ohi maamiinojen, laukaistiin heräte miinat: jostain tuli joku, jolle oli myyty vaihtovelkakirja tai optio osakkeiden ostamiseen, ja taas oli vanhoilla omistajilla osakkeiden enemmistö.

Kulvik ja Boëthius ottivat omien yhtiöidensä tapettipapereiden eli äänimäärältään alhaisten osakkeiden vastineeksi rahan ohella myös muuta omaisuutta. Antamalla yhtiöidensä osakkeita ulkopuolisille he saivat – omasta näkökulmastaan ilmaiseksi – parempilaatuista omaisuutta.

Pojat eivät itse yleensä ostaneet tapettipapereita eli sekundaaria: vähemmän äänisiä osakkeita. Kerran Kulvik tosin osti Pentti Kourin suostuttelemansa Ameria, jonka osakkeilta Kourin kaveri Jukka Härmälä oli muka poistamassa äänimäärien väliset erot. Siihen, miten se oli Kulvikille huono ja Kourille hyvä kauppa, palataan.

On kummallista, miksi Sponsoria ja Spontelia, jotka olivat kasinotalousbakteerin pahimpia kantajia ja levittäjiä, kutsuttiin ”kehitysyhtiöiksi”.

Esimerkiksi Spontelin halvalla rahalla suorittama ensimmäinen investointi Karhun urheiluvälinetuotannon kehittämiseen epäonnistui surkeasti, kun Karhun tervehdyttämisen sijasta Spontelin johdon aika kului erilaisiin nurkkaus- ja kaappauspuuhiin.

Kun Spontel sitten keväällä 1986 kaappasi *lääketukkukauppa Tamron*, Spontelin liikevaihto kasvoi ohi Sponsorin, ja Boëthius alkoi kävellä Kulvikin saappailla.

Kulvik halusi palauttaa Spontelin ruotuun vaatien vaihtovelkakirjalainan muuttamista osakkeiksi. Intressiriita muuttui avoimeksi konfliktiksi: Sponsor kaappasi Spontelia ja Spontel Sponsoria. Taistelu vallasta sai naurettavia piirteitä, kun yhtiöiden ovien lukot vaihdettiin, jotta Sponsorin Kulvik ei pääsisi Spontelin hallituksen puheenjohtajana Spontelin tiloihin ja jotta Spontelin Boëthius ei pääsisi Sponsorin varatoimitusjohtajana Sponsorin tiloihin.

Taustalla olivat myös pankit. Ensi iski SYP ja sitten KOP.

Puolet Teran Sponsor-osakkeista oli jäänyt Santalan ja Kulvikin hämärissä oloissa tekemiin sopimuksiin tulleen muotovirheen takia Teraan, ja SKOP:n kautta ne joutuivat SYP:lle. Se kaappasi avoimesti Sponsoria.

SYP oli Tamron rahoittajapankki, ja se oli Spontelin Tamro-operation jälkeen huolissaan Tamron tulevaisuudesta: jos Sponsor hallitsi Spontelia, Tamro joutui KOP-leiriin. Siellä suunniteltiin Tamron fuusioimista Instrumentariumiin. Pankkiryhmien välisessä ainaisessa asemasodassa se olisi merkinnyt KOP:n etenemistä uusiin asemiin.

Niinpä keväällä 1987 Spontelin joukot ryhmitettiin hyökkäykseen Sponsorin kaappaamiseksi. Sitä varten koottiin konsortio, joka koostui SYP:stä, Beijeristä, Otsosta, Sammosta ja OKO:sta. Likainen työ konsortion hyväksi tehtiin käytännössä kaapattavan Sponsorin omassa tytäryhtiössä Spontelissa.

Kaappaamalla Sponsorin SYP-leiri olisi saanut Tamron takaisin, eikä vain Tamroa: Spontel oli seuraavaksi kaappaamassa lääketehdas Farmosta.

Näissä kuvioissa Erkkojen Sanoma Oy, joka oli Spontelin omistajia, oli toimitusjohtaja **Jaakko Rauramoon** henkilöntyneenä Spontelin puolella KOP:tä vastaan. Näin Rauramo toimi epäsuorasti KOP:n hallintoneuvoston puheenjohtajaa Aatos Erkköä vastaan.

Taistelu vallasta ei ole koskaan puhdasta, ei edes loogista, ja myös **Aatos Erkon** toiminnassa on näissä asioissa kauneusvirhe.

Kun Sanoma Oy nurkkasi MTV:tä käyttäen bulvaaninaan tiettyjä maakuntalehtiä, Erkko vakuutti niinä aikoina Keskisuomalainen-lehden haastattelussa, että Sanoma pitäytyy painetussa viestinnässä. Hän itse-

kin tiesi, että hän ei puhunut totta. Samaan aikaan Sanoma Oy rahoitti MTV:n osakkeiden ostoja. Se oli silloin – ja on edelleenkin – laajene-
massa sähköiseen viestintään.

Mutta keväällä 1987 valtataistelu Sponsorin ja Spontelin kesken ja pankkien välillä sekä siihen liittynyt julkisuuspeti kävivät liian armotomaksi kaikille asianosaisille, ja isot pojat vihelsivät Sponsorin ja Spontelin pelin poikki. Siinä yhteydessä KOP-leiri sai hetkeksi ylivallan sekä Sponsorissa että Spontelissa.

Tässä vaiheessa Hannes Kulvikille tarjoutui tilaisuus ensimmäiseen suureen välistävetoon, ja sen hän teki sekä Sponsorin hyväksi että – Sponsorin omistajana – omaksi hyväkseen.

Kun hän oppi välistävetämisen taidon, siitä tuli hänelle tapa ja toinen ammatti. Myöhemmissä yhteyksissä hän rahasti sillä tavalla itselleen kymmeniä miljoonia markkoja.

Kun KOP-leiriin joutuneella Spontelilla oli hallussaan Tamron osake-enemmistö, koppilainen Instrumentarium Oy halusi ostaa yhtiön hallitsemiseen oikeuttavat osakkeet Spontelilta. Samaan aikaan se tarjoutui myös ostamaan Sponsorilta puolet sen hallussa olleista Spontelin osakkeista.

Jostain syystä tähän väliin osasi iskeä ”Nalle” Wahlroos, joka omasta puolestaan tarjoutui Henrik Kuninkaan välityksellä ostamaan Kulvikilta kaikki Sponsorin Spontel-osakkeet. Wahlroos lienee tiennyt Kulvikin heikon kohdan: rahanahneuden. Niinpä sitten loppukesästä 1987 Kulvik möi mainitut osakkeet Kuninkaalle ja SYP-leirille. Tyrmistys KOP:n leirissä oli asian johdosta suuri.

Sillä näin torpedoitui Instrumentariumin Tamro-valtaus, ja tätä kautta Spontelista tuli SYP-leirin yhtiö. Sponsorin ja Spontelin välinen risitiinomistus purettiin. Myöhemmin Spontelista itsestään tuli *Tamro-yhtymä Oy*.

Spontel oli koko vuoden 1987 ajan ollut aktiivinen toimitsija pörssimarkkinoilla sen ohella, että sen omia osakkeita ostettiin ja myytiin.

Se nurkkasi salaa KOP:tä.

Kun KOP:n toimeenpanema suunnattu osakeanti paljasti Lassilalle, että pankin salaperäinen nurkkaaja oli SYP-leirin Spontel ja että siitä oli jo joulukuussa 1987 tullut KOP:n suurin omistaja, on mahdollinen ja jopa looginen se tulkinta, että KOP rupesi rahoittamaan omaa SYP:n nurk-

kaamisoperaatioitaan ”strategisena vastavalkeana”.

Tähän tapahtumaan saakka piti pankkien välinen herrasmiessopimus: avotulen teko kielletty.

Miksi isot pojat alkoivat leikkiä tulitikuilla?

Vastaus voi olla hyvin yksinkertainen. Niin tehtiin, kun muutkin tekivät niin. Ja kun ei näillä suomalaisilla pankeilla, jotka ovat Suomen talouselämän kivijalka ja kansainvälisen uskottavuuden tae, ollut muutaakaan tekemistä.

Peleissä mukana ollut Wahlroos sanoo, että 95 % tapahtumien kulusta selittää ammattitaito, onni ja sattuma. Sillä, mitä tapahtuu, ei usein ole lainkaan käsikirjoitusta. Lopputuloksen määrää useammin tapahtumien oma logiikka kuin mikään ennakosuunnitelma.

Niiden, joilla on käytettävissä rajattomasti muiden rahaa, on muita helpompi pelata.

Jaakko Lassila lähti peliin mukaan KOP:n rahoilla sen periaatteen mukaan, että ”joka tuulta tarkkaa, ei kylvä; ja joka pilviä pälyy, ei leikkaa.” KOP:ssa ryvettiin kylvämään tuuleen. Sitä, mitä sitten tapahtuisi, ei miettinyt kukaan.

KOP:ssa – niin kuin kaikissa pankeissa – oli erilaisia kuppikuntia ja erilaisia mielipiteitä. Esimerkiksi Lassilaa oli omassa pankissa selän takana syytetty nynnyilystä, ja hän oli ehkä vain iloinen, kun tuli joku Kouri tai Kulvik, jolla oli idea siitä, mitä KOP:n pitäisi tehdä. Pankeilla ei siihen aikaan ollut rahapulaa, sillä niillä oli käytössään kaiken maailman rahat.

Huolimatta kummallisesta välistävedostaan Spontel-osakkeiden myynnin yhteydessä Kulvik oli KOP:n miehiä. Luottamus oli niin suuri, että hän saattoi nostaa KOP:sta yhdellä nostolla lähes miljardi markkaa rahaa. Mutta kun Kouri-kauppojen tilinpäätöksen aika tuli ja Kulvik salasi maasta ulos toimittamiensa miljoonien saajaosapuolen, KOP hoiti Kulvikille potkut Sponsorista.

Kouri-kuvioissa Kulvik vaimoineen edusti sitä ulkomaista yhteistyökumppania, joka kulki sekä sveitsiläisen että neitsytsaarelaisen Khotson nimellä. Sveitsiläisyhtiön omistus palautui luxemburgilaisen holding-yhtiön kautta Jersey saaren veroparatiisiin *Avala-säätiöön*, kun taas brittiläisten Neitsytsaarten veroparatiisissa rekisteröidyn toisen Khotson omistajista ei tiedetä senkään vertaa.

On vain Jersey saarella toimivan juristin Kerry Carterin valahtoinen todistus siitä, että kukaan KOP:n työntekijä tai Kulvik ei ole ”yleishyödyllisen” Avala-säätiön (josta käytettiin erään painovirheen takia myös nimeä Alvala) edunsaaja.

Sitten on toisen juristin Matthew Claryn lausunto siitä, että neitsytsaarelaisen Khotson omistajat eivät ole edes sveitsiläisiä, saati suomalaisia. Clary on samaa porukkaa kuin Carter ja suomalainen juristi **Zacharias Sundström**.

Vaikka Khotso-osapuolen henkilöjäsäniä ei tiedetä, Kulvik joka tapauksessa edusti sveitsiläistä yhtiötä *Kulvik & Cie:tä*. Se lihoi Kourikauppojen yhteydessä erilaisten omaisuudenhoitomaksujen ja välityspalkkioiden kautta.

Edellä mainitulla Sundströmillä on toimisto Zürichissä samassa talossa Kulvik & Cien (ja Olavi J. Mattilan toimiston) kanssa. Hänen tiedetään operoivan sekä Luxemburgissa, Neitsytsaarilla että Jerseyllä.

Sundström neuvoo maksusta mitä vain. Kulvik puolestaan muuttaa rahan takia minkä tahansa sopimuksen tarvittaessa myös jälkikäteen niin että se sopii hänen tarkoituksiinsa, väittää Kouri-osapuoli.

Kouri-projektit

Lokakuusta 1986 lokakuuhun 1987 pörssikurssit nousivat Helsingissä yli puolella ja vaihto kaksinkertaistui. Niin tapahtui muuallakin, ja Suomi oli kansainvälistynyt: se oli mukana ylikansallisessa pääomamarkkinoiden suhdannekierrossa.

Maanantaina 19.10.1987 pörssikurssit maailmalla romahtivat. Se oli Bloody Monday, ”pirun maanantai”, koska se toi mieleen ”mustan torsain” ja ”mustan tiistain” vuodelta 1929. Silloin koko maailman kaikki pörssit romahtivat ja velkakuplat puhkesivat.

Suomessa romahdus oli kuitenkin vain kurssilasku, eikä se vaikuttanut siihen, mitä muun muassa Pentti Kouri teki.

Rationaalisten odotusten teorian kehitykseen kansantaloustieteellisessä kirjallisuudessa parin alaviitteen verran vaikuttaneella kansantaloustieteilijällä Pentti Kourilla oli Suomessa 1980-luvulla nostetta. Ihmemies Kemijärveltä, joka oli Paavo Värysen ja Kulvikin vaimon Marja-Leenan lapsuudentuttu, kutsuttiin muun muassa Sanoman ja Nokian

hallituksiin.

Aluksi Kouri operoi Suomessa omaksi hyväkseen Ålandsbankenin rahoituksella. Se oli sitä aikaa, jolloin professori Kouri kävi aamuyöllä yliopistolla hoitamassa juoksevia asioita välttyäkseen tapaamasta muuta yliopiston väkeä. Hän tarvitsi professorin titteliä uraputkensa tarpeita varten, mutta työtä hän ei ollut valmis tekemään sen palkan edestä.

Kun Kourista sitten tuli professori myös Amerikan yliopistoihin, Suomen työt jäivät entistä perusteellisemmin hoitamatta, mutta kuviot suurenivat. Kouri tutustui **George Sorosiin**.

Suursijoittaja Soros teki osakesijoituksia kehittymättömiin arvopaperipörssiin. Siinä tarkoituksessa hän tuli Suomeen. Kouri sai hänet Kouri Capital Oy:n vähemmistöosakkaaksi, ja samalla sanotaan sovitun siitä, että Kouri saisi 20 % Sorosin Suomi-voitoista. Ainakin Kulvik sanoo.

Pentti Kourista tuli ”Pentti Kouri” kuitenkin vasta KOP:n kanssa KOP:n riskillä tehtyjen rahoitussopimusten jälkeen. Silloin pelattiin pörssipelejä, joilla ei ollut paljon tekemistä reaalityöelämän kanssa.

Alun perin Kouri oli kunnianhimoisempi. Hän halusi rakentaa itselleen teollisuusimperiumin. Siinä tarkoituksessa hän sopi Nokian johdon kanssa yhtiön teollisuuselektroniikka-toimialan myymisestä Kourin Catalyst Oy:lle. Rönsy edusti lähes kymmenesosaa Nokian liikevaihdosta.

Myyjän puolella Kourin kanssa operoi Mika Tiivolan vävy **Kaarlo Isokallio**, joka sittemmin – tultuaan ensin nimitetyksi Nokian toimitusjohtajaksi ja saatuaan sitten siitä tehtävästä Suomen kalleimpiin kuuluvalla eläkkeellä ja pienimpiin kuuluvilla veroilla potkut – on rakentanut omaa teollisuusimperiumiaan *Finvest Oy:n* nimen suojissa.

Keväällä 1993 sama Isokallio muuten osti kiinteistökeinottelussa ryvettyneiltä Kari ja Jussi Uotilta vallan *Interbank Oy:ssä*, joka ei tarvitsen valtion pankkitukea, omistamalleen Oy Deltaboni Ab:lle. Kaupan rahoittajaa ei tiedetä. On epäilty, että ”Nalle” rahoitti Kallea. Tai että rahoittaja oli Heikki Pentti, joka oli tehnyt huonon investoinnin kiinteistö-pörsö Polariin mutta jolla oli käytettävissään Lemminkäinen Oy:n rahat. Joka tapauksessa se, että pankin pääomistajan rahoittajaa ei tiedetä, on huonoa mainosta Interbankille, ja sijoittajilla on tässä pankissa arvaamaton riski.

Vaikka Pentti Kouri pääsi aikoinaan vävyajan kanssa sopimukseen Catalyst-kaupasta, appiukko torpedoi sen. Hanke kaatui siihen, että SYP ei ollut valmis rahoittamaan sovittua kauppaa ennen kuin sai nähtäväkseen Kourin osakesalkun, mutta sitä Kouri ei ollut niinä aikoina (jolloin hän oli juuri merkinnyt Sponsorin hänelle KOP:n rahoituksella suuntaamaan osakeannin) valmis näyttämään SYP:lle.

Yhteistyötä SYP:n kanssa ei syntynyt, mutta Kourilla (ja Väyrysellä) oli Nokiassa edelleen ystävä, **Kari Kairamo**. Kun Kouri pani – KOP:n rahoituksella – toimeen SYP:n nurkkaamista, Kairamo möi Kourille Nokian omistuksessa olleet SYP-osakkeet.

Sitä seurannut kritiikki oli yksi niitä asioita, joiden perusteella Kari Kairamo saattoi arvella olevansa Nokian pääomistajan eli SYP:n epäsuosiossa, ja se lienee ollut yksi syy hänen ”äkilliseen sairaskohtaukseensa”.

Mutta jo ennen Kairamon itsemurhaa, jo syksyn 1987 pörssiromahduksen aikoihin, Soros vetäytyi pois Suomesta. Hän on mies, joka ei odota huippukursseja. Hän rahastaa varman päälle. Syksyllä 1992 hän teki valuuttamarkkinoilla miljardin dollarin voiton pelaamalla Englannin punttaa vastaan.

On ihmetelty, miksi Soros tuli kesällä 1993 julkisuuteen antamaan lausuntoja asiasta kuin asiasta, esimerkiksi siitä, miten aikansa elänyt Euroopan rahajärjestelmä piti romuttaa. Yleensä näin isot kalat eivät ui näkyville. Sorosin sanotaan kärsivän kuolemanpelosta ja todistavan julkisilla esiintymisillä itselleen, että hän on elossa.

Soros oli Suomessa omistanut muun muassa Pohjolaa, Nokias, Ameria ja Cultoria.

Jotta Suomen ”maine” olisi säilynyt kansainvälisillä markkinoilla maana, jossa isoillekin osakemäärille on jälkimarkkinat, **Jaakko Lassila** lupasi auttaa Sorosia hänen osakkeidensa uudelleenkierrätyksessä. Sen eteen teki työtä myös Pentti Kouri.

Kouri sai tässä yhteydessä jopa Hannes Kulvikin ja Henrik Kuninkaen ostamaan Ameria, eikä hän kertonut kavereilleen, että he ostivat Sorosin osakkeita ja että Kouri sai myyntivoitoista 20 prosenttia itselleen.

Pääosan kaikista niistä Sorosin voitoista, joista Kouri sai oman siivunsa, takasi kuitenkin Jaakko Lassila.

Hän sai *Ilmarisen* ostamaan emoyhtiönsä Pohjolan osakkeita, ja yhdessä emoyhtiön kanssa sama tytäryhtiö osti myös Nokian osakkeita. Nokian osakkeita ostettiin myös epämääräisiin *Orava-ryhmän* yhtiöihin ja säätiöihin Hollantiin, Jersey saarelle ja Englantiin. Se, että KOP operoi tällaisilla firmoilla, panee epäilemään, että suomalainen pankkituki voi virrata pankin taseiden kautta myös maasta ulos.

Kourikin osti Sorosilta Nokias ja Ameria; ne ostettiin KOP:n rahoilla August Groupiin.

Kun Nokian hollantilainen tytäryhtiö vuonna 1991 osti KOP-ryhmän Nokia-osakkeet, SYP:n ja KOP:n tasapainoyhtiö Nokia siirtyi SYP:n leiriin. Niillä myyntivoitoilla parannettiin KOP:n heikkoa tulosta, ja sen heikkeneminen oli seurausta siitä mitä tehtiin jo vuonna 1988.

Jaakko Lassila taas oli avainhenkilö kaikissa niissä operaatioissa, jotka johtivat *ns. Kouri-kauppoihin* 14.3.1989 aamulla kello neljä.

Silloin realisoitiin kaksi niistä viidestä suuresta projektista, joita Kouri pyöritti Suomessa. Ne olivat KOP:n rahoittama SYP-osakkeiden nurkaus eli ”Project Independence” sekä KOP:n rahoittama Sammon nurkan osto eli Axion Group.

Muut kolme projektia olivat Benedict, August ja Albemarle.

Neljä näistä projekteista (Albemarle, Axion, August, Benedict) oli *ns. partnership-järjestelyjä*, joiden kotipaikka oli brittiläisillä Neitsytsaarilla. Siellä viranomaiset eivät anna tietoja yhtiöiden asioista, eivätkä he voikaan antaa, sillä he eivät tiedä niistä mitään, eivätkä he haluaan tietää.

Sitä, että Kourin viidestä projektista neljä oli toteutettu *KOP:n rahoituksella ja riskillä* niin että KOP oli saava mahdollisista voitoista puolet mutta maksava kaikki mahdolliset tappiot, ei tiennyt Suomessa moni. Sitä eivät tienneet kaikki edes KOP:n johtokunnassa. Hallintoneuvostossa sitä ei tiennyt kukaan.

Yleisesti luultiin, että Kouri operoi Suomessa ulkomaisella rahalla; niin kuin operoikin. Sen rahan toi kuitenkin maahan KOP eikä Kouri.

Kahdessa projektissa (August ja Benedict) Kourin kumppanina oli Kouri Capital Oy:n toimitusjohtaja **Juhani Lipsanen**. Taustapiruna ja erittäin taitavana lakimiehenä tämä pirtukauppiaiden perillinen on turhan päiten jäänyt Kourin varjoon.

Pentti Kouri tarvitsi tuekseen ihmisiä, jotka toteuttivat käytännössä

hänen nimissään kulkeneita operaatioita. Hän oli näkijä, ja Pentin sisaren nainut Juhani Lipsanen oli yksi tekijä. Toinen tekijä varsinkin toimin-tojen alasajovaiheessa oli sitten Pentin veli **Pekka Kouri**.

Itse asiassa koko ”Pentti Kouri” on lähes fiktio.

Hän on ollut kaiken aikaa muiden ihmisten bulvaani, jolle on maksettu – aivan liian hyvin – hänen nimensä valekaavun alla toteutetuista operaatioista. Hän ryvettyi 1980-luvun loppuvuosina Suomessa myös KOP:n hyväksi.

Kahdessa projektissa (Axion ja Albemarle) Kourilla oli mukana Hannes Kulvik, joka edusti Khotson salaisia omistajia. Näissä yhteyksissä Sponsorin toimitusjohtaja pelasi pelejä, jotka olivat hänen asemassaan täysin sopimattomia, mutta niillä oli Jaakko Lassilan siunaus, ja se riitti.

Viidestä projektista vain yhtä KOP ei rahoittanut. Se oli Benedict eli KOP:n oman nurkan osto kotiin, ja sitä rahoitti valtion pankki PSP.

Siitä, mitä näissä asioissa tapahtui, on helppo olla samaa mieltä KOP:n johtokunnan jäsenen **Pentti Rissasen** kanssa. Hän sanoo, että ”ei tämmöistä käsitä tavallinen kansalainen muuten kuin että pankit ovat ihan täyttä paskaa” ja että ”ei kukaan pysy kärryillä kenen rahoista on kysymys ja kuka petti toistansa tässä koplassa. Se tulee ilman muuta pankkien piikkiin.”

Benedict ja August harakoille

Kun Spontel nousi KOP:n suurimmaksi omistajaksi, ei tiedetty, oliko se nurkannut KOP:tä SYP:n tieteen. Se taas tiedetään, että SYP:stä kävi käsky: myykää KOP:n osakkeet.

KOP-osakkeet myytiin kesällä 1988 Ruotsin kautta Kourille, joka toteutti ostonsa PSP:n rahoituksella ja riskillä.

Kourin ja PSP:n salaisia rahoitus sopimuksia ei kuitenkaan ollut hyväksytetty PSP:n johtokunnassa. Se johti **Ilpo Santalan** eroon pankista. Hän siirtyi teknologiakylähommiin.

Osakkeet Kouri siirsi *Benedictiin*, mutta niistä ei koitunut hänelle suurta taloudellista etua. Ne olivat PSP:ssä vakuutena saatavista, ja kun pankkiosakkeiden kurssit romahtivat, valtion pankista PSP:stä tuli vakuuden realisoimisen kautta KOP:n suurin omistaja.

Se salasi KOP-omistuksensa ja Kouri-rahoituksensa kolmisen vuotta. Tilanne oli sille nolo, ja Lindblomia hävetti.

Edellä on jo noussut esille *August Group*.

Se oli KOP:n rahoittama projekti ja hallinnoi Lassilan Sorosilta takaisin Suomeen ostattamia Amerin ja Nokian osakkeita sekä Beijer-Investiltä ostettuja Sponsorin osakkeita.

August oli KOP:lle tärkeä Sponsorin osakkeiden säilytyspaikka, ja sen kautta Sponsor oli – Kulvikin tietämättä – tosiasiallisesti KOP:n määräysvallassa.

Tässä niin kuin kaikissa muissakin esillä olevissa partnership-järjestelyissä oli periaatteena, että KOP:lla oli etuosto-oikeus kaikkiin osakkeisiin, että osakkeiden perusteella käytettiin valtaa KOP:n kanssa sovittavalla tavalla ja että KOP sai määrätä osakkeille ostajat.

Project Independence: SYP:n nurkkaus

KOP:n rahoittamista projekteista kaikkinaisilta vaikutuksiltaan mittavin oli SYP:n nurkkaus eli *Project Independence*.

Keväällä 1988 KOP:ssa tehtiin päätös SYP:n tietoisesta nurkkaamisesta. Avainhenkilöitä päätöksen takana olivat **Jaakko Lassila** ja **Jukka Härmälä**.

Kuitenkin pian sen jälkeen, kun päätös SYP:n nurkkaamisesta oli tehty ja riskit olivat lähteneet kasautumaan, Härmälä siirtyi Enso-Gutzeitin toimitusjohtajaksi. Hänen tilalleen tuli **Peter Fagernäs**, josta tuli KOP:n Riikonen ja Wahlroos.

SYP:n nurkkaamisessa KOP käytti kahta bulvaania, **Peter Fryckmania** ja **Pentti Kouria**.

Se, että KOP rahoitti keväällä 1988 liikemies Peter Fryckmania, osoitti KOP:n huonoa pelisilmää, eikä se ole kunniaksi Holkerin hallituksen ideologiavastaavalle ja kovan markan miehelle, pankinjohtaja Matti Korhoselle. Huhun mukaan juuri hän sai ennen siirtymistään hallituksen lei-piin KOP:ssa aikaan päätöksen Fryckmanin rahoittamisesta.

Korhosta ja Fryckmania yhdisti se, että he molemmat asuivat Kulosaaressa.

Fryckman, joka katkaisi yhdessä aloitetun SYP:n nurkkaamisen Kai Mäkelän kanssa mitä ilmeisimmin siitä syystä, että hän pääsi (tietä-

mättään?) KOP:n bulvaaniksi, osteli KOP:n rahoilla ja riskillä 15 miljoonaa SYP:n osaketta.

Siinä yhteydessä hänen salkkuunsa siirtyivät muun muassa Taito Tuunasen ja Kai Mäkelän Nobiscum-ryhmän toisella taholla nurkkaamat kolme miljoonaa osaketta. Kun Tuunasen joukko joutui valitsemaan, mitä nurkata, he ottivat Sammon ja jättivät SYP:n.

KOP oli maaliskuussa 1988 sopinut Fryckmanin ohella myös Kourin rahoittamisesta tähän samaan tarkoitukseen, ja herrat nurkkasivat KOP:n rahoilla SYP:tä toisistaan tietämättä. Kouri keräsi markkinoilta 10 miljoonaa osaketta.

Syksyllä 1988 pankin riskillä ostetut osakkeet järjesteltiin uudelleen. Tässä yhteydessä pankki vapautti itsensä lörppäsuu-Fryckmanista. Se tapahtui ilmeisesti pankkitarkastusviraston vaatimuksesta, eikä ole tietoa, olisiko niin käynyt ilman sitä.

Osa Fryckmanin osakkeista ohjattiin Kourille, ja Kouri-yhtiöiden hallussa oli lopulta runsaat 17 miljoonaa osaketta. Kouri luuli olevansa ainoa KOP:n rahoittama parkkipaikka SYP:n osakkeille.

Hänen tietämättään osa Fryckmanin osakkeista oli kuitenkin ohjattu Lassilan löytämään toiseen turvapaikkaan, joka oli KOP:n hallinto-neuvoston jäsenen **Aarne J. Aarnion** Palkki-yhtiöt. Sinne siirrettiin säilöön noin 8 miljoonaa osaketta. Tästä järjestelystä pankkitarkastusvirasto tiesi, eikä sillä ollut asian johdosta huomautettavaa.

Albemarle: kovaa peliä Pohjolalla

Yksi Kourin viidestä suuresta projektista oli Vakuutus-Pohjolan osakkeiden ostaminen. KOP rahoitti näitä osakeostoja Kourin omistamalle First Atlas Groupille Luxemburgin konttorinsa kautta.

Toukokuussa 1988, samaan aikaan kun SYP:n nurkkaaminen oli jo täydessä käynnissä, oli KOP:ssa tehty sopimus, jonka mukaan Kouri rupesi ostamaan myös Pohjolan osakkeita samoilla perusteilla kuin SYP:tä nurkattiin. Mahdollinen voitto sovittiin jaettavaksi puoleksi KOP:n ja Kourin kesken. KOP taas otti täyden riskin mahdollisten tappioiden osalta.

Kun KOP:tä kiinnosti vain valta, se teki Kourin, Lipsasen ja Kulvikin kanssa sopimuksia, joiden mukaan KOP otti aina koko riskin. Mut-

ta osakkeisiin liittyvät osingot se antoi bulvaaniherroille, joille se oli monen kymmenen miljoonan markan suuruinen lahjoitus.

Pentti Kourin osalta oli luontevaa, että hän ei maksanut veroa Suomeen. Hän asui USA:ssa, ja hän maksoi veronsa sinne; ulkomaalaisena hänellä ei ollut varaa kiertää USA:n verotusta. Sen sijaan verojen minimoimiseen hänellä oli varaa.

Kun Lipsanen ja Kulvik asuivat Suomessa ja veivät voittonsa maasta ulos, heille syntyi ongelma, jota Suomen verottajan olisi syytä tutkia. Näin sanoo yksi asianosainen.

Sitä, että Kourilla oli KOP:n kanssa sopimus myös SYP:n osakkeiden ostosta, Hannes Kulvik ei tiennyt siinä vaiheessa, kun Kouri kutsui hänet kaverikseen omistamaan Pohjolaa. On huomattava, että Pentti ei käyttänyt Lipsasta siihen tarkoitukseen.

Kourin nurkkaustoiminnasta, siitä mitä tehtiin Luxemburgista käsin hänen amerikkalaisen yhtiönsä nimiin, oli seurauksena Pohjolan osakkeiden arvonnousu. Se olisi ollut USA:n lakien mukaan Kourin amerikkalaisille yhtiöille verotettavaa tuloa ja se piti välttää.

Sitä varten perustettiin *Albemarle Group*, jonka suunnittelussa Kulvik käytti apuna asianajaja Zacharias Sundströmiä.

Tässä yhteydessä Kulvik toi yhteistyöhön mukaan *Khotso-osapuolen*.

Kulvik haluaa antaa asioista kuvan, jonka mukaan se oli sveitsiläinen sijoittajaryhmä, jonka hän löysi ikään kuin sattumalta Nokian palveluksessa olleen vaimonsa liiketuttavuuksien avulla.

Kulvikin antamaan kuvaan ei kuulu se, että Sveitsissä nimensä Sarvasta Khotsoksi ja Khotsosta Sarvaksi muuttanut yhtiö möi voitto-osuutensa Albemarlesta ja Axionista Neitsytsaarille puoli vuotta Kouri-kauppojen jälkeen perustetulle Khotso-nimiselle yhtiölle, johon suurin osa sen osapuolen Suomi-voitoista sitten ohjattiin.

Kun sveitsiläisen Sarvan nimi muutettiin taas Khotsoksi, Khotsoja oli kaksi, sveitsiläinen ja neitsytsaarelainen.

Molemmissa yhtiöissä omistajat ovat salaisia, mutta mitä ilmeisimmän samoja, ja heidän pelinsä näillä monimutkaisilla yhtiörakenteilla palveli ilmeisesti myös Sveitsin verojen kiertämistä.

Tieto Khotso-osapuolen omistajista on vain Kulvikilla (ja ehkä Sundströmillä). Suurin salaisuus ei ole se, mistä Suomessa on eniten puhuttu, eli ketkä ovat jerseyläisen Avalan edunsaajat. Suurin salaisuus on se,

ketkä ovat neitsytsaarelaisen Khotson edunsaajat.

Neitsytsaarten Khotson osuus Albemarlessa ja myöhemmin Axionissa on absurditeetti.

Se ei rahoittanut mitään eikä se ottanut mitään riskiä.

Kuitenkin yhtiölle ohjattiin Albemarlen (sekä Axionin) kautta vähintään kymmeniä miljoonia markkoja verotonta suomalaista rahaa. Rahat sai muka joku ulkomaalainen sijoittajaryhmä, ja Kulvik sai kaikesta muka vain provision.

Juoni ei ole uskottava. Rahaa näyttää olleen jaossa Khotso-osapuolelle ilmaiseksi, mutta kun sellaista ei yleensä tapahdu, järjestely haisee.

Pieni yksityiskohta herättää epäilyksen siitä, että asialla eivät ole olleet vain ulkomaiset sijoittajat: ainoa sijoitus, jonka Khotso-osapuolen edustajat tekivät näissä partnership-järjestelyissä, oli osakepääomasi-jointus. Sekin muutaman kymmenen tuhannen markan suuruinen alkupääoma maksettiin Albemarlle Suomesta käsin. Jos mukana oli ulkomainen osapuoli, miksi se ei maksanut itse edes omaa osakepääomaosuuttaan?

Albemarlen hankkimat Pohjola-osakkeet, joista osa oli peräisin Sorosilta, edustivat kymmenesosaa Pohjolasta. Ulkopuolisten käsissä se ei ollut paljon yhtiössä, joka on aina ollut omistukseltaan vahvasti betonoitu.

Mutta Albemarlen osakkeilla olikin merkitystä ennen muuta Pohjolan sisäisen vallankäytön näkökulmasta!

Pohjola-yhtiöissä oli mies, **Yrjö Niskanen**, joka halusi Pohjolan pääjohtajaksi **Pentti Talosen** paikalle. Hän oli saman konsernin toisen yhtiön *Suomi-Salaman* toimitusjohtaja. Suomi-Salama taas oli Pohjolan suurin omistaja noin 37 prosentin ääniosuudella. Se oli paljon. Se oli niin paljon, että ulkopuolisten ei pitänyt ruveta nurkkaamaan Pohjolaa, vaikka yhtiö olikin Suomessa strateginen omistus: sen hallussa oli muiden yhtiöiden osakkeita enemmän kuin millään muulla omistajalla.

Se, että KOP lähti Pohjolan osakkeiden oston rahoittamiseen, oli ylisuojautumista ulkopuolisia vastaan. Suojamuurin korottamisen kustannuksiin osallistui ennen muuta Pohjola itse, kun KOP pani Pohjola-ryhmän ostamaan *ylihintaan* entistä enemmän omia osakkeitaan. Ylihinnan ansiosta KOP-ryhmä sai isoja myyntivoittoja, jotka kaunistivat sen tulosta.

Lassila ja Niskanen tarvitsivat mainittuja osakkeita kotimaisiin valtataistelutarkoituksiin. Talonen oli ruvennut liian itsenäiseksi. Niillä osakkeilla Pohjolasta olisi voitu tarpeen tullen tehdä Suomi-Salaman tytäryhtiö, ja käskyvaltasuhde olisi silloin ollut Niskasesta Taloseen päin.

Taloselle ei kerrottu, että hänen yhtiötään nurkkasivat ”ystävät”. Kun hänelle selvisi loppusyksystä 1988, että nurkkaaja oli Kouri, hänelle ei kerrottu, että Kouri olikin KOP ja Albemarle.

Kuitenkin Pentti Talonenkin oli ollut luotettava ystävä, mikä käy hyvin selville Harri Saukkomaan Lassila-kirjasta:

Lassila valitsi Pentti Talosen, miehen, jonka hän tunsi Teollistamisrahastosta.

Talonen suostui kyselyään ensin, mitä hän voisi tietää ”rättifirmasta”.

”Mitä vähemmän tiedät, sen parempi”, kerrotaan Lassilan vastanneen. Pääasia oli se, että Lassila & Tikanojan johtajaan saattoi luottaa loppuun saakka. Sen ehdon Pentti Talonen täytti.

Parempi ehdokas tässä mielessä olisi ollut vain Jaakko Lassila itse.

Uskomattoman sähläilyn saattelemana erotettiin ensin Niskanen, joka oli Lassilan mies. Sitten erosi Talonen, jolle Lassila antoi epäluottamuslauseen. Sen jälkeen Lassila saattoi nimityttää Niskaselta Taloseksi.

Niskanen joutui osoittamaan uskollisuuttaan nimittäjilleen rahoittamalla Pohjola-ryhmän rahoilla niitä ratkaisuja, joilla Albemarlen Pohjola-potti ostettiin niiden osakkeiden omistusta varten perustetun *Securus Oy:n* tytäryhtiölle *Koporille*. Se toimi Neitsytsaarilla, ja sen osoite Suomessa oli sama kuin Sponsorin (eli Kulvikin) osoite.

Axion: Sammon ryöstö I

Kasinotalouden hulluina vuosina Taito Tuunanen ja Kai Mäkelä lähtivät kuin Kalevalan Ilmarinen ja Lemminkäinen Sammon ryöstöön. He muodostivat pienomistajista konsortion, joka nurkkasi Sampoja ja valtasivat yli 20 prosentin suuruisen nurkan.

Sammon nurkkaukseen liittyi myös muita isoja kuvioita, sillä samaan aikaan koko vakuutusbisnes oli käymistilassa.

Muun muassa Pentti Kouri ja Paavo Väyrynen olivat perustamassa

suomalaiskansallista liittoa haluten fuusioida toisiinsa vakuutusyhtiöt *Pohjolan* ja *Tapiolan*. Joillekin siihen operaatioon osallistuneille henkilöille SYP-ryhmän pelureiden ruotsinkielisyys oli toiminnan käyttövoima.

Se liitto kariutui molemmissa yhtiöissä toimivan johdon nihkeyteen, vaikka sen verran pitkälle asioissa kuitenkin edettiin, että Paavo Väyrynen sai myydyksi asuntonsa Pohjola-yhtiöille.

Kun fuusio ei onnistunut, Nobiscum-ryhmä tarjosi Sammon nurkkaa sekä Tapiolalle että Pohjolalle.

Myyjien intressissä oli tehdä nopeita kauppvoja, sillä heillä ei ollut nurkkauksessa riskinkantajaa niin kuin oli Kourilla; heidän korkokulunsa olivat kaiken aikaa tuhoamassa koko projektin ja syömässä vanhat voitot Lännen Tehtaiden ja Cultorin nurkkauksista.

Tapiolan **Asmo Kalpala** olisi ollut valmis ostamaan nurkatun Sampo-kulman, mutta hän ei saanut siihen rahoitusta. Vanha liittolainen OKO oli nimittäin sitoutunut hallintoneuvostonsa edustajan Paavo Väyrysen ajamaan suomalaiskansalliseen liittoon.

Myös **Jaakko Lassila** oli valmis ostamaan tämän lähes miljardin markan arvoisen Sammon kulman, mutta ei KOP:lle vaan Pohjolalle. Pohjolassa Talonen ei pitänyt Sammon ryöstöä lainkaan tarpeellisena, ja se – yhdistettynä hänen aikaisempaan haluttomuuteensa ostaa omia Pohjolan osakkeita Kourilta – vauhditti hänen lähtölaskentaansa.

Sammon nurkkikivet saatiin kuitenkin liikahtelemaan, ja sen sai aikaan vaka vanha Väinämöinen eli Sammon ryöstön todellinen johtaja – ja rahoittaja – Jaakko Lassila. Sammon ryöstö ei saanut olla yhdestä Pentti Talosesta kiinni.

Niinä hetkinä, jolloin rahaa palaa paljon, mitataan erilaisten ihmisten yhteiskunnallinen ominaispaino.

Lähes miljardin markan osakepaketista huolimatta Tuunasta ja Mäkelää pidettiin häirikköinä, joita isot pojat olivat kaiken aikaa ajamassa pois hiekkalaatikoiltaan.

Jos KOP ei olisi ostanut Sampo-nurkkaa, Nobiscum-ryhmä olisi todennäköisesti romahtanut velkataakan alla. Silloin ei koko nurkkaa enää olisi ollut, vaan se olisi jakautunut moneen pieneen osaan: osakkeet olivat lukuisissa eri pankeissa velkojen vakuutena.

Kiinnostusta Sampo-nurkan ostamiseen oli yleisesti olemassa, ja il-

meisesti joku ruotsalaisyhtiökin oli osoittanut lievää suurempaa mielenkiintoa. **Taito Tuunasen** sikaenergia ei kuitenkaan riittänyt, eikä osakkeita saatu myydyiksi ulkomaille. Siihen olisi tarvittu Pentti Kouria tai hänenlaistaan figuuria. Kourin taas ei kannattanut ruveta välittämään ”tuunasia” ulkomaille, koska hänellä oli parempi idea.

Idean siitä, että KOP:n piti lähteä ryöstämään Sampoa, keksi Pentti Kouri.

KOP:n pankkiherroja oli nimittäin alkanut hirvittää pankin haltuun joutuneiden SYP:n osakkeiden suuri määrä. Kun ne olivat hallussa, seuraavaksi niistä piti päästä eroon mahdollisimman nopeasti.

Kouri keksi, että SYP:n osakkeiden myynti piti kytkeä Sammon osakkeiden myyntiin, ja sitä varten oli ostettava myynnissä ollut Sammon nurkka. Sitä kieltä ymmärtäisi myös SYP, sillä tällä omistuspaketilla olisi suuri strateginen merkitys pankin omissa valtakuvioissa.

Niin päätettiin tehdä: SYP:n ja Sammon osakkeet myytäisiin yhdessä nipussa. Sitä ennen Sammon osakkeet oli kuitenkin ostettava.

Sitä varten KOP muodosti yhdessä Pentti Kourin ja Hannes Kulvikin kanssa *Axion Groupin*, jolle tuli Kulvikin ideoimana sama omistusrakenne kuin oli Albemarlella.

Axion osti Nobiscum-ryhmältä 1,7 miljoonaa Sammon osaketta 850 miljoonalla markalla.

Siinä yhteydessä laskettiin liikkeelle disinformaatiota. Kaupantekopäivänä 6.2.1989 julkaistiin tiedote, jonka mukaan Axion oli amerikkalainen sijoittajaryhmä, jota Kouri edusti.

Se oli valhe. Axion oli läpikotaisin suomalaisrahoitteinen sijoittajaryhmä, jonka jäljet oli peitetty ulkomaisten partnershipien nimien alle voittojen tulevia ulosvientitarkoituksia varten.

Tässä yhteydessä kävi ilmi, että Albemarlella ja nyt myös Axionissa mukana olleella Khotso-osapuolella oli Suomessa uskomattoman aktiivinen edunvalvoja. Hän oli **Hannes Kulvik**, joka hoiteli rahaliikennettä ”ulkomaalaisosapuolen” puolesta.

SYP:n ja Sammon osakkeiden yhteismyynti-idea tarjosi Kulvikille tilaisuuden – Khotso-osapuolen puolesta – epäillä, että kaupanteon yhteydessä SYP:n osakkeille, joita hän ei ollut myymässä, sovittaisiin korkea hinta, ja että Sammon osakkeille, joita hän oli Axionin kautta myymässä, sovittaisiin matala hinta. Se ei olisi ollut Khotsolle edullista.

Kulvikin epäilykset palkittiin. Sovittiin nimittäin niin, että jos SYP:n osakkeet myytäisiin yhdessä Sammon osakkeiden kanssa, Khotso-osa-puoli saisi 10 % muiden saamasta SYP-osakkeiden myyntivoitosta.

Näin osapuoli, jota kukaan ei oikeastaan tarvinnut muuhun kuin bulvaaniksi, sai entistäkin enemmän suomalaista rahaa ilmaiseksi verotomina voittoina ulkomaille. Miksi?

Pitkien puukkojen yö

Jotta lähes kolmen miljardin markan osakkeet eivät mätänisi KOP:n käsiin, niitä oli ruvettava kiireesti realisoimaan. Myyntiin pantiin paketti, joka oli koottu SYP:n osakkeista Independence-projektiin ja Sammon osakkeista Axion Groupiin.

Osakkeiden myynnin edesauttamiseksi Kouri lähti hyökkäykseen.

Hän uhkasi maaliskuussa 1989 – muutamaa päivää ennen SYP:n yhtiökokousta – panna kokouksen mullin mallin yli 30 prosentin ääni-osuudella. Hänellä oli siihen edellytykset, sillä hän pystyi kaikissa oloissa estämään ainakin sen, että tälle nurkkaajalle olisi pakkosyötetty myrkyppilleri; osuus oli riittävän suuri maksullisten ja suunnattujen osakeantien torjumiseen.

Kourin ja Lipsasen laskelmien mukaan osakkeet oli myös mahdollista hajauttaa niin, että niillä olisi saatu yhtiökokouksessa äänen enemmistö. Se olisi merkinnyt sitä, että nurkkaaja olisi pystynyt sanelemaan kolmanneksen SYP:n hallintoneuvoston jäsenistä.

Kukaan ei saa lain mukaan käyttää liikepankin yhtiökokouksessa ääniä enemmän kuin 1/20 läsnä olevasta äänimäärästä, ja siksi suurten omistajien suuriin osakepaketteihin liittyi *äänivaltaleikkuri*: osa äänistä jäi käyttämättä, tähteesi. Jos hajauttaminen olisi onnistunut Kouri-osapuolelle ilman, että vanha valtarakenne olisi ehtinyt reagoida samalla tavalla hajottamalla omat isot osakemääränsä pienempiin osiin, valta olisi mainitussa kokouksessa saattanut olla Kourin, vaikka se oli epätoimennäköistä; 30 % on kuitenkin vähemmän kuin 70 %.

Tässä vaiheessa pelureiden Jumala lähetti enkelinsä **Henrik Kuninkaaksi** inkarnoituneena tuomaan Kourille ”**Nalle**” **Wahlroosin** viestin: tehdään kaupat, ostetaan ja myydään.

Ostakaa kaikki, oli ollut käsky. Käskyn antaja oli yleisen tietämyk-

sen mukaan **Mika Tiivola**, joka oli siihen aikaan jo eläkeläinen. Hänellä näyttää silti olleen valta käsissään toisin kuin oli hänen seuraajallaan **Ahti Hirvosella**.

Kaikki osakkeet ostettiin. Ne ostettiin, vaikka Snellmanin toimiston juristi **Juhani Mäkinen** teki asiakirjoihin muotovirheen, jonka johdosta SYP olisi saattanut välttyä ostamasta omia osakkeitaan useiden satojen miljoonien markkojen arvosta. Se, että kaikki ostettiin, vaikka se ei ollut tarpeellista ja välttämätöntä, maksoi SYP:lle puoli miljardia markkaa.

Kaupanteossa tingittiin ja tingittiin. Kauppaa tehtiin myös niin, että ”Henkka” Kuningas, joka edusti SYP:tä, tarjosi KOP:lle osamaksuksi Rauma-Repolaa, Nokiasa ja Pohjolaa.

Tarjotuista osakkeista varsinkin Rauma-Repolan osakkeet olivat KOP:n näkökulmasta kiinnostavia. Kiinnostusta lisäsi se, että Wahlroos sopi **Juhani Riikosen** kanssa yhdellä puhelinsoitolla myös SKOP:n valtaaman Rauma-Repolan nurkan myymisestä tässä samassa yhteydessä. Silläkin suunnalla pelättiin osakkeiden mätänevän käsiin.

Kaupat syntyivät, ja osakkeiden maksu osakkeina alensi todellista kонаishintaa.

Ns. *Kouri-kaupoissa* SYP osti 28 miljoonaa SYP:n osaketta 56 markan ja 2,3 miljoonaa Sammon osaketta 560 markan kappalehintaan. SYP:n puolesta kaikki ostettiin *Oy Finanssilaitoksen* nimiin, kun taas myyjinä olivat Kouri, Aarnio-ryhmä sekä hyvin erikoisella tavalla myös Kulvik.

KOP sai SYP-ryhmältä 700 miljoonan markan arvosta Rauma-Repolaa, Nokiasa ja vähän Pohjolaa sekä säästöpankkiryhmän Rauma-Repolat eli 810 miljoonan markan arvosta osakkeita ja 17 prosentin veran äänivaltaa yhtiössä.

Näin *Rauma-Repolan omistus*, joka oli päässyt vuosien kuluessa rapautumaan, sementoititiin tässä yhteydessä KOP:n hyväksi.

Hannes Kulvik veti taas välistä. Hänellä oli sisäpiirin tietoa tulevista kaupoista ja hän tiesi tiettyjen osakkeiden menevän pian kaupaksi kalliilla. Niin hän osti nopeasti muodostetulle *Wertag-yhtiölle* (nimenmuutoksen jälkeen *Marisonille*) Tuunasan keräämät miljoona uutta SYP-osaketta ja liitti ne ynnä ison Sampo-nipun mukaan pakettiin.

Lyhyellä tähtämellä kauppa toi sekä KOP:n että SYP-ryhmän tu-

lokseen myyntivoittoa monta sataa miljoonaa markkaa, sillä osakekaupat tehtiin niin korkeisiin hintoihin, että niillä hinnoilla kaikki näyttivät voitavan.

Niillä hinnoilla joka ainoa osake oli kuitenkin pitemmällä aikavälillä Musta Pekka, joka jäi mätänemään KOP:ssa Securukseen ja SYP:ssä Finanssilaitokseen. SKOP pääsi omista Mustista Pekoistaan eroon, kun se vain möi Rauma-Repolansa eikä ostanut mitään.

Kouri-kauppojen voitot

Toimittaja Harri Saukkomaa näyttää saaneen tietonsa pääasiassa Kourien lähteistä.

Hänen mukaansa KOP:n nopeat voitot kaikista Kourin kanssa ope-roiduista liiketoimista saattoivat olla 700 miljoonaa markkaa. Arvio on ylimitoitettu. Toimittaja Eljas Repo on lähempänä oikeaa, kun hän arvioi, että KOP:n voitot olivat lyhyellä aikavälillä puolet siitä.

KOP:n osuudesta meni sitä paitsi pikkuisen **Aarnioille** SYP-osakkeiden tilapäissäilytykseen käytetyn paikan vuokraa.

Vaikka KOP sai isot voitot vuoden 1989 tilinpäätökseen, pitemmällä aikavälillä KOP:lle syntyi Kouri & Kulvik-yhteistyöstä tappioita miljardi markkaa, sanoo pääjohtaja **Pertti Voutilainen**. Oli myös muita tappion kantajia, ja niihin kuului Vakuutus-Pohjola.

Kouri-kaupoilla purettiin kaksi KOP:n ja Kourin yhteistä projektia, Independence ja Axion. Kulvikin edustama Khotso oli mukana Axionissa.

Pentti Kourin voitot näissä kaupoissa syntyivät lähinnä SYP:n osakkeiden myynnistä. Kun koko voitto SYP-osakkeista oli noin 150 miljoonaa, sekä KOP:n että Kouri-yhtiöiden osuus oli tässä kaupassa 70-80 miljoonaa markkaa.

Osa voitosta meni **Juhani Lipsaselle**, joka omisti Kouri Capital Oy:stä 40 %.

Aikaisemmin tehdyn sopimuksen mukaan Kulvikin edustama **Khotso-osapuoli** sai sekä KOP:lta että Kourilta 10 prosenttia SYP:n osakkeiden myyntivoitosta, ja se vietiin Sveitsiin.

Kulvik itse sai Wertag/Marisonille 10 miljoonan markan pikavoiton sisäpiiritiedoistaan, joiden perusteella hän osasi tunkeutua mukaan kaup-

poihiin.

Kun Axion purettiin ja katsottiin, mitä oli saatu Sampo-osakkeiden lyhyestä hallussapidosta ja yhteismyynnistä SYP-osakkeiden kanssa, selvisi, että se lisäsi KOP:n sekä Kouri/Khotson jaettavaa muutamalla kymmenellä miljoonalla markalla.

Myös Jumala oli keinottelijoiden puolella, sillä hän ajoitti Suomen revalvaation, tosin pienen, juuri siihen kevääseen, jolloin herrojen rahat olivat vielä kiinni valuutoissa. Sitä kautta voitot kasvoivat 32 miljoonaa markkaa, ja jostakin syystä KOP antoi tästä voitosta kaksi kolmannesta Kouri/Khotsolle, vaikka KOP:lle olisi kuulunut siitäkin voitosta puolet niin kuin muistakin voitoista.

Ne rahat, joita tuli jakoon *Kouri-kauppojen perusteella*, jakautuivat osapuolten kesken suurin piirtein edellä esitetyllä tavalla, vaikka ovat ne voineet jakautua jollakin muullakin tavalla; ei näistä tiedä.

Samat osapuolet joka tapauksessa hyötyivät kesällä 1989 myös *Albemarlen purkamisesta*.

Pörssilaki oli silloin muuttumassa niin, että pörssille piti paljastaa pörssi-yhtiöiden tekemät osakassopimukset. Kun KOP ei halunnut paljastaa Kouri & Khotso-kytkentöjään, Albemarle purettiin.

Albemarlen purkamisen maksoi Securus Oy, johon KOP otti itsensä ohella omistajiksi Pohjolan ja Tukon. Kaikki omistivat yhtiöstä kolmanneksen.

Albemarlen purkamisvoitto oli 500 miljoonan markan luokkaa, ja näin Kouri & Khotso-osapuoli sai Pohjolan suojamuurin tarpeettomasta vahvistamisesta ilmaista ja verotonta rahaa puolet siitä summasta eli noin 250 miljoonaa markkaa.

Tässä tapauksessa **Pentti Kouri** sai henkilökohtaista voittoa, jota hänen ei tarvinnut jakaa Lipsasen kanssa; yhtiökumppanille, jonka kanssa välit sittemmin menivät poikki, ei ollut kerrottu koko Albemarlesta.

Hannes Kulvik tunnustaa Eljas Revon kirjassa, jossa on hänen näkökulmansa asioihin, saaneensa Khotso-osapuolelta erilaisia välityspalkkioita vähintään 14 miljoonaa markkaa.

Siitä, osallistuiko hän muulla tavalla "ulkomaalaisryhmän" yli 100 miljoonan markan voittoon, ei ole tietoa, ja jos on, sitä ei kerrota.

Vaikka ansiotonta rahaa oli edellä mainitulla tavalla jaossa runsaasti ja vaikka sitä näytti riittävän kaikille osapuolille, herrat Kouri ja Kul-

vik eivät tyytyneet osiinsa. Molemmat halusivat lisää. Sen vuoksi yhtiökumppanusten välille näyttää syntyneen sovittamaton riita.

Riitelyn ansiosta siitä, mitä on tapahtunut, tiedetään näinkin paljon. Tietoa tuli sitten lisää siinä yhteydessä, kun Kouri riitaantui KOP:n kanssa, koska se taistelu oli kamppailua julkisuudesta.

Vaikka vuoden 1989 tilinpäätöksessä KOP ja SYP-ryhmä näyttivät satojen miljoonien markkojen voitot siitä, mihin ne olivat toisten rahoilla ryhtyneet, voitot muuttuivat nopeasti miljarditappioiksi, eikä sitä ollut mahdollista estää. Konjunktuurit muuttuivat ja Suomi romahti. Se tapahtui myös sen seurauksena, mitä pankit – edellä kuvatulla tavalla – tekivät.

Sekä KOP että SYP ovat moraalisesti vastuussa kaikista tappioista, vaikka niistä vain osa on kirjattu niiden taseisiin.

Jaakko Lassila, Pohjolan ruhtinas ja KOP:n kunkku

Nuorsuomalaisuuden henki innosti Jaakko Lassilaa niissä puuhissa, jotka saivat hänet panemaan Suomen elinkeinoelämässä toimeen satojen miljoonien markkojen yhteisvastuukeräyksen Uuden Suomen hyväksi. Lehti ei selvinnyt, vaan siitä aiheutui mm. Pohjola-yhtiöille, KOP:lle ja Rauma-Repolalle miljoonien tappiot. Samalla tuhottiin myös Aamulehden talous.

Nuorsuomalainen perustuslaillisuus on innostanut myös muuta KOP:n poliittista johtoa, ja kokoomus on ollut KOP:n johtokunnan jäsenenä **Matti Korhoseksi** inkarnoituneena. Hän on voimiaan säästämättä rakentanut uutta sisäpolitiikan honkarintamaa: KOP:n, kokoomuksen ja SDP:n yhteistyöakselia. Koskaan aikaisemmin se yhteistyö ei ole mennyt yhtä pitkälle kuin STS-konkurssin jälkeen – ja sen seurauksena.

KOP:lla on suuri vastuu siitä, että pankki-instituutioiden arvovalta on Suomessa murentunut, eikä se vastuu ole yksinomaan Jaakko Lassilan.

Kilpailija sanoo, että KOP:n johtokunta lämpesi sisään kuin savusauna ja että pankinjohtajat eivät käyneet katsomassa, mitä ulkona tapahtui. Toinen kilpailija sanoo, että KOP oli täynnä salajuonia ja intrigejä kuin entinen Neuvostoliitto ja että pankinjohtajat olivat virkamiehiä – ja niitäkin enimmäkseen laiskimmasta päästä.

KOP ajautui HOP:n, Teran ja Spontelin KOP-nurkkauksen jälkitunnelmissa paniikkiin. Kukaan ei oikein tiennyt, mitä tehdä. Sellaisessa ilmapiirissä Kouri ja Kulvik olivat Lassilalle lahja taivaasta.

Kun sitten myöhemmin selviteltiin, mitä oli tapahtunut ja kenen oli ollut vastuu, KOP:n johtokunta vuosi kuin seula. Lassilalla oli oma sisäinen oppositionsa, ja dissidentit vuosivat ulos pankkisalaisuuden toisensa jälkeen.

Kukaan ei kuitenkaan uskaltanut panna kapuloita rattaisiin ajoissa.

Kun Lassilan perheyhtiölle *Lassila & Tikanojalle* siirrettiin KOP:n osakkeita ”turvaan” samoilla ehdoilla kuin Kourille, muut pankinjohtajat eivät tehneet sitä, mitä silloin piti tehdä. Sellaisia päätöksiä, joiden mukaan KOP rahoitti nämäkin kaupat ja otti vastatakseen mahdollisesta pörssikurssin alenemisesta aiheutuvat tappiot, ei pitänyt hyväksyä, mutta ne hyväksyttiin. Niinpä Lassilan & Tikanojan vuoden 1992 tilinpäätöksessä oli tällaista KOP:n riskiä noin 50 miljoonaa markkaa.

Jos selvälle nepotismille ei painettu jarrua, ei jarrunpainajia löytynyt myöskään siinä tilanteessa, kun KOP:n ”merkittävät taloudelliset intressit olivat joutuneet uhanalaisiksi”. Sen ansiosta Kouri ja Kulvik rikastuivat KOP:n riskillä ja rahoilla.

Myös omistajavalvonta petti, ja siksi on kaikessa jälkipyykin pesussa peräänkuulutettava omistajavastuuta.

KOP oli vähemmän pelipankki kuin SYP, jonka hallintoneuvoston puheenjohtaja oli ”kasinotalouskriitikko” – ja toivottavasti omassa elämässään tahraantumaton – **Raimo Ilaskivi**.

SYP:ssä pelipöytää hoitivat Mika Tiivola ja hänen renkinsä ”Nalle”.

Pelureilla meni todella lujaa. Kaikki keinot olivat sallittuja. Yhdet pelurit väittävät jopa löytäneensä toisten salakuuntelulaitteita omista toimitiloistaan.

KOP alkoi keinottelun siinä vaiheessa, kun Tiivola jo oli lähettänyt Spontelin Boëthiukselle viestin KOP:n osakkeiden myymisestä. Niitä tarjottiin Henrik Kuninkaan kautta myös KOP:lle itselleen, mutta sillä suunnalla niitä ei ostettu. Niinpä ne myytiin mutkan kautta hyvällä 50 miljoonan markan voitolla PSP:n – tai tarkalleen sanottuna Santalan – rahoittamalle Kourille.

KOP:n osuutta Kourin operaatioihin ei pitkään aikaan tiedetty, eikä sitä ihan alkuun ollutkaan. Kaikki luulivat, että Kouri pelasi omilla suh-

teillaan ja itse hankkimallaan tuontirahalla.

Se, että KOP:lla oli kaikissa kaupoissa koko riski, alkoi paljastua vasta vuonna 1991. Siihen asti pankkitarkastusviraston ylijohtaja Jorma Arankokin oli sitä mieltä, että Kouri-kaupoista kertovat lehtijutut olivat ajojahti Lassilaa vastaan. Hän oli keskeyttänyt virastossaan näitä kaupoja koskevat tutkimukset.

Siihen aikaan **Aatos Erkko** oli vielä KOP:n hallintoneuvoston puheenjohtaja, ja jos hänellä ei ollut tietoa, vaisto varoitti häntä. Erkko lausui epäilyksensä julki pankin 100-vuotisjuhlan puheessa: ”Sidosryhmät edellyttävät tänäänkin, että pankin arvomaailma on todella kunnossa”.

Se oli siinä vaiheessa myöhäistä, ja ensimmäisten joukossa Pentti Kourin lumovoimaan itse ihastunut Erkko erosi hallintoneuvostosta.

KOP:n hallintoneuvoston jäsenen **Niilo Hakkaraisen** mukaan Lassila valehteli syksyllä 1989 hallintoneuvostolle ilmoittaessaan, että KOP toimi julki tulleissa Kouri-kaupoissa vain välittäjänä eikä rahoittajana. Hallintoneuvoston tilinpäätöskokouksessa 1990 Lassila oli kieltänyt, että KOP oli ottanut – sittemmin esiin tulleita – riskejä, mutta hän oli myöntänyt, että pankki oli osallistunut voitonjakoon asiakkaansa kanssa.

Se taas oli talletuspankkilain mukaan kiellettyä.

Vielä huhtikuun alussa 1990 hallintoneuvoston uusi puheenjohtaja **Markku Mannerkoski** ilmoitti Hakkaraiselle, että hän ei ryhdy toimiin Kouri-kauppojen selvittämiseksi.

Julkisuus ei kuitenkaan tuntenut samaa armoa. Ensin tilintarkastaja Antti Helenius ja sitten myös Jorma Aranko heräsivät syvästä unesta, eikä hallintoneuvosto voinut välttyä asian käsittelyltä.

Helppoa se ei tälle Lassilan valitsemalle valvontaelimelle ollut.

Kun hallintoneuvostossa istuu pankin asiakkaiden edustajia, heillä ei yleensä ole voimaa tai rohkeutta panna toimivaa johtoa vastuuseen. Jaakko Lassila oli siihen aivan liian vahva vastapuoli. Kun hänet kaikkien valheiden jälkeen piti erottaa pankin johdosta keväällä 1991, hallintoneuvoston jäsenet eivät uskaltaneet sitä tehdä.

Siinä vaiheessa myös Lassila pelasi kovaa peliä ja valehteli sumeilematta. Hän toimitti julkisuuteen 16.4.1991 tiedotteen, että ”Kouri ei myöskään toiminut bulvaanina eikä saanut pankilta minkäänlaista toimeksiantoa.”

Hallintoneuvoston jäsenet pelkäsivät Lassilan kosta siinä tapauksessa, että erottaminen ei olisi onnistunut. Pankkitarkastusviraston edustajana Jorma Aranko arkaili johtopäätösten tekoa, vaikka hänen piti jo tässä vaiheessa yhdessä Antti Heleniuksen kanssa tietää, että Lassila valehteli.

Vielä syksyllä 1991, jolloin koko KOP:n uskottavuus oli romahtamassa, hallintoneuvostossa oli Lassilan erottamista vastaan melkoinen joukko väkeä: Lassilan johdolla rujoutuneen Rauma-Repolan toimitusjohtaja **Tauno Matomäki**, oman pääjohtajuutensa Pohjolan rahoilla ostanut **Yrjö Niskanen**, Aamulehden talouden Uuden Suomen hyväksi tuhonnut **Timo Laatonen**, opportunistiset **Ihamuotilan veljekset** sekä tietysti **Johannes Paukku** (Heikki Tavela).

Mutta julkisuus oli jo tehnyt sen työn, jota hallintoneuvosto ei osannut tehdä. Se erotti Jaakko Lassilan saman vuoden syksyllä. Kysymyksessä ei ollut ajojahti.

Hänen tilalleen nimitettiin valtion yhtiöiden blokissa joltistakin kriittistä suhtautumista näihin asioihin edustanut **Pertti Voutilainen**. Hän jätti siltä vuodelta *Outokumpuun* muiden vastattavaksi lähes miljardin markan tappion.

Taistelu tappioista

KOP:n tappiot olivat aluksi voittoja, ja ne kirjattiin yhtiön omaan tilinpäätökseen.

Kalliilla lunastetut osakkeet siirrettiin konsermirakenteen ulkopuolelle. Sitä varten perustettiin *Securus Oy*.

KOP-Pohjola-akseli betonoi sinne sekä uudet omistuksensa että tulevia tappioitaan.

Niskanen maksoi velkaansa Lassilalle.

Hän antoi Pohjola-ryhmästä Securukselle 300 miljoonaa markkaa osakepääomaa ja saman suuruisen vaihtovelkakirjalainan. Niillä rahoilla ostettiin 13 % Pohjolan osakkeista Neitsytsaarille Koporiin.

Kun Securukseen piti saada lisää rahoitusta ja myös muuta omaisuutta paikkaamaan sinne siirrettyjen osakkeiden arvojen romahdusta, katseet kääntyivät *Sponsoriin*.

Kulvikille tehtiin selväksi, että Sponsorin oli hyvä tulla mukaan 265

miljoonan markan sijoituksella (ja 12,5 % osuudella). Puolittaisen pakon vastineeksi KOP lainasi myöhemmin Sponsorin tytäryhtiölle 265 miljoonaa markkaa rahaa 2 prosentin korolla.

Samansuuruinen pakko-omistus myytiin myös *Rauma-Repolalle*, josta tuli sitä kautta omien osakkeidensa myötäomistaja niin kuin Pohjo-lastakin.

Näin omien osakkeidensa suojauksessa vähän aikaisemmin puolen miljardin markan verran köyhtynyt *Tuko* sai alennetuksi osuutensa 8,3 prosenttiin.

Kourin *August Group* järjestettiin uudelleen. Siellä oli Nokian, Amerin ja Sponsorin osakkeita, joiden arvo oli alentunut lähes 400 miljoonasta vain runsaaseen 200 miljoonaan markkaan. Tappiot oli tehty KOP:n riskillä.

Tässä yhteydessä Kouri-osapuoli teki suuren virheen: se otti vastattavakseen KOP:n riskin Amerin ja Nokian osakkeiden arvonalennuksista. Se sitoumus tarjosi KOP:lle tilaisuuden Kourin tuhoamiseen! Insinööri Pekka Kouri, joka tässä vaiheessa vastasi Kouri-yhtiöissä asioiden laillisuuspuolesta, ei ollut Lipsasen tasoinen juristi.

Vastineeksi KOP lupasi Kourille uuden 600 miljoonan markan luotokiintiön.

Kouri luuli, että se oli hänen vapaassa käytössään, mutta sitä se ei enää ollut.

Niillä rahoilla Kourit yrittivät ensin kaapata Sponsorin, jossa oli 650 miljoonaa markkaa kassavaroja (ja jo siinä vaiheessa joukko ongelmallisia kiinteistösijoituksia). Se ei käynyt KOP:lle, joka omisti Sponsorin ilman että Kourit sitä tiesivät. Myös Kulvik teki kaikkensa torpedoidakseen sen, että Pentti saisi omistettavakseen hänen keräämänsä Sponsor-omaisuuden.

Kourit jopa halusivat kaapata ja pilkkoa Nokian, mikä ei tietystikään käynyt KOP:lle; siinä vaiheessa Nokia oli vielä KOP:n ja SYP:n yhteistyöyhtiö.

Kun KOP pani toimeen – Securuksen tappioiden maksamiseksi – suunnitelman Sponsorin fuusioimisesta Securukseen ja kun Securuksen tytäryhtiö Propriete esitti Sponsorin omistajille lunastustarjouksen, jolla se otettiin pois pörssistä, Kourit alkoivat ymmärtää pelin uuden juonen.

Heille Proprieten lunastustarjous hinta oli liian alhainen. Se hinta oli si tuonut heidän Sponsor-osakkeistaan suuren tappion.

Niinpä he olivat omasta puolestaan valmiita kaappaamaan Sponsorin lunastamalla sen osakkeet 35 markan kappalehintaan, mutta he olivat riippuvaisia KOP:n rahoituksesta. Sitä ei nyt tullut.

Kun Kourit eivät enää saaneet KOP:lta rahaa ja KOP:lla oli mahdollisuus painostaa heitä epäviisaasti otetuilla August Groupin vastuitoumuksilla, Kourien kannatti ruveta riitelemään viimeisen päälle. He olivat menettämässä paljon rahaa.

Kun Pentti Kouri ei ollut tiennyt KOP:n Aarnio-operaatiosta, hän sai mahdollisuuden luulla Jaakko Lassilan pelanneen osakekaupoissa myös omaksi hyväkseen. Se oli siinä vaiheessa uskottavaa.

Hän kävi taisteluun Lassilaa vastaan valjastaen avukseen muun muassa Helsingin Sanomat ja Suomen Kuvalehden Harri Saukkomaan, joka oli aiemmin päässyt toisen osapuolen eli Lassilan suosioon kirjoittamalla hänen menestystarinastaan kirjan.

Kyseessä oli KOP:n painostaminen, jotta Kouri-ilmiö ei tuhoutuisi.

Pentti Kouri haastoi KOP:n oikeuteen New Yorkissa, ja myös kotimaassa valmisteltiin oikeusjuttuja.

Niiden varjossa todellinen kamppailu käytiin julkisuudesta, ja sen voittivat Kourit.

Niinpä sitten kesällä 1991 KOP osti itsensä vapaaksi Kourin kanteista. Hinta oli, että KOP:lle tuli August Groupista lähes 300 miljoonan markan tappio.

Tässä yhteydessä syntyi moraalinen ongelma: miksi maan kaikista velallisista ja konkurssintekijöistä juuri Pentti Kouri päästettiin vapaaksi pankille annetuista sitoumuksista ja vastuista?

Oikea vastaus lienee se, että hänellä oli tietoa, jota KOP ei halunnut julkisuuteen.

Tai sitten Lassila osti Kourin hiljaiseksi välttääkseen itse potkut sen perusteella mitä oli tapahtunut mutta mitä ei silloin vielä tiedetty. Usein yksinkertaiset ja henkilökohtaiset syyt ja selitykset ovat parhaita. Sovinnon jälkeen Kouri-osapuoli puhdisti auliisti Lassilan mainetta antamalla lausuntoja, joiden mukaan on ilmeistä, että KOP:n miehet eivät ole ajaneet toimillaan henkilökohtaista etua.

Sponsor oli nyt tukevasti KOP:n ja Securuksen, ja Securus otti Spon-

sorilta vuonna 1991 konserniavustusta 580 miljoonaa markkaa.

Se ei pelastanut Securusta, jonka omistuksessa oli alun perin Pohjolan, Repolan ja Nokian osakkeita, jonka omistukseen tuli koko Sponsor ja jonne jostain syystä siirrettiin myös *Lemminkäinen Oy:n* osakkeita; siitä siirrosta saattoi olla peräisin kunkin kolmen **Pentin veljeks**en 35 miljoonan markan verotettava vuositulo siltä ajalta.

Vaikka Securuksessa oli muita omistajia, KOP rahoitti sen toiminnan.

Kun yhtiö päätettiin purkaa lokakuussa 1992, se oli velkaa KOP:lle 2 130 miljoonaa markkaa. Sen velan vakuutena olivat vain edellä mainitut osakkeet. Ne tulivat KOP:n omistukseen, ja sen ansiosta KOP:sta tuli Pohjolan suuri omistaja neljänneksen äänivallalla.

Securuksessa KOP:lla on edelleen miljardiriski, joka kasvaa vuorenvarmasti korkomenojen kasvun myötä mutta saattaa vähetä osakekurssien nousun myötä.

KOP harjoitti monessa mielessä moraalista sikailua.

Se saattoi rikkoi myös lakia, kun voimassa olleen liikepankkilain 4 luvun 42 §:n mukaan ”liikepankki ei saa toiminnassaan pidättää muuta oikeutta asiakkaan liiketoiminnan tuottamaan voittoon kuin mikä sille osakkeen, osuuden tai debenttuurin omistajana kuuluu”.

Kouri & Khotso-yhteistyö perustui siihen, että KOP ryhtyi asiakkaan voittoon. KOP:n virallinen tulkinta pankinjohtaja Pentti Rissasen suulla oli se, että ”tässä on sovittu voitonjaosta yhdessä diilissä, se on ihan selvää”. Pankki tulkitsi asian niin, että laki ei kiellä yksittäisten kauppojen voitonjakoa.

Kun asiasta jätettiin poliisille tutkimuspyyntö, vastaus oli tyyli: ”Esi-tutkintaa ei toimiteta.” Syy oli se, että vaikka lakia olisi rikottu, sitä ei ollut säädetty rangaistavaksi teoksi.

On siis laki, mutta sen rikkomisesta ei rangaista, jos laissa ei ole erityistä rangaistussäännöstä, ja liikepankkilaissa sitä ei ollut. Pankinjohtajien kaikkia lainrikkomuksia ei ole siis säädetty rangaistaviksi teoiksi.

Ja jos heidän tekosensa sattuvat olemaan asianomistajarikoksia ja jos asianomistaja on heidän oma pankkinsa, se voi jättää syytteen nostamatta.

Laki ei ole kaikissa rikoksissa sama.

Lehdessä kerrottiin, miten kolme miestä varasti *kaksi Koskenkorva-pulloa* ja mitä sitten tapahtui:

Tammelan kihlakunnanoikeus tuomitsi viinavarkaat – forssalaisen maalarin, vaihetyöntekijän ja ontelotyöntekijän – viime vuoden elokuussa koviin sakkorangaistuksiin. Maalari ja vaihetyöntekijä saivat kumpikin 60 päiväsakkoa ja ontelotyöntekijä 50 päiväsakkoa. Maalarin maksettavaksi tuli 5 280 markkaa, vaihetyöntekijän 3 300 markkaa ja ontelotyöntekijän 3 300 markkaa. Yhteensä kolmikko sai 158 markan omaisuuden anastamisesta 11 880 markan sakot. Turun hovioikeus ei ole muuttanut alioikeuden päätöstä.

Jos haluaa päästä vähällä, pitää varastaa enemmän kuin kaksi pulloa kossua kolmeen mieheen.

KOP:n teollisuuden betonointi

KOP-Pohjola -akseli käyttää valtaa KOP:n ryhmän yhtiöissä täysin suvereenisesti.

Niilo Hakkarainen kertoo, että mainitut omistajat määräisivät 1980-luvun puolivälissä Yhtyneet Paperitehtaat ostamaan 40 % Joutseno Pulpista Rauma-Repolan hyväksi. ”Ei meiltä kysytty, haluammeko me sen ostaa.” Siitä aiheutui Yhtyneille kymmenien miljoonien tappiot.

Samojen omistajien määräyksestä *Kajaani Oy* fuusioitiin Yhtyneisiin sen takia, että SKOP:lla oli yhtiöstä liian iso nurkka. Fuusiossa SKOP sai Yhtyneiden osakkeita, ja se aiheutti myöhemmin uuden ongelman: ”vihollisilla” oli nyt iso nurkka Yhtyneitä.

Kun Kouri-kaupoissa KOP:lle tuli Rauma-Repolan osakkeita, Lassila määräsi Hakkaraisen ostamaan niitä Yhtyneille (minkä lisäksi niitä ostettiin Securukselle). ”Hän sanoi, että Yhtyneitten pitäisi ostaa niitä 350 mmk:lla”, ja ”Lassila mainitsi hinnan, joka oli noin 50 % yli pörssikurssin”.

Myös **Tauno Matomäki** oli KOP:n uskollinen bulvaani. Hän oli jopa valmis antamaan ruotsalaiselle *Proventukselle*, joka suunnitteli estävänsä kilpakaappauksen avulla Ehrnrootheja kaappaamasta Wärtsilää, porsaiden mentävän reiän suomalaista ulkomaalaislainsäädäntöä vastaan.

Hän otti Rauma-Repolan tilapäisomistukseen 40 % Proventukselle rakennetusta bulvaanista Oy Fidelity Ab:stä.

Hakkarainen oli Lassilan edessä nihkeämpi kuin Matomäki, mutta hänkin taipui omistajien tahtoon. Hakkarainen näki samaan tapaan kuin Talonen Pohjolassa, että yhtiöillä on omakin etu eikä vain KOP:n ryhmäkuntaetuja, mutta Hakkarainen taipui, kun taas Talonen ei taipunut. Molemmat saivat lähteä.

Hakkarainen oli Pohjolan hallintoneuvoston jäsen. Hän sanoo, että hän ei tiennyt, mistä Talosen ja Niskasen valtataistelussa oli kysymys. Jos hän ei tiennyt, harvat tiesivät.

Kysymys oli samasta asiasta kuin Hakkaraisen omallakin kohdalla: oli tehtävä niin kuin sanottiin.

Syksyllä 1989 oli vielä edessä taistelu Yhtyneitten tulevaisuudesta. Siinä vaiheessa pankin ”omat tahot” vielä möivät osakkeita tilinpäätöstensä kaunistamiseksi.

Jouhkin perhekin halusi rahastaa Thomesto Oy:n omistamalla Yhtyneiden kulmalla tilanteessa, jossa SKOP osti osakkeita kovaan hintaan. Herrasmiessopimuksen mukaan näitä osakkeita tarjottiin ensin KOP:lle, joka oli ne aikoinaan ohjannut Jouhkeille.

Jouhkin veljesten Laurin ja Timon sanotaan tarjonneen osakepakettiaan Matti Korhosen kautta KOP:lle hirvimetsällä. Korhonen ei vinyt tarjousta eteenpäin. Hän oli kiinnostuneempi hirvistä kuin Yhtyneistä, mikä onkin hirvimetsällä ymmärrettävää.

Kun osakkeet sitten myytiin kaappaajille, Niilo Hakkarainen antaa ymmärtää Timo Jouhkin - Yhtyneiden hallintoneuvoston jäsenenä - syylistyneen sisäpiiririkkomukseen myydessään osakkeet ennen virallisten tilinpäätöstietojen julkaisemista. Sellaisten asioiden perään ei siihen aikaan kysytty.

Keväällä 1990 KOP-Pohjola -ryhmä oli sitten pakotettu ostamaan halvemmalla myytyjä osakkeita takaisin kalliimmalla. Sillä tammikuussa Metsä-Serlan (eli Metsäliiton) mies Matti Puttonen oli soittanut ja ilmoittanut, että hänen yhtiöllään oli 15 prosentin nurkka Yhtyneistä.

SKOP oli saanut Metsäliiton miehet valtaamaan Yhtyneitä, ja heidän osakepakettinsa kasvoi myös Jouhkien osakkeiden kautta.

KOP:ssa ei ajauduttu paniikkiin ihan heti, sillä pojat luulivat, että Yhtyneissä yhtiöjärjestyksen muutokset tehdään osakeyhtiölain mukaan 2/3

enemmistöllä. Mutta Yhtyneitten oman yhtiöjärjestyksen mukaan päätökset pitikin tehdä 3/4 enemmistöllä, ja näin ollen kaappajalle ei saanut antaa neljänneksen suuruista nurkkaa.

Mutta Metsä-Serla oli sen jo kerännyt, ja näin se pystyi estämään myrkkypillerit. KOP oli pulassa. Jotain oli tehtävä.

Ensin yritettiin vanhanaikaista eli päätettiin fuusioda Yhtyneet Rauma-Repolaan. KOP-Pohjolan asemia Rauma-Repolassa oli sitä ennen betonoitu suuntaamalla osakeanti ”päärahoittajille” eli pääomistajille.

Metsä-Serlalla oli tarpeeksi osakkeita sen suunnitelman torpedoimiseksi. KOP:ssa oli pakko tunnustaa, että Metsäliiton miesten kanssa oli neuvoteltava sopimus vallan jaosta.

KOP ja Metsäliitto päätyivät pattitilanteen laukaisemiseksi sopimukseen, joka oli molemmille epäedullinen.

Metsä-Serla jäi äänettömäksi yhtiömieheksi noin 25 prosentin omistusosuudella uuteen *Repolaan*, johon Yhtyneet fuusioitiin. Osakekohdasta nimellistä hankintahintaa alennettiin panemalla Repolassa toimeen suunnattu osakeanti sen hyväksi, mutta siinä annissa ei raha liikkunut; Rauma-Repolalle annettiin vastaava anti Metsä-Serlassa.

Näin Metsä-Serlalle jäi mätänemään taseeseen 2 600 miljoonalla markalla hankittu nurkka tappiollisesta Repola Oy:stä. Sen nurkan hinta kasvoi joka vuosi neljännesmiljardin markan verran korkokulujen muodossa, eikä osakkeita ollut mahdollista saada myydyksi lama-markkinoilla.

Mutta ei niin pahaa lamaa, että mitään ei keksitä!

Serlachiuksen suku rupesi Metsäliiton miesten sijasta omistamaan Repolaa.

Suku oli fuusioinut vanhat paperikoneensa Metsä-Serlaan, jossa kuitenkin Metsäliiton miehet käyttivät valtaa omiin tarkoituksiinsa. Serlachiukset halusivat heistä eroon, ja he möivät osuutensa Metsä-Serlasta saaden maksuksi edellä mainittuja Repolan osakkeita. Näin suku sai haltuunsa likviidimpää omaisuutta.

Hyvä puoli kaappauksen rauhoittaneessa sopimuksessa oli Metsä-Serlan näkökulmasta se, että se sai vastattavakseen osan uuden Repola Oy:n puunhankinnasta. Se oli pitkällä aikavälillä strateginen askel Puu-Valion suuntaan. Lisäksi Repola suostui siihen, että Suomen seuraavan sellutehtaan rakentaa Raumalle nimenomaan Metsä-Serla.

Surkeammin Rauma-Repolan osakkeiden kanssa kävi Valmetin pääjohtajalle **Matti Kankaanpäälle**. Hän halusi pilkkoa Rauma-Repolaa valtion yhtiön *Valmet Oy:n* hyväksi, ja hänen hankkimansa 5 prosentin nurkka yhtiöstä mätäni taseeseen vielä pahemmin kuin Metsä-Serlan osama nurkka.

On muuten kummallista, että Valmetin hallintoneuvoston silloinen puheenjohtaja **Harri Holkeri**, jonka kuului olla kaappauksesta tietoinen myös siksi että hän oli Raimo Ilaskiven kanssa Rauma-Repolan tilintarkastaja, salli yhtiön johdolle näin amatöörimäisen nurkkauksen.

Finanssilaitos ja Sammon ryöstö II

Suunnatut osakeannit murensivat 1980-luvun loppuvuosina markkinatalouden moraalin, eikä edes markka ja ääni -demokratia toiminut. Ne olivat markkinahäiriöitä, joiden perusteella arvopaperimarkkinoilla toimivat sijoittajat joutuivat eriarvoiseen asemaan.

Kun Proventus halusi kaapata lunastustarjouksen avulla Wärtsilän, Ehrnroothit estivät sen suuntaamalla osakeannin itselleen. Vaikka Johnny Liebkind teki siinä yhteydessä ruotsalaisille – KOP:n rahoilla – 50 miljoonan markan voiton, häntä harmitti. Enemmän oli jaossa, mutta vanhat omistajat veivät suunnatun osakeannin avulla potin.

Suunnattuihin anteihin liittyvät ongelmat ovat tiedossa. Mutta onko tehty mitään niiden korjaamiseksi?

Vähän on. Suunnatun annin saa panna toimeen vain, ”kun siihen on yhtiön kannalta painava taloudellinen syy”, eikä yhtiön hallitus saa (mutta yhtiökokous saa) panna toimeen antia minkään vanhan omistajaryhmän hyväksi.

SYP:ssä paperiyhtiö *Oy Finanssilaitoksen* osakepääoma nostettiin Kouri-kauppoja varten suunnatulla osakeannilla 10 000 markasta 1,35 miljardiin markkaan.

Anti suunnattiin kahdelle taholle. SYP:n itsensä (SYP ja Pomi-Trading) osuus osakkeista oli 47 % ja SYP-ryhmän vakuutusyhtiöiden (Eläke-Varma, Teollisuusvakuutus, Yrittäjien Fennia, Kaleva ja Nova) osuus 53 %.

Vaikka Finanssilaitokselle hankittiin omaisuutta lähes 3 miljardilla markalla, yhtiötä ei koskaan ”ollut olemassa”. Sillä ei ole ollut omaa hen-

kilökuntaa. Tosiasiassa se oli SYP, vaikka pankki omistikin siitä muodollisesti vain 19,9 %. Se taas oli *alle 20 prosenttia*.

Mainittu 20 % on tärkeä raja. Sen alittamisen perusteella SYP sai pitää Finanssilaitoksen tuloksen ja tilan konsernitaseensa ulkopuolella.

Vaikka Helsingin Arvopaperipörssin tilinpäätösinformaatiota koskevan suosituksen mukaan laskennan kohde on taloudellinen kokonaisuus (entity), SYP tulkitsi asian niin, että Finanssilaitos ei kuulunut sellaiseen taloudelliseen kokonaisuuteen, että sen tulos olisi pitänyt informoida pankin tuloksen yhteydessä.

Luotettavan tilintarkastustavan mukaan aineellisen asian tulee ratkaista ennen muotoa, mutta SYP:n ja Finanssilaitoksen hovitilintarkastaja **Eric Haglund** ei ole ollut näissä asioissa liian tarkka. Eikä pörssi.

SYP:n itsensä ohella Finanssilaitosta omisti *Pomi-Trading Oy*, joka oli Pomi Oy:n 100-prosenttinen tytäryhtiö. Pomi-yhtiöt merkittiin kaupparekisteriin vasta Kouri-kauppojen jälkeen.

Pomi Oy:stäkin SYP omisti vain 19,9 %. Muut tekniset omistajat olivat Suomen Arvopaperimarkkinoiden edistämisseätiö (joka oli käytännössä SYP) 30 %, Kymmene Oy 20 %, Huoneistokeskus Oy 10 %, SYP-Invest Oy 10 % ja Teollisuusvakuutus 10 %.

Pomi-ryhmä koostui niistä yhtiöistä, joilla Wahlroos pelasi ja joiden puutteessa KOP käytti mielikuvituksettomammin ja ammattitaidottomammin hyväksi Kouria ja Kulvikia.

Pomin miljarditappiot ovat kyllä tulleet samojen perusteiden mukaan maksuun SYP:lle kuin Kouri ja Kulvik tulivat maksuun KOP:lle.

Finanssilaitoksen ongelma oli, että sitä ei saanut riittävän ajoissa kannattavaksi muuten kuin osakekurssien yleisen nousun myötä, ja juuri päinvastoin kävi: SYP:n ja Sammon osakekurssit romahtivat.

Finanssilaitoksen hallussa olleiden osakkeiden arvo aleni muutamassa vuodessa 2,8 miljardista alle 1 miljardiin markkaan.

Kun osakekurssit vuonna 1993 nousivat, se Finanssilaitos, joka oli silloin olemassa, oli muuttumassa voitolliseksi, mutta se oli silloin ihan eri yhtiö kuin Kouri-kauppojen Finanssilaitos.

Sitä paitsi aina kun puhutaan suurten osakemäärien ”arvosta”, pitää muistaa, että isoihin paketteihin eivät päde samat hinnat kuin yksittäisiin osakkeisiin.

Aina vuoteen 1993 saakka Kouri-kaupoissa hankitut osakkeet tuot-

tivat Finanssilaitoksessa korkotappiota miljoonan markan päivävauhtia, eivätkä osakkeiden hinnat nousse koskaan niin, että ne rahat saataisiin takaisin. Finanssilaitoksen omistuksen uusjärjestelyissä ne tappiot maksoi pääosin Unitas-ryhmä.

Ja paljonko pankki menetti Kouri-kauppojen takia?

Se menetti enemmän kuin KOP Securuksessa, koska sillä oli enemmän arvosta osakkeita.

Sekä Securuksen että Finanssilaitoksen kokonaistappio riippuu kuitenkin osakkeiden kurssikehityksestä. Jos sanotaan, että KOP-ryhmä menetti Securus-seikkailussa 1,5 miljardia ja SYP-ryhmä vakuutuslaitoksineen Finanssilaitos-seikkailussa yli 2 miljardia, arvio on yhtä hyvä kuin joku toinenkin markkinatilanteesta riippuva arvaus.

Kesällä 1992 Finanssilaitos oli ajautumassa selvitystilaan. Osakkeiden kurssit olivat silloin alhaisimmillaan.

Se pelastettiin uusilla omistusjärjestelyillä. Siinä yhteydessä SYP eli nykyinen Unitas ja muut omistajat pelasivat keskenään yhtiön omaisuudella sekä sen omistamiseen oikeuttavilla osakkeilla ja sen rahoittamiseen käytettävillä vaihtovelkakirjoilla.

Kun Unitas-leiri maksoi suurimman osan tappioista, yhtiö oli helpompi siirtää uusien omistajien – eli vanhojen vakuutusyhtiöomistajien – haltuun.

Finanssilaitoksen uusiksi omistajiksi tulivat Sampo 20 %, Teollisuusvakuutus (Teva) 20 %, Eläke-Varma 12,1 %, Tevan ruotsalainen yhteistyökumppani Trygg-Hansa 10,2 %, Unitas 9,9 %, Nova 7,5 % sekä sijoitusyhtiö Investa Oy (jossa edellä mainituilla vakuutusyhtiöillä on merkittävä osuus) 20,4 %.

Näin omistus purettiin vakuutusyhtiöiden hyväksi. Sen jälkeen Unitas Oy:n ylivoimaisesti suurimman omistajan eli Finanssilaitoksen Unitas- ja Sampo-osakkeet eivät enää ole enää Unitaksen itsensä suoranaisessa hallinnassa.

Tähän tilanteeseen tultiin monimutkaisen prosessin jälkeen.

Eläke-Varma rupesi heti 1990-luvun alussa haluamaan Eläke-Sampon. Sen se oli saava vain Sammon kautta, ja Sammon se oli saava Finanssilaitoksen kautta; siellä oli neljänneksen suuruinen Sampo-nurkka.

Eläkevakuutusyhtiöissä työmarkkinaosapuolilla on omat edustajansa,

ja työntekijäpuolta Eläke-Sampo Oy:ssä edustivat Raimo Kantola (SAK), Esa Swanljung (STTK) ja Raimo Kinnunen (TVK). He sopivat syksyllä 1990 Sammon johdon kanssa, että yhtiö pidetään itsenäisenä, ja sitä varten se piti muutettaman keskinäiseksi vakuutusyhtiöksi.

Seuraavana vuonna, kun Finanssilaitos jo oli kriisissä, sellainen esisopimus ei enää pitänyt.

Eläke-Varma nimittäin halusi Finanssilaitokselle antamaansa rahaa vastaan fuusioda Eläke-Sammon itseensä. Se asetettiin ehdoksi Finanssilaitoksen pelastamiselle. Sitä kannattivat Eläke-Varmassa Alari Kujala (Akava), Antero Mäki (SAK) ja Tenho Olin (STTK). Eläke-Sammossa sitä vastusti edellä mainittu ay-rintama.

Sammon ehto Finanssilaitoksen pelastamiselle taas oli, että Sampo ja Teollisuusvakuutus fuusiodaan.

Näillä ehdoilla vakuutusyhtiöt olivat valmiita panemaan likoon uutta rahaa Finanssilaitoksen puolesta.

Unitas-osapuoli suostui siihen, että se menetti vaihtovelkakirjoilla turvatun oikeuden saada tarvittaessa Finanssilaitoksen osake-enemmistö. Se suostui kaikkeen, sillä muutoin yhtiö olisi pudonnut pankkinsa syliin. Siitä taas olisi ollut seurauksena rahankerjuumatka valtion suuntaan ja mahdollisesti valtion omistus.

Se, mitä vakuutusyhtiöt ajoivat, toteutui puolittain.

Teollisuusvakuutus fuusiodaan Sampon tytäryhtiöksi, ja sen omistajista tulee suuria Sammon omistajia. Se oli keskinäinen yhtiö, jonka omistivat vakuutuksenottajat. Tevassa suuria vakuutuksenottajia ovat olleet muiden muassa ehnroothilaisen E-liikkeen teollisuusyhtiöt.

Näin se E-liike, jonka bulvaani Vesa Vainio toimii Unitaksen pääjohtajana, vahvistaa asemiaan vakuutusyhtiöryhmän sisässä.

Eläke-Sammon fuusioiminen Eläke-Varmaan ei onnistunut suunnitellulla tavalla, mutta siitä tuli kuitenkin Sammon ja Eläke-Varmalla tasapainoyhtiö, josta Sampo-yhtiöillä oli 47 %, Eläke-Varmalla 33 % sekä ”neutraaleilla” PSP:llä ja Schaumanilla alle 10 %. Äänet jakautuvat vielä tasaisemmin.

Sammossa ratkaisevat omistajaryhmittymät ovat se itse (20 %), SYP (14 %) – ja Finanssilaitos (24 %).

Tätä kautta Finanssilaitos on yhtiö, jota kohtaan Eläke-Varmalla ja Sammolla on erityismielenkiintoa, eikä Unitas enää ole avain sen yhtiön

vallankäyttöön. Unitas-ryhmän finassitavaratalo ei ole mikään raha-kaupan Stockmann vaan kauppiastavaratalo.

SYP ja Unitas

Kaikessa siinä, mitä aikaisemmin on tehty SYP-leirissä, subjektina on ollut Suomen Yhdyspankki Oy eli SYP.

Asia ei ole enää niin.

Se, mikä ennen oli SYP, on nyt *Unitas Oy*, ja nykyinen SYP on vain Unitaksen omistama pankki. Sen lisäksi Unitas on edellä esitetyllä tavalla osa merkittävää finassitavarataloa, jonka omistavat entiset SYP:n omistajat. He vaihtoivat SYP-osakkeillaan itselleen vastaavan määrän Unitas-osakkeita.

Unitas Oy ei ole pankki eivätkä sitä sido pankkien harjoittamaa muiden yhtiöiden omistamista koskevat rajoitukset.

Näin ollen Unitas Oy ei ole saanut sitä 1748 miljoonan markan avustusta, jonka valtio antoi kaikille pankeille, vaan sen on saanut SYP Oy. Jos se tuki vaihdetaan joskus osakkeiksi, valtio ei tule mukaan vallankäyttöön pääyhtiö Unitakseen vaan vain sen tytäryhtiöön SYP:hen. Tilanne on näin ollen erikoinen, mutta Unitakselle se sopii.

Entinen SYP, nykyinen Unitas, käytti kasinovuosina apuyhtiöinään Finanssilaitoksen ohella muun muassa Mandatumia, Pomia sekä Pomi-Tradingiä.

Myös Pomin omistus pantiin Finanssilaitoksen pesänselvityksessä uusiksi, ja Pomi-Trading on toistaiseksi kokonaan SYP:n omistuksessa. Sen kasinopelitappiot maksettiin SYP:n säästäjillä.

SYP likvidoi vanhan holding-yhtiönsä Oy Mandatum Ab:n vuonna 1991 myymällä sen kaikkine osakkeineen ja velkoineen Pomille. Sitä kautta SYP:n taseeseen tuli satojen miljoonien myyntivoitto.

Vastaavasti Pomille tuli sitten myöhemmin vastattaviksi Mandatumin velat, joista on aiheutunut SYP:lle satojen miljoonien luottotappiot.

Vanhan Mandatumin nimi on annettu ”Nalle” Wahlroosin hyllytyspaikaksi perustetulle yhtiölle, ja vanhan Mandatumin uusi nimi on *Tenor Oy*.

Yksinkertaisimmin ne operaatiot, joissa tappiollinen tilinpäätös pitää syystä tai toisesta kääntää voitolliseksi, toteutetaan edellä mainituilla

tavoilla erilaisin arvonkorotuksin ja läpiirikaupoissa realisoitavin myyntivoitoin. Pankkitarkastusvirasto valvoo vain muotoa ja siksi se on näiden järjestelyjen edessä niin avuton.

Kun Pohjola ja sen eläkeyhtiö Ilmarinen ostivat syksyllä 1992 oikeuden hoitaa Unitas-ryhmän eläkevakuutukset, SYP möi niille kiinteistöjä 400 miljoonalla markalla. Se bisnes ei ollut strateginen, koska kaupan kohteena ei ollut kuin kiinteistöjätettä, ja siksi oman ryhmän eläkevakuutusyhtiö Eläke-Varma ei ollut siitä kiinnostunut.

Eläke-Varma on niin iso ja merkittävä yhtiö, että käskyvaltasuhde ei enää ole pankin ja sen välillä yksisuuntainen. Se on itsenäisempi kuin Sampo. Kannattaa tarkkailla, mitä Eläke-Varma tekee.

Pomi Oy on Unitas Oy:n omistajia, jonka hallussa on 3 prosenttia emon osakkeista. Kun osakkeet oli hankittu velaksi niin kuin koko Pomin 2,4 miljardin markan hankintahintainen osakesalkku, tappiot ovat olleet väistämättömiä. Pomin Unitas-osakkeetkin on hankittu 45 markan kappalehintaan.

Nykyisin osakepeliä hoitaa Unitas-ryhmässä uusi yhtiö *Oy Partita Ab*. ”Se on musiikkitermi ja tarkoittaa sarjaa variaatioita”, sanoo Vesa Vainio.

Kun KOP mobilisoi koko ryhmänsä ”kansallisantiin”, Unitas määräsi kylmän rauhallisesti lähipiirinsä yhtiöt rahoittamaan pääomatukijärjestelynsä elokuussa 1992 vaihtovelkakirjalainan avulla. Sellaisilla asioilla ei suuressa Unitaksessa pieniä omistajia vaivata, ja kun ei vaivata, omistusrutsa kasvaa.

Kusti polki muiden perässä

Suurista liikepankeista Postipankki on pienin lamasyyllinen, mutta senkään viattomuus ei ole enää tallella.

Leipurien Tukku oli kesällä 1988 ilotyttö, joka möi itseään kaikille, niin myös liikepankiksi muuttuneelle valtion pankille PSP:lle.

Leipurien Tukku omisti tukkukauppa-alan *Tukoa*, ja sitä kaapattiin sen takia, vaikka yhtiön toimitusjohtaja **Raimo Arvola** ilmoitti julkisesti, että kaappauksen tapahtuessa Tuko-osakkeet olisi siirretty ”turvallisiin käsiin”. Arvola käytti itse kaappaustilannetta hyväkseen ja möi omia osakkeitaan yli miljoonalla markalla ja alhaisilla veroilla, koska kysy-

myksessä olivat myyntivoitot.

Leipurien tukulla oli kolme kilpakaappaajaa: *PSP*, *PSP:n* yhdessä *Eläke-Varman* kanssa omistama tytäryhtiö *Suomen Sijoitusosake Oy* sekä *Sponsor Oy*.

Sijoitusosakkeen puolesta operoi **Eero Tamminen**, jonka myöhempi kasinopeliyhtiö *Fofe* vei monilta hyväuskoisilta sijoittajilta rahat. *PSP:ssä* Tamminen raportoi suoraan **Seppo Lindblomille**, joka tältä osin ei ole kokonaan synnitön.

Emoyhtiö *PSP:n* puolella Kouri-sopimuksista ja osasta Leipurien Tukun kaappausta vastasi **Ilpo Santala**. Hän joutui eroamaan nimenomaan Kouri-sopimusten takia. Niitä ei ollut esitelty pankin johtokunnalle, vaikka niihin sisältyi – sittemmin toteutunut – usean sadan miljoonan markan suuruinen riski.

Kouri osti Spontelin nurkkaaman KOP-kulman Santalan rahoituksella ja riskillä, ja kun KOP oli sentään saamassa riskin vastineeksi puolet mahdollisista voitoista, Santala ei vaatinut häneltä edes niin suurta voittoa-osuutta. Mahdollisen tappion hän otti kokonaan *PSP:lle*.

Samaan aikaan myös Tamminen osteli omaa KOP-kulmaa Sijoitusosakkeeseen.

Näistä vapaista KOP-kuvioista *PSP:lle* tuli pakollisia tappioita yli puoli miljardia markkaa. Tappio alenee, jos KOP:n osakkeiden arvo nousee.

Leipurien Tukun nurkkauksessa *PSP* putosi kuin ihmeen kautta ja-loilleen. Siinä sitä auttoi onni – ja *Sponsor Oy*.

Myös *Sponsor* nurkkasi Leipurien Tukkua päämääränään *Tuko*. Kun se sai tästä yhtiöstä ison nurkan, se rupesi myös suoraan toimintaan ja osti **Riislan perheeltä** parilla sadalla miljoonalla aliveroteulla markkala kulman itseään *Tukoa*.

Siitä Tukon **Pentti Kivinen** hermostui, ja erilaisten yhtiöketjujen kautta Tukon ympärille rakennettiin kallis suojamuuri. Siitä tuli *Kauppa Oy Tukon* kautta itse itsensä suuri omistaja, ja koko suojautumisoperaatio maksoi sille huikeat puoli miljardia markkaa.

KOP:lla oli isännän ääni. Se määräsi *Sponsorin* myymään *Tuko*-osakkeensa Kiviselle. Samaan aikaan *PSP* möi *Sponsor*-osakkeensa (9 %) Kulvikilta salaa KOP:lle, ja sitä kautta KOP rupesi kontrolloimaan *Sponsor*ia.

Näissä yhteyksissä *PSP* sai sijoitetuksi Leipurien Tukun osakkeet Kulvikin perustamaan *Orbitiin*, ja niin *PSP* sai jätetyksi tappiot taseensa ulkopuolelle. Se sai Leipurien Tukusta maksuksi *Orbitin* osakkeita, mikä oli sille siunauksellinen asia.

Orbit Oy:n pääomistaja oli *Sponsor*, ja siitä tehtiin **Mikael von Frenckellin** toimitusjohdolla uutta, lojaalimpia *Spontelia*. Mainittu von Frenckell oli *Sponsorin* varatoimitusjohtaja, joka oli saanut yhtiönsä ostamaan osakkeita suvun Terrasilvanasta.

Orbit Oy selvisi Kivisen operaatioiden ansiosta kuiville Leipurien Tukun osakkeineen, ja sitä kautta myös *PSP* pelastui suurilta kasinopeli-tappioilta.

Yhtä hyvin ei sille käynyt *Novera*-asiassa.

PSP markkinoi suomalaisille sijoittajille kesällä 1991 *Noveran* joukkovelkakirjalainaa. Lainan takaisinmaksusta oli vastuussa *Novera-yhtymä*, joka meni pian konkurssiin. Sen ”roskalainan” oli kuitenkin ehtinyt merkitä 1700 sijoittajaa, ja useille *PSP:n* asiakkaille oli syntynyt kuva, jonka mukaan pankki takaa heidän sijoituksensa takaisinmaksun.

Sitä *PSP* ei tehnyt.

Pankkitarkastusvirasto vastasi petettyjen ihmisten kanteluihin, että sillä ”arvopaperimarkkinoiden valvontaviranomaisena ei nyt suoritettujen tutkimusten perusteella ole huomauttamista *Postipankki Oy:n* menettelyn suhteen”.

Noveran erityistilintarkastuksen jälkeen virasto vaihtoi kantansa, ja sen johdosta *PSP:n* ylin johto on haastettu oikeuteen arvopaperilain rikkomisesta: lainaesite oli ollut harhaanjohtava.

Paljon räikeämmästä *Mancon*-tapauksesta apulaisoikeuskansleri Jukka Pasanen antoi syyttämättäjättämispäätöksen, ja siihen vielä palataan.

3. luku

Punapääoman kuolema

Yhden asian liike

Ammattiyhdistysliike on ollut yhden asian liike: elävän työn hinnan liike. Se ei ole ollut kasautuneen työn hinnan liike.

Siksi ay-liike ei huutanut silloin, kun kasinotalousaikaan oli huutava pula jarruhenkilöstöstä. Kun liukumat liukuivat, ay-liike oli tyytyväinen, ja jotkut itseensä tyytyväiset ay-johtajat pelailivat myös itse.

Mauno Saari kirjoittaa, miten eräät ay-pamput yrittivät keinotella miljoonavoittoja.

Kymmenkunta ay-miestä otti SKOP:sta velkaa ja pani pelipöytään miljoonan per ukko. Rahoilla ostettiin osakkeita ja jäätiin odottamaan, että miljoonat alkaisivat poikia. Jukka Ruusamo SKOP:sta lupasi, että varmasti poikii.

Kun kurssit romahtivat, ay-miehet hätääntyivät. He vaativat, että lainanantajaksi SKOP korvaisi heidän riskisijoitustensa tappiot.

Siihen ei suostuttu.

Kaikki Ruusamon asiakkaat eivät olleet TVK:n miehiä, mutta koko porukka oli tavalla taikka toisella ostamassa ja myymässä työrauhaa. He olivat siis tärkeitä ihmisiä, ja tärkeät ihmiset panevat aina muut maksamaaan. Tässä tapauksessa tappiot yritettiin panna maksuun TVK:n jäsenille.

Herrat, joiden joukossa oli kikkelikorttiväkeä, perustivat *Rapap Oynimisen* yhtiön.

Suunnitelma oli, että TVK:n omistama TVK-Invest Oy möisi Rapapille alihintaan kiinteistön. Maksuksi Rapapin oli määrä antaa TVK-Investille ay-miesten osakesalkku 5 miljoonan markan ylihintaan. Kun Rapap Oy olisi sitten myynyt kiinteistön ”oikeaan” hintaan, herrat olisivat saaneet menettämänsä rahat takaisin.

Saari ei kerro, kuinka operaatio onnistui, eikä Rapapin papereita löydy kaupparekisterin taseoimistosta.

Koko TVK keinoteltiin näillä peleillä konkurssiin puheenjohtajansa Riitta Prustin tietämättä. Olisi pitänyt tietää.

Näin TVK:lle tapahtui samalla tavalla kuin kävi Suomen Kommunistiselle Puolueelle ja Suomen Valtakunnan Urheiluliitolle. Järjestöt olivat toistensa kanssa hyvässä seurassa.

Ay-liikkeessä ei huomattu ajoissa, että kokonaisarvoltaan kymmenien miljardien markkojen myyntivoitot ja niiden rahoittamiseksi tuotu velka murensivat vuosikymmenten aikana syntyneen suomalaisen työn ja suomalaisen pääoman välisen hintasuhteen.

Ay-liikettä kiinnostaa kansantulo mutta ei kansallisvarallisuus. Kasinotalousvuosina, jolloin palkat liukuivat ilman, että tarvittiin ammatillisia keskusjärjestöjä, sitä ei kiinnostanut kansallisvarallisuuden usjako myyntivoittomiljonäärien hyväksi. Ay-liike oli hiljaa myös siitä, että elettiin koronkiskureiden kulta-aikaa.

Vaitonaisuus selittynee sillä, että viime vuosikymmenellä SAK oli sitoutunut SDP:n hallituslinjaan ja oli yksi kovan markan bunkkereita. Korporatiiviset rakenteet estivät ay-liikettä ajamasta yleistä etua.

Myyntivoitoiksi realisoituneet arvonnousut eivät ole olleet mukana kansantulon jaossa eli tulopoliittisissa neuvotteluissa. Ne eivät virallisesti ole kansantuloa. Kun ne rahoitettiin ulkomaisella velalla, ne eivät olleet suomalaisia tuotannontekijätuloja, ja kansantulo on vain niiden yhteissumma.

Korot ovat – toisin kuin myyntivoitot – aina olleet tuotannontekijätuloja, mutta kasinotalousvuosina niillä ei ollut suurta merkitystä. Vielä vuosikymmenen alussa, jolloin Suomella meni lujaa, korot olivat vain 3 % kansantulosta.

Nyt ne ovat 10 %. Koronkiskurit vievät nyt kakusta päältä pois kymmenesosan.

Puolet korkomenoista menee ulkomaille, ja kun Suomi velkaantuu

lisää, korkojen osuus kasvaa kaiken aikaa.

Se, että korkokuorma kasvaa, on jopa vielä ongelmallisempi asia kuin velka. Jos valtion budjetin loppusumma ei kasva, mutta korkojen osuus budjetista kasvaa, korot vievät rahoituksen hyvinvointivaltion ylläpidolta.

Sitä paitsi myös ne korot, jotka maksetaan kotimaahan, hakeutuvat usein ulkomaille. Ainakin se mahdollisuus on aina olemassa, ja kaikessa päätöksenteossa se pitää ottaa huomioon. Pääomanomistajilla on suurempi alttius viedä rahojaan ulkomaille kuin niillä, joiden hyväksi valtion budjetin avulla pannaan tulonsiirroilla toimeen kansantulon uusjakoa ja joiden ostokyvystä riippuu taloudellisen kasvun asia.

Ay-liike on paljolti sosialidemokraattisen poliittisen liikkeen jatke työn osto- ja myyntimarkkinoilla. SAK, TVK ja STTK tekevät niin kuin demarit tekevät. Esimerkiksi SAK:n järjestöjohtaja **Tuulikki Kannisto** oli kaksi viikkoa ennen kuin asettui jyrkästi Suomen EY-jäsenyyden puolelle jyrkästi Suomen EY-jäsenyyttä vastaan.

Sinne, missä ay-liike on valvonut omien ja muiden rahojen käyttöä, on jäänyt vain savuavia raunioita.

Peruspankki Oy:n ongelmista, jotka olivat samanlaisia yritysrahoitukseen liittyviä ongelmia kuin ne joihin STS myöhemmin kaatui, yritettiin selvittää fuusioimalla pankki STS:ään. Tappiot saatiin piiloon vähäksi aikaa, mutta nyt ovat myös Peruspankin virheet tulleet maksuun veronmaksajille. Peruspankin suuria omistajia olivat STS:n ohella EKA, Kansa, Metalliliitto, Kirjaliitto, KTV, Rakennusliitto, Paperiliitto, Sähköliitto ja Merimies-Unioni.

Niissä säätiöissä, joihin STS:n voitot piti ohjata ja joita suunniteltiin vasemmistolaisen poliittisen liikkeen rahoituskanaviksi, on johtopaikoilla ay-liikkeen parhaita tyttöjä ja poikia. *STS-Säätiön* hallituksessa ovat mm. Lundh (metalli), Remahl (liikeala), Koskinen (rakennus) ja Salisma (sähkö).

Konkurssitilaan ajautunut *Osuuspankki Yhteistuki* oli yksiselitteisesti ay-liikkeen pankki.

Sen hallintoneuvoston puheenjohtajana oli SAK:n **Raimo Kantola**, ja hallinnossa olivat mukana muun muassa **Lauri Ihalainen** (SAK), **Antero Mäki** (paperi), **Matti Ojala** (rakennus), **Pekka Ahmavaara** (SAK), **Matti Haapakoski** (HRHL), **Veikko Lehtonen** (metalli) ja **Pentti Keseli** (VTY).

He näkivät, tai ainakin heidän olisi pitänyt nähdä, että Yhteistuki kasvatti tasettaan markkinarahalla, ja että siitä ei koskaan hyvä seuraa.

Yhteistuki kykeni tällä pelillä maksamaan ay-liittojen talletuksille korkeaa markkinakorkoa, mutta kalliin ottolainausrahan tuoton pankki joutui hakemaan vapailta markkinoilta. Kun terveet yritykset eivät voineet maksaa rahasta sairasta hintaa, pankin asiakkaat olivat tulevia konkurssiyrityksiä.

Kun Yhteistuki keväällä 1993 fuusioitiin Suur-Helsingin Osuuspankkiin, sen tappiot osuuspankkijärjestelmälle ovat miljardi markkaa. Jos ne ovat kaksi, se ei ole yllätys. Mikään ei enää yllätä.

Näin ay-liikkeen terävä kärki on vastuussa miljardiluokan laiminlyönneistä. Se vastuu toteutuu niin, että pankin toimitusjohtajalle Reijo Setälälle ei myönnetty vastuuvapautta. Sen sijaan hallintoelinten jäsenet kyllä saivat ”omiltaan” vastuuvapauden.

Jostain syystä osuuspankkiryhmän vakuusrahasto otti maksettavakseen pankin omistajille eli ay-liikkeelle kuuluneet tappiot. Näin maakuntien kepulaiset isännät joutuvat maksamaan maataloustukirahoistaan vasemmistolaisen ay-liikkeen pankkitoiminnan möhläykset.

”Kyllä me olisimme voineet panna ay-liikkeen vastuuseen ja se olisi joutunut temppelinharjalle”, sanoo osuuspankkijohtaja, ”mutta niillä on näinä aikoina vaikeuksia muutenkin”.

Yksittäisistä liitoista Rakennustyöväen liitto pelaili yhdessä työnantajien kanssa.

Se perusti Polarin kanssa yhteisen kiinteistöyhtiön *Suomen Kiinteistökehitys Oy:n (SKK)* muun muassa hallinnoimaan hotelli Presidentin myynnistä saatuja miljoonia. Yhtiön toiminnasta hyötyivät ehkä eniten liiton talouspäällikkö, STS:n hallintoneuvoston ja STS-Säätiön hallituksen jäsen Markku Koskinen sekä Rakennusliiton entinen talouspäällikkö Juhani Reinikainen, jotka möivät SKK:n tytäryhtiölle asuntonsa.

Se, että ay-liittojen talousasiat eivät ole julkisia, on suuri ongelma. Vain siitä syystä on ollut mahdollista, että työnantajien suoraperimiä ay-jäsenmaksuja on voitu tuhlaa aatteellisista syistä huonoihin sijoituksiin muun muassa STS:ään, Siltasaari-Investiin ja Sijoitus-Kantavaan. Onkin helppo yhtyä **Antti-Veikko Perheentuvan** valistuneeseen näemykseen, jonka mukaan ”tietojen ammattiliittojen taloudesta tulisi ol-

la yleisesti saatavilla. Muuten kaikenlaisten epäselvyyksien ja vallan väärinkäytön vaarat kasvavat tavalla, joka ei sovi demokratiaan.”

Valta on nimittäin Perheentuvan mielestä ay-liikkeessä keskittynyt: ”Puheenjohtaja toimii samalla sekä luottamushenkilöiden johdossa että johtavana toimeenpanijana. Hänen persoonassaan yhtyvät valvoja ja valvottava.”

Vain sillä tavalla, että jäsenistöllä on tietoa, se voi itse käyttää valtaa. Jos jäsenistöllä ei ole tietoa, ay-liikkeen valtarakenne on korporatiivinen: asioista ei päätetä niin kuin asioista sanotaan päätettävän. Päätöksenteko on keskittynyt itse itseään täydentäville elimille, ja tosiasiallinen päätöksenteko on salaista.

Sitä paitsi eräiden ammattiliittojen jäsenmaksurahoja on käytetty suoranaiseen puoluetukeen vasemmistopuolueille. Näillä miljoonilla on ollut suuri merkitys puolueiden sisäisten rakenteiden ja voimasuhteiden näkökulmasta, ja niillä rahoilla on rahoitettu puolueiden sisäisiä fraktioita. Monet niistä henkilöistä, jotka ovat olleet hukkaamassa yhteistä omaisuutta erilaisissa konkurseissa, ovat olleet puolueiden sisäisiä pankkiireja, eikä heidän valtansa puolueissa ole perustunut demokraattisiin vaaleihin.

Ay-väkeä on kolmen vuosikymmenen ajan ollut valvomassa teljärjestelmän eläkerahoja.

Työmarkkinajärjestöillä, työnantajilla ja ay-liikkeellä, on ollut kolmanneksen kiintiö työeläkeyhtiöiden hallintoelinten jäsenyyspaikoista.

Työntekijöiden edustajat *Eläke-Sammossa* aloittivat taistelun eläkeläisten eduista niin, että Finanssilaitoksen kuluja ei olisi maksettu eläkeyhtiön rahoilla. Sitä taistelua vauhditti hieman tietysti myös se, että Eläke-Sampo olisi siinä yhteydessä fuusioitu *Eläke-Varmaan* eikä sillä olisi enää ollut omia hallintoelimiä.

Eläke-Varma on erittäin taitava sitomaan ihmisten käsiä. Se omisti yhdessä PSP:n kanssa *Suomen Sijoitusosake Oy:n*, joka keinotteli kesällä 1988 KOP:n ja Leipureiden Tukun osakkeilla, ja sen yhtiön hallintoneuvostoon vedettiin muun muassa **Pertti Viinanen** ja **Kalevi Sorsa**. Kun tuli tappioita, hallintoneuvosto kuihtui pois.

Aivan uudenlainen pankkikytkentä on sitten Metalliliiton **Per-Erik Lundhin** jäsenyys KOP:n hallintoneuvostossa.

Hän edustaa KOP:ssa demareiden hallitsemaa STS-Säätiötä ja ay-liik-

keen demarirahaa. Hänellä on KOP:ssa enemmän vaikutusvaltaa kuin Suomella olisi EY/EU:ssa, kun hän on yksi hallintoneuvoston 28 jäsenestä, mutta silti hän on isoissa asioissa yhtä mykkä todistaja kuin Suomi EY:ssä.

KOP:ssa Lundhin pitää muistaa varoa, että hänelle ei käy samalla tavalla kuin hänen saksalaiselle virkaveljelleen Metalliliiton demaripuheenjohtajalle Franz Steinkühlerille, joka joutui eroamaan, kun kävi ilmi, että hän oli käyttänyt hyväksi Daimler-Benzin hallintoneuvostossa saamaansa sisäpiirin tietoa.

Suomessa riski sille, että jää kiinni sisäpiiririkoksesta, on kuitenkin hyvin pieni.

Suomessa jää kiinni vain jostain sellaisesta, mistä puoluetoverit polttivat Matti Ahteen, kun hän oli joidenkin mielestä asettunut presidentinvaalissa väärän ehdokkaan taakse. Lehdissä oli pian juttuja siitä, miten hän oli myynyt tovereiden hänelle lihin talkoilla rakentaman miljoonahuvilan ja pitänyt rahat itse.

KOP:n mieheksi ryhtyneellä Per-Erik Lundhilla on kokemusta rahan hallinnoinnista STS:n hallintoneuvoston puheenjohtajana. Tuontiraha, mitä demarit käyttivät ay-liikkeessä poliittiseen taisteluun toisesta ilmansuunnasta rahoitettuja kommunisteja vastaan, kiinnittyi aikoinaan Teräsluottoon, ja vanhana liiton miehenä Lundh on saanut hyvin monipuolista kokemusta rahan liikkeistä.

Rahaa oli molemmilla osapuolilla runsaasti, todistaa julkisuudessa SAK:n entinen puheenjohtaja **Niilo Hämäläinen**.

Raha, josta SDP:n taloudenhoitaja Pentti Ketola (ynnä vähän myös SDP:n nykyinen kansanedustaja Lauri Metsämäki) jäi kiinni Ruotsin tulissa 1970-luvun puolivälissä, tuotiin Saksasta nimenomaan metalliliiton vaaleja varten.

Ay-liikkeen rahaliikenne, joka on jäsenmaksujen pakkoperinnän kautta miljardiluokkaa, hoidettiin ennen omien pankkien kautta. Kun kaikki ne pankit ovat menneet konkkaan, KOP ojensi demareille auttavan käntensä nappaamalla STS:n.

Monet ihmiset itkivät STS:n perään, ja ehkä vähän sitä surutyötä oli myös se, kun SDP kaatoi tammikuussa 1993 ns. pankkitukipaketin. Sen jälkeen puolueelle on tullut pankkimaailmaan paljon uutta puolustettavaa.

STS:n kaatumista ei ollut mahdollista estää.

Esimerkiksi Esko Ollila arvioi jo kasinopelien alkuvaiheessa, että ”suuret säästöpankit pärjäävät”, mutta että ”Uffe ei kuitenkaan pärjää, koska asiakasrakenne on mielestäni niin surkea. STS:n osaaminen on yhtä kuin nolla.”

Suurten säästöpankkien osalta hän oli väärässä, mutta STS:n osalta oikeassa.

STS ei ollut oikeastaan pankki. Se oli raha-automaatti, josta ”asiakkaat” saivat rahaa ilman tiukkaa takaisinmaksuvelvollisuutta. Joka viides markka, joka annettiin lainaksi, jäi sille tielleen.

Osuuspankki Yhteistuessa lainanannon ja takaisinmaksun hyötysuhde oli ehkä vielä huonompi. Jos se jotakuta lohduttaa.

STS-Pankista roskapankki

Ennen STS-Pankki Oy oli *Suomen Työväen Säästöpankki*.

Sen omistivat ja sitä hallinnoivat pankin säästäjät isännistön välityksellä. Pankin omaisuus oli säästäjien omaisuutta.

Ensiksi pankin nimestä hukattiin sana ”työväki”, ja siitä tuli *STS-Pankki*. Sitten siitä tehtiin liikepankki, ja siitä tuli *STS-Pankki Oy*.

Itsenäisenä liikepankkina STS-Pankki Oy joutui luopumaan säästöpankkijärjestelmän keskuspankin SKOP Oy:n osakkeistaan, ja ne osti Turun Työväen Säästöpankki. Tästä syystä – mutta ennen muuta kiinteistökeinottelun takia – siitä taas tuli yksi säästöpankkiryhmän pahimmista ongelmatapauksista, jonka hallitukselle (mukaan lukien kansanedustajat Mikko Rönnholm ja Hannu Suhonen) ei kesällä 1993 myönnetty vastuuvapautta ja jonka vanhan johdon puheille mennee haastemies.

Ulf Sundqvist muuten oli Wegelius-kirjan mukaan kaiken aikaa SKOP:n hallinnon toinen ulkojäsen (ja toinen oli Kristian Gestrin), ja Wegelius sanoo hänen saaneen informaation kaikista säästöpankkiryhmän suurista linjauksista.

Säästöpankki STS:n omaisuus siirrettiin tallettajilta STS-Säätiölle ilman, että useimmat säästäjät, joiden omaisuutta työväenpankin 1–2 miljardin markan substanssi oli ollut, huomasivat mitä tapahtui. STS-Pankkia hallittiin säätiön omistamien muita äänivaltaisempien osakkeiden välityksellä.

Alun perin tarkoitus oli, että vasemmistopuolueiden toimintaa olisi tulevaisuudessa rahoitettu STS-Pankin tuotoilla. SDP:n osuus oli 2/3 ja nykyiselle Vasemmistoliitolle siirretty SKP:n osuus 1/3 vallasta.

Kun STS ei enää ollut työväen pankki eikä säästöpankki, ulkopuoliset eivät päässeet häiritsemään päätöksentekoa, ja niin pankin oli helppo vaihtaa strategiaa: se rupesi talletuspankista yrityspankiksi.

Kasinotalousvuosina, kun raha oli löysää ja irtonaista, pankit kilpailivat yritysasiakkaista. Kun vakavaraisimmat yritykset käyttivät edelleen vanhojen pankkien palveluita, uusille pankeille riitti asiakkaiksi vain yritysten rupusakkia.

Nämä yritykset romahtivat ensiksi, ja sitä kautta STS joutui suuriin vaikeuksiin. Ulf Sundqvistille, joka oli vuosikymmenen verran pitänyt hovia STS:ssä ja kuitannut siitä aiheutuneet kustannukset STS:n edustustilille, alkoi lähtölaskenta.

Hämmästyttävällä tavalla hän onnistui huudattamaan itsensä SDP:n puheenjohtajaksi, minkä lisäksi hän jäi vielä STS:n johtokuntaan. Näin hän sai kahta palkkaa ja pystyi valvomaan henkilökohtaisia etujaan ja hänelle läheisten projektien rahoitusta pankin hallinnossa.

Ulf Sundqvistin allekirjoittamassa vuoden 1990 vuosikertomuksessa kerrottiin pankin tuloksen parantuneen edellisestä vuodesta. ”Luotto- ja takaustappiot liki puolittuivat edellisvuoteen verrattuna”. Hoitamattomien luottojen määrästä vuosikertomuksessa ei ollut mitään mainintaa.

Vuoden 1991 vuosikertomuksen oli signeerannut nykyinen KOP:n palkollinen **Yrjö-Olavi Aav**, joka esitti Sundqvistille kiitokset ”hänen pankin hyväksi tekemästään työstä”.

Vuosikertomus julkistettiin keväällä 1992, ja silloin pankilla oli elinaikaa enää muutamia kuukausia. Mutta sitä ei voinut ennustaa vuosikertomuksen perusteella. Luottotappioita kirjattiin vain pari sataa miljoonaa markkaa, vaikka järjestämättömiä luottoja sanottiin kyllä olevan sen lisäksi parin tuhannen miljoonan arvosta.

Antaessaan 6.8.1992 julkilausuman, jonka mukaan ”valtion vakuusrahasto tulee kaikissa oloissa turvaamaan pankkijärjestelmän vakaan toiminnan”, keskustan ja kokoomuksen ministerit eivät tienneet, että he joutuisivat ensimmäiseksi pelastamaan konkurssilta SDP:n puheenjohtajan johtaman punapankin.

Porvarihallitus sitoutui tämän julkilausuman myötä toimiin, joiden aiheuttamasta rahanjuoksusta sillä ei siinä vaiheessa ollut aavistustakaan. Kenelläkään ei ollut, ja niin pankkikriisin hoitotavasta tehtiin tältäkin osin - samalla tavalla kuin säästöpankkienkin pelastamisesta - päätös ennen kuin tiedettiin kriisin koko olemus.

Syksyn alussa STS-Pankki arvioi hoitamattomien luottojensa määrän olleen elokuun lopussa noin 2 200 miljoonaa markkaa, mikä arvio oli pesäpallokielellä ”taktinen väärä”; järjestämättömien luottojen määrä oli noussut vuoden kahdeksan ensimmäisen kuukauden aikana muka vain 200 miljoonaa markkaa. Vaikka myöhempi tarkistuslaskenta osoitti, että arvioissa erehdyttiin miljardilla, *kaikki STS:ää koskevat päätökset tehtiin tämän väärän arvion perusteella.*

STS-Pankin johto pyysi 21.9.1992 apua valtion vakuusrahastolta. Avunpyyntökirjeen mukaan pankin ”saamiskantaan sisältyy pankin arvion mukaan noin yhden miljardin markan suuruinen luottotappioriski”.

Todellisuudessa riski oli yli kaksinkertainen. Sekin selvisi vasta myöhemmin, ja aivan liian myöhään. Siinä vaiheessa strategiset päätökset oli jo tehty. ”Kolmen kopla” (Aranko, Laajanen ja Ollila), joiden muodostamassa VVR:n johtokunnan jaostossa päätökset tehtiin, piti loppuun asti kiinni väärin tietojen perusteella tehdystä fuusioratkaisusta. Siinä vaiheessa virkamiehet toimivat KOP:n hyväksi.

STS:n vakavaraisuus ei riittänyt miljarditappion kattamiseen pankin omista varoista, eikä liikepankkien yhteisessä vakuusrahastossakaan, jonka kautta pankit osallistuvat toinen toistensa pelastamiseen, ollut vararahaa kuin 350 miljoonaa markkaa. Se kaikki meni STS-pesään, mutta se ei riittänyt.

Asioiden tässä vaiheessa Ulf Sundqvist erosi STS-Pankin johdosta, ja otti mukaansa – omasta mielestään – ”normaalin” eroamispalkan eli kuuden kuukauden palkan: 200 000–300 000 markkaa.

Pankkialan työehtosopimusten mukaan sellaisen ”normaalin” eroamispalkan saavat kuitenkin vain ne, jotka irtisanotaan. Omasta pyynnöstään eronneille pankkitoimihenkilöille maksetaan vain 2 kuukauden palkka.

Julkisuuden paineessa puheenjohtaja Sundqvist palautti myöhemmin muutaman kuukauden suuruisen erorahaosuuden konkurssipesään.

Mielenkiintoista on, että *kunnallisvaalien (18.10) alla Sundqvistin pa-*

himmat kilpailijat tiesivät STS:n vaikeuksista ja avustusanomuksesta ja että asian julkitulon paineessa Sundqvist rämpi vaalikampanjansa läpi vain keskinkertaisella menestyksellä. Kaiken aikaa oli vaara, että josain suorassa tv-lähetyksessä Aho tai Salolainen lyö häntä STS-moukarilla päähän, eikä siitä iskusta olisi ollut mahdollista selvitä.

Vaalituloksen perusteella joitakuita saattaa kaduttaa, että siihen moukariin ei tartuttu.

KOP:ssa aina ystävä

Vaalien jälkeen punapääoman rippeet pelasti viime kädessä suomenkielisen porvariston lippulaiva KOP, joka oli keskustellut omastakin avuntarpeestaan VVR:n edustajien kanssa.

Virkamiehet koplasivat STS:n ja KOP:n tarpeet yhteen.

KOP ilmoitti, että se oli valmis fuusioimaan STS:n itseensä, jos siitä ei aiheutuisi sille ylimääräisiä kustannuksia. KOP:n kannatti niin tehdä, sillä STS:ssä oli sellaista tervettä talletuskantaa, joka parantaisi KOP:n tasetta.

”Kolmen kopla” sitoutui ajamaan läpi KOP:n sanelemat ehdot.

Julkisuuteen asia tuli 24.11, jolloin fuusio julkistettiin. Silloin ilmoitettiin, että KOP ja VVR perustavat yhtiön (”roskapankin”) STS-Pankin ongelmalainojen hoitamiseksi.

Virkamiesten vallankäyttöä kuvaa hyvin se, että Suomen Pankin pankkivaltuustosta koostuva VVR:n hallintoneuvosto ei tiennyt johtokuntansa jaoston toimista ja että vielä edellisellä viikolla koko idea roskepankeista tyrmättiin hallintoneuvoston kokouksessa. Siellä asian jatkokäsittely jäi Seppo Kääriäisen pyynnöstä pöydälle, eikä edes hallituspuolueissa oltu valmiita hyväksymään roskepankkien perustamista tietämättä mitä ne olivat.

Väärään luottotappioarvioon perustuen ”kolmen kopla” oli valmis siihen, että KOP sai maksaa STS-Säätiölle 75 miljoonaa markkaa STS-Pankin osake-enemmistöstä. STS-Säätiö sai kauppahinnan KOP:n osakkeina, ja siitä tuli käytännössä *KOP:n suurin omistaja* yli 4 prosentin osuudella. Suurin osakemäärä oli kyllä PSP:llä, mutta se oli ilmoittanut, että se ei osallistu vallankäyttöön haltuunsa joutuneiden Kouri-osakkeiden perusteella. STS-Säätiö omasta puolestaan aktivoi heti omistuksensa KOP:n

hallintoneuvoston jäsenpaikaksi.

Sen lisäksi valtiovarainministeriö on antanut säätiölle luvan myydä KOP:n osakkeita ja sillä tavalla muuttaa KOP:n tuottamattomiin osakkeisiin sidottua pääomaa likviidiin muotoon. Näin sama valtiovalta (Pekka Laajanen), joka VVR:ssä vaatii koko KOP-STS-kauppaa peruttavaksi, antaa valtiovarainministeriössä luvan kaupan kohteen olevan omaisuuden realisoimiseen.

Rahat käytetään ilmeisesti Työväen Taloudellisen Tutkimuslaitoksen toiminnan rahoittamiseksi. Sillä tavalla ay-liike ja vasemmistopuolueet vapauttavat sinne sitoutuneita avustusrahoja muuhun käyttöön.

Se, että virkamiehet hyväksyivät STS-Säätiön saaman kauppahinnan konkurssikypsän pankin osakkeista, oli ristiriidassa sen VVR:n hallintoneuvoston hyväksymän periaatteen kanssa, jonka mukaan ”omistajien taloudellinen vastuu tuettavassa pankissa toteutetaan niin laajalti kuin mahdollista”. Sen lisäksi rikottiin pankkituen yleisheitoa, jonka mukaan kaikki pankkituki on avointa ja julkista.

Asian laillisuuspuolta tutkii oikeuskansleri.

KOP ei jäänyt odottamaan tulevia tapahtumia, vaikka kaupasta tehtyyn sopimukseen liittyi eduskuntaehto: roskepankki perustettaisiin vain jos eduskunta hyväksyisi sen perustamisen. KOP fuusioi STS:n itseensä peruuttamattomasti, ja fuusio vietiin nopeasti loppuun joulukuun kahden ensimmäisen viikon aikana.

KOP otti tällä tavalla suuren riskin. Se kuitenkin luotti virkamiesten sanaan, eikä turhaan luottanutkaan: huolimatta eduskuntaehdon lauskeamisesta asiat ajettiin loppuun niin kuin oli KOP:n ja virkamiesten välillä sovittu.

On ilmeistä, itse asiassa lähes varmaa, että STS:n pelastusoperaatiolla oli myös hallituksen keskeisten ministereiden eli tässä tapauksessa Ahon ja Viinasen siunaus. Muutoin ei ole ymmärrettävissä virkamiesten omavaltainen toiminta myöhempien tapahtumien yhteydessä. Heillä piti olla selkänोजनाan ainakin mainittujen ministerien sitoutuminen tehtyihin päätöksiin.

Näin myös maan hallitus oli sidottu mukaan niihin poliittisiin kipuihin ja voitelurahoihin, joita STS-Säätiö sai konkurssikypsästä pankista.

Kun kyseessä oli poliittis-moraalinen lahjus SDP:n suuntaan, on ymmärrettävää, että puolueen johto muutti kesällä 1993 pankkitukikurs-

siaan. Uusi puoluejohto lupasi kävellä tammikuussa vauhkoutuneen eduskuntaryhmänsä ylitse ja on syksyllä 1993 hyväksymässä sellaista, mitä SDP vielä puoli vuotta aikaisemmin yksimielisesti vastusti.

Voi olla, että hallituksessa joillakin ministereillä oli tarvetta luoda STS-operaation avulla ennakkotapaus tiettyjen säästö- ja osuuspankkien pelastamista varten.

Hallituksen ministereistähän enemmistö kuului tavalla taikka toisella pankkipuolueeseen. Pankkien hallintoelimissä olivat ennen ministeriksi nimittämistään olleet valtioneuvoston jäsenet Aho, Huuhtanen, Kanerva, Kankaanniemi, Pura, Rehn, Rusanen, Tuomisto, Uosukainen ja Väyrynen. Monet eivät olleet raatsineet erota pankeistaan edes ministerikautensa ajaksi.

KOP-STS-fuusioon tuli keskeytys vuoden 1993 alkupuolella, kun kesän 1992 arviot STS:n luottotappioista osoittautuivat täysin vääriksi. Vuoden 1993 puolella selvisi, että STS:ssä olikin hoitamattomia luottoja 3 400 miljoonan markan arvosta ja erilaisia tappiota oli syntymässä 2 500 miljoonaa markkaa. STS oli ollut luultuakin huonommassa tilassa.

Kun eduskunta samaan aikaan käytti budjettivaltaansa eikä hyväksynyt roskapankin perustamista STS:n ongelmaluottojen kaatopaikaksi, aiesopimus STS-roskapankin perustamisesta raukesi, ja KOP jäi asiasa tyhjän päälle.

Sillä oli peruuttamattomasti hallussaan pankki, jossa oli hoitamattomia luottoja 3 400 miljoonaa markkaa sen lisäksi, että KOP:lla oli niitä omastakin takaa runsaan 6 000 miljoonan markan arvosta.

Valtiolla ei ollut mitään muodollista velvoitetta maksaa KOP:n ja STS:n fuusion kustannuksia, minkä tunnusti myös pääjohtaja Pertti Voutilainen KOP:n yhtiökokouksessa 17.3.1993.

KOP kuitenkin väitti kaiken aikaa, että asia oli luvattu hoitaa ”toisella tavalla”, mutta sitä, kuka oli luvannut, ei ole milloinkaan paljastettu. Pelkkiä virkamiehiä lupaaajat eivät ole voineet olla.

Vainajan ruumiinavaus

STS:stä oli tullut ruumis, jonka hautaamiskulut valtio oli luvannut maksaa.

STS oli kuitenkin yksityinen liikepankki, eivätkä VVR:n edustajat

päässeet virallisesti tutkimaan pankin tilaa kuin pankin oman tilintarkastajan – ja punapääoman hovitilintarkastajan – **Heikki Koskelaisen** (KHT) välityksellä. Osakeyhtiölain mukaisen erityisen tilintarkastuksen voi panna toimeen vain omistaja, ja se oli tässä tapauksessa KOP.

VVR:llä oli toki mahdollisuus neuvotella pankkituen myöntämiselle sellaiset ehdot, että se sai KOP:lta käyttöönsä kaiken omistajavallan STS:ssä, mutta niin kauan kuin tuen jaosta päästiin sopimukseen valta oli yksin KOP:lla.

Koskelaisenkin tutkimuksissa paljastui, että tutkituista suurehkoista luotoista 40 % oli sellaisia, joiden myöntämisessä oli rikottu pankin sisäisiä ohjeita, ja 22 % oli sellaisia, että niihin saattoi sisältyä väärinkäytöksiä.

Erityisen ongelman muodosti 7 suurta asiakaskokonaisuutta, ja Wayup- sekä Sandnäs-luottojen osalta todettiin, että vastuuvapaus tulee evätä ehdoitta.

Wayup Oy oli Ulf ja Björn Sundqvistin yhtiö. Sandnäs-ryhmään taas kuului joukko yhtiöitä, joiden pääomistaja Dick Reincke asunee nykyisin Ateenassa. Yksi näistä yhtiöistä oli Pyydys Oy, ja siihen pyydykseen oli tarttunut miljoonakaloja STS:stä.

Suuri velallinen, joka kasvoi monia konkurssirönsyjä, oli myös Hartiatalo Oy. Se oli rakennusmies Jorma Seestien perheyritys.

Yhtiöllä meni kiinteistöbisneksessä huonosti, ja marraskuussa 1990 Hartiatalon hallitukseen tuli rahoittajan edustajana STS:n varatoimitusjohtaja Kenneth Degerth. Hän unohti tehdä nimityksensä yhteydessä sisäpiiri-ilmoituksen pörssiin.

Hartiatalo Oy:n omistus, kotipaikka ja nimi vaihtelivat, ja ainoa asia, joka yhdisti konkurssiyhtiöitä Hartiataloa, Kivianturaa ja Nurkkakiveä, oli viime vaiheessa STS-Pankin rahoitus ja Kenneth Degerth.

Lehtitiedon mukaan STS:n edustaja Juhani Lehtola yritti myydä Sundqvist-veljesten omistaman Lomametsä Oy:n Hartiatalolle, mutta sitä kauppaa ei sitten tarvittukaan, kun Lomametsä löysi paremman ostajan (Wayup Oy).

Tämän viimeksi mainitun yhtiön luototuksen osalta STS-Pankin omat tilintarkastajat eivät suositelleet vastuuvapauden myöntämistä pankin johdolle (mukaan lukien Ulf Sundqvist).

Eri tilintarkastuksista saatujen tietojen pohjalta VVR:n hallinto-

neuvosto kirjasi kokouksessaan 31.3.1993 pöytäkirjaansa lausuman, jonka mukaan se ”antoi tukensa vakuusrahaston johtokunnan esittämälle lähtökohdalle, että KOP:n tulisi evätä vastuuvapaus niin STS:n johtokunnalta kuin toimitusjohtajalta ja hallintoneuvostolta”. Lisäksi hallintoneuvosto edellytti, että ”KOP:n ja STS-Säätiön väliseen, 24.11.1992 solmittuun osakekauppaan liittyvä maksuehto puretaan”.

Valtion vakuusrahastossa oltiin sitä mieltä, että myöskään hallintoneuvostolle ei pitänyt myöntää vastuuvapautta.

Sen lisäksi nähtiin, että STS-Säätiö oli myynyt epäkuranttia tavaraa myydessään konkurssipesän KOP:lle. Sille 75 miljoonan markan kauppahinnalle, joka oli maksettu KOP:n osakkeina ja joka pörssikurssien nousun johdosta oli kevään mittaan kaksinkertaistunut (ja kesällä 1993 kolmin- tai nelinkertaistunut), ei nähty olevan mitään perusteita.

Näiden johtopäätösten realisoiminen jäi KOP:lle, joka STS:n suurimpana omistajana käytti valtaa STS:n yhtiökokouksessa.

Ainoa asia, jonka avulla valtio saattoi painostaa pääomistajaa eli KOP:tä, oli se, että VVR pystyi maksajan edustajana sanelemaan STS-roskapankin perustamisen ehdot. KOP:ta voitiin uhata sillä, että roskapankkia ei perustetakaan, mutta sitä mahdollisuutta käytettiin lepsusti hyväksi.

Niinpä KOP myönsi kylmän rauhallisesti vastuuvapauden STS:n entiselle hallintoneuvostolle, eikä se suostunut aloittamaan oikeudenkäyntiä kauppahinnan perimiseksi takaisin.

Siitä huolimatta STS:stä tehtiin veronmaksajien varoin roskapankki, joka myöhemmin ristittiin *Siltapankki Oy:ksi*.

Siihen, että KOP vastoin VVR:n kantaa myönsi yhtiökokouksessa vastuuvapauden hallintoneuvostolle, vaikutti VVR:n virkamiesten mukaan eniten se, että Metallityöväen liiton puheenjohtaja **Per-Erik Lundh** oli valittu suurten omistajien edustajana KOP:n hallintoneuvostoon ja että KOP:sta oli tullut ay-liikkeen pankki. Sen lisäksi pankit pelkäävät aina kaikkia julkisia oikeudenkäyntejä, vaikka ne voittaisivatkin.

Kun KOP oli STS-fuusion myötä saanut hoidettavakseen ay-liikkeen miljardin markan rahaliikenteen, tätä uutta sinipunayhteistyötä ei haluttu vaarantaa epäämällä vastuuvapaus STS:n hallintoneuvoston puheenjohtajalta Per-Erik Lundhilta.

Hetken aikaa VVR:n ja KOP:n välillä oli intressiristiriita.

Se ratkaistiin niin, että kun KOP ei halunnut ruveta perimään STS-Säätiöltä kauppahintaa takaisin, se päätti vapaaehtoisesti antaa omista varoistaan VVR:lle 75 miljoonaa markkaa. Näin KOP ikään kuin osti STS:n kahteen kertaan, eikä se ollut tässä poliittisessa juonittelussa köyhä tai kipeä.

Myöhemmin VVR otti itselleen oikeuden lähteä KOP:n puolesta ja KOP:n kustannuksella tuomioistuimeen vaatimaan STS-Säätiöltä rahoja takaisin, mutta sitä ennen hankitaan juristeilta arvio oikeusprosessin todennäköisestä lopputuloksesta.

Eduskunta oli suhtautunut kielteisesti roskapankkien perustamiseen, vaikka muodollista päätöstä asiasta ei tehtykään. Silti virkamiehet perustivat Suomeen roskapankin. Muodollisesti tämän Siltapankki Oy:n (entisen STS:n) omistaa KOP, mutta käytännössä valtaa käyttää osakassopimuksen perusteella VVR. Se myöntää roskapankin luottotappioihin valtion varoista yli 2 miljardia markkaa.

SYP:n toimeenpanemaa HOP:n kaappausta pidettiin hyvänä liiketoimena. Sitä saattoi olla myös KOP:n toimeenpanema STS:n kaappaus.

Se maksoi KOP:lle noin 500 miljoonaa markkaa.

STS:n osakkeista maksettiin STS-Säätiölle 75 miljoonaa markkaa ja muille omistajille 65 miljoonaa markkaa. VVR:lle jouduttiin lisäksi antamaan edellä kuvatulla tavalla 75 miljoonaa markkaa ylimääräistä. Sen lisäksi KOP osallistui roskapankki-STS:n osakepääomaan 250 miljoonalla markalla, joka on menetettyä rahaa. Jonkin verran kustannuksia KOP:lle aiheutuu myös siitä, että se maksaa Siltapankin vuosittaiset toimintakulut.

Puolella miljardilla markalla – ja veronmaksajille maksuun tulevalle pankkituella – KOP kuitenkin sai STS:n koko omaisuuden eli substanssin sekä kaiken terveen toiminnan. Substanssiarvoilla mitaten velkojen arvo lienee ylittänyt kiinteän omaisuuden arvon, mutta talletus- ja lainakannan tuottoarvot tehnevät operaatiosta hyvinkin kannattavan. Sen lisäksi uusi poliittinen koalitio, *KOP-SDP-akseli*, on paljon arvokkaampi asia kuin mikään rahasumma.

Jos STS:n kiinteistöjen arvo joskus nousee, se nousee KOP:n hyväksi. KOP:lle siirtyivät kaikki STS:n kiinteistöt 1 500 miljoonan markan deflatoituun arvoon.

Lisäksi KOP:lle oli jo marraskuussa annettu tietty *salainen sitoumus*.

Virkamiehet olivat luvanneet valtion takuun niille *EKA:n ja Hakan luotoille*, jotka siirtyivät STS:stä KOP:hen. Viime vaiheessa EKA:n 330 miljoonan markan luotot taattiin KOP:lle vuoden 1993 loppuun saakka ja Hakan 450 miljoonan markan luotot 30.6.1994 saakka niin, että EKA:n johto sanoo olleensa tietämätön takuujärjestelyistä.

Ellei joku ei-virkamies olisi vuotanut nämä takuut julkisuuteen, virkamiehet olisivat tietoisesti rikkoneet sitä pankkituen periaatetta, että se on aina avointa ja julkista. Itse asiassa nämä takuut, joista oli sovittu marraskuussa, tulivat VVR:n poliittisen hallintoneuvostonkin tietoon vasta puoli vuotta myöhemmin.

Siltapankkiin jäi – realisoimista varten – kaikki se, mitä STS:n johto oli kerännyt yhtiöryppääseen *Andron Oy* (*Kymenlaakson Asunto säästäjät Oy*), *Ciborium Oy*, *Megaronia Oy* ja *Oikosis Oy*.

Tämä 300 miljoonan markan kiinteistöjäte, jonka avulla oli tarkoitus suorittaa tulonsiirtoa STS-Pankin omistajien hyväksi, on nyt haudattu valtion kustannuksella.

Niiden yhtiöiden omistusjärjestelyt ovat kohtuullisessa mitassa poliittista dynamiittia, joka ei ehkä räjähdä veronmaksajien tietoon.

Muutoinkin veronmaksajia yritettiin pettää.

Heti fuusiopäätöksen jälkeen kävi ilmi, että Työväen Opintorahasto, joka oli STS:lle velkaa 70 miljoonaa markkaa, oli myynyt omistamalleen pankille Villa Larsvikin ja Leppävaaran Gallerian kauppakeskusten kiinteistöt usean kymmenen miljoonan markan hintaan. Ylihinta oli niin ilmeinen, että kaupat oli pakko purkaa.

Työväen Opintorahaston ohella STS:llä oli muitakin aatteellisia velallisia, muiden muassa Keravan Työväenyhdistys.

Sitten oli vielä edellä mainittu yritysrypäs, joka oli keinotellut kiinteistöillä.

Nämä yhtiöt edustivat sitä, minkä voi arvella STS-Pankissa palvelleen pankin aatteellisten omistajien salaisia etuja. Ne omistivat toisiaan ristiin rastiin milloin mitenkään, ja mukana pyöri Työväen Opintorahasto, Kansaa, Suomen Kiinteistökehitystä ja kaikenlaista muuta punarönsyä, joka operoi kiinteistömarkkinoilla STS:n veloilla.

Se, mitä näiden yhtiöiden välillä on tehty, pitää tulla veronmaksajien tietoon, koska sen toiminnan kustannukset maksetaan jälkikäteen yhteisistä rahoista.

Kun entisessä STS:ssä tehdään erityistilintarkastus, joka pankkituen sääntöjen mukaan on pantava toimeen kaikissa tukea saavissa pankeissa, sen tiedot ovat salaisia. Ne tulevat vain VVR:n virkamiesten tietoon. Ne tulevat kyllä myös VVR:n hallintoneuvoston tietoon, jos VVR:llä vielä silloin on hallintoneuvosto. On nimittäin mahdollista, että koko hallintoneuvosto likvidoidaan pois pankkituen valvonnasta. Sillä on ollut rooli, jollaiseen pankit eivät ole tottuneet: se ei syö pankkien kädestä.

Tietoa voi tulla julkisuuteen myös sitä kautta, että entisen STS:n entiset työntekijät vuodattavat julkisuuteen näistä asioista papereita, joita heidän käsiinsä on pankissa tarttunut. Ulf Sundqvistin vuodattivat viralta hänen entiset alaisensa.

Varsinaisessa tilintarkastuksessa epäselvät asiat eivät ole selvinneet. Siitä on pitänyt huolen KHT-tilintarkastaja **Heikki Koskelainen**, joka on Widenius, Sederholm & Someri Oy:n omistajia.

Hän on pörssi-ilmoituksensa mukaan STS-Pankin ohella tilintarkastajana ainakin EKA:ssa, Elannossa, Hakassa, Kansassa, Kantavassa, STS-Rahoituksessa, Siltasaari-Investissä ja Työväen Opintorahastossa.

Lisäksi hän on ollut tilintarkastajana Andron Oy:ssä sekä Oikosis Oy:ssä. Näiden yhtiöiden osalta hän on laiminlyönyt pörssi-ilmoituksen.

Heikki Koskelainen, jonka yhtiö oli myös Hartiatalon tilintarkastaja, on ollut SDP:n punapääoman oma pikku erityistilintarkastaja, joka ei varoittanut omistajia tulevasta järjestyksestä ennalta.

Ulf Sundqvist, punapääoman aatelinen

STS:ssä ei erityisemmin pidetty Ulf Sundqvistin tavasta johtaa pankkia. Hän johti pankkia kuin hovia.

Uffe ajoi alusta alkaen myös omaa etuaan.

Pankin entiset työntekijät ovat lähettelleet eri tiedotusvälineille asiakirjoja, joiden mukaan Uffe sai pankilta ensin työsuhteasunnon, johon tehtiin remontti pankin kustannuksella. Sitten se myytiin Uffelle, joka möi sen myöhemmin Hakalle (jossa hän oli hallituksen jäsen). Prosessin aikana Uffen vanhan asunnon arvo jostain syystä nousi reilusti, ja myyntivoitoillaan Uffe sai sitten uuden omistusasunnon Kulosaaresta niiltä kulmilta, joilla asuvat myös KOP:n Matti Korhonen ja Helsingin

Sanomien päätoimittaja Janne Virkkunen (joka ei ole vapaamuurari niin kuin Keijo Kulha).

Ulfen veli Björn, joka oli saanut potkut Wulffien sukuyhtiöstä jo ennen kuin sen osti Sponsor, oli liikemies. Hän pelasi kiinteistöillä, ja Ulf meni mukaan siihen peliin. Ehkä Björn auttoi näissä asioissa veljeään. Hänen Humanus-loosinsa tunnuslausehan on: "Autta auttamaan".

Yhdessä helsinkiläisen varatuomarin Kari Punakiven kanssa **Björn Sundqvist** oli muun muassa mukana kehittämässä Sallan kunnan matkailu- ja lomailuelinkeinoa. Mukana olivat Sallan kunta, säästöpankki ja monet kunnan napamiehet, joista säästöpankin toimitusjohtajan teot ovat sittemmin siirtyneet poliisitutkintaan. Sundqvistin osakkuusyhtiöistä Sallan Helmi Oy omistaa kaksi valmista ja viisi puolivalmista lomakiinteistöä, ja Salra Oy:n omistuksessa on Sallan keskustassa maata kunnan kaavoitettavaksi 13,8 hehtaaria.

Björn oli vuonna 1976 perustanut *Lomametsä Oy:n*, josta seuraavan vuosikymmenen alussa tuli Riilan perheen ja Erkki Araluoman yhtiökumppani *Ellivuoren Pujottelukeskus Oy:öön*. Sillä oli 36 hehtaaria kaa-voitettavaa ja rakennettavaa lomakiinteistömaata.

Ulf hankki oman osuutensa (4/30) Lomametsästä vasta vuonna 1987, ja pian sen jälkeen yhtiö lähti mukaan kiinteistöbisnekseen.

Yhtiö, jonka asioihin Ulf Sundqvist viime kädessä kompastui, oli *Wayup Oy*.

Sen perustajiin kuului herra nimeltä Jari Lahtinen, ja marraskuussa 1990 mukaan tulivat Bonette Oy, Ekostock Oy ja Uudenmaan Vuokrakone Oy.

Björn omisti *Uudenmaan Vuokrakone Oy:n*. Siinä oli mukana myös Ulf. Sitä hintaa, jonka yhtiö maksoi Wayupista, Ulf ei sanojensa mukaan tiennyt, vaikka hän oli yhtiön hallituksen ainoan jäsenen Björnin varamies (minkä hän unohti ilmoittaa pörssin sisäpiirirekisteriin).

Toinen uusi omistaja ja yhteistyökumppani Bonette Oy oli perustettu kasinopelien jälkihuuruissa syyskuussa 1989, ja sen hallituksen ainoa jäsen järvenpäälinen Kenneth Lehtinen pelasi yhteen Rinvest-ketjun kanssa.

Rinvest -yhtiöt taas olivat erikoistuneet kasinopeleihin, ja kun niitä varten tarvittiin löysää rahaa, sitä sai helposti mm. Keski-Uudenmaan Säästöpankista (ennen kuin pankki ajautui konkurssitilaan).

Bonette Oy liitettiin Rinvest-ketjuun, ja sen nimi muutettiin *Rinvest-Sijoitus Oy:ksi*. Sen hallitukseen tuli mukaan muun muassa Wayupin perustaja Jari Lahtinen. Yhtiön toimintaa tutkii nyt poliisi, ja syytä onkin. Kiinteistökeinottelu ketjutettiin lukuisiin eri yhtiöihin, joista yksi oli Instinct Oy. Sillä oli sijoituskohteita mm. Ranskan Alpeilla, Nizzassa, Itä-vallassa ja Jersey saarella. Rahoittajina olivat mm. SKOP ja Keski-Uudenmaan Säästöpankki.

Wayupin kolmas uusi omistaja oli *Ekostock Oy*, joka oli Kauppa-
korkeakoulun Ylioppilaskunnan omistamia *Ekomen-yhtiöitä*. Nämä yhtiöt seikkailivat ilman asianmukaista valvontaa kotimaassa ja ulkomailla, ja muun muassa Portugalin hotellibisnekset epäonnistuivat perusteellisesti. Tappiot siirrettiin vähitellen kotimaan taseisiin.

Yhtiöt ajautuivat konkurssiin kuitenkin ennen muuta *Ekocenter-projektin* takia. Sen tavoitteena oli jalostaa Tuottajain Lihakeskuskunnan vanhat toimitilat Helsingin Sörnäisissä liikeparatiisiksi. Ne kuviot kiinnostivat myös Sundqvisteja.

Ekomen-yhtiöiden konkurssi paljasti, että konsernin yhtiöitä valvottiin ja tarkastettiin huonosti. Valvonnan heikkouksista vastasivat muun muassa Suomen Osakesäästäjien puheenjohtaja **Jarmo Leppiniemi** ja professori **Heikki Niskakangas**, joilta on vuosien varrella riittänyt monia hyviä neuvoja siitä, miten yritysten ja valtiovallan pitäisi teoriassa hoitaa tehtäviään. Ekomen-yhtiöiden tilintarkastajana toimi tietysti **Heikki Koskelainen**, KHT.

Sundqvistien kohtaloksi siis muodostui Wayup Oy, jolle myönnetyn rahoituksen perusteella STS-Pankin tilintarkastajat eivät olleet valmiita ehdottamaan vastuuvapautta pankin johtokunnalle. Sitä kautta STS-Pankin pesään on tullut veronmaksajien maksettavaksi 50 miljoonan markan velat.

Ulfon osallisuus Björnin rahoittamiseen ja voittoihin on vaikeasti to-
teennäytettävissä.

Se on kuitenkin selvää, että STS:n rahoilla *Wayup Oy osti veljesten Lomametsä Oy:n* noin 10 miljoonalla markalla. Björn sai kaupassa 8,5 miljoonaa markkaa ja Ulf 1,5 miljoonaa markkaa.

Ulf ilmoitti myyntivoittonsa vuodelta 1990 verotukseen. Hänelle määrättiin silloin kaiken kaikkiaan 1,8 miljoonaa veroäyriä. SDP:n puheenjohtajan tuloiksi veroäyrimäärä oli kovin suuri, ja asia herättikin an-

saittua huomiota. Björnillä taas oli mainitulta vuodelta paljon enemmän myyntivoittoja mutta paljon vähemmän verotettavaa tuloa kuin Ulfilla.

Pankista ulos vuodatetun Björnin tekemän muistion mukaan kaup-pahinta perustui puoleksi Ellivuoren ja puoleksi Salla-ryhmän kiin-teistöjen arvonnousuun. Avainasemassa olisi ollut kuntien suorittama kaavoitus, jolloin on mahdollista vaikuttaa poliittisesti. Mikään Björnin muistion visio ei kuitenkaan toteutunut, ja niin Wayup maksoi Loma-metsästä STS:n rahoilla Sundqvisteille selkeästi ylihintaa.

Mitä muihin Wayupin bisneksiin tulee, yhden pöytäkirjan mukaan yh-tiön hallitukseen valittiin myös Ulf Sundqvist, minkä asianosainen itse kiistää. Ekostockin Risto Kippolan mukaan Ulf kuitenkin lupautui hal-litukseen, ja ulkomaisille rahoittajille levitettiin pöytäkirjaa, jonka mu-kaan STS-Pankin pääjohtaja Ulf Sundqvist oli hallituksen jäsen.

Idea oli, että Wayupista olisi tehty STS:n rahoittama kiinteistöjä-lostusyhtiö. Siihen ideaan liittyen Ulf todella saattoi lupautua Kippolalle hallituksen jäseneksi. Kippolallahan oli niihin aikoihin menossa Sör-näisten Ekocenter-projekti, josta oli odotettavissa suuria voittoja.

Wayup heitti STS:n rahoja taivaan tuuliin ostelemalla myös muiden osakkaiden omaisuutta.

Rinvest-Sijoitukselta ostettiin ranskalaisia lomaosakkeita, ja Sund-qvistin veljekset kävivät perheineen paikan päällä tutustumassa STS:n rahoittamiin ja heidän liikekumppaneidensa ostamiin kiinteistöihin.

Kun rahat oli jaettu, rotat jättivät hukkuvan Wayupin, ja veronmak-sajille maksuun tulleiden myyntivoittojen saaja Pekka Järvinen asuneen nykyisin Andorrassa.

Se, että Ulf Sundqvist sanoo jäävänsä itsensä STS-Pankissa näi-den asioiden käsittelyn yhteydessä, oli kosmeettinen toimenpide. Hänen alaisensa tiesivät, mitä piti tehdä.

Vaikka Kauko Juhantalo ei kelvannut toimimaan Rautaruukki Oy:n hallintoneuvoston puheenjohtajana, Ulf Sundqvist jatkaa Nesteen hal-lintoneuvoston puheenjohtajana. Hän kelpasi valtiolle. Sen sijaan EKA:n johdolle hän ei enää kelvannut punapääoman edustajaksi Hakan halli-tukseen. Sinne hänet olisi valittu vain, jos hän olisi päässyt mukaan KOP:n kiintiöön, johon hän EKA:n johdon mukaan paremmin kuuluikin.

Valtio ei ole näissä asioissa pikkumainen. Esimerkiksi se, mikä ei kel-vannut KOP:lle, kelpasi valtiolle siinä yhteydessä, kun Hannes Kul-

vikista tuli Sponsorin potkujen jälkeen valtion pukutehtaan hallituksen jäsen (vaikka hän asuu Genevessä). Hänet hoiti siihen tehtävään ken-raaliluutnantti Aimo Pajunen, joka on KOP:n tilintarkastaja.

Unitaksen tilintarkastajana kenraalikuntaa edustava Gustav Hägg-lund on sotakorkeakoulun tuottamalla pätevyydellä ollut ehdottamas-sa vastuuvapauden myöntämistä kaikille SYP:n johtajille kaikista Fi-nanssilaitos-sekoiluista. Näin puolustusvoimat voi ajaa isänmaan etua myös pankeista käsin.

Puolustusvoimien komentaja Jan Klenberg puolestaan toimii Nes-teen hallintoneuvostossa Ulf Sundqvistin alaisuudessa.

Mitä Ulf Sundqvist tekee nykyisin?

Kukaan ei tiedä, mutta hänet saa puhelimeen hänen asianajajansa Zacharias Sundströmin Nordic Law-toimistosta (puh. 648 711), jossa hä-nellä on tiettävästi työhuone.

Asianajaja Sundström taas auttaa maksua vastaan ketä tahansa, myös Hannes Kulvikia, tekemään laillista veronkiertoa esimerkiksi Sveitsin, Jersey'n ja Neitsytsaarten kautta.

EKA, viimeinen linnake

STS-pankki ei ollut demarirahan kova ydin. Se oli EKA. Sillä on kiin-teistöpinta-alaakin 720 000 neliometriä, ja kun vuonna 1986 punapää-oman kokonaisarvoksi laskettiin 8 miljardia markkaa, siitä oli suurin osa EKA-rahaa.

Sitä rahaa ei ole enää.

EKA oli STS:n merkittävä omistaja, ja EKA sijoitti ihan viimeisten joukossa lisää rahaa pankin pelastamiseen. Kun yhtiöiden rahoja ei kui-tenkaan ole korvamerkitty, ne rahat saattoivat olla vaikka lainaa STS:stä.

STS:n konkurssissa EKA menetti rahaa, samoin ay-liitot. Siltä osin omistajavastuu toteutui. STS-Säätiön osalta se ei toteutunut.

EKA oli myös STS:n suurin laina-asiakas, jonka KOP:lle siirtyneille lainoille valtion vakuusrahaston (VVR) virkamiehet antoivat STS:n ja KOP:n fuusion yhteydessä edellä esitetyllä tavalla salaiset valtion takuut.

Kun EKA sanoo, että KOP:n osuus *koko konsernin* rahoituksesta on vain kolmannes, se ei sano, että *itse EKA:sta* KOP:lla on suurempi vas-tuu.

Lähes kaikki keinot on käytetty, jotta EKA saataisiin hengittämään itse, mutta mikään tekohengitys ei ole auttanut.

Ensin Eka-yhtymän haltuun otettiin *Kansa-yhtiöt*, jotka olivat keskinäisiä yhtiöitä eli vakuutuksenottajiensa omistuksessa. Se kävi vähän samaan tapaan kuin STS sittemmin otettiin pois tallettajiltaan. Joka tapauksessa toimittiin toisin kuin teki *keskinäinen yhtiö Sampo* silloin, kun se muutettiin osakeyhtiöksi. Se jakoi omaisuutensa osakkeiden muodossa vanhoille omistajilleen eli vakuutuksenottajille.

Kansassa vanhat omistajat jäivät nuolemaan näppejään.

Tosin Kansaa oli jo sitä ennen tyhjennetty, mutta sitä ei ollut tehnyt EKA.

Yhtiön entinen toimitusjohtaja **Erkki Pesonen**, joka muutti Kansan rahojen perässä ulkomaille, oli Suomen ensimmäisiä kasinopelureita. Hän pelasi ulkomaisessa jälleenvakuutusbisneksessä Kansan mutta ei välttämättä omaksi tappiokseen.

Se, mitä Pesonen teki, on ollut pois suomalaisen osuustoimintaliikkeen kannattavuudesta sen jälkeen, kun Kansa siirrettiin EKA:n omistukseen. Kaikkia niitä tappioita ei ole pystytty kattamaan voitoilla, joita EKA:n taseeseen tuli Hakan haltuunotosta.

Siitä, miten monimutkaisia ristiinkytkentöjä pankki- ja vakuutusmaailmassa on, antaa kuvan Kansan pääkonttori.

Sen maapohjan omisti SKOP, joka oli vuokrannut sen koppelaisille, jotka omistivat rakennukset, jotka oli vuokrattu Kansalle, jolta vuokraoikeus oli siirretty SKOP:lle, joka vuokrasi Kansan toimitilat Kansalle; sen päälle SKOP:lle oli vielä myyty Kansan ja KOP-ryhmän välillä tehty optio ostaa koppelaisilta rakennukset ja maanvuokraoikeus.

Pääjohtaja **Eero Rantala**, joka oli muun muassa STS:n, STS-Säätiön, Työväen Opintorahaston, Kansan ja Hakan hallintoelimissä, on johtanut Savonlinnan oopperajuhlia paremmin kuin EKA:a, sillä oopperajuhlilla on vain miljoonien velat; EKA:lla taas on miljardivelat.

Eka-yhtymässä valta on keskitetty toimivalle johdolle, ja kaukana takana ovat ne ajat, jolloin jäsenet saattoivat vaikuttaa E- osuuskauppaliiikkeen asioihin. Valta on muuttanut maakunnista Helsinkiin.

Helsinkiläinen *Elanto*, **Erkki Tuomiojan** läänitys, joka ei suostunut antamaan Väinö Tannerin aikana kerättyjä kiinteistöjä EKA:n hukataviksi eli ei suostunut fuusioitumaan EKA:an, teki kesällä 1992 mie-

lenkiintoisia järjestelyjä. Se lopetti EKA:n kanssa sovitut ristiintakaukset sekä yhteisessä Eläkekassa Tuessa että EKA:n ja Elannon säästökassojen kesken. Elanto ei toiminut hetken mielijohteesta.

Säästökassat ovat osuustoiminnalle hyvä (ja viimeinen) selkänaja.

Säästökassojen talletuksia ei valtio turvaa niin kuin kaikki pankkitalletukset turvataan. Lain mukaan valtiovarainministeriön on kuitenkin huolehdittava siitä, että säästökassojen tallettajien varat turvataan, ja sitä varten EKA, SOK ja Elanto ovat toimittaneet ministeriölle erilliset vakuudet.

Se, että talletuksilla on erillinen vakuus taataan jokaisen markan osalta toisin kuin pankeissa, joissa vakavaraisuuden pitää olla vain 8 % vastuiden määrästä, rajoittaa osuusliikkeiden mahdollisuutta käyttää hyväksi halpaa säästökassarahaa. Niillä ei ole enää vapaita vakuuksia lisätalletusten turvaamiseksi.

Nykyiset säästökassatallettajat voivat melko turvallisin mielin pitää rahansa osuuskaupoissa hieman korkeammalla korolla kuin saa pankista. Pankit eivät pidä siitä asiasta meteliä. Jos säästökassat tyhjenisivät, pankkien pitäisi luotottaa osuuskauppoja vastaavalla rahalla.

Jos EKA tai Elanto tekisi konkurssin, syntyisi kyllä teknisiä vaikeuksia panttien muuttamisessa likviidiksi rahaksi, mutta valtiovarainministeriö vastaa siitä, että vakuudet riittävät.

Ilman säästökassaa EKA:n rahoitus olisi vielä nykyistäkin heikomalla pohjalla. Se on jo riittävän monta kertaa parantanut tasettaan myymällä kiinteistöjään ”omille” yhtiöilleen, eli EKA:ssa se tie, jota Elanto vasta on alkanut kulkea, on pian kuljettu loppuun.

Jos EKA romahtaisi, Elannon näkökulmasta markkinoilta poistuisi EKA:n omistama *Valintatalo Oy*, jonka se hankki parilla sadalla miljoonalla markalla Ihatsun (ja Uiton) perheeltä 1980-luvun pöhövuosina. Vihamielinen tunkeutuminen Elannon markkina-alueelle on tullut maksamaan EKA:lle satoja miljoonia markkoja, ja ne kulut ovat tulleet maksuun niille maaseudun ihmisille eri puolilla Suomea, jotka antoivat omien osuusliikkeidensä omaisuuden EKA:lle.

Niin kauan kuin on uhka, että valtion takuut EKA:lle ja Hakalle laukeavat, on mahdollista sekin, että ne kulut tulevat maksuun veronmaksajille.

EKA on hyvin poliittinen liikelaitos. Siinä merkityksessä se on enem-

män laitos kuin liike.

Niinpä ennen vuoden 1992 kunnallisvaaleja EKA tiettävästi jakoi puolueille lähes neljännesmiljoona markkaa vaalirahaa siinä suhteessa kuin niillä oli paikkoja EKA:n edustajistossa. Ensimmäistä kertaa myös kokoomus oli edustettuna EKA:ssa.

Tarkalleen ottaen raha ei mennyt puolueille.

Se meni erinäisille puolueiden edustajille samaan tapaan kuin vasemmistopuolueiden salainen ay-tuki etsii reittinsä virallisten kanavien ohi. Sitä jaettiin niin, että joidenkin ehdokkaiden vaalilehdessä esimerkiksi oli EKA:n ”mainos”, ja toiset saivat rahansa kokoaan huomiota herättämättä ilman lähettäjäanimeä.

Kun systeemi paljastui, EKA veti rahansa pois ainakin Vasemmistolitoilta, jossa piilopuoluetuesta jäätettiin kiinni.

Nämä rahat olivat kuitenkin pieniä purosia verrattuna niihin jokiin, joita yrityksiltä virtasi porvaripuolueille esimerkiksi ennen vuoden 1987 eduskuntavaaleja.

Näillä rahoilla olikin enemmän merkitystä puolueiden sisällä kuin niiden välillä. Suomessakin nimittäin eletään aikoja, jolloin vaaleissa ovat varteenotettavimpia ehdokkaita ne, jotka mainostavat eniten. Erityisesti vasemmistopuolueissa monen hyvän ehdokkaan poliittinen ura on jäänyt urkenematta sen takia, että hänellä ei ole ollut rahaa mainontaan ja että hän sen johdosta ei ole saavuttanut riittävää tunnettavuutta.

STS:n konkurssin jälkeen EKA on täysin riippuvainen KOP:sta.

Päivittäistavaroiden kaupassa saattaa olla kypsymässä tilanne, jolloin KOP:n kiviriipat EKA ja Tuko yhdistetään samaan KOP:n liekaan eli luottonaruun.

Hotellialalla KOP jo pelaa yhteen EKA:n kanssa.

Kun toimiville hotelleille ei ole Suomessa osto- ja myyntimarkkinoita ja hotelleita on liikaa, KOP otti haltuunsa konkurssiin ajautuneen Rantasipi-ketjun ja siirsi yhtiön liiketoimintaosuuden EKA:n Rentelille. Kiinteistöt se piti itse.

Yhdessä EKA:n omistaman Vakuutus-Kansan kanssa KOP on perustanut kiinteistöyhtiö Kan-Kiinteistöt Oy:n, jolle molemmat yhtiöt ovat siirtäneet kiinteistöjään sopuhintaan. Siirtohintojen avulla sekä KOP:n että Kansan tase saattaa parantua tällaisen operaation seurauksena ilman että kyseisille kiinteistöille on tehty yhtään mitään.

EKA:n rekrytointi- ja kaaderipolitiikkaa kuvaa se, että talousjohtajaksi nimettiin Ossi Hynninen suoraan Tampellasta. Wegeliuksen muistutusten mukaan hän oli ”täysin kipsissä” Tampellassa siinä vaiheessa, kun yhtiö oli ajautumassa konkurssiin. Toivottavasti kipsi irtoaa EKA:ssa, jos tilanne ajautuu samaan.

Kaiken kaikkiaan koko punapääoman romahdusta kuvaa hyvin se **Pertti Voutilaisen** julkilausuma, jonka mukaan ”*osakekirja on jäsenkirjaa tärkeämpi*”.

Punapääomaa, jolle jäsenkirja oli ennen tärkeä asia, ei enää ole.

Tai on se. Se on vain vähän vaihtanut väriä.

Kun nimittäin EKA:n Ykkössijoitus Oy omistaa 1,5 miljoonaa KOP:n osaketta, se – yhdessä STS-Säätiön omistuksen kanssa – merkitsee sitä, että *SDP on välillisesti KOP:n suurin omistaja*, suurempi kuin Pohjola.

SKP taistojen tiellä konkurssiin

Yksi pieni pankki on Suomessa mennyt konkurssiin kaikessa hiljaisuudessa.

Se oli *Kansan keskuskassa*, Suomen Kommunistisen Puolueen järjestöpankki.

Puolueen jäsenjärjestöt kuljettivat rahaliikennettä (ja hoitivat kirjanpitoaan) keskitetysti tämän keskuskassan kautta. Sieltä rahat lainattiin edelleen keskusjärjestön tarpeisiin, ja kun SKP ajautui konkurssiin, keskuskassa ei pystynyt maksamaan jäsenjärjestöille niiden tekemiä talletuksia. Syksyllä 1992 ”pankin” velka tallettajilleen oli noin 15 miljoonaa markkaa.

Näin tapahtui se, mitä suomalainen porvaristo ei ollut saanut aikaan vankiloilla ja teloituksilla. SKP:n toiminta loppui, eikä jäänyt kiveä kivien päälle. He tekivät sen itse.

Muutkin voivat toki tehdä sen itse. SKP:n arkkihollisella kokoomuksella on Antti-Pekka Pietilän tietojen mukaan velkaa 30 miljoonaa markkaa, eikä puolueella ole mitään mahdollisuutta selvitä niistä veloista kuiville millään normaalimenetelmällä. Kokoomuksen puoluetuki on vain runsaat 12 miljoonaa markkaa vuodessa, ja vaalejakin on lähes joka vuosi.

Vielä muutamia vuosia sitten SKP oli Suomen rikkain puolue.

Siihen aikaan kun työväenliikkeessä taisteltiin asemista sekä lännestä että idästä tuotujen rahojen avulla, neuvostoliittolaiset toverit tukivat taloudellisesti Suomen kommunisteja. Se oli ”internationaalista” solidaarisuutta. Rahaa toivat Suomeen kaikkein luotetuimmat toverit, joita ei ollut kuin yksi tai kaksi, ja rahojen tuojilla oli puolueessa suuri vaikutusvalta. Rahaa näyttävät tuoneen maahan myös NKP:n alaisuudessa toimineet KGB:n agentit.

SKP:n sisäistä pankkia, josta maksettiin myös puoluetoimitsijoille palkkoja ja lisäpalkkoja, kutsuttiin ”kenkälaatikoksi”. Ne rahat eivät olleet koko puolueen vaan vain sen sisäpiirin käytössä erotukseksi Kansan keskuskassasta, jonka toiminta oli avointa ja jonne talletettu järjestöraha oli hankittu laillisesti kovalla työllä arpajaisin ja kahvinkeittotalkoin.

SKP:n varallisuuden perusta ei kuitenkaan ollut itäapu vaan tietty liiketoiminta ja hyvä kiinteistökauppa.

Kun *Raittiusyhdistys Koiton* hallussa ollut kiinteistö (Simonkatu 8) myytiin 1970- ja 1980-lukujen taitteessa rakennusliike Hakalle, se oli lähtölaukaus kahdellekin asialle: Helsingin keskustakiinteistöjen rajulle arvonnousulle sekä SKP:n varallisuuden kasvuille.

Kaupan teki *Fexima Oy*, jolla ei näyttänyt olevan mitään tekemistä puolueen kanssa. Sen omisti näennäisesti kiinteistö Oy Rakomo, jonka taas omisti Fexima Oy. SKP omisti nämä yhtiöt vaihtovelkakirjajärjestelyin. Tällaisia omistuksellisia hienouksia kommunistit toteuttivat jo siinä vaiheessa, jolloin Kulvik kumppaneineen vasta mietti omistuskätkentäasioita.

Feximan menestyksellisen toiminnan isä oli kauppaneuvos Ossian Rinne, joka johti taitavasti idänkauppaan erikoistunutta kauppahuonettaan. Hän antoi elämäntyönsä tulokset puolueelle, ja rahaa riitti aluksi vaikka mihin.

Ensin Koiton myyntivoitolla ostettiin ulos puolueen vähemmistö, joka näyttää sittemmin tuhlanneen rahansa kiinteistökeinottelussa. Feximalle jäi vielä yli 100 miljoonaa markkaa.

Raha myös tuotti, vaikka se sitten kasinopelien loppuvuosiona heitettiin kiinteistömarkkinoiden mustaan aukkoon. Sitä riitti ensin SKP:n ja sitten vähän Vasemmistoliitonkin käyttöön yhteensä yli 150

miljoonaa markkaa. Niillä rahoilla maksettiin pois kaikki vanhat taloudelliset synnit, joita oli riittävästi.

Jos loppupääoma olisi sitten sijoitettu turvallisesti korkeakorkoisille pankkitileille, puolueella olisi ehkä edelleen käytössään yli sadan miljoonan markan omaisuus. Kun sijoitettavana on muiden rahoja, ”turvallisuus” on kaikkein tärkein asia. Se olisi pitänyt muistaa SKP:ssä. Oli si se tietysti pitänyt muistaa myös esimerkiksi MTK:ssa, joka menetti yli 20 miljoonaa markkaa Bensowin konkurssissa tavoitellessaan talonpoikien maitotileistä pakkoperitylle maalaisten markkinarahalle liian korkeata korkoa.

SKP:ssa otettiin riskejä, ja puolue rupesi harjoittamaan sijoitustoimintaa. Löysää rahaa annettiin riskipääomaksi ventovieraiden liike miesten kanssa perustettuihin epämääräisiin yrityksiin.

Aluksi Arvo Aalto puolusti sitä sanomalla, että ”ratkaisut ovat täysin johdonmukaisia sen kanssa, miten SKP periaatteessa suhtautuu pieneen ja keskisuureen yritystoimintaan”. Puolueen taloudenhoitaja **Jorma Sorvari** ylpeili ensimmäisten sijoitusten julkitulon jälkeen sillä, että puolueelle oli tarjottu rahoittajan roolia kymmenissä yrityksissä.

SKP:n sijoitustoiminnan piiriin tuli vähitellen kasinotalouden koko kirjo. Oli rahoitusyhtiöitä, kiinteistöjä, rättikauppaa, pienimuotoista teollisuustoimintaa ja ravihevoseja. Oli idänkauppaa ja länsikauppaa.

Julkisuudessa tunnetuin hankinta oli kulma *Kuusinen Oy:stä*, joka oli pörssi-yhtiö. SKP ei kuitenkaan ostanut Kuusinen Oy:n osakkeita siksi, että sillä tavalla olisi haluttu muistaa NKP:n politbyroon jäsenen, lauskaalaisen runoilijan Otto Ville Kuusisen muistoa. Jorma Sorvari, joka ei ollut alan miehiä, osti tällä tavalla itselleen asemia pelimiesten joukossa. Hänen päätöksensä ei alistettu millekään puolue-elimelle, vaikka keinottelun kulut maksoi viime kädessä puolue eikä Sorvari itse.

Itse asiassa mainitulla Kuusinen Oy:llä ei ollut juuri lainkaan substanssiarvoa. Se oli aikaisemmissa omistajavaihdoksissa puhdistettu melko perusteellisesti kaikesta omistettavasta, ja sen olivat tehneet SKP:n uudet yhteistyökumppanit **Rauli Aura** ja **Risto Reijonen**. Enää se ei olisi samalla tavalla mahdollista, sillä Aura on oikeusistuimen asettamassa liiketoimintakiellossa. Hän on tosin valittanut tuomiosta ja näyttää – erään vantaalaishotellin vaikeuksista päätellen – vain tiivistäneen yhtiöiden puhdistustahtiaan valituksen käsittelyn aikana.

Näiden herrojen kanssa tärvääntyi useampia kymmeniä miljoonia markkoja ja meni monia kiinteistöjä. SKP:n kasinoseikkailujen koko tappio oli noin 40 miljoonaa markkaa. Moraaliset tappiot olivat vielä suuremmat. Siinä puuhastelussa kiinnitettiin velkojen vakuudeksi myös talkoilla rakennettu *Kulttuuritalo*, ja se merkiksi Kulttuuritalolle myöhemmin omistajan vaihdosta.

SKP:n sijoitustoimintaa ei häirinnyt se, että liikekumppanit olivat patamustia porvareita. Tärkeä ravialan yhteistyökumppani oli liikemies **Veikko Luode**, joka oli ollut Nurmijärven kokoomuslainen kunnanvaltuutettu. Hän sanoo oppineensa ravitoiminnasta sen, että hevoset tuottavat rahaa astuttamalla eivätkä juoksemalla, vasta sen jälkeen, kun hänellä – ja SKP:llä – oli huomattava osuus suomalais-ruotsalaisesta ravitallista Hot Trotters Oy:stä.

Se oppi meni perille liian myöhään. Kun SKP:n hevoset eivät juosseet rahaa vaan niistä tuli makkaraa, niin kävi myös SKP:lle.

Jos taloudenpito on salaista samaan tapaan kuin se oli ennen SKP:ssä ja niin kuin se on yleisesti ammattiliitoissa, valvojat eivät tiedä, mitä valvoa. SKP:ssä salassapitoa perusteltiin kahdella asialla: laillistetulla veronkierrolla ja vähemmistövaaralla.

Rahat pidettiin enemmistöläisissä käsissä SKP:n politbyroon hallinnoiman Suomen ja sosialististen maiden yhteistyöyhdistyksen avulla. Se nimitti Sinistra-säätiön hallinnon, ja Feximan rahat olivat viime kädessä sen lukon takana. Jos vähemmistö olisi kaapannut puolueen, se ei olisi saanut rahoja.

Sen lisäksi, että rahaa paloi kasinopeleissä, sitä käytettiin kymmeniä miljoonia markkoja *Kansan Uutisten* hyväksi. Myös kenkälaatikkokassan aikoihin sovittujen eläke-etuuksien lunastaminen Eläke-Kansalta vanhoille puoluetoimitsijoille maksoi kymmeniä miljoonia markkoja.

Näissä toiminnoissa ”pankkina” toimi viime kädessä Fexima, joka sittemmin vaihtoi nimensä *Variant Oy:ksi*. Sitä johti **Timo Heikkinen**, joka sai tehdä, mitä halusi. Kun valvojana toimii poliittinen kollektiivi, kukaan ei valvo.

Vuonna 1993 Heikkiselle annettiin kultainen kädenpuristus vastoin hänen tahtoaan. Yhtiössä pantiin toimeen erityistilintarkastus sen seikan selvittämiseksi, oliko yhtiön johto erottanut toisistaan riittävällä huolellisuudella omat ja Variantin rahat. Myöskään tilintarkastajana toi-

minutta **Veikko Tuuliaista** ei tältä pohjalta syntyneen luottamuspuolan takia enää valittu tehtäväänsä.

Hän oli STS:n tilintarkastajana ollut suoraselkäinen ehdottaessaan yhdessä Ylermi Rungon kanssa, että vastuuvapautta ei myönnetä STS:ssä. Variant Oy:ssä hän ei ollut vain tilintarkastaja vaan myös niitä, joiden toimintaa tilintarkastajan – omistajan edustajana – olisi ollut hyvä vähän pitää silmällä.

Toimeenpannulle erityistilintarkastukselle aiheutti ongelmia se, että Variant Oy oli viime vaiheessa eri yhtiö kuin alkuperäinen Variant, entinen Fexima. Yrityskauppoja oli tehty erilaisilla paperiyhtiöillä niin, että vanha Variant oli myyty ja sen tilalle oli ostettu uusi yhtiö, jonka nimi muutettiin Variantiksi.

Kaupan yhteydessä meni myös kirja-pito, eivätkä vanhan Variantin uudet omistajat olleet valmiita luovuttamaan uuden Variantin erityistilintarkastajalle vanhan Variantin papereita. Näin ei sitä, mitä SKP:n rahoille tapahtui siinä vaiheessa, kun kaikki omat rahat menivät ja Variant velkaantui, ehkä koskaan saada erityistilintarkastukseen.

SKP:n luottamusta nauttineet talousasiantuntijat olivat päätyökseen töissä muun muassa STS-Pankissa ja Kansa-yhtiöissä. Sitä kautta saatiin rahoitusta erilaisiin liiketoimiin. Kun esimerkiksi Variant hankki muutamia vuosia sitten liikekiinteistön Berliinistä, yhteistyökumppanina oli Kansa-yhtiö. Niinpä myös kymmenien miljoonien markkojen tappiot olivat yhteisiä.

Veronmaksajat eivät liene joutuneet tai joutumassa SKP:n konkurssissa maksuhenkilöiksi samaan tapaan kuin yhteisistä varoista maksetaan STS:n tietyt SDP-vetoiset liiketoimet. Sen lisäksi STS-pesässä tuli veronmaksajille ilmeisesti maksuun SKP(y):n velkoja. Senkään porukan kenkälaatikkopankki ei enää toimi?

SKP:llä ja Variantilla oli luotoilleen kohtuulliset vakuudet.

Kun Helsingin Kulttuuritalon kuutiometrien lämmittäminen tuli SKP:lle liian kalliiksi, kiinteistö annettiin velkojilleen (muun muassa STS:lle, PSP:lle ja Kansalle) noin 110 miljoonan markan luottoja vakuutena. Näin kiinteistö realisoitiin markkinoilla, joita ei ollut varsinkaan kulttuuritaloille, antamalla se vakuutena rahoittajien omistukseen.

Myös Variantin veloilla on kiinteistövakuudet, vaikka nykyoloissa ne eivät tietystikään riitä mihinkään. Yhtiö esimerkiksi rakennutti uuden

toimistotalon Vantaalle 50 miljoonalla markalla. Markkinaromahduksen jälkeen uuden, tyhjän talon arvo on pudonnut puoleen rakennuskustannuksista. Tämä selittää samalla sen, miksi Suomessa ei rakenneta: vanhojen kiinteistöjen arvo on rahapolitiikalla deflatoitu paljon alle rakennuskustannusten.

SKP:n vanhaa omaisuutta on jäljellä suurin piirtein vain se runsaan 100 miljoonan markan suuruinen vaihtovelkakirja, joka on Vasemmistoliiton hallinnoiman Avanti-säätiön hallussa ja joka oikeuttaa mainitun säätiön laillisiin korkotuloihin Variantilta.

Vaihtovelkakirjalainalla ei kuitenkaan ole katetta, kun Variant Oy:llä on enemmän muita velkoja kuin omaisuutta. Sen tulevaisuus riippuu kiinteistömarkkinoiden kehityksestä sekä velkojen hyväntahtoisuudesta. Jos asiat ovat kiinni näistä kahdesta tekijästä, merkit ovat huonot, suorastaan katastrofaaliset.

Se vähä, mitä SKP-rahaa jää, on Sirola-säätiössä ja kiinni Vanajalinnassa Janakkalassa. Sen kiinteistön vuokralaisiin kuuluu muuten Matti Sampo, josta Suomi vielä kuulee.

Vaikka raha ei ole likviidiä, tällaisten säätiöiden merkitystä ei saa arvioida poliittisessa toiminnassa. Sirola-säätiö esimerkiksi omistaa Kansan Uutiset. Sitä kautta lehti ei ole puolueen vaan sen fraktion käsissä, joka hallitsee Sirola-säätiötä. Punapääoman tuhoutumisprosessiin liittyen sillä porukalla on yhteiden hätä demareiden kanssa.

Vasemmistoliiton perustamisen aikaan vuonna 1988 luultiin, että SKP antoi puolueelle pesämunaksi 200 miljoonaa markkaa. Se oli kuitenkin vain haamurahaa, ”substanssia”, eikä sitä enää ole. Puolueen on tultava toimeen omillaan, mikä on kestävä pohja minkä tahansa puolueen toiminnalle.

4. luku

Mitä tästä opimme?

Moraalin roskapankit

Säästöpankeissa oli täydellisesti pantu toimeen se, mitä ensimmäisenä kiinni jääneen Iisalmen Osuuspankin mukaan kutsutaan *Iisalmi-ilmiöksi*: pankit valtasivat markkinaosuuksia myöntämällä lainoja huonoilla vakuuksilla. Markkinoillepääsy edellyttää pankkialalla rahan halpamyyntiä.

SKOP:n pankkiherrat huomasivat ensimmäisenä, että pääomamarkkinoiden liberalisointi oli kuin tilaustyö näihin tarkoituksiin: rahan maahantuonnilla ei ollut mitään rajoja. Iisalmi-ilmiö levisi SKOP:sta koko säästöpankkijärjestelmään.

Säästöpankeissa on miljoona asiakasta ja joka neljäs palkansaaaja käyttää niitä palkkapankkinaan. Kaikki säästöpankit eivät keinotelleet. Ne pankit, joissa tehtiin peruspankkitoimintaa eli ostettiin talletusrahaa ja myytiin sitä hyvillä vakuuksilla lainarahana, ovat aina olleet kannattavia.

Kasinoa pelasivat ennen muuta ne suuret eteläsuomalaiset säästöpankit, joita kutsutaan nimellä *likainen tusina*. Niiden toiminta on mustannut kaikkien säästöpankkien maineen siksi, että näiden suurten pankkien osuus ryhmän sisäisistä markkinoista oli noin 4/5. Kymmenet terveet, pienet säästöpankit maksavat maineensamenetyksellä niiden tekemisiä.

Säästöpankkiryhmässä keinoteltiin kenties sivistymättömimminkin.

Lounais-Suomen Säästöpankki (LSSP) poltti rahaa huonoilla vakuuksilla miljardi markkaa, eikä se ollut ainoa, joka hukkasi miljardin. Helsinkiläinen *Hessun Pankki (HSSP)* teki miljarditappion, ja Uudellamaalla kaksikin säästöpankkia jakoi rahaa ulos täysin kestäättömin

perustein. Jos mistään niistä ei saanut rahaa lainaksi, aina kannatti yrittää *Pohjois-Karjalan Säästöpankista*.

Salolaisesta LSSP:sta riitti rahaa muun muassa **Uotin veljeksille**, jotka sittemmin näyttelivät Interbankissa kunnianarvoisia omistajia. Heiltä jäi ilmeisesti 111 miljoonaa markkaa sille tielleen. Mainittu pienpankki rahoitti kolmanneksen suomalaisista miljardin markan kiinteistösijoituksista Brysseliin, ja se myös rahoitti lähes sadalla miljoonalla markalla hollantilaisen tornitalon ostoa pankin entisen lakimiehen hyväksi ja – niin kuin sittemmin on käynyt ilmi – suomalaisten veronmaksajien tappioksi.

Kaikenlaiset Tikut ja Takut kuljettivat huoria helikoptereilla pankinjohtajien kesäasunnoille heidän disponoitavikseen. Se oli siihen aikaan rahan hinta.

Uusmaalainen pankinjohtaja taas menetteli seuraavalla tavalla.

Hän osti pakkohuutokaupassa kiinteistön perustettavan yhtiön lukuun 1,5 miljoonalla markalla. ”Perustettava yhtiö” oli hänen omansa, ja kaupaa rahoitti hänen pankkinsa. Muutaman viikon sisällä sama kiinteistö myytiin 8 miljoonalla markalla tutulle kiinteistövälittäjälle, jonka toimintaa pankki rahoitti. Näin pankinjohtaja sai ”perustettavan yhtiön” lukuun 6,5 miljoonan markan myyntivoiton itselleen. Jos kiinteistövälittäjä sitten teki konkurssin, jossa suurin velkoja oli mainittu pankki, se kuului asiaan.

Näin pankin tallettajien rahoja oli saatu siirretyksi pankinjohtajalle. Kun pankkeja ei päästetä konkurssiin ja valtio takaa talletukset täysimääräisesti, pankinjohtaja sai rahansa viime kädessä veronmaksajilta. Sitä on pankkituki.

Kesällä 1993 noin 30 säästöpankkihohtajaa noin 10 pankista oli pantu tai menossa syytteeeseen vahingontuottamisesta. Tulipa tuomio tai ei, monet eivät aiheuttaneet pankeilleen vahinkoa henkilökohtaiseksi tappiokseen.

Pankit auttoivat pelureita myös laittomissa puuhissa, eivätkä vain säästöpankit.

Niinpä *Toijalan Osuuspankki* järjesti Joela-yhtiöille muutamalla tilisiirrolla kuudessa minuutissa kahden miljoonan markan veronpalautukset. Se oli ”minuuttirahaa”. Nämä rahat asianosaisilla oli tarkoitus siirtää ns. kuoriryhtiöihin veronpalautuksina huolimatta siitä, että asianomaisia veroja ei ollut koskaan maksettu.

Minuuttirahan juoksutus valtiolta keinottelijoille yritetään lopettaa säätämällä laki, jonka mukaan yhtiöveron hyvityksen nimellä kulkevia veronpalautuksia ei enää makseta rahana vaan yksinomaan verosta tehtävinä hyvityksinä. Näin yritetään tukkia aukko, joka syntyi **Erkki Liikasen** läpirunnomasta uudesta yhtiöverojärjestelmästä: valtio rupesi mak samaan yrityksille veronpalautuksia enemmän kuin ne maksoivat valtiolle veroja.

Viime vuosina valtio ei ole saanut yrityksiltä penniäkään nettomääräistä verotuloa. Tästä näkökulmasta katsoen yrityksillä on ollut Suomessa nollaverokanta.

Myös oikein isot kalat uivat näissä sameissa verovesissä. Television ”Tosi asiaa”-ohjelman mukaan **Ehrnroothin sisarukset** hankkivat Agrofin, Pruna, Sumarum, Takava ja Vessilä-yhtiöillä itselleen kymmenien miljoonien markkojen veroedut. Suvun, joka on kylvänyt ja niittänyt rahaa vuosisadan verran, ei tarvitse tyytyä minuuttirahaan.

Ehrnroothien isänmaallisuus on myös sitä, että heidän armadaansa kuuluu veronkiertolaivojen ohella yhtiöitä mm. Luxemburgissa, Man-saarilla, Cayman-saarilla ja Maltalla.

Toivottavasti he ovat pitäneet kunniassa Wallenbergien viisauden: ole aina likviidi. Wallenbergit unohtivat sen itse.

Ehrnroothien pankin SYP:n helsinkiläinen konttori hyväksyi saamistensa vakuudeksi Arska-nimisen tilan Peräseinäjoelta. Käytännössä se oli arvoton, ja luottojen muuttuessa luottotappioiksi tilasta maksettiin pakkohuutokaupassa 5 000 markkaa.

Kuitenkin herrat Hagert ja Saarikettu olivat saaneet sillä vakuudella rahaa lainaksi lähes miljoonan. On ilmeistä, että **Reijo Ståhlberg**, SYP, oli parempi kuulantyyöntäjä kuin pankinjohtaja.

Suurimmat tappiot valtiolle on aiheutettu laillisesti. Ne tappiot ovat seurausta siitä pankkitoiminnasta, mitä tekivät Suomen viranomaisten tiukassa valvonnassa SKOP ja säästöpankit.

SKOP oli gangsteripankki

Suomen Pankin johtajan **Markku Puntilan** mielestä SKOP oli gangsteripesä.

Likaista työtä pesän puolesta teki muun muassa **Juhani Riikonen**,

salkkuryssä. Hän oli moderni versio siitä, mitä hänen isoisänsä isä Peter Grigorjeff – eli Rion Pekka – oli ollut: laukkuryssä.

Kun ”Rion Pekka” oli ostanut ja myynyt omilla rahoillaan, Riikosen ”Jussi” pelasi SKOP:n salkulla. Hän operoi markkinoilla, joilla ostettiin ja myytiin sähkörahaa ilman vastaavia vakuuksia.

SKOP rikkoi sen monikymmenvuotisen hiljaiselon, joka säästöpankeissa oli ollut peruspankkitoimintaa. Jos se olisi saanut jatkua selaisena, säästöpankit olisivat tällä hetkellä vakavaraaisia pankkeja.

SKOP:n johtokunnan jäsen **Esko Ollila** syttyi Gustav Rosenlewin lyömästä kipinästä, ja hänen johdollaan SKOP lähti 1980-luvun alussa osakkaaksi ”kehitysyritys” *Manconiin*. Se oli suuri virhe, ja SKOP pääsi siitä myöhemmin eroon hyvällä onnella. Siis huolimatta miljarditappioista SKOP:lla on ollut vielä paljon onnea. SKOP:n vastuut Manconissa olivat viime vuosikymmenen puolivälissä puoli miljardia markkaa, ja se oli yhtiön päärahoittaja.

Sitten alkoi kasinoaika, ja osakekauppojen pyörteessä SKOP teki hyvät kaupat: se osti PSP:ltä sen omistamat Teran osakkeet ja sai myydyksi sille Manconia. Kun mukaan saatiin OKO ja Ilmarinen, Manconin konkurssissa oli muitakin velkojia kuin SKOP.

Mancon näyttää tehneen elinkaarensa aikana yhden hyvän kaupan: se osti **Janssonin suvulta** Oy Bensow Ab:n ja sen arvokkaan keskustakiinteistön halvalla, alle 200 miljoonalla markalla. Mutta kun Mancon oli tässä asiassa SKOP:n bulvaani, tämäkään sulka ei kuulu sen hattuun.

Myös Bensow ajautui Manconin tapaan konkurssiin. Se rahoitti pelureita, jotka eivät maksaneet pelivelkojaan.

Ennen konkurssiaan Mancon pani vielä kesällä 1988 toimeen osakeannin, jossa saadut ammattitaidottomien sijoittajien rahat Gustav Rosenlew otti Manconilta omaan yhtiöönsä.

Apulaisoikeuskansleri Jukka Pasanen vapautti Manconin johdon rikosepäilyksistä. Hänen mukaansa herrat **Gustav Rosenlew** ja **Seppo Colliander** olivat kyllä ”toiminnallaan myötävaikuttaneet siihen, että osakepääoman korotuksella kertyneet varat oli pääosin käytetty muihin tarkoituksiin kuin sijoitusmuistiossa esiintuotuun uusien ja kannattavien toimialojen hankintaan”, mutta saatu selvitys ja esitetyt näkökohdat huomioon ottaen hän katsoi, ”ettei asiassa ole esitettävissä riittävää näyttöä Rosenlewin ja Collianderin syyllistymisestä törkeään petokseen”.

Se, että ei ole ”näyttöä” tai ei ole ”riittävää näyttöä”, on pelastanut monet miljoonakonnat maassamme.

Harhaanjohtava osakeantiesitekään ei johtanut syytteeseen, koska arvopaperimarkkinalaki ei vielä silloin ollut voimassa.

SKOP oli päässyt irti Manconin täysrahoituksesta jo keväällä 1986, jolloin se perusti oman ”kehitysyrityksen” *Interpolator Oy:n*. Siitä kasvoi vielä huonompi menestystarina kuin Manconista. Rahaa syydettiin sinne ja tänne.

Erilaiset sisäiset valtapelit olivat osa pankkien päivittäistä toimintaa, ja surkein on SKOP:n **Eljas Sukselaisen** tapaus. Se, että hän hankki itselleen ”näyttöjä” pääjohtajakisaa varten, on maksanut ja maksaa veronmaksajille satoja miljoonia markkoja.

Sukselaisen hankinnoista *Labsystems Oy:n* surkea tila selvisi jo muutamassa päivässä oston jälkeen, *Grand Virgin Hotel* Neitsytsaarilla osoitautui katastrofiksi muutamassa viikossa ja amerikkalainen rakennusyritys *Union Mortgage Company (UMC)* romahti jo muutamia kuukausia oston jälkeen. UMC:n tappiot jatkuvat.

Riikonen oppi vuoden 1987 pörssiromahduksen yhteydessä jättämään toiminnan tappiokirjauksia ulkomaisiin tytäryhtiöihin, mutta kun tappiot olivat todellisia, ne realisoituivat vähitellen myös SKOP:n taseeseen. Siihen saakka peliä voitiin vapaasti jatkaa.

Myös koko kotimainen säästöpankkijärjestelmä vedettiin mukaan keinovaluun, ja muun muassa *Sp-Sijoitus Oy* osti markkinoilta osakkeita alati nouseviin hintoihin. Kun säästöpankkien taseiden omissa pääomissa oli paljon kalliilla hankittuja SKOP-ryhmän sisäisiä osakkeita, romahdus tuhosi SKOP:n ohella myös säästöpankkien taseet.

Viranomaisten toiminta oli lähinnä kummallista.

Suomen Pankissa kaikki eivät ymmärtäneet, mutta Esko Ollila ymmärsi. Pankkitarkastusvirastossa Jorma Aranko ei tiennyt, mutta hänellä olikin paljon työtä ja vähän resursseja.

SKOP nurkkasi *Kajaani Oy:tä*, ja KOP joutui fuusioimaan sen Yhtyneisiin. Sitten SKOP osteli *Yhtyneiden Paperitehtaiden* osakkeita, jotka se sai myytyä Metsä-Serlalle. Huonommin oli käydä *Rauma-Repolassa*, jonka nurkan herrat pelkäsivät jämähtävän SKOP-ryhmän taseisiin, mutta Wahlroosin avulla ne osakkeet saatiin myydyiksi Kourikauppojen yhteydessä.

SKOP:lla oli myös *Oy Wilh. Schauman Ab:n* nurkka. Siitä luovuttiin SYP:n hyväksi, ja vastaavasti SKOP sai *Tampellan*.

Riikonen oli jo syksyllä 1985 aloittanut Tampellan osakkeiden systemaattiset ostot. Sillä tavalla SKOP haki itselleen teollista käyntikorttia.

Vähitellen SKOP:lla oli neljänneksen suuruinen nurkka Tampellasta. Kun SYP:n osuus oli isompi (40 %), SKOP ei olisi saanut Tampellaa vastoin SYP:n tahtoa.

Wahlroos tutkitutti yhtiön tilan Pöyry-yhtiöissä, ja niin SYP:ssä saatiin tieto yhtiön surkeudesta. Sen osakkeista oltiin valmiita luopumaan. Riikonen puolestaan ei selvittänyt Tampellan tilaa missään, ja hän osti enempiä miettimättä SYP:n Tampella-osakkeet SKOP:lle.

Se oli SYP:lle loistokauppa. Siinä yhteydessä se sai satojen miljoonien markkojen voitot. Ne monikertaistuivat, kun SKOP halusi SYP:ltä myös yhtiön luototuksen.

SKOP alkoi syyttää Tampellaan lisää rahaa. Se oli Riikosen ja Wegeliuksen tapa toteuttaa teollisuussaneerausta. Yhtiöön palkattiin laumoittain uusia, kalliita ”kykyjä”, mutta kukaan ei tiennyt, mitä heillä tehtäisiin tai teetetäisiin.

Ajateltiin, että asiat paranisivat toimitusjohtajan vaihdoksella, ja **Leo Vatanen** sai kultaisen kädenpuristuksen eläkkeelle. Uusi toimitusjohtaja **Pekka Salo**, kasinotalousvuosien bisnesseminaarien tähtiesiintyjä, oli ”kärelevä katastrofi”. Kun Tampella osti syyskuussa 1990 Italiasta kaikkien aikojen huonoimmassa yrityskaupassa Catellien suvun Carta Cartoni Cellulosan, Salo ei osannut esitellä roskaläjän oston perusteita edes SKOP:n miehille.

Myös Salolle annettiin läksiäisiksi kultainen kädenpuristus, ja hänen on nyt helppo antaa ohjeita muille. Konsultti Salo lupaa löytää Suomen jokaisesta kunnasta ainakin 20 prosentin säästöt. Se ei liene vaikeaa miehelle, joka poltti Tampellassa rahaa enemmän kuin kukaan.

Tampella olisi pitänyt heti pilkkoa ja panna rahoiksi, sanoo Wahlroos. Nyt otettiin käyttöön päinvastainen strategia.

Yhtiön tilan näyttävät arvioineen perusteellisesti väärin muutkin, muun muassa **Jaakko Lassila**. Hän oli vielä syyskuussa 1989 valmis fuusioimaan sen Rauma-Repolaan, mutta SKOP:n pojat eivät suostuneet siihen. Mikä virhe molemmilta osapuolilta!

Vähitellen kaikki muut rahoittajat pääsivät yhtiöstä irti paitsi SKOP,

ja sen jälkeen SKOP ajoi kohden katastrofia tandemilla: sekä omilla että Tampellan tappioilla.

Säästöpankkiryhmän koko strategia perustui ulkomaiseen velkaan ja sijoitustodistusten myyntiin muille pankeille. Kun Suomen Pankki rupesi tekemään Suomeen lamaa keväällä 1989, säästöpankit eivät voineet jarruttaa: ne olivat vesiliirrossa. Silloin SKOP:n hallintoneuvostossa istuivat muun muassa Ritva Laurila (kok), Mikko Pesälä (kesk), Mikko Rönholm (sd) ja Pirkko Työläjärvi (sd).

SKOP:n tuleva katastrofi oli näköpiirissä jo syksyn alussa 1989, jolloin Wegelius kuuntelutti Esko Ollilalla äänitteitä pankkien välisten markkinoiden kaupankäynnistä. Ne osoittivat, että muut pankit eivät enää halunneet ostaa säästöpankkien sijoitustodistuksia ja sillä tavalla rahoittaa kilpailijoitaan.

Perusvastuu säästöpankkien pelastamisesta siirtyi sitten Suomen Pankille ja pankkitarkastusvirastolle joulukuussa 1989, kun pääjohtaja Matti Alimelkkilä teki itsemurhan.

Silloin Suomen Pankin nykyinen johtokunnan jäsen **Matti Vanhala** oli Mauno Saaren todistuksen mukaan luvannut, että ”jos ulkomaisessa fundingissa (rahoituksessa) esiintyy ongelmia, Suomen Pankki tulee huolehtimaan siitä, että riittävä funding on aina olemassa”.

Salaisen muistion mukaan ”he haluavat, että kaikki toimenpiteet, joita he mahdollisesti tekevät, ovat sellaisia, että markkinat eivät niitä voi nähdä Suomen Pankin toimenpiteinä ennen, nyt, eikä myöskään koskaan jälkeenpäin”.

Virkamiehet sitoutuivat SKOP:n pelastamiseen, eikä sitä sitoumusta kerrottu poliittisille päätöksentekijöille, vaikka Suomen Pankin kaikki vanhat voittovarot korvamerkittiin tässä yhteydessä SKOP:n tulevaa sosialisointia varten.

Edes pääministeriä, joka oli siviilissä Suomen Pankin johtaja, ei informoitu. ”Koko sinipunahallituksen aikana Aleksanterinkadulla kaikui semmoinen huuto ja melske, ettei sinne kannattanut paljon valtioneuvoston jäsenten sekaantua”, sanoo **Harri Holkeri**. Olisi pitänyt sekaantua.

Elokuussa 1990 Esko Ollila laskeskeloi, että SKOP:n vastuut ja riskit olivat 12 miljardia ja osakepääoma vain 3 miljardia markkaa. Tältä pohjalta hänen myöhempi arvionsa SKOP:n sosialisoinnin hinnas-

ta, 2 miljardia markkaa, on entistäkin käsittämättömämpi.

Syksyllä 1990 virkamiehet tuottivat akuutin kriisin myös säästöpankkeihin, kun he pakottivat ne merkitsemään SKOP:n osakkeita yhteensä 1 300 miljoonalla markalla (33 markan kappalehintaan). Ne rahat olivat pois yksittäisten säästöpankkien kannattavuudesta, ja ne osakkeet maksoivat kesällä 1993 pörssissä alle 3 markkaa kappale.

Kun muu ei enää auttanut, SKOP sosialisointiin syyskuussa 1991.

Alun alkaen oli selvää, että Suomen historian ensimmäinen sosialisointi, jonka pani toimeen porvarihallitus, olisi väliaikainen.

SKOP:sta ja siihen kytketystä Tampellasta haluttiin päästä eroon niin nopeasti kuin mahdollista. Kukaan ei halunnut Suomen Pankkia pankkijätteen kaatopaikaksi.

Sosialisoidun omaisuuden parkkipaikoiksi perustettiin kolme Suomen Pankin omistamaa holding-yhtiötä.

Scopulus Oy:n tehtäväksi tuli omistaa ja hallita SKOP:n osakkeita. Ne saatiin sittemmin myydyiksi – kaiken kaikkiaan 2 500 miljoonan markan tappiolla – Valtion vakuusrahastolle. Sitä kautta loput tappiot SKOP:n likvidoinnista tulevat suoraan veronmaksajille.

Solidium Oy:n tehtävänä oli purkaa SKOP:n teollista omistusta ja realisoida Tampella. Siinä tehtävässä on onnistuttu kohtalaisesti. Paperikonetuotanto saatiin siirretyksi valtion yhtiölle Valmetille ja paperintuotanto sekä pakkauskartongit – Heikki Haaviston ja muiden Metalliiton miesten nenän edestä – valtion yhtiölle Ensolle.

Jäljellä olevista Tamrockista, Tampella Powerista sekä Tampereen keskustakiinteistöistä pitäisi vielä saada 3 miljardia markkaa rahaa, jotta Suomen Pankki pääsisi omilleen. Niin paljoa niistä ei saada. Mutta pari miljardia on joka tapauksessa palautunut niistä viidestä, jotka Tampellan sosialisointiin sitoutuivat.

Sponda Oy:n tehtävä oli vaikein ja kallein. Sen piti purkaa SKOP-ryhmän riskikeskittymät kiinteistö- ja osakesijoitusten osalta. Spondalle siirrettiin yli 30 liikekiinteistöä koti- ja ulkomailla sekä Fifo-konsernin arvopaperisalkku. Tähän omaisuuteen on sitoutunut Suomen Pankin rahaa 7 000 miljoonaa markkaa, ja vaikka osakkeiden arvo kääntyiikin vuonna 1993 nousuun, kiinteistömarkkinoita ei Suomeen synny vielä pitkään aikaan.

Vuoteen 1993 mennessä Suomen Pankille oli realisoitunut SKOP-ryhmästä lopullisia menetyksiä yli 5 miljardia markkaa. Tappioita on tulossa lisää ehkä saman verran.

Kaikki riippuu kiinteistöjen arvojen kehityksestä; 2/3 kaikista säästöpankkien ongelmista on kiinteistösidonnaisia.

SKOP:n uusi johto arvioi syksyllä 1991, että SKOP-ryhmän kiinteistöjen käypä arvo oli 5 700 miljoonaa markkaa. Kun ne siirrettiin vähän myöhemmin Suomen Pankin Sponda Oy:lle, siirtohintana oli 4 000 miljoonaa markkaa, eivätkä ne ole menneet kaupaksi niilläkään hinnoilla.

Ei pidä uskoa, mihin hintaan pankinjohtajat arvioivat pankkien omaisuuden arvon. Ruotsissa siihen ei uskota, eikä pidä uskoa Suomessakaan, varsinkaan roskapankkien perustamisen yhteydessä.

Kun puhutaan pankkituesta, on tärkeää erottaa toisistaan *rahan sitoutuminen* erilaisiin operaatioihin ja *sen lopullinen menettäminen*. SKOP:stakin on saatu ja saadaan takaisin jotain, eikä kaikki sosialisointiin sitoutunut raha jää sille tielleen.

Sitä ei voi kiertää, että SKOP/Tampellan tappio kasvaa korkokulujen muodossa 3 miljoonaa markkaa päivässä ja miljardin vuodessa. Nollakorot ja alikorkoisuuskin tulevat maksuun Suomen Pankille.

SKOP:n sosialisointi ei ratkaissut säästöpankkiongelmia. SKOP oli keinotellut keinottelunsa, mutta kun yksittäiset säästöpankit olivat rahottaneet asiakkaidensa keinottelua, se tuli maksuun hitaammin.

Säästöpankeille ei nyt anneta penniäkään pankkitukea niin että valtion rahaa virtaisi reaaliaikaiseen keinotteluun tai nykyisille keinottelijoille. Ne rahat, joiden sijalle säästöpankkeihin juoksutetaan valtion rahaa, on nimittäin syöty pois – tai viety maasta ulos – jo 1980-luvun lopussa. Nyt rahaa juoksutetaan niille talletusten turvaamiseksi.

Jos kaikki tallettajat menisivät yhtä aikaa hakemaan säästörahojaan pois, rahaa ei riittäisi kaikille. Ne rahat, joita ihmiset ovat säästäneet, on käytetty väärin tarkoituksiin jo kasinotalousvuosina. Pankkituella paikataan silloin syntyneitä rahareikiä.

Miljardilahjoitus luottolaman torjuntaan

Ensiksi päätöksentekijät yllättyivät pankkikriisistä ja sitten sen syvyydestä. Ei siinä niin pitänyt käydä.

Mutta niin siinä vain kävi. Kun kansantaloutta ruvettiin deflatoimaan, siinä oli vuorenvarmaasti käyvä juuri niin.

Vuonna 1992 hoitamattomien luottojen määrä lähes kaksinkertaistui 40 miljardista yli 70 miljardiin markkaan. Kaikki arviot heittivät häränpyllyä.

Tilinpäätöksissä niistä poistettiin yli 20 miljardia markkaa luottotappioina, mutta kun talouspolitiikka toi järjestämättömiä luottoja eikä vienyt niitä, hoitamattomien luottojen määrä oli syksyn alussa 1993 taas lähes 70 miljardia markkaa. Kasvun vauhti lieenee hidastumaan päin, vaikka mistä sen varmasti tietää. Suomen lama jatkuu, eikä politiikkaa ole vielä muutettu.

Kun romahdus alkoi käydä ilmeiseksi, pankkien annettiin aluksi itse keksiä keinoja kriisin laukaisemiseksi. Sitä varten koottiin pankkien pääjohtajista työryhmä, joka laati keväällä 1992 **Sirkka Hämäläisen** johdolla ohjelman ”luottolaman” torjumiseksi.

Siitä tuli libertaristinen uskontunnustus. Pankit halusivat pois sääntelyn ja verot, ja Sirkka Hämäläinen oli pankkien kanssa samaa mieltä. Pankkien pääjohtajien neuvoin Suomi ei välttänyt pankkijärjestelmän kriisiä, eikä markkinavoimilla ollut hyviä neuvoja itse itsensä pelastamiseksi.

Niin pankeista lähti tulemaan valtionapulaitoksia, jotka eivät ole valmiita kantamaan sosiaalista vastuuta. Jos niiltä kysytään, pahaa ovat peruskorko, opintolainat ja arava. Nannaa taas ovat markkinakorot sekä valtion maksamat korkotuet.

Pankit halusivat valtiolta rahaa, ja sitä niille annettiinkin siinä vaiheessa ilman että kukaan haukkui perään. Nimittäin tilanne oli vakava, ja luottolaman uhka oli todellinen.

Virhe oli se, että luultiin valtion lisämenoarviossa annettavan 8 miljardin markan pääomatuen riittävän pankkijärjestelmän häiriöttömän toiminnan takaamiseen. Tuen ehtojen lepsuus selittyy sillä, että kriisin mitasuhteet arvioitiin – pankkien antamien tietojen perusteella – täysin väärin.

Pankit jakoivat mainitun 8 miljardia markkaa keskenään. Eniten saivat SYP ja KOP, molemmat yli 1 700 000 000 markkaa.

Periaatteessa se oli lainaa, joka peritään pankeilta toisessa suhdanvaiheessa takaisin. Käytännössä se oli *korotonta lainaa*, kun pankki

on ”velvollinen maksamaan vuotuisen tuoton pääomalle vain jakokelpoisista voittovaroistaan”.

Jos pankit ovat käyttäneet kaikki jakokelpoiset rahansa tappioiden kattamiseen, ne eivät ole velvollisia maksamaan valtiolle korkoa muista varoistaan, eikä niille jää edes korkorästejä: ”mahdollisesti maksamatta jäänyttä tuottoa ei lisätä pääomaan eikä valtiolla ole oikeutta sen perimiseen myöhempinä vuosina”.

Näin valtio tukee Suomen pankkeja ottamalla kalliilla korolla velkaa ja lainaamalla samat rahat edelleen pankeille ilman korkoa. Pankeille kyllä riittää velkarahaa, mutta ei talouden elvytykseen.

Korkotukena annettavan valtionavun suuruus on – korkotasosta riippuen – lähes miljardi vuodessa, kun vuonna 1994 valtiolle itselleen maksetaan 8 miljardin markan lainoista korkoa vain 3–4 miljoona markkaa.

Toisaalta pankki ei myöskään voi maksaa omistajille osinkoa ennen kuin valtiolle maksetaan korkoa.

Tuen ehdoissa oli pieni maininta, jonka mukaan valtiolla on oikeus vaatia sijoituksensa muuttamista pankin äänivaltaisiksi osakkeiksi, jos pankki ei pysty maksamaan pääomalle tuottoa.

Tämäkin on pankkien näkökulmasta edullinen ehto. Jos sellainen osakevaihto suoritetaan, se tapahtuu *markkinahintaan*.

Se tarjoaa pankeille keinottelumahdollisuuden siinä tilanteessa, kun tukirahat maksetaan takaisin, ja siksi valtion olisi kannattanut ottaa KOP:n osakkeita ”kansallisannin” yhteydessä nimellishintaan.

Pääomatuen yksityiskohtaisten ehtojen mukaan valtiolle nimittäin tarjoutui siinä yhteydessä tilaisuus merkitä KOP:n osakkeita 1 700 miljoonan markan pääomatuen verran. Merkintä olisi tapahtunut *nimellishintaan*, ja valtio olisi saanut KOP:n osakekannasta 32 %.

Silloin ei KOP:n pääomittamiseksi olisi tarvinnut miettiä mitään kepulikonsteja.

Ahon hallitus ei kuitenkaan merkinnyt osakkeita.

Kun pankeille annettiin vuoden 1992 lisäbudjettivaroista 8 miljardin markan toimeentulotuen perusosa, se tapahtui niiden näkökulmasta edullisimmalla mahdollisella tavalla.

Kaikkien pankkien pääjohtajat lupasivat tässä yhteydessä pitkämielisyyttä ja ymmärtämystä velallisten ongelmille. Lupaus unohdettiin heti, kun rahat oli saatu.

Kun sitten selvisi, että tukirahat eivät riitäkään, rahanjako muuttui ongelmalliseksi: byrokratiasta ei yllättäen löytynyt sopivaa hallinnointijärjestelmää toimeentulotuen lisäosien jakoa varten.

Suomen Pankki ei voi periaatteessa jakaa rahaa pankeille, eikä valtiovarainministeriöllä tai sosiaali- ja terveysministeriöllä ole resursseja pankkien valvomiseksi.

Niin perustettiin *Valtion vakuusrahasto (VVR)*, joka sai jakaa valtion rahaa enimmillään 20 000 000 000 markkaa.

Kukaan ei aluksi tiennyt, miten VVR:n hallinto piti järjestää.

Jotain oli kuitenkin nopeasti keksittävä, ja niin vakuusrahastolle nimettiin johtokunta, johon tuli kolme virkamiestä sekä eri pankkiryhmien edustajat. Johtokunnassa oli erityinen jaosto, joka koostui mainituista virkamiehistä, ja *jaoston tehtävänä oli myöntää tuki*.

Toimintaa valvomaan perustettiin hallintoneuvosto, joka oli sama kuin eduskunnan pankkivaltuusto Suomen Pankissa.

Johtokunnalla tai hallintoneuvostolla ei ollut mitään tekemistä varsinaisen rahanjaon kanssa, vaan sen pani toimeen ”kolmen kopla”: **Jorma Aranko** pankkitarkastusvirastosta, **Esko Ollila** Suomen Pankista ja **Pekka Laajanen** valtiovarainministeriöstä. Laajasella oli aikaisempaa kokemusta tällaisen rahanjaon riskeistä; hänet oli eduskunnan oikeusasiamies määrännyt hänet pantavaksi syytteeseen – muun muassa Bror Wahlroosin kanssa – virkavirheestä myönnettäessä tukiaisia Wärtsilä Meriteollisuudelle.

Se, että jaoston kolmella virkamiehellä oli kaksi isäntää, aiheutti heti hallinnollisen ongelman. Virkamiehet saivat valita, kuunnellako maan hallitusta (ja Suomen Pankkia) vai eduskunnan valtaa edustavaa VVR:n hallintoneuvostoa.

Käytännössä virkamiehet ottivat ohjeita hallitukselta niin kuin hallituksen virkamiehet aina ottavat. Se antoi heille mahdollisuuden myös salaisiin sopimuksiin pankkien kanssa.

Niinpä *virkamiehet sitoutuivat säästöpankkien jättifuusioon* toukokuussa 1992, ja se tapahtui lähes puoli vuotta ennen kuin hyväksyttiin pankkituelle asetettavat yleiset vaatimukset.

Pankkituen yleiset ehdot hyväksyttiin VVR:n hallintoneuvostossa siten 15.10.1992. Ne olivat yleisen käsityksen mukaan tiukat, eikä löysiä pitänyt syntyä. Niiden mukaan ”pankkituki on avointa ja julkista” ja

”pankkituen houkuttelevuus ja julkisten varojen sitoutuminen pankkitukeen pyritään minimoimaan. Vastaavasti omistajien taloudellinen vastuu tuettavassa pankissa toteutetaan niin laajalti kuin mahdollista.”

Laissa oli sen lisäksi säädös, jonka mukaan *vain eduskunta voi vapauttaa pankkituen saajan takaisinmaksusta*: ”Tukilaina ja muu takaisin maksettava rahoitustuki voidaan jättää kokonaan tai osittain takaisin perimättä, jos eduskunta niin päättää.”

Vaikka yleiset periaatteet olivat hyvät, ongelmia syntyi, kun virkamiehet panivat niitä täytäntöön. He eivät omaksuneet poliitikkojen tiukkaa asennetta pankkitukea kohtaan, ja niin pankkituen teoria ja käytäntö eivät olleet synkronissa keskenään.

Myös STS:n avustushakemus käsiteltiin tavalla, johon VVR:n hallintoneuvostoa ei päästetty vaikuttamaan. Marraskuussa 1992 ”kolmen kopla” hyväksyi KOP:n ja STS:n fuusiosta esisopimuksen, jossa oli eduskuntaehto. Niin kuin nyt tiedetään, fuusio toteutettiin virkamiesten sopimalla tavalla, vaikka eduskuntaehto laukesi.

VVR:n palokunta sammutti kuitenkin ensiksi säästöpankkipalon.

Säästöpankkituen automatiikka

Jos pidetään kiinni eduskunnan päätöksestä, jonka mukaan yhtään pankkia ei päästetä konkurssiin, jos talletuksilla on lain mukainen täydellinen talletussuoja ja jos 8 prosentin BIS-vakavaraisuusnormista ei poiketa, pankkituella ei ole ylärajaa.

Näin ollen se avoin tratta, jonka säästöpankit asettavat valtion maksettavaksi, ei ole vain vapaamuurareiden salajuoni, jonka mukaan vapaamuurari **Viinanen** ohjaa valtion rahaa vapaamuurari **Prepulalle**. Herat eivät muuraa pelkällä sannalla, vaan pankkitukirakennelman laastia ovat edellä mainitut suuret linjat. Jos niistä ei tingitä, pankkituen ”tyrmistytävä ulosjuoksu” jatkuu presidentin myöhäsyntyisistä päivittelyistä huolimatta.

Sitä paitsi kyseessä ei ole vain säästöpankkien oma juoni, vaan valtio on virkamiestensä kautta sitoutunut siihen, että säästöpankit pelastetaan.

Kun SKOP-ryhmän virallinen linja oli aikaisemminkin ollut fuusioiden linja, virkamiehet vauhdittivat sitä toimintaa – Ruotsin mallin

mukaan – valtion varoin.

Se, mitä kutsutaan ”säästöpankkiongelmaksi”, on nykymuodossaan seurausta niistä ratkaisuksista, joita ”kolmen kopla” teki kesällä 1992. Viranomaisten arvovalta pantiin peliin *Suomen Säästöpankki Oy:n* (SSP) perustamisen ja kaikkien säästöpankkien suurfuusion puolesta.

Terveiden säästöpankkien näkökulmasta ongelma oli se, että viranomaiset käyttivät pankkitukimiljardeja keppinä ja ruoskana. He yrittivät pakottaa terveet säästöpankit fuusioitumaan ”likaisen tusinan” kanssa. Se, että kaveria ei saanut jättää, oli valtion rahojen ”tyrmistyttävän ulosjuoksun” tiukka ehto terveille pankeille.

Osa säästöpankeista ei lähtenyt fuusioon; niiden osuus ryhmän talletuksista oli noin viidennes.

Ne tekivät omasta näkökulmastaan viisaan ratkaisun. Ne eivät antaneet vakavaraisuuttaan toisten keinotapappioiden katteeksi, ja aivan turhaan yhden kriisipankin TAP:n entinen ja SSP:n nykyinen toimitusjohtaja **Paavo Prepula** syyllistää SSP:n vuosikertomuksessa viisaita pankkeja seuraavalla tavalla:

Tässä tilanteessa terveillä pankeilla olisi ollut tilaisuus lähteä omille teilleen ja jättää ongelmapankit oman onnettomuutensa varaan, heitteille. Osa tekikin näin. Valtaosa valitsi kuitenkin yhteisvastuun vaihtoehdon, kun yhteiskunnan edustajat kiitettävää päätöksentekovalmiutta osoittaen antoivat tukensa Suomen Säästöpankin perustamiselle. Se nähtiin eri vaihtoehtoista parhaaksi, isänmaalliseksi tavaksi ratkaista säästöpankkien ongelmat.

Pankit, jotka lähtivät fuusioon, antoivat ”likaisen tusinan” pelastamiseen kaikki omat pääomansa, 6 000 miljoonaa markkaa.

Se, että uusi pankki ei kuitenkaan pärjäisi omillaan, oli virkamiesten tiedossa. Siksi on kovin kummallinen se fuusion pääarkkitehdin **Jorma Arangon** lausuma, jonka mukaan säästöpankit eivät ole liikeyrityksiä vaan Kankkulan kaivoja.

Pitkö ”Kankkulan kaivot” todella pelastaa konkurssilta viimeisen päälle ja onko ollut aivan välttämätöntä pääomittaa ne 8 prosentin vakavaraisuustasolle kaikissa olosuhteissa?

Kun säästöpankkien hoitamattomat luotot ovat 15-20 miljardia mark-

kaa, niille juoksutettavan pankkituen tarve riippuu yksinomaan luottotappiokirjausten kulloisestakin suuruudesta.

Jokainen markka, joka kirjataan luottotappioihin, alentaa pankin vakavaraisuutta. Kun 8 prosentin raja tulee vastaan, valtio joutuu antamaan veronmaksajilta pakko-otettavaa omapääomaehtoista rahaa, jotta pankin nenä pysyisi pinnalla, vaikka ruumis on jo uponnut.

Vuoden lopussa SSP:n tilintarkastajat pitivät pankin lainakantaa niin huonona, että järjestämättömistä luotoista oli heidän mukaansa kirjattava luottotappioihin noin 40 %.

Tämä tilintarkastajien vaatima kirjaustapa poikkesi siitä, miten muut pankit kirjasivat vastaavat luottotappiot.

Vanha nyrkkisääntö on, että 20 % hoitamattomista luotoista muuttuu luottotappioksi, ja suurin piirtein sellaista kirjaustapaa käyttivät muut pankit. Paitsi osuuspankit. Ne kirjasivat näistä luotoista luottotappioihin vain vähän toistakymmentä prosenttia.

Tältä osin osuuspankeissa tikittää aikapommi. Jos se pamahtaa, filosofihallitsijalla on taas lisäsyitä jälkiviisaalle päivittelylleen.

SSP:n tilintarkastajat vaativat, että luottotappiot kirjataan etupainotteisesti, ja se oli pankin johtajien etujen mukainen vaatimus. Nimitäin *se ratkaisi SSP:n saaman pankkituen määrän etupainoiseksi*: valtio pääomittaa automaattisesti omia pääomiaan syöneen pankin takaisin 8 prosentin rajalle. Sillä tavalla taseeseen saatiin tuoretta ja tervettä valtion rahaa sairaan ja menetetyn rahan sijalle.

Mistä oli löydetty tilintarkastajat, joiden kanta palveli näin hyvin SSP:n johdon etua?

SSP:n tilintarkastajina toimivat tilintarkastustoimisto **Salmi, Virkunen & Heleniuksen** tilintarkastajat, jotka tarkastivat myös SKOP:n tilejä.

Mielenkiintoista on, että saman toimiston tarkastajat tarkastivat myös KOP:n tilejä.

Kun tilintarkastuksen aikoihin olivat käynnissä vakavat neuvottelut KOP:n ja säästöpankkien fuusioimiseksi, säästöpankkien taseiden puhdistaminen mahdollisimman suurilla luottotappiokirjauksilla olisi ilman muuta ollut KOP:n edun mukainen asia siinä tapauksessa, että fuusio olisi toteutunut.

Samalla tavalla oli ollut KOP:n etujen mukainen asia se, että STS-

roskapankin luottotappioihin sovittiin kirjattavaksi 70 % hoitamattomista luotoista. Se muuten oli luottotappioprosenttien uusi Suomen ennätys, jota ei hevillä rikota, vaikka Taloussuuspankin pesä huononeekin hyvää vauhtia.

Kahdeksan prosentin BIS-normiin liittyy toinenkin ongelma, jolla on vaikutusta pankkitukeen.

Pankeille syntyy luottotappioita yritysten konkurseista. Hoitamattomia luottoja voidaan vaihtaa valtion pääomatukeen myös panemalla yrityksiä konkurssiin. Jos valittavana ovat vaihtoehdot *konkurssi vai ei*, monet pankinjohtajat pääsevät vähimmällä valitsemalla konkurssin.

Valtion pääomittamia säästöpankkeja on syytetty epäterveestä korkokilpailusta: monilla alueilla säästöpankit ovat myyneet tallettajille korkeampaa talletuskorkoa kuin muut pankit. Näin pankkiryhmä, joka elää valtion tuesta, tekee muiden pankkien rahanhankinnan kalliimmaksi.

Syksyllä 1992 korkeimpia korkoja tarjosivat kuitenkin osuuspankit, jotka ovat tehneet muutakin salasyntiä. Ne esimerkiksi korottivat salaa ns. tavallisilta asiakkailta periemiensä peruskorkosidonnaisten luottojen korkoja. Mutta sitä toimintaa ei ulotettu vallasväen lainoihin siksi, että siinä joukossa joku olisi voinut huomata korotukset.

Ylikorkojen tarjoaminen on ominaista systeemille, johon kuuluu korkokilpailu. Suomen historian korkeimmat reaaliset talletuskorot ovatkin olleet systeemisidonnaisia ja enemmän seurausta pääomamarkkinoiden liberalisoimisesta – sekä Matti Louekosken läpiajamasta lähdeverojärjestelmästä – kuin jonkun yksittäisen pankin toiminnasta.

SYP:ssä on arvioitu, että yksin lähdeverojärjestelmä nosti yleisesti pankkien rahanhankinnan kustannuksia 2 000 miljoonaa markkaa vuodessa. Se on ollut tulonsiirto köyhiltä pankeilta rahan rikkaille suurtallettajille.

Säästöpankkien tarjoamat ylikorot ovat kuitenkin sairaus, johon Valtion vakuusrahaston piti reagoida. Sen toimeksiannosta säästöpankkijohtajille ilmoitettiin ukaasi: jos jäät kiinni epäterveestä korkokilpailusta, sinut erotetaan heti. Ketään ei erotettu, ja ”epäterve” korkokilpailu jatkui.

Kun muut pankkiryhmät eivät saa vastaavalla tavalla pankkitukea, viranomaiset eivät voi edes uhkailla niiden johtajia saati asettaa heidän päänsä menoksi vastaavia giljotiineja. Muiden pankkien osalta ei näin

ollen voida jättää uhkailuja toimeenpanematta.

Systeemin ongelmiin kuuluu, että jos säästöpankit eivät maksa rahasta hyvää hintaa, ne eivät saa talletuksia, ja se merkitsee säästöpankkiryhmän loppua.

Pankkien markkamääräisten talletusten markkinaosuudet olivat vuoden 1991 lopussa seuraavat: osuuspankit 28,9 %, säästöpankit 28,6 %, KOP (ml. STS) 16,4 %, SYP 15,5 % ja PSP 10,6 %.

Puolivälissä vuotta 1993 säästöpankkien markkinaosuus oli alentunut noin neljännekseen: siirtymää oli tapahtunut prosenttiyksikön verran tasaisesti kaikkien muiden, eniten osuuspankkien hyväksi.

Tämä kehitys osoittaa, että jos kilpailijan tappaminen, silpominen tai kampittaminen ei onnistu, nakertaminenkin kannattaa: säästöpankeilla on sellainen lähimenneisyyden painolasti niskassaan, että niiden on vaikea puolustaa itseään.

Säästöpankkien tilanne helpottunee sitten, kun muut pankit saavat oman asemansa turvatuksi ja käyttöönsä mahdollisimman paljon mahdollisimman vastikkeetonta veronmaksajien rahaa.

Onko säästöpankeilla tulevaisuutta?

Se riippuu niistä itsestään.

Valtion tuella niitä ei voida pitää pystyssä, jos ne eivät tehosta toimintaa nykyisestä ja keksi uusia hyviä tarkoituksia olemassaololleen. Siitä pitävät markkinat huolen.

Suurfuusio jonkun muun pankkiryhmän ja säästöpankkien kesken lielee pois laskuista; eivät kilpailijat sellaista halua.

Sillä lisättiin säästöpankkiryhmän osuus edellä esitettyjen markkinaosuustietojen valossa minkä tahansa muun ryhmän osuuteen, syntyvästä uudesta pankista tulee muiden näkökulmasta liian iso pankki.

Niinpä kilpailijat lienevät valmiimpia pilkkomaan säästöpankit kuin antamaan koko ryhmän yksin jollekin muulle.

Luonnollisin fuusion kohde olisi tietysti pienin pankkiryhmä PSP, koska sekä PSP että säästöpankit ovat valtion pankkeja. PSP:ssä esiintyy kuitenkin paljon mukavuudenhalua: siellä pelätään, että joku sotkee heidän kuvionsa. PSP on ainoa pankkiryhmä, joka ei tarvitse valtiolta lähivuosina köyhäinapua.

Kaikissa vaihtoehdoissa kaikki kulut ovat joka tapauksessa tulossa maksuun valtiolle, eikä kilpailijoiden masinoima säästöpankkien

lynkkaus ole välttämättä veronmaksajille halvin ratkaisu.

Pilkkojat ja silpojat eivät ajattele valtion rahojen säästämistä vaan omaa pelastumistaan.

Mielenkiintoinen näkökulma pankkitukiasiaan on se Suomen Pankin tilaaman asiantuntijan **David Currien** arvio, jonka mukaan ”pankkisektorin pelastaminen on tullut hyvin kalliiksi valtiontaloudelle, mutta on ollut välttämätöntä yksityisen pankkisektorin romahtamisen estämiseksi”.

Pankkitukea ei siis ole tämän ulkopuolisen näkemyksen mukaan maksettu vain pankkijärjestelmän ylläpitämiseksi vaan ennen kaikkea ”yksityisen pankkisektorin romahtamisen estämiseksi”.

On siis varottava, että säästöpankkikeskustelun alle ei hukuteta muiden pankkien virheitä.

Roskapankit eivät saa olla pankkeja

Norjassa ei ole roskapankkeja.

Norjassa kolmen suurimman liikepankin (Den norske Bank, Kreditkassen ja Fokus) osakkeiden nimellisarvoa leikattiin syksyllä 1991. Näin estettiin pankkien pääomittamiseen käytetyn tuen vuotaminen omistajille.

Sitten osakkeiden arvot nollattiin. Sen seurauksena Norjassa ei ole yhtään yksityistä liikepankkia.

Sen johdosta suomalainen Unitas on joutunut kirjaamaan poistoihinsa lähes sadan miljoonan markan tappion vastavuoroisesta omistuksestaan norjalaisen DnB:n kanssa. Norjan valtion pankki DnB omasta puolestaan jatkaa Unitaksen suuromistajana 2,3 miljoonine osakkeineen.

Suomessa toimitaan eri tavalla kuin Norjassa. Suomessa halutaan turvata yksityisomistajien edut perustamalla valtion roskapankkeja, joita kutsutaan omaisuudenhoitoyhtiöiksi.

Roskapankissa on pelkästään tuottamatonta pääomaa siihen tapaan kuin KOP:n Siltapankki on roskapankki.

Omaisuudenhoitoyhtiössäkään omaisuus ei tuota, mutta se eroaa roskapankista teknisesti niin, että sitä ei tarvitse kaiken aikaa pääomittaa BIS:n 8 prosentin normin mukaan.

Kun Siltapankki Oy on pankki, sitä koskee 8 prosentin vakava-

raisuusvaatimus, ja silloin sitä pitää aivan turhan päiten pääomittaa valtion varoin. Sama pätee toiseen käytännön roskapankkiin: SKOP:hen. On aivan väärin, että sitä pitää pääomittaa. SKOP:n ongelmajätteen pitäisikin antaa maatua niin pienillä pääomakuluilla kuin mahdollista, ja sen toimintojen yhdistäminen SSP:n kanssa saattaa helpottaa sellaisia ratkaisuja.

Roskapankin – tai jos sitä kutsutaan omaisuudenhoitoyhtiöksi niin sitten sen – omistaa ja sen kulut maksaa aina valtio. Jos ne tuottaisivat voittoa, yksityiset yhtiöt olisivat jo aikoja sitten perustaneet niitä ja myös ulkomaiset yhtiöt olisivat saattaneet sijoittaa niihin rahojaan samojen perusteiden mukaan kuin Helsingin muihin jätekuljetuksiin; noin 60 % Helsingin jätekuljetuksista on amerikkalaisessa omistuksessa.

Roskapankkeja, kutsutaanpa niitä millä nimellä tahansa, tarvitaan pankkien ongelmajätettä varten.

Vähiten tuottavat pankeille hoitamattomat luotot, jotka eivät tuota mitään. Sen lisäksi pankkien taseissa on luottoja, joille on sovittu nollakorko, 8-10 miljardia markkaa. Kaikki se on ”kaatopaikkakamaa”. Ja ainakin yhdessä vaiheessa myös peruskorkoluotot olivat niin huonotuottoisia, että pankit tarjosivat niitä roskapankkeihin.

Sitten pankkien taseissa on huonotuottoisia kiinteistöjä.

Käyttö- ja sijoitusomaisuudessa niitä on 40–45 miljardin markan arvosta, minkä lisäksi huonotuottoisten luottojen vakuuksissa on kiinteistöjä 15–30 miljardin markan arvosta. Eniten epäkuranttia kiinteistöroskaa on säästöpankkien ja ilmeisesti KOP:n taseissa.

Missään pankissa kiinteistöjen tuotto ei nykyään vastaa rahoituskustannuksia.

Jos roskapankkeihin siirrettäisiin kiinteistöjä, pankeille luotaisiin kiinteistömarkkinat, joita Suomessa ei muuten ole. Se ratkaisu olisi kuitenkin epäoikeudenmukainen muita kiinteistösijoittajia kohtaan; on niitä tuottamattomia kiinteistöjä muillakin yhtiöillä kuin pankeilla. Omaisuudenhoitoyhtiö vain jatkaisi samojen kiinteistöjen kauppaamista samoilla markkinoilla samoilla hinnoilla, joilla nämä kiinteistöt eivät ole menneet kaupaksi.

Kun pankkien ongelmajäte koostuu pääasiassa liikekiinteistöistä, niistä on vaikea käyttää valtion omiin tarpeisiin. Alasajossa oleva valtio ei tarvitse lama-aikana omaan käyttöönsä lisää tilaa, varsinkaan liiketilaa,

ja pankkien kiinteistöjen ostoon on näin ollen vaikeaa yhdistää valtion tilantarve, joka olisi luonnollisin peruste sille, että valtio ostaa pankeilta – tai markkinoilta – kiinteistöjä.

Kaikissa päätöksissä on otettava huomioon rahankäytön hyötysuhde. Siitä näkökulmasta pankkien kiinteistöongelma on eri asia kuin niiden välitön vakavaraisuusongelma.

Jos pankki saa siirretyksi omaisuudenhoitoyhtiölle kiinteistöjään esimerkiksi 10 miljardilla markalla, se parantaa pankin BIS-perustein laskettua vakavaraisuutta vain saman verran kuin 800 miljoonan markan pääomasijoitus. Miksi ei siis mieluummin tehdä 800 miljoonan markan pääomasijoitus, jonka hyötysuhde on vakavaraisuusongelman näkökulmasta 12,5 kertaa parempi?

Avainkysymys on, mihin hintaan arvostetaan se omaisuus, joka roskapankkeihin siirretään.

Pankit haluaisivat, että se hinta olisi mahdollisimman korkea, mieuiten kirjanpitoarvo. Silloin pankkien toimeenpanemat arvonorotukset tulisivat maksuun valtiolle.

Kun sellainen olisi piilotukea pankeille, poliittiset päätöksentekijät tuskin uskaltavat antaa Suomen kansan silmien edessä pankeille tällaista piilotukeakin. On vaikea kuvitella, että siirtohinta voisi olla joku muu kuin käypä hinta.

Mutta kiinteistöjen ja muun pankkijätteen siirtämisen pankeista valtiolle liittyy siitä huolimatta ongelma: kun ei ole markkinoita, ei ole käypää hintoja.

Näin omaisuuden vastaanotto myös mihin tahansa fiktiiviseen käypään arvoon sisältää sen riskin, että vastaanottaja joutuu pitämään kiinteistöä hallussaan kauan. Silloin piilopankkitukea on se korko, joka tulee maksuun kiinteistöjätteen uudelle omistajalle.

Sitten on vielä hallinnointiongelma, miten järjestää roskapankkien tai omaisuudenhoitoyhtiöiden hallinto?

Virkamiehillä ei ole kykyä eikä taitoa hallinnoida saati ostaa ja myydä kiinteistöjä. Hallintopalvelut pitäisi ostaa pankeilta, eikä silloin ole varmaa, että hallinto toimii maksajan etujen mukaisella tavalla.

Vaikea ongelma on edelleen ”*moral hazard*”.

Se on vakuutustermi ja tarkoittaa, että jos omaisuus on vakuutettu, sitä ei hoideta yhtä huolellisesti kuin jos sen vahingoittuminen tulisi ko-

konaan maksuun omistajalle.

Pankkituen osalta se tarkoittaa, että jos valtio maksaa kaikki kulut ilman mitään kattoa sekä siirtohinnoittelun että korkoriskin osalta, siirrettävään omaisuuteen ei suhtauduta samalla tavalla kuin jos se olisi rasitteena pankkien omissa taseissa.

Kun pankkeihin jäisi omaa ongelmaomaisuutta, pankinjohtajat olisivat kiinnostuneempia sen realisoimisesta kuin valtion rahoittaman omaisuuden realisoimisesta.

Talouspoliittisesti valtion rahankäyttö valmiisiin kiinteistöihin on sitä paitsi jyrkässä ristiriidassa sen talouspoliittisen tilauksen kanssa, joka liittyy elvytykseen. Mitä enemmän rahaa pannaan kiinni valmiisiin kiinteistöihin, sitä vähemmän tuontirahaa voidaan käyttää elvyttäviin rakennus-, peruskorjaus- ja investointiprojekteihin.

On vaikea olla päätyttyä johtopäätökseen, että roskapankkeja tai omaisuudenhoitoyhtiöitä tarvitaan myös pankkifuusioiden aineelliseen valmisteluun – ja säästöpankkiryhmän paloittelua varten. Se selviää Suomessa syksyllä 1993.

Siihen asti ”neljän kopla”, salaliittolaiset **Vesa Vainio** (Unitas), **Veikko Ylitalo** (KOP), **Seppo Lindblom** (PSP) ja **Matti Liukkonen** (OKO), pitänevät yhteiset suunnitelmansa salassa. He iskevät sitten.

Pankkien näkökulmasta roskapankkeihin liittyy se hyvä puoli, että pankinjohtajien aika vapautetaan muihinkin asioihin kuin olemattomien markkinoiden ongelmien miettimiseen. Niiden perustaminen tekee myös mahdolliseksi pankkien piilotuen, mikä muutoin on käytännössä mahdotonta. Sen lisäksi niiden perustaminen vielä nostaa yksityisten pankkien ja niiden osakkeiden markkina-arvoa.

Sen jälkeen markkinatalouden teologit pääsevät **Yrjö Niskas**en johdolla unohtamaan, että pankkikriisi ratkaistaan rahtaamalla pankkijäte yleiselle kaatopaikalle. Se ei kelpaa minkäänlaiseen kierrätykseen, kun roskaluotot ovat ongelmajätettä eivätkä kiinteistöt mene kaupaksi. Roskapankeissa jätteet mätänevät valtion laskuun.

Jos roskapankkeja perustetaan, on pidettävä ehdottomasti huoli siitä, että systeemiin palautetaan pankkikonkurssien riski. Se on markkinakuria, jota ilman markkinatalous on pelkkä fiktio.

Tulevaisuudessa yksittäiset pankit pitää voida päästää konkurssiin ilman, että koko pankkijärjestelmä vaarantuu.

Vasemmiston historiallinen virhe

Tammikuussa 1993 Suomessa käytiin hallituksen ja opposition kesken pankkitukineuvottelut.

Silloin oli selvää, että valtion budjetista myönnetty pankkitukirahat, 28 000 000 000 markkaa, eivät riitä pankkikonkurssien torjumiseen ja säästöjen turvaamiseen. Suomen oli varauduttava antamaan pankeille enemmän rahaa.

Niinpä hallitus toi eduskunnalle lakiesityksen, jonka perusteella pankkituen hallinnointi olisi järjestetty uudella tavalla sen jälkeen kun pankeille olisi annettu lisätukea.

Hallituksen esitys rajoitti eduskunnan budjettivaltaa, ja sen takia sen esittämä laki piti säätää perustuslain säätämisyksessä eli 2/3 enemmistöllä. Vielä olennaisempaa lopputuloksen näkökulmasta oli, että esitys piti ensin julistaa kiireelliseksi 5/6 äänten enemmistöllä. Sen takia hallitus tarvitsi opposition tukea.

Oppositiossa lain läpimenon saattoi estää SDP yksin tai muut oppositiopuolueet yhdessä.

Oppositio kokosi voimansa yhteen. Vain LKP:n Tuulikki Ukkola jätettiin yhteisneuvottelujen ulkopuolelle. Sosialidemokraatit olivat allergisia sille, että hän jaksaa muistuttaa ongelmien alkaneen jo SDP:n hallituskaudella ja että kriisin syy on itse asiassa sinipunapolitiikka, niin kuin onkin.

Neuvotteluja käytiin viikon verran yötä päivää. Suurimman oppositiopuolueen puheenjohtaja Ulf Sundqvist ei ollut eduskunnan jäsen eikä enää muutoinkaan uskottava, ja niin eduskuntaryhmän puheenjohtajasta **Antti Kalliomäestä** tuli hetkessä pankkikriisijulkkis. Sen ja vain sen perusteella hänestä tuli myöhemmin jopa SDP:n puheenjohtajaehdokas.

Oppositio laati neuvotteluja varten listan, jossa oli 10 kohtaa. Kaikki puolueet saivat esittää sille listalle tärkeitä pitämiään asioita.

SDP piti keskeisimmin esillä asiaa, joka ei kuulunut lainkaan itse asiaan eli pankkitukeen. Puolue halusi ”elvyttää”.

Vaemmistoliitto taas piti esillä ratkaisujen vaikutusta korkoihin, omistajavastuun toteutumista sekä BIS:n vakavaraisuusrajan alentamista.

SMP toi mukaan velkasaneerauslain toimivuuden parantamisen, ja

vihreät taas halusivat päästä mukaan pankkituen hallinnointiin sen takia että heillä ei ollut edustajaa pankkivaltuustossa.

Heti neuvottelujen alkuvaiheessa Aho veti pois pykälän roska-pankkien perustamisesta. Hallitus ei esittänytään niiden perustamista, ja se johtui myös hallituspuolueiden omien eduskuntaryhmien vastustuksesta.

Näin ollen eduskunta – tai oppositio – ei ole koskaan virallisesti tyrmännyt roska-pankkien perustamista. Se mahdollisuus, että niiden perustamista esitettäisiin myöhemmin, jäi avoimeksi.

Neuvotteluissa pankkituen hallinnoinnin vaihtoehdot olivat, että asiaa valvoo eduskunnan talousvaliokunta, että sitä valvoo sitä varten perustettu valvontaelin (vakuusrahaston uusi hallintoneuvosto) tai että sitä valvovat entiseen tapaan pankkivaltuutetut (vanha hallintoneuvosto). Talousvaliokunnan jäsenet kannattivat itseään, mutta muut eivät kannattaneet heitä.

Se vaihtoehto, että hallitus valvoo – eli virkamiehet valvovat – ei kiinnostanut edes hallitusta, mutta hätätilavaihtoehtona se on aina varalla.

Neuvotteluissa sovittiin, että pankkituen hallintoa varten perustettaisiin uusi 18-jäseninen hallintoneuvosto, jossa olisi kaikkien puolueiden edustus (ja joka saisi toiminnastaan vain alhaisen kokouspalkkion). Sen lisäksi todettiin, että myös eduskunnan talousvaliokunnalle tuli antaa asioista tietoja pankkisalaisuuden sitä estämättä.

Näin laissa turvattiin *eduskunnan ”tuplavalvonta”*.

Pankkituen ehdoista sekä hallitus että oppositio olivat harvinaisen yksimielisiä: niiden tuli olla tiukat. Pankeille ei pitänyt antaa penniäkään ilman takaisinmaksuvelvollisuutta ja ilman omistajanvastuun toteutumista. Kaikissa tukea saavissa pankeissa piti panna toimeen *erityislintarkastus*, ja jos se antoi aiheutta, pankin piti asianomistajana nostaa tarvittavat rikoskanteet.

Se, että pankinjohtajat ovat myöntäneet lainoja ilman valtuuksia tai huonoilla vakuuksilla, on asianomistajarikos (joka oikeusministeri Hannele Pokan mukaan syksyllä 1993 kriminalisoidaan ja saatetaan yleisen syyttäjän asiaksi). Sovittiin, että rosvot otetaan kiinni.

Korkojen alentamisesta ei päästy yksimielisyyteen, kun myös SDP näki, että paluu korkojen hallinnolliseen sääntelyyn olisi Suomen EY-jäsenyyshakemuksen näkökulmasta vahingollinen asia. Samaa mieltä oli

hallitus.

Lisäksi sovittiin monista yksittäisistä asioista.

Muun muassa päätettiin poistaa leimavero niiltä lainoilta, joiden haltijat halusivat vaihtaa pankkia fuusioiden yhteydessä.

BIS-vakavaraisuussäännöksen alentamisesta sovittiin niin, että siitä asiasta ei keskustella julkisesti mutta että pankkitarkastusvirasto suhtautuisi myönteisesti pienten paikallispankkien hakemuksiin vakavaraisuuden alentamisesta. Vaara, että ulkomaiset sijoittajat eivät ymmärrä alentamisen perusteita, nähtiin todelliseksi, ja siksi tälle asialle ei haluttu julkisuutta.

Velkasaneerauslain voimaantulosta hyväksyttiin ponsi, jota Sulo Aittoniemi ajoi voimakkaasti ja jonka kautta velallisten asemaan olisikin tullut merkittävä parannus: pankkeja olisi kielletty toimeenpanemasta velallisten vakuuksien realisointia sinä aikana, joka oli kuluva velkasaneeraushakemuksesta sen voimaantuloon. Aho lupasi henkilökohtaisesti taata sen, että tällainen lakiesitys annettaisiin eduskunnalle, mutta ei ole tietoa, olisiko hän pystynyt lunastamaan lupauksensa. Nimitäin filosofihallitsija **Mauno Koivisto** hyökkäsi jostain kummallisesta syystä, joka oli pankeille mieleen, koko velkasaneerausasiaa vastaan.

Hallitus lupasi myös vapaaehtoisesti antaa eduskunnalle syksyllä erityisen tiedonannon pankkituen käytöstä. Siinä yhteydessä se oli valmis alistumaan asian johdosta luottamuslauseäänestykseen.

Omistajavastuun toteuttamisesta päästiin merkittävään sopimukseen, jota ei kirjattu lain pykäliin, mutta se tuli lain perusteluihin.

Mukana olleet neuvottelijat tekivät *poliittisen sopimuksen* siitä, että omistajavastuu toteutetaan. Neuvottelujen eri vaiheissa tällaisen sopimuksen hyväksyivät ministerit Aho, Salolainen, Viinanen ja Kanerva, hallituspuolueiden eduskuntaryhmien puheenjohtajat Kääriäinen, Sasi, Kallis ja Renlund sekä kaikki opposition neuvottelijat ja valtiovarainministeriön korkeimmat virkamiehet.

Lain 12 §:n mukaan ”rahaston myöntämä pääomatuki on vastikkeellista valtioneuvoston määräämällä tavalla”.

Lain perusteluissa oli sitten ponsi, jonka mukaan ”vakuusrahaston vaikutusvallan takaavan omistuksen hankinnan tulee olla ensisijainen tuen myöntämisen muoto”. Siis *ensisijainen valtion tuen muoto oli osakeomistus*. ”Omistusoikeuden noustessa tavoiteltavaan merkittävään

määräysvaltaan voidaan pääomatodistuksia ja takauksia käyttää joko pääomasijoituksen ohella tai sijasta.”

Sitä varten *omistajavastuu toteutetaan leikkaamalla vanhojen osakkeiden nimellisarvoja*: ”Oikean suhteellisuuden toteuttamiseksi mahdollisesti tarpeellinen oman pääoman nimellisarvon leikkaus on toteutettava ennen rahaston osakemerkintää”, ja valtion osuus osakeannissa merkitään ”vanhaan omistukseen verrattavilla osakkeilla eikä esimerkiksi äänivallaltaan rajatuilla osakkeilla”.

Neuvotteluissa sovittiin, että tämä tarkoittaa liikepankin – eli KOP:n tai Unitaksen – osalta sitä, että ensin leikataan vanhojen omistajien osakkeiden nimellisarvoja ja että *tavoiteltava merkittävä määräysvalta on 40-50 % KOP:n tai Unitaksen osakkeista*.

Näin lakiin sisältyi KOP:n (ja mahdollisesti Unitaksen) ”osasisoointi”. Niille jäi mahdollisuus välttää se, mutta sen piti sitten tahtua vanhojen omistajien rahoin.

Valtion varojen säästämiseksi oli erinomaisen tärkeää, että vanhoilla omistajilla on tällainen pelote heidän pyytäessään yhteistä rahaa pankkiensa pelastamiseksi: valtio saisi esimerkiksi KOP:sta 40-50 %:n omistisuuden.

”Sosialisointiuhka” toimi tehokkaasti, kun KOP pani pelastautumistaan varten toimeen ”kansallisannin”, jossa se sai uutta rahaa, tosin vain miljardi markkaa. Se ei ratkaissut ongelmia mutta siirsi ratkaisun pankin näkökulmasta parempaan aikaan.

Vasemmiston näkökulmasta oli näin puolivahingossa toteutua se, mitä oli pidetty vasemmiston linjana: suurten liikepankkien pitää olla yhteiskunnan tehokkaassa valvonnassa.

Vielä 1970-luvulla esimerkiksi SDP oli vaatinut pankkien täydellistä sosialisointia, ja nyt porvarihallitus oli tulossa tätä vaatimusta lähes puolitiehen vastaan.

Neuvoteltu vakuusrahastolaki ei ollut lopulta lainkaan sama kuin hallituksen esitys. Se oli pitkälti oppositiopuolueiden sanelema laki.

Se, että ei olisi tehty niin kuin oli sovittu omistajavastuusta, olisi ollut poliittinen petos. Esko-Juhani Tennilä ja muut puhdaslinjaiset olivat kuitenkin sitä mieltä, että herroihin ei voi luottaa ja että lupaukset toteutuvat vain lain pykälien kautta. Se oli peruste kaataa koko sopimus.

Varsinaisesti paketti kaatui kuitenkin SDP:ssä asiaan, jolla ei ollut mi-

tään suoranaista tekemistä pankkituen kanssa. Siksi myös SDP:n johto luopui myöhemmin tästä vaatimuksesta: *elvytyksestä*.

Vielä tammikuussa 1993 SDP halusi elvyttää, mitä toki myös muut oppositiopuolueet halusivat, mutta SDP halusi tehdä elvytyksen varjolla omaa oppositiopolitiikkaa.

Summa, jota siihen tarkoitukseen vaadittiin, oli aivan liian pieni; 5 miljardia markkaa ei olisi lyhyellä aikavälillä näkynyt edes työttömyyden kasvun alenemisena. Mutta elvytysvaatimus olikin politiikkaa, eikä vaihtoehdon tarvinnut toimia. Riitti, että vaatimus itse näytti hyvältä.

Pankkitukineuvotteluissa Ahon hallitus ei ollut valmis elvyttämään. Se, että Ahon hallitus ei elvytä, kävi neuvotteluissa selväksi kaikille osapuolille.

Siihen asiaan lopputulosta ei kuitenkaan olisi saanut kaataa.

Vasemmiston näkökulmastahan neuvotteluilla oli saavutettu tulos, jota voitiin luonnehtia historialliseksi: tilanteen pakottamana porvarit suosivat puhumaan vallasta tavalla, joka hermostutti pankkeja.

Vaikka kokoomuksen puheenjohtaja **Pertti Salolainen** yön pimeinä tunteina kuorsasi tapansa mukaan niin, että Iiro Viinasen puhe häiriytyi, kokoomuksen puheenjohtajakin oli ottamassa käyttöön omistajavastuun ja rajoittamassa pankkien valtaa.

Oppositiossa voitti kuitenkin vaistonvarainen vasemmistolaisuus: hallitus on paha ja hyväksyy työttömyyden -ajattelu.

SMP ja vihreät hyväksyivät neuvotellun sopimuksen, ja Vasemmistoliitonkin eduskuntaryhmä oli vähällä sen hyväksyä. Mutta kun kesken kokouksen tuli tieto, että SDP hylkää, suurin osa Vasemmistoliiton kansanedustajista päätyi alle sekunnissa hylkäyksen kannalle.

Neuvottelujen kuluessa heräsi epäily, että SDP ei halunnutkaan pankkitukisopimusta.

Muutoin ei ole selitettävissä se, että hyväksymisvaihtoehdosta ei viime vaiheessa edes keskusteltu. Elvytysvaatimustakin kovennettiin kaiken aikaa, kun oli pelättävissä, että hallitus suostuu pieniksi jääneisiin vaatimuksiin.

Hallitus käyttäytyi kuin se olisi ollut loukussa.

Ja sellaisessa loukussa se olikin, että se toteutti kevään 1993 ajan yksipuolisesti näissä neuvotteluissa sovittua linjaa pankkitukiasioiden hoidossa. Se piti kiinni siitä, että omistajavastuukin toteutuu, kunnes SDP

lipesi tästä vaatimuksesta kesäkuussa 1993. Silloin puolueen puheenjohtajaksi oli valittu **Paavo Lipponen**.

Jotain tartsis tehrä...

Pankkikriisin voittamiseksi on esitetty erilaisia ehdotuksia, mutta ei yhtään liikaa.

Jos pankeilta kysytään, niille kelpaa vain kaksi tukimuotoa ja ros-
kapankkivaihtoehto.

Yksi "kelvollinen" tukimuoto on *pankkien pääomittaminen* samalla tavalla kuin niille jaettiin aiemmin 8 miljardia markkaa valtion lisäbudjetista sen suunnitelman mukaan, jonka äiti oli Sirkka Hämäläinen. Se tukimuoto maksaa valtiolle vajaan miljardi markkaa vuodessa ilman mitään vastiketta. Sillä tavalla pankkitukivene vuotaa.

Toinen kelvollinen tukimuoto ovat *valtion takuut kansainvälisille sijoittajille*, jos ne tekevät pankkien riskipääomiin pääomasijoituksia. Ne sijoitukset taattaisiin sekä koron- että pääoman takaisinmaksun osalta, eivätkä "riskipääomat" näin ollen olisi todellisia riskipääomia. Niillä olisi siis valtion takuut!

Vastaava tukimuoto on joskus ollut käytössä Uudessa Seelannissa, eikä mallia olisi voinut löytyä Suomesta katsoen kauempaa.

Valtio ei näytä kelpaavan pankeille omistajaksi, mihin tarkoitukseen kyllä kelpaavat edellä mainitulla tavalla ulkomaiset markkinavoimat. Sen sijaan valtio kelpaa takaajaksi tavalla, joka poistaa riskipääomalta, uudelta ja vanhalta, omistajavastuun.

Jos takuut laukeavat, silloin valtio saisi tämän mallin mukaan osakkeita. Mutta jos takuut todella laukeavat, osakkeet ovat siinä vaiheessa arvottomia.

Takuisiin ei liity mitään erityisvalvontaa, eivätkä ne olisi vastikkeellisia kuin muodollisesti. Näin niiden myöntäminen merkitsisi luopumista pankkituen yleisistä ehdoista ja niiden avulla vältettäisiin pankeissa omistajavastuun toteutuminen. Ulkomaisten sijoittajien "riskipääoma" valtion tuella ei tuota pankeille erityistilintarkastuksia tai rikossyytteitä.

Virkamiehet saattavat sanoa, että omistajavastuu toteutetaan niin, että pankit joutuvat tappiokirjauksia vastaan pienentämään "vararahas-

tojaan”. Ne saatetaan siihen liittyen jopa panna alentamaan osakkeiden nimellisarvoa.

Sellainen omistajavastuu on tyhjänpäiväinen.

Pankeilla nimittäin säilyy mahdollisuus omaisuuden arvonkorotukseen, ja osakkeiden nimellisarvojen alentaminen voidaan helposti korvata omistajille annettavilla ilmaisosakkeilla. KOP osoitti, että se mahdollisuus ei ole vain teoreettinen.

Ainoa hyvä puoli takuissa on se, että niistä ei aiheudu valtiolle kasamenoja, ei ainakaan heti. Yleinen oikeudenmukaisuus kuitenkin vaatii, että ensin toteutetaan omistajavastuu ja vasta sitten ruvetaan miettimään tällaisia muita tukitoimia.

Jos pidetään kiinni siitä, että pankkeja ei päästetä konkurssiin, talutukset pelastetaan ja BIS-vakavaraisuutta noudatetaan, pankkituelle ei ole ylärajaa.

Jäljelle jää enää pragmaattinen kysymys: millä tavalla valtion rahaa juoksetetaan pankkeihin?

Jos ei tuijoteta vain valtion yhden vuoden lainanottotarpeeseen, oikeudenmukaisin ja usein halvin pankkituen muoto on se, että valtio ostaa pankkien osakkeita. Kaikkia muita vaihtoehtoja pitää verrata siihen ratkaisuun.

Valtion ei välttämättä tarvitse ostaa koko pankkia niin kuin on tehty SKOP:ssa ja SSP:ssä, mutta osakkeiden hankinta on aina perusvaihtoehto. Siitä eduskuntakin oli yksimielinen niin kauan kuin SDP käänsi pankkitukitakkinsa.

Jos edellä esitetyistä periaatteista pidetään kiinni, säästöpankeille (ja SKOP:lle) on vielä juoksetettava valtion rahaa paljon, ehkä 20 miljardia markkaa. Silloin SKOP:lle ja säästöpankkiryhmälle on ohjattu rahaa noin 50 miljardia markkaa, josta saadaan vain vähän takaisin.

Sellaista vaihtoehtoa ei ole, että tuen perusteena olleet luottotappiot alkaisivat yhtäkkiä tuottaa. Ne rahat on tuhlatu jo aikoja sitten, eivätkä niitä ole tuhlanneet valtio tai veronmaksajat.

Osa rahoista saatetaan saada takaisin siinä vaiheessa, kun nykyistä terveempi säästöpankkiryhmä, jos se silloin vielä on olemassa, myydään vuosikymmenen loppupuolella koti- tai ulkomaiselle ostajalle.

Osuuspankkiongelmasta on vähemmän julkista tietoa.

Se tiedetään, että niillä on käytössään ”sisäinen roskapankki”: ryh-

män sisäinen vakuusrahasto.

Sitten niillä on erityinen vakuutusjärjestelmä, jonka avulla 8 prosentin vakavaraisuusvaatimusta kierretään ja jonka kautta pankit osallistuvat toinen toistensa luottotappioihin.

Vakuutusjärjestelmän kautta luottotappiot kirjataan luottotappioiksi vasta, kun ne tulevat maksuun vakuutusjärjestelmässä. Siihen saakka niitä ei tarvitse kirjata tulokseen.

Näin luottotappiot viipyvät osuuspankeissa pari vuotta matkalla tuloslaskelmiin ja taseisiin, kun taas muissa pankeissa luottotappiot kirjataan menetyksiksi jo silloin kun nähdään että ne ovat ”lopullisia”.

Osuuspankkien kirjaustapa ei ollut ongelmallinen ennen kuin taloutta ruvettiin deflatoimaan ja vakuuksien arvot ajettiin alas. Nyt maksamattomien luottojen vakuuksien realisointi ei tuo pankille velasta takaisin enää yhtä suurta osaa kuin aikaisemmin, ja siksi hoitamattomista luotoista pitäisi kirjata luottotappioita ennakoivasti, etupainotteisemmin kuin ennen.

Säästöpankkiryhmässä, jossa valtio maksaa luottotappiot 8 prosentin rajan alapuolelta, kirjaustapa oli etupainotteinen. Sen sijaan osuuspankkiryhmässä, jossa pankit maksavat toinen toistensa tappioita niin kauan kuin rahaa riittää, kirjaustapa oli selvästi takapainotteinen ja jälkijättöinen. Kysymyksessä ovat kuitenkin samanlaiset luotot.

Osuuspankkiryhmässä rahat eivät enää kauan riitä.

Kilpailijat arvioivat, että osuuspankeissa on kirjaamattomia luottotappioita 2 miljardia markkaa ja että valtion tuen tarve on lähivuosina 7 miljardia markkaa.

Näitä tappioita, jotka ovat todellisia mutta kirjataan taseisiin paljon takapainotteisemmin kuin muissa pankeissa, eivät maksa muut kuin osuuspankit itse. Jos ne eivät maksa, kukaan ei maksa, paitsi tietysti valtio.

Suuria ongelmia on tulossa Suur-Helsingin, Keski-Suomen, Oulun, Pohjolan ja Turun seudun osuuspankeille.

Osuuspankkiryhmä ei kestä enää yhtään uutta Yhteistukea ja Talousosuuspankkia, joiden ongelmat on siirretty ryhmäpäätöksellä Suur-Helsingin Osuuspankkiin. Siellä muhivat suuremmat luottotappiot – ja pankkituen tarpeet – kuin STS:ssä.

Osuuspankit ovat ilmeisesti tehneet ryhmänsisäisen totaalisen vir-

heurvion Suomen tilasta. Niiden vakavaraisuusongelma ei korjaannu, jos Suomen tila ei korjaannu, eikä Suomen tila korjaannu riittävän nopeasti niin että osuuspankkikriisin takapainotteisuus ei tulisi näkyviin.

Suomen Pankin asiantuntijaprofessorin **David Curien** mukaan Suomessa on ollut epätavallisen raju suhdannejakso, jonka seurauksena on pudottu aallon huipulta aallonpohjaan. Suomen suhdannekehitys on poikennut Saksan kehityksestä, eikä Suomen talous ole kestänyt talouden sitomista Saksan markkaan ja sen rahapolitiikkaan. Sitä ei ole kestänyt useimpien muidenkaan Euroopan maiden talous. Viro on poikkeus, mutta ei kauan; virolaiset eivät suostune loputtomiin olemaan Suomen ja Saksan halpatyövoimala.

Ranskalaisprofessori **Christian Bordes** taas haluaa palkat alas, mutta ekspansiivista rahapolitiikkaa. Siis reflaatiota!

Ruotsalaisprofessori **Hans Tson Söderström** näkee, että kyseessä on sekä pysyvä että tilapäinen kotimaisen kysynnän lasku, ja sellaisessa tilanteessa – ja tällaisella työttömyydellä – valtiovallan yksinomainen pyrkimys pienentää budjettialijäämää on kuin häntä heiluttaisi koiraa: lama syvenee.

Kotimaassa tai ulkomailla kukaan ei osaa antaa yhtä oikeaa neuvoa.

Miten olisi reflaatio?

Kun jatketaan entiseen malliin, se on poliittinen teko ja sillä tavalla säilytetään vanhan vallan rakenteet.

Jos taas politiikkaa löysätään, ihmisten kyykyttäminen lopetetaan ja taloutta reflatoidaan, se on vaarallista vanhoille valtarakenteille.

Jos politiikkaa muutettaisiin, raha pantaisiin kiertämään eikä uskottaisi lamasyyllisiä, maailma olisi täynnä hyviä vaihtoehtoja. Muidenkin yri-
tysten pelastamiseen pitäisi suuntautua yhtä aktiivisesti kuin pankkien pelastamiseen.

Politiikan muutos poistaisi parhaiten pankkikriisin syyn ja pankkituen tarpeen. Se on poliittinen ratkaisu, jota ei haluta tehdä.

Mutta Suomessa olisi nostettava etusijalle *työttömyyden torjunta*. Sitä varten tarvitaan elvytystä.

Parasta *elvytystä* ovat alhaiset reaalikorot, vaikka korkojen nopekaan aleneminen ei ratkaise heti sitä ongelmaa, että investointien käynnis-

tymiseksi vanha tuotantokapasiteetti pitää ensin saada käyttöön ja että sen rakentamiseen otettuja lainoja pitää kyetä maksamaan takaisin.

Jos reaalikorot ovat korkealla, niiden alentamiseksi voidaan joko palata korkojen hallinnolliseen sääntelyyn, mihin kuuluvat olennaisena osana pääomaliikkeiden rajoitukset, tai sitten kansantaloutta on inflatoitava. Jos nimelliskorot eivät alene, reaalikorot alenevat inflaation myötä. Sitä tarkoitusta varten Ruotsi hyväksyi oman devalvaationsa jälkeen inflaation lisääntymisen toisella tavalla kuin Suomi tekee.

Inflaatio on sitä, että hinnat nousevat. Se, että hinnat nousevat, ei kuitenkaan ole tavoite. Päin vastoin. On tehtävä, mitä tehtävissä on, jotta hinnat eivät nousisi. Mutta jos markkinoille pumpataan lisää ostovoimaa, hinnat ennemmin tai myöhemmin nousevat niillä aloilla, joilla kysyntä lisääntyy eniten. Se, että hinnat nousevat, on ostovoiman lisäämisen haitallinen ja kielteinen sivutuote.

Palkkainflaatio taas saattaa olla kysynnän romahdettua mitä toivot-tavin asia. On nimittäin vaikea keksiä muita tapoja, joilla ostovoimaa voitaisiin lisätä yhtä tehokkaasti.

Muitakin keinoja on, mutta ne eivät ole yhtä aktiivisia. Ostovoima enenee myös parantamalla työttömyyskorvauksia, alentamalla veroja ja suorittamalla kansalaisille valtion budjetista sosiaalisia tulonsiirtoja.

Palkankorotukset eivät lamatilanteessa voi olla solidaarisia. Julkisen (eli suljetun) sektorin palkkoja on vaikeampi liu'uttaa kuin avoimen sektorin palkkoja. Vientiyrietykset ovat avainasemassa. Niiden kilpailukyky on parin vuoden aikana lisätty puolella. Niiden palkankorotukset toimivat veturina muille aloille, ja juna tulee aina veturin perässä.

Kun **Sirkka Hämäläinen** sanoo, että palkankorotusvara syksyllä 1993 on pieni, hänkään ei sano, että sitä ei ole.

Toinen vaihtoehto vientivoittojen leikkaamiseksi yleiseen käyttöön on se, että vientiyrietyksille säädetään markan aliarvostukseen perustuva *vientimaksu tai -vero*.

Muutoin vientiyrietykset turpoavat omaan hyvään oloonsa.

Sitä paitsi ne pitäisi pakottaa huomaamaan, että on muitakin markkinoita kuin EY. Suomalaisten pitäisi käyttää hyväksi geopolitiittisen asemansa ja Venäjän aukeavat markkinat. Vanhoilla 7 miljardin markan saatavilla se on kova vaatimus, mutta se on Suomen uuden nousun edellytyksiä.

Raimo Ilaskiven markkinoima ja häneen kiinnittynyt idea *setelirahoituksesta* eli valtion kertaluonteisesta lainanotosta Suomen Pankilta työllistämistarkoituksiin ammuttiin alas väärillä perusteilla. Jopa EY sallii setelirahoituksen ennen kuin EMU:n toinen vaihe toteutuu.

Ilaskiven vaihtoehto ei ollut mikään Venäjän malli. Esimerkiksi Saksa on lisännyt brutaalisti setelien määrää markkinoilla, mutta se viesti ei ole mennyt perille niissä piireissä, jotka fuusioivat Suomea Saksan politiikkaan.

On todennäköistä, että setelirahoitus ei kuitenkaan toimi vapailla pääomamarkkinoilla, ja sitä Ilaskivi ei ollut ajatellut loppuun saakka. Kun raha on isänmaatonta, löysät rahat olisi ehkä viety Suomesta vapaasti ulos, eikä niiden avulla olisi saatu aikaan toivottuja kerrannaisvaikutuksia. Siltä osin meillä on markkinavoimien diktatuuri: ne tekevät sitä mikä on edullista niille mutta eivät sitä mikä on edullista Suomelle.

Maata pitää reflatoida!

Se, että etsitään vaihtoehtoja deflaatiolle, on isänmaan etujen mukainen asia. Meillä on näyttöä siitä, mitä Suomelle tapahtuu fundamentalistisen ajattelutavan mukaan. Jos rahapolitiikka on Suomen kurjuuden syy, rahapolitiikkaa on muutettava. Elvytys ei onnistu yksin finanssipolitiikan avulla.

Sitä paitsi oli aivan oikein, että **Paavo Väyrynen** alusti vaikeina aikoina kysymyksen siitä, keitä oikein palvelee pääomamarkkinoiden liberalisointi. Hän puhui paluusta *korkosääntelyyn*.

Jos vastakkain ovat toisaalta pääomamarkkinoiden sääntely (= korkosäännöstely ja pääomien maastavientikielto) ja elvytys sekä toisaalta mainittu liberalisointi ja siihen liittyvä "eurokunto" 500 000 työttömineen, puhutaan fundamentaalisen tärkeistä asioista. *Niiden, jotka ovat saaneet aikaan laman, ei jostakin syystä tarvitse perustella tässä keskustelussa kantaansa.*

Deflaatio ja omaisuusarvojen alentaminen on kuitenkin ollut tuskallinen kirurginen operaatio, jossa potilaana on ollut koko kansantalous. Siitä on leikattu osia pois ilman nukutusta.

Tarvitaan uutta ja parempaa politiikkaa.

Suomessa kaikki talletukset turvataan 100-prosenttisesti, mutta se ei ole kansainvälinen käytäntö. Vain Norjassa on samanlainen ylärajaton valtion takuu kuin Suomessa.

EY:n direktiiviluonnoksen mukaan talletusturvan yläraja on 15 000 ecua eli runsaat 100 000 markkaa.

Suomessa pankkikilpailu vääristyy, kun hyvät ja huonot pankit saavat ostaa ihmisiltä rahaa samalla hinnalla; huonoimmat pankit saattavat maksaa rahalle korkeinta korkoa. Se on mahdollista vain olosuhteissa, joissa tallettajalla ei ole riskiä rahan takaisinsaannin suhteen.

Keiden rahoihin vaikuttaisi *täyden talletussuojan purku?*

Suomessa on runsaat 1000 talletusta, jotka ovat suuruudeltaan yli 10 miljoonaa markkaa.

Yli miljoonan markan talletuksissa on rahaa kiinni ehkä 50 000 miljoonaa markkaa, ja ne miljoonat ovat yli 10 000 ihmisen hallinnassa. He ovat joukko, jota Suomessa voidaan kutsua rahan tukkutallettajiksi.

Jos talletussuoja asetettaisiin 100 000 markkaan, suurimmalle osalle tallettajia se ei merkitsisi yhtään mitään. Sen sijaan rahan tukku-markkinoilla sillä olisi suuri vaikutus, ja se toisi pankkien välille niitä eroja, joita välttämättä tarvitaan rahan hinnan painamiseksi alas.

Vain jos alennetaan pankkien ostaman rahan hintaa, voidaan alentaa pankkien myymän rahan hintaa.

Toisaalta ei saa ummistaa silmiä siltä, että eduskunnan lähes yksimielisesti hyväksymän ETA-sopimuksen mukaan tallettajat ovat vapaita viemään rahansa ulkomaille. Silloin suomalaispankkien täytyy kilpailla suomalaistalletuksista ulkomaisten pankkien kanssa. Mutta niin se on tänä päivänä täydelläkin talletussuojalla.

Ulkomaalaisten kannalta Suomi on deflaation seurauksena ale-myyneissä, kun ulkomaalaisomistuksen rajoitukset on purettu ja Suomi joutuu ottamaan vastaan ulkomaiset sijoittajat pahasti ylivelkaantuneena. Näillä varallisuusarvoilla Suomessa viettävät pian kesiään muutkin kuin Saksan salaisen poliisin entinen päällikkö **Klaus Kinkel**.

Näillä varallisuusarvoilla suomalaisia kapitalisteja varten pitää pian perustaa reservaatteja. He ovat uhanalainen laji, jonka reviiriin on nyt tunkeutunut ylivoimainen uusi laji: kansainvälinen kapitalisti.

Katastrofivaihtoehto

Suomi ei ole banaalitasavalta, mutta Suomi on rapakunnossa ja syö tuontibanaaneja velaksi. Puolet valtion tuloista on velkaa.

Pelätty eurotyöttömyyskin on jo alempi kuin Suomen työttömyys.

Pahemmin ei voi epäonnistua: kymmenen liHAVAN vuoden jälkeen on jo ollut kolme peräkkäistä laihaa vuotta, ja lisää tulee. Vaikka nykyisellä politiikalla selvittäisiinkin kriisistä joskus ulos, se vie liikaa aikaa ja hinta siitä on liian kallis.

Mauno Koivisto on aito filosofihallitsija, kun hän sanoo, että kriisistä selvitään tai sitten ei.

Mitä on tämä ”tai sitten ei”?

Se on sitä, että maata ruvetaan johtamaan poikkeustoimin. Se merkitsee, että kansalaisvapauksia karsitaan ja että puhumisen ja suostuttelun aika on ohi. Presidenttiehdokkaista sitä vaatii Ruokolahden leijona **Raimo Ilaskivi**.

Kun Puolassa meni oikein huonosti ja kansa kääntyi vallanpitäjiä vastaan, siellä otettiin käyttöön sotatila.

Suomessa ei voida ottaa käyttöön sotatila. Lainsäädäntö tuntee nimittäin vain *puolustustilan*, joka aiheutuu aseellisesta konfliktista ja ”jonka nojalla on ryhdyttävissä äärimmäisissä kriiseissä välttämättömiin toimenpiteisiin valtakunnan puolustuksen tehostamiseksi ja sen turvallisuuden lujittamiseksi”.

Kaikkien aikojen pahimmassa taloudellisessa kriisissä kamppaileva Suomi ei ole joutunut vieraiden asevoimien vaan markkinavoimien hyökkäyksen kohteeksi. Sen vuoksi lamasta ei voida yrittää selvitä ulos puolustustilalain avulla.

Rauhan ajan poikkeustilanteita varten on olemassa erityinen *valmiuslaki*.

Sen perusteella hallitus ottaa itselleen valtuudet määrätä yksin asioista, joista normaalioloissa sovitaan vapaaehtoisesti esimerkiksi työmarkkinaosapuolten kesken.

Valmiuslain käyttöönotto edellyttää Suomeen kohdistuvaa ulkoista uhkaa, suuronnettomuutta tai sellaista muiden maiden välistä sotaa, joka aiheuttaa vakavan vaaran ”kansallisen olemassaolon ja hyvinvoinnin perusteille”.

Suomen lama on kuitenkin pääosin kotoperäinen.

Yksi takaportti on. Lain mukaan (2 §) poikkeusoloja ovat nimittäin myös ”välttämättömien polttoaineiden ja muun energian sekä raaka-ainneiden ja muiden tavaroiden tuonnin vaikeutumisesta tai estymisestä taik-

ka muusta vaikutuksiltaan näihin verrattavasta kansainvälisen vaihdannan äkillisestä häiriintymisestä aiheutuva uhka väestön toimeentulolle tai maan talouselämän perusteille”.

Jos ulkomaiset lainahanat menevät kiinni, tilanne on mahdollista tulkita sellaiseksi, että edellytykset pakkosäännöstelyn toimeenpanolle avautuvat.

Sitten ovat vielä reservissä erityistoimet, joista eduskunnassa päätetään *valtiopäiväjärjestyksen 67 a §:n* mukaan.

Tätä lainkohtaa soveltamalla hallitus voi säätää kansantaloutta uhkaavan vakavan häiriön lieventämiseksi lakeja ”välttämättömistä ulkomaankaupan, ulkomaan maksuliikenteen, hintojen, vuokrien ja palkkojen sekä korkojen ja osinkojen valvonta- ja säännöstelytoimenpiteistä” korkeintaan kahden vuoden ajaksi.

Näistä laeista voidaan säätää eduskunnassa vain *kahden kolmasosan enemmistöllä*.

Määräenemmistövaatimuksen takia kaikkien poikkeusvaltuuksien taakse tarvitaan aina sosialidemokraattien tuki. Sellaisessa tilanteessa puolue ilman muuta haluaa – ja otetaan – hallitukseen.

Teollisuuden edusmies **Tauno Matomäki**, jonka johdolla Rauma-Rekola on romahtanut, puhui keväällä 1993 säännöstelyn uhkasta. Se oli hänen mukaansa vaihtoehto sille, että Suomi joutuu Maailmanpankin holhoukseen. Hän sotki asioita mutta tarkoitti holhoojalla tietysti *Kansainvälistä Valuuttarahastoa (IMF)*.

IMF:n holhouksessa Suomi on ollut kerran aikaisemmin.

Öljykriisin jälkeen 1970-luvun puolivälissä silloinen hätätilahallitus teki salaa päätöksiä talouspolitiikan suunnasta, ja silloinen Suomen Pankin pääjohtaja **Mauno Koivisto** sitoutui näihin salaisiin poliittisiin linjauksiin niin kuin presidentti Risto Ryti Ribbentrop-sopimukseen: hän meni Suomen Pankin pääjohtajana henkilökohtaisesti takaamaan IMF:lle sen, että Suomi noudattaa politiikkaa, josta ei päätetty julkisesti eikä kerrottu kansalle.

Ajat ovat kuitenkin muuttuneet, eikä IMF:llä ole sellaisia resursseja, että se voisi auttaa Suomea. Me selviämme lamasta ulos itse. Tai sitten ei.

Missä he ovat nyt?

Villissä lännessä ei hevosvarkaita hirtetty siksi, että he varastivat hevosia. Heidät hirtettiin, jotta muut eivät varastaisi.

Kasinotalouden ritareita ei Suomessa ole hirtetty. Päinvastoin. Nykisyssäkään elämässään miljoonakonnat eivät ole mitään köyhiä ritareita.

Pankinjohtajista, joita kansallisrunoilija Eino Leino kutsui vereni-mijöiksi, on tullut veronimijöitä. Heille maksetaan siitä. Pankinjohtajien palkat ovat keskimäärin 20 % korkeammat kuin teollisuusjohtajien.

Koko sen ajan kun rahahanat olivat auki, pankkiherrat elivät kuin pellossa. Pankit käyttivät edustuskuluihin yli 100 miljoonaa markkaa vuodessa. Sillä rahalla syötettiin, juotettiin ja matkustelutettiin yhteiskunnallista eliittiä.

”Edustaminen” ei ole lahjomista, ja laki on muutoinkin pankinjohtajien puolella. Pankinjohtajien lahjukset ovat asianomistajarikoksia, joista virallinen syyttäjä ei yksin nosta syytettä. Aloite pitää tulla asianomistajalta eli pankilta.

Kovan markan juntan puheenjohtajaa, presidentti **Mauno Koivistoa** ei syytetä mistään, mutta häntä on jo alettu syyllistää. Hän on jäämässä eläkkeelle. Hänestä tulee yli puoleen vuosisataan ensimmäinen emerituspresidentti.

Koivisto voi elää turvallista elämää Suomen Pankin henkilöstöalennuksella ostamassaan Villisian korttelin asunnossa. Kun hän nyt saa verotonta kuukausipalkkaa 37 500 markkaa kuukaudessa ja sen lisäksi verollista eläkettä Suomen Pankista ja muualta noin 50 000 markkaa kuukaudessa, ex-presidentti saa valtiolta 270 000 verollista markkaa vuodessa eläkettä.

Koiviston pitkäaikainen kaveri **Jaakko Lassila**, jonka Jussi Linnamo aikoinaan ajoi Suomen Pankin johtokunnan jäseneksi, oli poliittisen valtansa huipulla Espoon kunnanvaltuuston varajäsenenä. Taloudellisen valtansa huipulla hän oli KOP:ssa, mistä Laiska-Jaakko siirtyi ”omas-ta pyynnöstään” eläkkeelle. Eläkeläisenä hänellä lienee yli miljoonan markan vuositulot.

Monista eläkkeistä yksi on Suomen Pankista, ja sitä hän on saanut niin kuin myös Koivisto koko Suomen Pankin jälkeisen elämänsä ajan

myös sen jälkeisen muun varsinaisen palkkansa ohella ja lisäksi.

Lassilan seuraaja **Pertti Voutilainenkin** saa eläkettä oman toimensa ohella. Hän on saanut ennalta kaivosmiehille tarkoitettua eläkettä, kun hänelle annettiin yhtiön johdon ja ammattiliittojen edustajien sopimalla tavalla parin miljoonan markan arvosta Outokumpu Oy:n osakkeita.

Kun yhtiön eläkeläisten etuja siinä yhteydessä leikattiin, KOP:sta ei ole tullut vain STS:n pankkijätteen vaan myös Outokummun eläkeläisten etujen kaatopaikka.

KOP:n hallintoneuvostolla ei ollut moraalista voimaa erottaa Lassila siinä vaiheessa, kun selvisi, että hän oli valehdellut koko Suomelle. Väliaikaisiksi syyllisiksi löydettiin aivan muiden munausten perusteella **Erkki Karmila** ja **Heikki Koivisto**, mutta heillekään ei ole ollut ongelmia löytää uutta työpaikkaa.

Karmila on Pohjoismaiden Investointipankin pankinjohtaja, ja Koivisto on pankkitukea jakavan Valtion vakuusrahaston toimitusjohtaja, mihin tehtävään hänet nimitettiin Esko Ahon nimenomaisesta vaatimuksesta.

Pankinjohtaja **Jukka Härmälä**, joka keksi KOP:n bulvaaneiksi Kourin ja Lipsasen, siirtyi KOP:sta hyvissä ajoin ennen kriisin jälkiselvittelyjä Enso-Gutzeitin pääjohtajaksi miljoonatuloille. Tämä mies, joka sopi Kourin ja Kulvikin kanssa SYP:n nurkkaamisesta ja Pohjolan nurkan ostosta, on Metsäteollisuus ry:n, siis Suomen metsäteollisuuden, nykyinen puheenjohtaja.

Ensossa hallintoneuvoston puheenjohtaja Esko Ollila ei valvonut **Pentti Salmea** kuriin. Hänen harrastuksiaan varten yhtiö osti Espanjan aurinkorannikolta loistohuvilan, jonka haltijalla oli käyttöoikeus viereiseen golfkenttään. Myös pääjohtajan metsästysharrastus tuli yhtiölle kalliiksi.

Lassilan tukijoukkojen ideologiseksi johtajaksi on noussut **Yrjö Niskanen**, joka osti Pohjolan rahoilla itselleen Lassilalta Pentti Talosen paikan yhtiön pääjohtajana. Toinen tukimies **Timo Laatonen**, joka oli tuhonnut Aamulehden talouden Lassilan lempilapsen Uuden Suomen hyväksi, sai kultaisen kädenpuristuksen eläkkelle.

KOP:ssa hallintoneuvoston jäsenille maksetaan palkkiota 11 900 markkaa vuodessa ja 850 markkaa kokoukselta. Se ei ole paljon, mutta herroilla on muita etuja. Jos vuorineuvoksen oma talous ajautuu haak-

sirikkoon, kaveria ei jätetä ainakaan kaikissa pankeissa, tuskin KOP:ssakaan.

Mitä tilintarkastajiin tulee, **Antti Helenius** tutki – liian myöhään – Kouri-kauppoja tuloksiin nähden aivan liian hyvällä tuntipalkalla. KHT-tilintarkastajan tuntiveloitus on yleisesti 550-660 markkaa tunnissa, mutta niilläkään palkoilla ei Helenius löytänyt estettä vastuuvapauden myöntämiselle.

Lassila kumppaneineen ja hallintoneuvostoineen sai Suomen pörssihistorian suurimmista nurkkauksista KOP:n yhtiökokouksessa 1992 ”omiltaan” vastuuvapauden äänin 26 272 455 - 596 863.

Kokouksessa äänten enemmistön muodostivat Pohjolan, Ilmarisen, Vakuutus-Suomen, Tukon, Wihurin säätiön, Palkin, Lassila&Tikanojan ja Tukutieto Oy:n edustajat. He olivat kaikki ”omia”.

Vanha pörssinjohtaja **Raimo Ilaskivi**, joka 1970-luvun alussa kappaili Lassilan kanssa tasaväkisesti Suomen Pankin johtajan pallista, on ollut julkikriitikko niiden tapahtumien suhteen, jotka romahduttivat pörssiin.

SYP:n hallintoneuvoston puheenjohtajana hänellä ei näytä olleen samoja äänenpainoja Kouri-kauppojen toisen osapuolen eli SYP:n kasinopelien johdosta.

Ilaskivi on kasinotalouden vastuunkantajia, ja hän sai SYP:n yhtiökokouksessa vastuuvapauden äänin 538 588 484 - 1 097 534.

”Omia” olivat hänen tapauksessaan Finanssilaitoksen, Eläke-Varman, SE-Bankenin, Suomen, Sammon, Yrittäjien-Fennian, Kalevan, Cunhekin (= Pomi) ja Pomin edustajat.

Ilaskiven kampanjapäällikkö **Martin ”Messias” Saarikangas** sai johdettavakseen velattoman yhtiön, kun Wärtsilä Meriteollisuudesta tehtiin kannattava *Masa-Yards* yksinkertaisella konkurssitempulla: valtio ja muut saamamiehet maksoivat konkurssin kautta yhtiön taseiden puhdistuksen.

Sitten yhtiö myytiin Norjaan, kun ensin valtiovarainministeri Matti Louekoski ei suostunut ostamaan yhtiötä edullisesti Suomeen kauppa- ja teollisuusministeri Ilkka Suomisen ehdotuksesta ja kun sitten Suominen ei suostunut siihen Louekosken ehdotuksesta.

Saarikankaan moraalinen imago romahti, kun selvisi, että hän valeteli ylinopeustilanteessa vuonna 1990 tulonsa poliisille. Hän sanoi an-

saitsevansa vain alle 10 000 markkaa kuukaudessa, ja se oli suuri valhe. Näin **Lenita Airiston** idolit ropisevat roskakoriin yksi toisensa jälkeen. Ensin meni Kouri, sitten Saarikangas.

SYP:n johtokunnasta Mika Tiivola ennätti eläkkeelle ennen kasinopelien tilinpäätöstä, ja Ahti Hirvonen oli kaikesta pihalla kuin lumiukko.

Björn Wahlroosista tuli itsenäinen yrittäjä ja SYP:n myötäomistaja Mandatum & Co-yhtiöön. Hän sai pehmeät potkut.

Henrik Kuningas, jolle hän tuotti kasinokaupoissa kymmenien miljoonien markkojen välityspalkkiot, on keskittynyt omaisuudenhoitoon. Toiset hoitavat puutarhaa, toiset syövät kasinopelien hedelmätarhasta, ja niitä hedelmiä Kuninkaalla riittää.

Kauppalehden tietojen mukaan syypiläinen Pomi osti hänen *Cunhek-yhtiönsä* 500 miljoonalla markalla. Kyllä niillä rahoilla kelpaa viettää kesää Wahlroosin kanssa yhteisellä saarella Hiittisissä!

Olli Ikkalaa uhattiin eläkkeen menetyksellä, jos hän ei olisi HOP:n kappauksen jälkeen totellut SYP:tä. **Niilo Hakkarainen** sen sijaan sai täyden eläkkeen, vaikka hän asettui Lassilaa vastaan.

Oman etunsa suhteen Hakkarainen ei ollut sellainen Nuuka-Niilo kuin oli annettu ymmärtää. KOP:sta vuodatettiin julkisuuteen tieto, jonka mukaan hän laskutti yhtiötään 1. luokan matkustustavan mukaan huolimatta siitä, että matkat tehtiin turistiluokassa.

Hakkarainen ei kuitenkaan ollut kasinopeluri niin kuin Pentti Kouri, Hannes Kulvik ja Juhani Lipsanen.

Nämä saivat palkkionsa myyntivoittona, ja suurin osa rahoista vietiin Suomesta ulos verottomasti. Keskusrikospoliisi tutkii asioiden siitä puolta ja yhtä 32 miljoonan markan siirtoa edelleen.

Pentti Kouri vei Suomesta verottomia pelimerkkejä ulkomaille ainakin 100 miljoonan markan arvosta.

Hän maksoi yhtiökumppaninsa **Juhani Lipsasen** ulos yhtiöstään rahalla ja taiteella niin, että myös Lipsanen on rikas ja terve. Hänen veronkiertoyhtiönsä oli sveitsiläinen Rossam.

Koko porukan ahnein henkilö oli kuitenkin **Hannes Kulvik**.

Monet epäilevät, että hän on sen monimutkaisen yritysketjun takana, jossa avainyhtiöitä olivat *sveitsiläinen Khotso*, joka vaihtoi nimensä Sarvasta Khotsoksi, Sarvaksi ja taas Khotsoksi, sekä *neitsytsaare-*

lainen Khotso. Sveitsin Khotso möi Kouri-kauppojen voitot pilkka-hintaan Neitsytsaarten Khotsolle, ja kohuttu *Avala-säätiö* Jersey'n veroparatiisissa oli ehkä vain hämäystä.

Kouri-kaupoissa Sarva/Khotso sai yli 100 miljoonan markan verotoman voiton ”tyhjästä”. Samalla tavalla turhan 20-30 miljoonan markan voiton KOP maksoi SYP:n osakkeiden tilapäissäilytyksestä **Aarnion perheelle**, jolla ei ollut rahasta pulaa aiemminkaan; he saivat Pellos- ja Puhos-yhtiöistään noin 150 miljoonaa verotonta markkaa.

Myös **Hannes Kulvik** oli erikoistunut verottomiin tuloihin.

Sponsorissa eivät Kulvik ja muut johtajat maksaneet palkkatuloistaan vuosina 1984-89 juuri lainkaan veroa.

Homma hoidettiin niin, että he ostivat lainarahalla Sponsorin osakkeita, lisäsivät korot velkapääomaan – ja vähensivät ne verotuksessa. He kutsuivat tätä kultaisiksi käsiraudoiksi.

Kulvikin palkkaetuna saamien osakkeiden arvo oli siinä vaiheessa, kun niitä sai myydä pienillä veroilla, 5 miljoonaa markkaa, ja SYP:n palvelukseen siirtyneelle Mikael von Frenckellilläkin oli osakkeita yli miljoonan markan arvosta.

Kulvikin ympärillä pyöri suomenruotsalaista raha-aatelia. **Mikael von Frenckell** oli niitä Frenckellejä, jotka omistivat Rosenlewia ja keinoteltivat Terrasilvanalla pörssieettisen lautakunnan mielestä väärin perustein.

Katkeraksi kilpailijaksi muuttunut Spontelin **Jan Boëthius** taas oli Myllykosken Björnbergejä ja perillisiä. Pienomistajien mukaan *Spontelin* johtajien ”kannustusjärjestelmä” purettiin niin, että siitä on aiheutunut Spontelille lähes 10 miljoonan markan suuruinen tappio. Se purettiin, kun vastaava tappio oli realisoitumassa Boëthiukselle ja hänen kollegoilleen. Siltä osin, kuin järjestelmä toi heille rahaa, se kyllä pidettiin voimassa.

Kun KOP erotti Kulvikin *Sponsorista*, KOP:n hallintoneuvoston puheenjohtaja **Markku Mannerkoski** suostui siihen, että Kulvikin kultainen kädenpuristus oli 1 334 887 markkaa.

Muistissa on myös, miten Kulvikin nopeasti kokoon kyhäämä *Wer-tag/Marison-yhtiö* sai Kouri-kaupoissa noin 10 miljoonan markan pikavoiton pitämällä hallussaan 159 000 Sammon osaketta yhden päivän ja miljoonaa SYP:n osaketta kolme päivää.

Siitä kytköksestä, jonka ansiosta Aarniot ja Kulvik pääsivät hyötymään pankkien tekemistä osakkeiden tukkukaupoista, pankkitarkastusvirasto tietävästi moitti KOP:tä ja SYP:tä, mutta paljonhan sitä maailmaan moitteita mahtuu...

Suomessa erotetaan pankkineitejä mutta ei pankinjohtajia, Norjassa on toimittu toisin päin. Siellä on erotettu enemmän pankinjohtajia ja vähemmän pankkineitejä.

Lamasyyllisille on annettu pankeista jopa miljoonan markan lähtölahjat.

Sekä Wegelius että Riikonen saivat Suomen Pankin hallinnoimalta SKOP:ltä vastuuvapauden kaikista tekemisistään huolimatta siitä, että he olivat aiheuttaneet yhteiskunnalle ainakin 10 000 000 000 markan vahingon.

Christopher Wegelius sai SKOP:stä erorahana 12 kuukauden ylimääräisen palkan eli noin miljoona markkaa ja **Juhani Riikonen** 6 kuukauden palkan.

Parhaiten kävi SKOP:n konkurssipesän jäsenistä **Kalevi Kaunis-kankaalle**. Hän pääsi 55-vuotiaana ennenaikaiselle eläkkeelle, ja lehtiin on vuodatettu, että hänen eläkkeensä suuruus on 60 000 markkaa kuukaudessa.

Kauniskangas ei ole kuitenkaan poikkeus, vaan säästöpankkijärjestelmä on tuottanut kymmeniä ennenaikaisia eläkkeitä. Säästöpankkien eläkemenot kaksinkertaistuivat vuonna 1992.

Wegeliuksen tilalle uudeksi pääjohtajaksi tuli Suomen Pankin riskienhallintaosaston päällikkö **Kaarlo Jännäri**, jonka tietojen pohjalta Esko Ollilan ilmeisesti esitti televisiossa totaalisen väärinarvionsa SKOP-kriisin hinnasta: 2 miljardia markkaa.

Jännäri johti pari vuotta SKOP:tä, jossa johtokunnan palkkoja on alennettu noin 5 %, suuruusluokaltaan 80 000 markan kuukausipalkalla.

Suomen Säästöpankki Oy:n johdon palkkojen vaihteluväli on 55 000-80 000 markkaa ja aluejohtajien noin 30 000-50 000 markkaa. **Paavo Prepulaa** odottaa potkujen sattuessa kultainen kädenpuristus.

Säästöpankeissa pankinjohtajien palkkoja on alennettu – toisin kuin muissa pankkiryhmissä. Kenenkään palkkaa ei ole kuitenkaan alennettu enemmän kuin 10 %.

Säästöpankkien ja muiden pankkien valvojilla menee hyvin, vaikka

pankeilla ei menisikään.

Mauno Koivisto ja Jaakko Lassila eivät ole ainoita keskuspankin su-pereläkeläisiä. Koiviston juntan jäsenet **Rolf Kullberg** ja **Markku Pun-tila** ovat jo täydellä eläkkeellä ennen muiden ihmisten eläkeikää.

Suomen Pankin pääjohtajan palkkaa ei tiedä pankkivaltuusto eivät-kä muut johtokunnan jäsenet; Suomi on demokraattinen informaatio-yhteiskunta. Yksi johtaja arvelee, että se on 20 % korkeampi kuin joh-tokunnan jäsenen palkka. Johtokunnan jäsenen palkan voi verotietojen mukaan arvioida olevan runsaat 60 000 markkaa kuukaudessa.

Kun pankkivaltuusto käsitteli kesällä 1993 Suomen Pankin johto-kunnan jäsenten lomakorvausten leikkaamista siihen tapaan kuin kan-sanedustajien lomarahat leikattiin, johtokunnassa jupistiin, että jo mak-setuista lomarahastoista ei luovuta ennen kuin ulosottomies hakee. Seppo Kääriäisellä, jonka aloitteesta kansanedustajien lomarahat poistettiin, ei ollut asian johdosta mitään sanottavaa.

Kalevi Sorsa ei tietävästi ota palkkansa ohella kansanedustajan ja ministerin eläkettä, vaikka ne hänelle kyllä kuuluisivat oman palkan ohel-la.

Pieniä lisätuloja johtokunnan jäsenet saavat sivuhommistaan.

Kovan markan hallituksen pääministeri **Harri Holkeri** esimerkiksi saa ministeriön vahvistamien perusteiden mukaan 2 700 markkaa kuu-kaudessa sekä Solidiumin että Spondan hallituksen puheenjohtajuudesta, ja **Esko Ollila** saa saman perusteen mukaan korvausta Kemijoki Oy:n hallintoneuvostosta.

Kesällä 1993 Ollila vaati poliitikkoja, jotka hänen mukaansa vain ke-räävät lisätienestejä valtion yhtiöiden hallintoneuvostoista, luopumaan näistä tehtävistä. Vaatimus ei estä häntä saamasta palkanlisiä uuden *ra-hoitustarkastuksen* johtokunnan jäsenyydestä.

Jorma Aranko on henkilö, joka hyötyi eniten pankkitarkastusvi-raston muuttumisesta rahoitustarkastukseksi. Hänen peruspalkkansa nou-si sen perusteella kolmanneksella, vaikka on lama.

Huonosti ei mene pankkivaltuuston jäsenilläkään. Puheenjohtaja **Pentti Mäki-Hakola**, entinen säästöpankkimies, saa runsaat rahat si-vutoimistaan eduskunnan pankkivaltuustosta (1 649 mk/kk), Valtion va-kuusrahastosta (2 700 mk/kk), SITRA:sta (2 000 mk/kk), valtion tilin-tarkastajista (2 572 mk/kk), Valmet Oy:stä (2 700 mk/kk) sekä Vakuu-

tus-Kalevasta ja Vakuutus-Sammosta (2 250 mk/kokous).

Paremmiin ansaitsevat tietysti yritysjohtajat, jotka ovat itse hankki-neet itselleen kultaista kädenpuristuksia. Sellaisen saivat muun muas-sa konkurssiyhtiö Tampellan toimitusjohtajat **Leo Vatanen** ja **Pekka Sa-lo**.

Sellaisen sai myös Tukolle ylettömän kalliin suojamuurin rakenta-nut **Pentti Kivinen**, joka siirtyi elinkeinoelämästä kokoomuksen Hel-singin piiriin johtoon ilmaiseksi, mutta ei ollut aikoinaan toisissa olois-sa valmis siirtymään Helsingin ylipormestariksi kuin 80 000 markan kuu-kausipalkalla.

Pertti Tuomala sai lähtiessään konkurssikypsästä Noverasta puoli miljoonaa markkaa, mutta se ei ole mitään verrattuna siihen, että vuo-den työttömänä ollut Fiskarsin entinen toimitusjohtaja **Reijo Kaukonen**, joka ehti olla Tuomalan seuraaja vain kolme kuukautta ennen konkurssia, vaatii yhtiöltä miljoonaeläkettä.

Sitten on yritysjohtajien palkkoja vielä paranneltu erilaisilla optio-lainoilla, joihin liittyy korkojen edullinen verokohtelu sekä mahdollisuus ostaa yhtiön osakkeita.

Esimerkiksi *Metran*, *Huhtamäen* ja *Repolan* johtajat ovat saamassa edullisia osakkeita ja niihin perustuvia myyntivoittoja.

Yritysten rahoilla kullattua tietä ovat aiemmin astelleet monet muut, muiden muassa Polarista KOP:n johdon erityistehtäviin potkut saanut **Harri Hintikka**. Hän sai verottomia miljoonamyyntivoittoja jo edelli-sestä työpaikastaan Lemminkäisestä.

Näinä ankeina aikoina menee tietysti erityisen hyvin kaikilla kon-kurssipesien hoitajilla.

Sillä alalla Suomen ennätys on kova, lähes lyömätön. **Jukka Pel-tonen** ja **Olavi Ylänkö** saivat Wärtsilä Meriteollisuudesta lyhyessä ajas-sa kohtuuttoman 10 miljoonan markan korvauksen. Uutta ennätystä ta-voittelee kuitenkin Kouri-kauppojen lakimies **Juhani Mäkinen** Noveran konkurssipesästä.

Parhaiten lamaa vastaan pystyvät taistelemaan ne, jotka omistavat pe-rittyä omaisuutta niin kuin "sadan miljoonan mies" Heikki Haavisto maa-tiloineen ja Raison tehtaiden osakkeineen. Heillä on myös mistä luopua.

Omaisuudesta luopumisen Suomen ennätys on **Puolimatkojen** saa-ma lähes 700 verotonta miljoonaa Noveralta (entiseltä Hankkijalta). Sen

kaupan junaili Jaakko Lassila yhdessä **Jorma Järven** kanssa. Järvi on sittemmin keskittynyt suojeluskuntajärjestöjen maineen puhdistamiseen, vaikka puhdistettavaa riittäisi omassakin maineessa. Puolimatka-yhtymä on nykyisin KOP:n konkurssipesä.

Seuraavaksi parhaat myyntivoitot ovat Suomessa saaneet Kauko-
markkinoiden **Koskelot**, joiden yrityksen Kulvik osti Sponsorille 500 miljoonalla markalla, sekä edellä mainittu arvopaperikuningas ”Henkka” Kuningas.

Ei ole varmaa, olisiko **Jouhkien** kannattanut niinä vuosina myydä Thomesto Sponsorille 125 miljoonalla. He pyysivät 200 miljoonaa, mutta eivät saaneet. **Paavo V.Suomisen** kyllä piti myydä niinä aikoina Huurre 200 miljoonalla. Ja **Niemistöjen** piti ehdottomasti lopettaa kiinteistökeinottelu Suunto Oy:llä ajoissa; muutoin saattoi Hämeen Perunan myyntivoitto vaarantua. Ehkä myös **Robert Ehrnroothin** lähes sisäpiiritiedon varassa ostamien ja myymien Effoan osakkeiden 100 miljoonan markan myyntivoitto olisi kannattanut käyttää toisella tavalla.

Oikeus ei voita koskaan, mutta totuus on armoton. Siitä kirjoittaa *Pentti Haanpää* näin:

Susien ja karhujen jälkeläiset raatavat ja kettujen perikunta pelehtii virkistävässä katveessa vielä tänäkin päivänä. He puhuvat isänmaallisuudesta ja puolustustahdosta, ja jos joku susi kohottaa päätään ihmetelläkseen, että ”miksi et, kuoma, mitänä raada?” niin hän uskoo yhtä pian kuin entisinäkin aikoina, että toinenkin on täydessä touhussa, edistämässä yhteistä asiaa, varjelemassa yhteistä työmaata tuholaisilta ja tuholta. Ja puolustustahto, linnunrajan ja kulovalkealta varjelemisen kuolematon aate, paisuu paisumistaan. Kerran toisensa perästä kettuherrat virkansa puolesta vaivaavat päätään ja ilmoittavat kaskeajille ja kylväjille, että heidän varjelemistyönsä käypi yhä tukalammaksi, tarvitaan enemmän voimia, enemmän varoja, esimerkiksi tuhat seitsemänsataa miljoonaa uutta markkaa.

Niin että tällaisia terveisiä kettuherroille ja miljoonakonnille, jotka eivät osaa edes hävetä.

He ovat meidän häpeämme, Suomen häpeä.

Pankkikirja

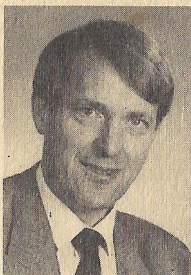
Pankkikirja kertoo kovasta markasta ja
pehmeästä moraalista.

Pankkikirja paljastaa kettuherrat
ja miljoonakonnat.

Pankkikirja ei anna armoa punapääomalle
tai sinipunahallitukselle.

Pankkikirja tuomitsee pankkigangsterit
ja gangsteripankit.

Maksajilla on oikeus tietää!

Kansanedustaja Esko Seppänen
on tunnettu pienosakkeenomistaja
lukuisissa eri yhtiöissä,
niin myös pankeissa.

Hän on valvonut rahapolitiikkaa
Suomen Pankin pankkivaltuustossa ja
pankkitukea Valtion vakuusrahaston
hallintoneuvostossa.

Hänellä on sisäpiirin tietoa.

hymy

ISBN 952-90-4863-7